

ДУ «ІНСТИТУТ РЕГІОНАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ІМЕНІ М.І. ДОЛІШНЬОГО НАН УКРАЇНИ»

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

Ткаченко Олександр Олександрович

УДК 332:[334.012.82]:330.30.012:115.4

ДИСЕРТАЦІЯ

**ПОТЕНЦІАЛ ПРОСТОРОВОЇ ІНТЕГРАЦІЇ БІЗНЕСУ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ**

08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело
_____/ О.О.Ткаченко/

Науковий керівник Чорна Неля Петрівна, доктор економічних наук, доцент

ЛЬВІВ - 2018

АНОТАЦІЯ

Ткаченко О. О. Потенціал просторової інтеграції бізнесу у забезпеченні соціально-економічного розвитку регіону. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук (доктора філософії) за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка. – ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України», Львів, 2018.

Робота виконана в ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України», у якій і відбудеться захист.

У дисертаційній роботі поглиблено теоретико-методичні засади розвитку просторової інтеграції бізнесу та обґрунтуванні практичні рекомендації щодо удосконалення політики просторового розвитку на основі підвищення потенціалу інтеграції в забезпеченні соціально-економічного розвитку регіону.

Запропоновано концептуальний підхід до дослідження розвитку форм просторової організації бізнесу за допомогою побудови просторової матриці як інструменту тетралатерального їх позиціонування в системі координат інтеграційних взаємодій, а саме: просторово-часова зв'язність та масштаб інтеграції суб'єктів-учасників форм просторової організації в створення доданої вартості (цінності), статус інституціоналізації інтеграційних взаємодій, створення та дотримання норм та постулатів ділової етики та довіри. Просторово-часова зв'язність визначена як якісний вимір поєднання в просторі і часі елементів компонування доданої вартості (цінності) за відповідного рівня інтеграції суб'єктів-учасників форм просторової інтеграції бізнесу в системі взаємозв'язків та взаємовпливів.

Доповнено понятійно-термінологічний апарат дослідження процесів просторової організації бізнесу визначенням сутності, чинників (глобалізаційно-цивілізаційні, інформаційно-інноваційні, соціокультурні, інституційно-організаційні, соціально-економічні) та ефектів (мультиплікативний, інфраструктурний, інноваційно-інвестиційний, виробничо-фінансовий, управлінсько-операційний) просторової інтеграції бізнесу. Це доповнює теоретико-методичну базу формування системи інструментів і механізмів забезпечення збалансованості інтересів держави та бізнесу в умовах новітньої просторової організації суспільства.

Удосконалено науковий підхід до визначення просторової інтеграції бізнесу, яка розглядається як процес упорядкування та стан взаємодії підприємницьких структур та інституційних суб'єктів організації ділової активності, що інтегруються в якісно нову просторову екосистему більш високого рівня для досягнення взаємовигідних просторових ефектів. Такий підхід акцентує увагу на екосистемному характері багатомірних внутрішніх зв'язків та взаємодій в межах форм просторової інтеграції бізнесу.

Розроблено методичні підходи до інтегрального оцінювання потенціалу просторової інтеграції бізнесу регіонів, які базуються на оцінці інтеграційних

можливостей крізь призму потрійної спіралі інноваційного розвитку «бізнес-влада-наука» та наявних форм просторової організації бізнесу; виявленні структурних зрушень економіки та галузевої спеціалізації регіонів у країні; оцінці потенціалу формування галузевих та міжгалузевих кластерів на регіональному та внутрірегіональному рівнях. Поведене відповідне дослідження на рівні регіонів України.

Розвинуто методичні підходи до оцінювання впливу форм просторової інтеграції бізнесу на соціально-економічний розвиток регіону на основі кореляційно-регресійного моделювання, що дозволило виявити взаємозалежності між розвитком окремих складових інфраструктури ПІБ (технопарки, індустріальні парки, кооперативи, асоціації, концерни і корпорації) та основними показниками соціально-економічного розвитку регіону (ВРП на одну особу, податкові надходження, обсяги капітальних інвестицій і прямих іноземних інвестицій, експорт товарів і послуг, частка інноваційно активних підприємств у загальній кількості промислових підприємств, середньорічна кількість найманих працівників, середньомісячна номінальна заробітна плата і наявний дохід). Це послужило основою для розробки та прогнозування комплексу регуляторних заходів щодо використання потенціалу просторової інтеграції бізнесу в регіоні.

Проаналізовано передумови та потенційні можливості формування галузевих кластерів за регіонами України. У сучасному бізнес-середовищі створення високої доданої вартості можливе на основі використання потенціалу просторової інтеграції та локалізації конкурентних переваг економіки регіону, формування та підтримки ефективного функціонування форм ПІБ, зокрема їх включеності у світові ланцюги доданої вартості. Проведене в роботі оцінювання потенціалу кластеризації дозволяє не лише визначити інтеграційний потенціал для структурних і технологічних змін, секторальної модернізації на інноваційних засадах, а й сприяти підвищенню ефективності кластерної взаємодії на основі використання наявних локалізованих конкурентних переваг і напрямів регіональної спеціалізації, тобто в перспективі послужить обґрунтуванням смарт-спеціалізації як інструменту регіональної політики. Для цього проведено інтегральне оцінювання рівня концентрації основних видів економічної діяльності, а також сфери професійної, наукової та технічної діяльності; освіти; інформації та телекомунікації у регіонах України.

На основі розрахунку інтегрального індексу локалізації виявлено галузеву спеціалізацію регіонів на фоні країни і, відповідно, можливості формування конкурентних галузевих кластерів на їх території. Визначено локальні перспективи створення та розвитку міжгалузевих кластерів в Україні (агропромислових, будівельно-промислових, науково-освітніх, науково-виробничих).

На основі дослідження обґрунтовано необхідність стимулювання розвитку наявних та активно формувати нові форми просторової організації бізнесу кластерного типу, що спеціалізуються у галузях і сферах комплексного

використання територіальних конкурентних переваг, у т.ч. місцевої сировини, природних ресурсів, а також залучають значну частку працездатного населення.

Систематизовано зарубіжний досвід формування інституційного забезпечення розвитку форм просторової інтеграції бізнесу з позицій можливостей його застосування для України. Визначено ключові напрями, заходи, організаційно-економічні та інституційні інструменти стимулювання просторової інтеграції бізнесу в регіонах України. Зокрема, обґрунтовані пропозиції доопрацювання, систематизації та взаємоузгодження законодавчого підґрунтя щодо створення, функціонування кластерів та підтримки процесів нової індустріалізації в Україні на національному та регіональному рівнях.

Обґрунтовано стратегічні пріоритети регулювання просторової організації бізнесу в регіоні, яка на основі узгодження діяльності регуляторних органів, формалізованих норм державної регіональної політики та перспектив розбудови національної просторової політики, спрямована на створення рамкових умов гармонізації взаємин суб'єктів бізнесу та держави за посередництвом форм, методів, важелів організаційно-управлінського, нормативно-правового та фінансово-економічного впливу адміністративних органів управління (державних, регіональних, місцевих) у сфері економічного розвитку для досягнення максимальних регіональних соціально-економічних ефектів від просторової інтеграції бізнесу.

Враховуючи інтереси збалансованого просторового розвитку країни в контексті регулювання просторової організації бізнесу, запропоновано: інституційно затвердити правовий статус і регуляторні інструменти мережевих і віртуальних форм ПІБ, розробити систему індикаторів статистичного обліку та моніторингу їх діяльності та стану розвитку підприємницького середовища територіальних громад задля виявлення перспектив просторової інтеграції та кластеризації бізнесу, інституційно впровадити міжрегіональну та міжмуніципальну співпрацю у напрямі просування процесів ПІБ, сприяти розвитку елементів інфраструктури підтримки підприємництва (бізнес-центрів, логістичних та інформаційно-аналітичних сервісів, бізнес-інкубаторів, консалтингових, аудиторських і дорадчих центрів), ввести в регуляторний інструментарій управлінського механізму інтеграційними процесами інституційні елементи транснаціонального (транскордонного, трансрегіонального) менеджменту; синхронізувати регуляторні механізми та управлінську діяльність у сфері соціального, економічного та просторового розвитку на усіх рівнях державної управлінської вертикалі – від державного до локального рівня.

Ключові слова: інтеграція, просторова організація бізнесу, просторова інтеграція бізнесу регіону, форми просторової інтеграції бізнесу, потенціал просторової інтеграції бізнесу регіону, соціально-економічний розвиток регіону, інструменти стимулювання просторової інтеграції бізнесу, політика просторової організації бізнесу.

SUMMARY

Tkachenko O.O. Potential of spatial business integration in ensuring of the social and economic development of a region. – Manuscript.

Thesis for the degree of Candidate of Economic Science, Sspeciality 08.00.05 – Development of Productive Forces and Regional Economy. – SI «Institute of Regional Research named after M.I. Dolishniy of the NAS of Ukraine», Lviv, 2018.

The dissertation was conducted at the SI «Institute of Regional Research named after M.I. Dolishniy of the NAS of Ukraine», where the defense of the dissertation will take place.

In the dissertation, the theoretical and methodological principles of the development of spatial integration of business are deepened and the practical recommendations for the improvement of the spatial development policy on the basis of the integration's potential increasing in ensuring of the socio-economic development of region are substantiated.

Conceptual approach to the study of the development of forms of spatial business organization by constructing of a spatial matrix as an instrument of theirs tetralateral positioning in the integration interactions coordinate system is proposed, namely: the spatial-temporal connectivity and the integration's scale of the participants of spatial organization forms into creation of added value, the status of the institutionalization of integration interactions, the creation and observance of norms of norms and postulates of business ethics and trust. Spatial-temporal connectivity is defined as a qualitative dimension of the combination of elements of added value's construction in the space and time at the relative level of participants' integration of the forms of spatial business integration in the system of interconnections and interactions.

Conceptual-terminological apparatus of the study of the processes of spatial organization of business by the definition of the essence, factors (globalizational and civilizational, informational and innovative, sociocultural, institutional and organizational, socio-economic) and effects (multiplicative, infrastructural, innovational and investment, production-financial, managerial-operational) of spatial integration of business is supplemented. This enriches the theoretical and methodological basis for the formation of a system of tools and mechanisms to keep state and business interests' balance in the conditions of the newest spatial organization of society.

The scientific approach to the definition of spatial integration of business is improved; it is considered as a ordering process and interacting state between business structures and institutional entities of business activity organization, integrated into a qualitatively new spatial ecosystem of a higher level for achievement of mutually beneficial spatial effects. This approach focuses attention on the ecosystem nature of multidimensional internal relationships and interactions within forms of spatial business integration.

Methodical approaches to the integrated assessment of the potential of spatial

business integration of the regions, based: on the assessment of integration opportunities through the prism of the triple spiral of innovation development «business-authority-science» and existing forms of spatial business organization; on the identifying of the structural changes in the economy and sectoral specialization of regions in country; on assessment of the potential for the formation of branch and intersectoral clusters at the regional and intraregional levels are developed. Appropriate research at the level of regions of Ukraine is conducted.

Methodical approaches to the assessment of the impact of forms of spatial business integration on the socio-economic development of the region on the basis of correlation-regression modeling are developed. This allowed to detect the interdependence between the development of certain components of the infrastructure of the spatial business integration (industrial parks, cooperatives, associations, corporations) and the main indicators of socio-economic development of the region (GRP per capita, tax revenues, the volume of capital investments and direct foreign investments, exports of goods and services, the share of innovative enterprises in the total number of industrial enterprises, the average annual employees number, the average monthly nominal wage and available income). This provided the basis for the development and forecasting of the regulatory measures set to use the potential of spatial business integration in the region.

The preconditions and potential possibilities of forming of branch clusters in the regions of Ukraine are analyzed. In the modern business environment, the creation of high added value is possible on the basis of use of spatial integration's potential and the localization of the competitive advantages of the region's economy, the formation and support of the effective functioning of the forms of spatial business integration, in particular their inclusion in the world's value added chains. The evaluation of the clustering potential, done in the dissertation, allows not only to determine the integration potential for structural and technological changes, sectoral modernization on an innovative basis, but also to promote the increase of the efficiency of cluster interaction on the basis of the use of existing localized competitive advantages and areas of regional specialization, that in the future will serve to justify of smart- specialization as a tool of regional policy. To do this the integrated assessment of the level of the concentration of main types of economic activity, as well as the sphere of professional, scientific and technical activity; education; information and telecommunications in the regions of Ukraine are conducted.

On the basis of the calculation of the integral localization index, the sectoral specialization of the regions of country and, accordingly, the possibility of formation of competitive sectoral clusters on their territory was identified. The local prospects for the creation and development of inter-industry clusters in Ukraine (agro-industrial, construction-industrial, scientific-educational, scientific-industrial) are determined.

On the basis of the research are substantiated the necessity to stimulate the development of existing ones and actively formation new forms of spatial business

organization of cluster type, specializing in sectors and spheres of complex use of territorial competitive advantages, including local raw materials, natural resources, and also attract a significant share of the employable population.

Foreign experience in forming of institutional support for the development of forms of spatial business integration from the point of view of the possibilities of its application in Ukraine is systematized. The key directions, measures, organizational, economic and institutional tools for stimulation of the spatial business integration in the regions of Ukraine are determined. In particular, the proposals for the finalization, systematization and co-ordination of the legislative basis for the creation, functioning of clusters and new industrialization processes support at the national and regional levels in Ukraine are substantiated.

The strategic priorities of the regulation of spatial business organization in region are grounded. The regulation, on the basis of harmonization of the regulatory bodies, the formal norms of the state regional policy and prospects for the national spatial policy development, is aimed at creating of framework conditions for the harmonization of the relations between business entities and the state through the forms, methods and levers (of organizational, managerial, regulatory, financial and economic influence) of administrative authorities (state, regional, local) in the field of economic development to achievement of maximum regional socio-economic effects from the spatial business integration.

Taking into account the interests of balanced spatial development of the country in the context of regulation of spatial business organization it is proposed: to approve institutionally the legal status and regulatory tools of network and virtual forms of the spatial business integration; to develop the system of statistical accounting and monitoring indicators of their activities and the state of the development of the entrepreneurial environment of territorial communities in order to identify the prospects of spatial integration and clustering of business; to institutionalize the interregional and inter-municipal cooperation in order to promote the processes of spatial business integration; to promote the development of elements of the supporting entrepreneurship's infrastructure (business centers, logistics and information-analytical services, business incubators, consulting, audit and advisory centers); to introduce the institutional elements of transnational (cross-border, trans-regional) management into the regulatory management mechanism of integration processes; to synchronize the regulatory mechanisms and management activities in the field of social, economic and spatial development at all levels of the state administrative vertical - from the state to the local level.

Key words: integration, spatial business organization, spatial business integration of region, forms of spatial business integration, potential of spatial business integration of region, socio-economic development of region, stimulating tools of spatial business integration, spatial business organization policy.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ
Статті у наукових фахових виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз:

1. Ткаченко О.О. Розвиток понятійно-термінологічного апарату дослідження процесів просторової інтеграції бізнесу. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. Львів. 2017. Вип. 4 (120). С.11-15 (Index Copernicus). (0,57 д.а.).

2. Ткаченко О.О., Кушнірецька О.В. Особливості просторової інтеграції бізнесу в умовах постіндустріального розвитку: побудова просторової матриці. *Економіка та суспільство*. 2017. №3. С.856-862 (Index Copernicus). URL: <http://economyandsociety.in.ua/journal-13/20-stati-13/1553-kushniretska-o-v-tkachenko-o-o>. (0,51 д.а.). *Особистий внесок: побудовано просторову матрицю позиціонування форм просторової організації бізнесу в системі координат інтеграційних взаємодій.*

3. Ткаченко О.О. Потенціал просторової інтеграції бізнесу в Україні: сутність, ефекти та чинники формування. *Моделювання регіональної економіки*. Івано-Франківськ. 2017. №1 (29). С.161-169 (0,5 д.а.).

4. Ткаченко О.О. Потенціал розвитку просторової інтеграції бізнесу в регіонах України: аналіз та оцінювання. *Регіональна економіка*. 2018. №1 (87). С.48-56 (Index Copernicus). (0,71 д.а.).

5. Ткаченко О.О. Методичні підходи до визначення потенціалу просторової інтеграції бізнесу в регіоні. *Вісник Одеського національного університету. Економіка*. 2018. Том 23. Випуск 1(66). С.83-87 (Index Copernicus). (0,63 д.а.).

Опубліковані праці апробаційного характеру:

6. Ткаченко О.О. Просторова інтеграція бізнесу в регіонах України крізь призму потрійної спіралі інноваційного розвитку. Формування ефективної моделі розвитку підприємства в умовах ринкової економіки : тези V Міжнародної науково-практ. конференції. Житомир, 2017. С.278-282. (0,22 д.а.).

7. Ткаченко О.О., Мельник М.І. Ефекти просторової інтеграції бізнесу. Економіка і культура України в світових глобалізаційних процесах: позиціонування і реалії: тези доповідей III Міжнар. наук.-практ. конф. Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2018. С.178-181. (0,27 д.а.). *Особистий внесок: виділено групу синергетичних ефектів просторової інтеграції бізнесу.*

8. Ткаченко О.О. Оцінювання потенціалу кластероутворення в регіоні: методичний аспект. Трансформаційні процеси в економіці України: глобальні та регіональні аспекти : матеріали II Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. молодих учених, аспірантів та студентів, 24 лист. 2017 р. Львів : ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України», Інститут економіки і менеджменту НУ «Львівська політехніка», ННК «Економосвіта», 2017. С.331-334. (0,15 д.а.).

9. Ткаченко О.О. Потенціал просторової інтеграції бізнесу регіонів України в умовах глобалізаційних викликів. Актуальні проблеми та перспективи розвитку України в галузі управління та адміністрування: ініціативи молоді : матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. Харків :

ХДУХТ, 2018. URL: <http://www.hduht.edu.ua/index.php/uk/nauka/conf/1635-conf-17-5-18>. (0,34 д.а.).

10. Ткаченко О.О. Інститути підтримки просторової інтеграції бізнесу: іноземний досвід. Управління інноваційним процесом в Україні: проблеми комерціалізації науково-технічних розробок : тези доповідей VII Міжнар. наук.-практ. конф. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2018. С.124-126. (0,25 д.а.).

Праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

11. Територіальний розвиток і регіональна політика в Україні: Виклики та пріоритети сталого ендегенного зростання регіонів України в умовах сучасних реформ: наукова доповідь. НАН України. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України». Львів, 2018. 159 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку»). *Особистий внесок: проаналізовано роль міст-центрів економічної активності та просторової інтеграції у забезпеченні ендегенного розвитку регіонів.* – С.37-47 (0,64 д.а.).

12. Просторові форми організації бізнесу в Україні: тенденції, перспективи та механізми розвитку: наукова доповідь. НАН України. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України»; наук. редактор М.І. Мельник. – Львів, 2018. – 107 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку»). *Особистий внесок: оцінено економічний потенціал формування галузевих кластерів за регіонами України.* – С.32-40 (0,53 д.а.); *визначено інструменти державного сприяння та інститути підтримки розвитку просторових форм організації бізнесу.* – С.73-84 (0,67 д.а.).

13. Цілі сталого розвитку для України: регіональний вимір : аналітична доповідь. НАН України. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України». Львів, 2018. 90 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку»). *Особистий внесок: проведено оцінювання регіонів України за індикаторами сталого розвитку міст і громад.* – С.64-72 (0,51 д.а.).

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОТЕНЦІАЛУ ПРОСТОРОВОЇ ІНТЕГРАЦІЇ БІЗНЕСУ	12
1.1. Теоретичні положення вивчення просторової організації економіки як передумови формування потенціалу просторової інтеграції бізнесу.....	12
1.2. Сутність, критерії та класифікація форм просторової інтеграції бізнесу	22
1.3. Методичні підходи до оцінювання потенціалу просторової інтеграції бізнесу в регіоні.....	39
Висновки до розділу 1.....	54
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ПОТЕНЦІАЛУ ПРОСТОРОВОЇ ІНТЕГРАЦІЇ БІЗНЕСУ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ	57
2.1. Оцінювання потенціалу просторової інтеграції бізнесу в регіонах України.....	57
2.2. Аналіз потенціалу формування галузевих кластерів за регіонами України.....	84
2.3. Вплив локалізації та розвитку форм просторової інтеграції бізнесу на соціально-економічний розвиток регіону (на прикладі Львівської області).....	99
Висновки до розділу 2.....	114
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ТА ЗАХОДИ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОСТОРОВОЇ ІНТЕГРАЦІЇ БІЗНЕСУ РЕГІОНУ	117
3.1. Зарубіжний досвід інституційного забезпечення розвитку форм просторової інтеграції бізнесу: перспективи для регіонів України.....	117
3.2. Організаційно-економічні та інституційні інструменти стимулювання просторової інтеграції бізнесу в регіоні.....	136
3.3. Стратегічні пріоритети регулювання просторової організації бізнесу у регіоні.....	149
Висновки до розділу 3.....	166
ВИСНОВКИ.....	170
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	174
ДОДАТКИ.....	197

ВСТУП

Актуальність теми. В умовах новітніх трендів мережизації, кластеризації, інтелектуалізації та діджиталізації суспільно-економічних процесів просторова інтеграція бізнесу (ПІБ) є основним чинником конкурентоспроможності регіону. Тобто просторова інтеграція, що базується на об'єднанні виробничих, інтелектуальних і фінансових ресурсів задля інноваційного та інфраструктурного розвитку, сприяє підвищенню самодостатності територіальних громад через локалізацію ділової активності, формуванню «точок зростання» та інноваційному лідерству, розвитку міжрегіонального та внутрішньорегіонального співробітництва, формуванню потужних виробничих центрів, підвищенню капіталізації бізнесу та регіону, зростанню їх конкурентного статусу загалом.

ПІБ через мережеві й кластерні форми взаємодії дозволяє об'єднати зусилля бізнес-структур, науково-освітніх установ, державних структур, експертних кіл, громадських організацій та інших учасників, що зумовлює як досягнення взаємовигідних просторових ефектів (мультиплікативного, інфраструктурного, інноваційного, фінансового, управлінського тощо), так і формування потужних інтегрованих об'єднань з високим економічним потенціалом. Тому дослідження потенціалу просторової інтеграції бізнесу в забезпеченні соціально-економічного розвитку регіону сьогодні, безумовно, є актуальним і своєчасним завданням.

Питання просторової організації економіки та просторової оптимізації розміщення окремих видів економічної діяльності розглядалися в дослідженнях низки вчених: А. Льош, Й. Тюнен, В. Ізард, П. Хаггет, В. Лаунхардт, П. Кругман, М. Фуджіта, М. Портер, М. Кастельс. Серед українських учених, які вивчають питання просторового розвитку та обґрунтування дієвих організаційно-інституційних та економічних механізмів регулювання просторової інтеграції бізнесу, слід зазначити Д. А. Антонюка, І. К. Бистрякова, З. С. Варналія, Ф. Д. Заставного, Н. А. Мікулу, М. І. Мельник, А. Г. Мазур, М. М. Одінцова, М. М. Паламарчука, І. З. Сторонянську, О. Г. Топчієва,

В. І. Чужикова, С. Л. Шульц, Л. Т. Шевчук, М. І. Фащевського, І. В. Яскала та ін.

Проте аналіз публікацій крізь призму сучасних викликів регіонального розвитку України дозволяє стверджувати про недостатність системних досліджень потенціалу просторової інтеграції бізнесу в контексті впливу на соціально-економічний розвиток регіону. Необхідність впорядкування понятійно-термінологічного апарату дослідження процесів просторової інтеграції бізнесу, виділення її форм, систематизації проблем інституційного та організаційного забезпечення, напрацювання єдиного методичного інструментарію до оцінювання потенціалу інтеграції бізнесу та обґрунтування політики просторової організації економіки зумовило вибір теми, мети і завдань дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України», зокрема науково-дослідної теми: «Оцінка перспектив розвитку метрополійних функцій обласних центрів Західного регіону України» (номер державної реєстрації 0113U000105), у межах якої розроблено пропозиції щодо оцінювання потенціалу просторової інтеграції бізнесу у великих містах; «Форми просторової організації бізнесу та механізми її регулювання» (номер державної реєстрації 0116U004034) – визначено стратегічні пріоритети формування політики просторової організації бізнесу в регіоні, запропоновано організаційно-економічні та інституційні інструменти стимулювання просторової інтеграції бізнесу в регіоні на основі оцінювання її потенціалу.

Мета і завдання дослідження. *Метою дисертації* є поглиблення теоретико-методичних засад розвитку просторової інтеграції бізнесу та обґрунтування практичних рекомендацій щодо вдосконалення регулювання просторової організації бізнесу на основі підвищення потенціалу інтеграції в забезпеченні соціально-економічного розвитку регіону.

Досягнення визначеної мети обумовило вирішення таких завдань:

- узагальнити теоретичні положення вивчення просторової організації економіки як передумови формування потенціалу просторової інтеграції бізнесу;

- визначити сутність просторової інтеграції бізнесу, розробити класифікацію та побудувати просторово-часову матрицю позиціонування інституційних форм просторової інтеграції бізнесу;

- розробити методичні підходи до оцінки потенціалу просторової інтеграції бізнесу в регіоні, на основі яких здійснити інтегральне оцінювання регіонів України з позиції можливостей бізнесу, інституційної підтримки, науково-освітнього та інфраструктурного потенціалу;

- проаналізувати передумови та потенціал формування галузевих кластерів за регіонами України;

- провести оцінювання впливу локалізації та розвитку форм просторової інтеграції бізнесу на соціально-економічний розвиток регіону;

- систематизувати та узагальнити зарубіжний досвід формування інституційного забезпечення розвитку форм просторової інтеграції бізнесу з позицій можливостей його застосування для регіонів України;

- визначити основні напрями, заходи, організаційно-економічні та інституційні інструменти стимулювання просторової інтеграції бізнесу в регіонах України;

- обґрунтувати стратегічні пріоритети регулювання просторової організації бізнесу в регіоні.

Об’єктом дослідження є процеси формування і реалізації потенціалу просторової інтеграції бізнесу в регіональній економічній системі.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та організаційно-економічні засади реалізації потенціалу просторової інтеграції бізнесу в забезпеченні соціально-економічного розвитку регіону.

Методи дослідження. Теоретичну і методологічну основу дослідження становлять фундаментальні положення і принципи теорій регіональної економіки,

інноваційного та просторового розвитку, економічної конвергенції та інтеграції, концепцій кластероутворення та дифузії інновацій, інтегрованих економічних систем.

Під час дослідження були використані методи: *аналізу, синтезу, узагальнення, порівняння* – для визначення сутності, змісту, видів, чинників та ефектів ПІБ, побудови просторово-часової матриці позиціонування її інституційних форм, узагальнення теоретичних положень вивчення просторової організації економіки як передумови формування потенціалу ПІБ, вивчення зарубіжного досвіду формування інституційного забезпечення розвитку форм ПІБ (пп. 1.1, 1.2, 3.1); *структурно-функціонального, статистичного та факторного аналізу, інтегрального оцінювання* – для виявлення основних тенденцій і передумов ПІБ, розроблення методичного інструментарію аналізу та інтегрального оцінювання потенціалу ПІБ у регіонах країни, у тому числі передумов і потенційних можливостей формування галузевих кластерів (пп. 1.3, 2.1, 2.2); *багатофакторного регресійного аналізу та економіко-математичного моделювання* – для економетричного оцінювання впливу локалізації та розвитку форм ПІБ на соціально-економічний розвиток регіону (пп. 2.3); *стратегічного аналізу і системного підходу* – для обґрунтування організаційно-економічних та інституційних інструментів стимулювання ПІБ; стратегічних пріоритетів формування політики просторової організації бізнесу в регіоні (пп. 3.2, 3.3); *графічний* – для наочного зображення результатів дослідження.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативні акти Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Укази Президента України; нормативні документи Міністерства економічного розвитку і торгівлі України; Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України; наукові праці провідних вітчизняних і зарубіжних учених; статистичні матеріали Державної служби статистики України; зарубіжні джерела статистичних даних; інтернет-ресурси; аналітичні розрахунки автора, виконані під час проведення дослідження.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в поглибленні теоретико-методичних положень, визначенні пріоритетів та обґрунтуванні напрямів розвитку та стимулювання процесів просторової інтеграції бізнесу як чинника забезпечення соціально-економічного розвитку регіону.

вперше:

- запропоновано концептуальний підхід до дослідження розвитку форм просторової організації бізнесу за допомогою побудови просторової матриці як інструменту тетралатерального позиціонування форм просторової організації бізнесу в системі координат інтеграційних взаємодій, а саме: просторово-часова зв'язність і масштаб інтеграції суб'єктів-учасників форм просторової організації у створенні доданої вартості (цінності), статус інституціоналізації інтеграційних взаємодій, створення та дотримання норм і постулатів ділової етики та довіри. Просторово-часова зв'язність визначена як якісний вимір поєднання в просторі і часі елементів компонування доданої вартості (цінності) за відповідного рівня інтеграції суб'єктів-учасників форм просторової інтеграції бізнесу в системі взаємозв'язків і взаємовпливів;

удосконалено:

- понятійно-термінологічний апарат дослідження процесів просторової організації бізнесу, а саме: визначення просторової інтеграції бізнесу, що розглядається як процес упорядкування і стан взаємодії підприємницьких структур та інституційних суб'єктів організації ділової активності, що інтегруються в якісно нову просторову екосистему більш високого рівня для досягнення взаємовигідних просторових ефектів. На відміну від наявних, такий підхід акцентує увагу на екосистемному характері багатомірних внутрішніх зв'язків і взаємодій у межах форм просторової інтеграції бізнесу;

- методичні підходи до інтегрального оцінювання потенціалу просторової інтеграції бізнесу в регіоні, які, на відміну від наявних, базуються на оцінці інтеграційних можливостей крізь призму потрійної спіралі інноваційного розвитку «бізнес-влада-наука» та наявних форм просторової організації бізнесу; виявленні структурних зрушень економіки та галузевої

спеціалізації регіонів у країні; оцінці потенціалу формування галузевих і міжгалузевих кластерів на регіональному та внутрішньорегіональному рівнях;

- методологічний інструментарій регіонального розвитку в частині формування концептуальних засад регулювання просторової організації бізнесу, яке на основі узгодження діяльності регуляторних органів, формалізованих норм державної регіональної політики та перспектив розбудови національної просторової політики спрямоване на створення рамкових умов гармонізації взаємин суб'єктів бізнесу та держави за посередництвом форм, методів, важелів організаційно-управлінського, нормативно-правового та фінансово-економічного впливу адміністративних органів управління (державних, регіональних, місцевих) у сфері економічного розвитку для досягнення максимальних регіональних соціально-економічних ефектів від просторової інтеграції бізнесу;

набули подальшого розвитку:

- типологізація форм просторової інтеграції бізнесу за класифікаційними ознаками інтеграційних взаємодій, а також визначення чинників (глобалізаційно-цивілізаційні, інформаційно-інноваційні, соціокультурні, інституційно-організаційні, соціально-економічні) та ефектів (мультиплікативний, інфраструктурний, інноваційно-інвестиційний, виробничо-фінансовий, управлінсько-операційний) просторової інтеграції бізнесу. Це доповнює теоретико-методичну базу формування системи інструментів і механізмів забезпечення збалансованості інтересів держави та бізнесу в умовах новітньої просторової організації суспільства;

- методичні підходи до оцінювання впливу форм просторової інтеграції бізнесу на соціально-економічний розвиток регіону на основі кореляційно-регресійного моделювання, що дозволило виявити взаємозалежності між розвитком окремих складових інфраструктури ПІБ (технопарки, індустріальні парки, кооперативи, асоціації, концерни і корпорації) та основними показниками соціально-економічного розвитку регіону (ВРП на одну особу, податкові надходження, обсяги капітальних інвестицій і прямих іноземних

інвестицій, експорт товарів і послуг, частка інноваційно активних підприємств у загальній кількості промислових підприємств, середньорічна кількість найманих працівників, середньомісячна номінальна заробітна плата і наявний дохід). Це послужило основою для розробки та прогнозування комплексу регуляторних заходів щодо використання потенціалу просторової інтеграції бізнесу в регіоні;

- інституційний інструментарій використання кластерної політики та політики нової індустріалізації як інструментів стимулювання просторової інтеграції бізнесу у формі пропозиції доопрацювання, систематизації та взаємоузгодження законодавчого підґрунтя щодо створення, функціонування кластерів і підтримки процесів нової індустріалізації в Україні на національному та регіональному рівнях.

Практичне значення отриманих результатів полягає в розробці рекомендацій щодо підвищення потенціалу ПІБ і формування державної кластерної політики, а саме: наданні пропозицій щодо доопрацювання, систематизації та взаємоузгодження законодавчого підґрунтя щодо створення, функціонування кластерів і підключення потенціалу індустріальних парків до процесів нової індустріалізації (четверта промислова революція, принципи «Індустрії 4.0») на національному та регіональному рівнях.

Отримані результати дослідження реалізовані в практиці управління на національному, регіональному та локальному рівнях. Зокрема: науково обґрунтовані пропозиції щодо впровадження інструментів державного регулювання розвитку перспективних інноваційних форм просторової організації бізнесу для досягнення поставлених стратегічних завдань прогнозно-планових документів регіонального та міського розвитку, а саме рекомендації щодо необхідності вдосконалення державного регулювання форм ПІБ (промислові та креативні кластери, ІТ-кластери, індустріальні парки) відповідно до розумної спеціалізації міст і регіонів, використані *Асоціацією міст України – Всеукраїнською Асоціацією органів місцевого самоврядування (Львівське регіональне відділення)* при підготовці та актуалізації завдань

програм соціально-економічного розвитку міст Західного регіону України (довідка №40 від 25.04.18 р.); результати аналітичного оцінювання наявних передумов і можливих перспектив розвитку різних форм ПБ у регіонах України крізь призму потенціалу бізнесу, інфраструктури, інституційної підтримки та науково-освітнього, які дозволили виявити сильні та слабкі сторони регіонів для розвитку різних форм ПБ, використано *Запорізькою торгово-промисловою палатою* під час подання пропозицій до регіональних програм розвитку (довідка №22.2/173 від 07.03.2018 р.); аналіз просторової інтеграції бізнесу в містах-центрах економічної активності в контексті забезпечення ендogenous розвитку регіонів використані в практичній роботі *Департаменту з питань місцевого самоврядування та територіальної організації влади Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України* під час оцінювання фінансової спроможності об'єднаних територіальних громад (довідка №133 від 23.07.2018 р.).

Основні результати дисертації використовуються в методичному забезпеченні навчального процесу Тернопільського національного економічного університету при викладанні курсів «Макроекономіка» та «Економіка підприємства» (довідка № 126-37/1128 від 25.06.2018 р.).

Особистий внесок здобувача. Усі наукові результати, викладені в дисертації, отримано автором особисто, а з наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дослідженні використані лише ті ідеї та положення, що є результатом особистих напрацювань.

Апробація результатів дисертації. Основні ідеї, положення, пропозиції дисертації пройшли апробацію на міжнародних, всеукраїнських наукових і науково-практичних конференціях, семінарах, серед яких: V Міжнародна науково-практична конференція «Формування ефективної моделі розвитку підприємства в умовах ринкової економіки» (Житомир, 2-3 листопада 2017 р.), II Міжнародна науково-практична інтернет-конференція молодих учених, аспірантів та студентів «Трансформаційні процеси в економіці України:

глобальні та регіональні аспекти» (Львів, 24 листопада 2017 р.), Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Актуальні проблеми та перспективи розвитку України в галузі управління та адміністрування: ініціативи молоді» (Харків, 17 травня 2018 р.), III Міжнародна науково-практична конференція «Економіка і культура України в світових глобалізаційних процесах: позиціонування і реалії» (Київ, 21-22 березня 2018 р.), II Міжнародна науково-практична конференція «Управління інноваційним процесом в Україні: проблеми комерціалізації науково-технічних розробок» (Львів, 17-19 травня 2018 р.).

Публікації. За результатами досліджень опубліковано 13 наукових праць (у тому числі 8 одноосібних), з яких: 5 статей – у наукових фахових виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз, 5 публікацій у матеріалах конференцій і 3 публікації, які додатково відображають наукові результати дисертації. Загальний обсяг публікацій становить: 5,97 д.а., з яких 4,55 д.а. належить особисто автору.

Обсяг і структура роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Повний обсяг дисертації становить 257 сторінок друкованого тексту, з яких 195 сторінок основного тексту. Робота містить 17 аналітичних таблиць, 24 рисунки (з них 10 на окремих сторінках) та 14 додатків на 62 сторінках. Список використаної літератури включає 265 найменувань на 23 сторінках.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОТЕНЦІАЛУ ПРОСТОРОВОЇ ІНТЕГРАЦІЇ БІЗНЕСУ

1.1. Теоретичні положення вивчення просторової організації економіки як передумови формування потенціалу просторової інтеграції бізнесу

Інформаційні та інноваційні прориви в усіх сферах людської діяльності в сучасних умовах розвитку світового господарства великою мірою завдячують трансформаційним процесам у просторовій організації економічних систем. Посилення взаємодій, поступове розмивання територіальних меж та послаблення економічних бар'єрів здійснення господарської діяльності внаслідок глобалізації економічного простору та децентралізації управлінських ресурсів національних господарських та адміністративних систем у ХХІ столітті виводить науково-практичну дискусію на нові обрії досліджень ключових детермінантів економічного життя. Як зазначають автори в [110, с. 4] «традиційні економіко-географічні чинники конкурентоспроможності територій (природні, трудові та енергетичні ресурси, нагромаджений капітал тощо) дедалі відчутніше втрачають вирішальну роль для якості просторового розвитку», що в свою чергу актуалізує «екстериторіальність» локальних економічних спільнот, за якої належність території до національних господарських комплексів стає набагато менш значущою, ніж її залученість до глобальних ланцюгів створення вартості». У сучасних умовах світогосподарського порядку саме інтеграційні процеси стають наріжним каменем формування нових форм суспільно-економічних взаємодій та творення нових сенсів та цінностей, а просторова інтеграція бізнесу, у свою чергу, виступає новітньою формою організації ділової активності в просторових системах різних ієрархічних рівнів. [205, с.133]

У суспільно-географічній і соціально-економічній науках для виявлення

горизонтальної упорядкованості процесів широко вживається поняття територіальної, а в останній період і регіонально-просторової організації процесів і явищ. Теоретичним і прикладним питанням територіальної організації різних видів суспільної діяльності приділяється досить значна увага. Про це свідчить теорія комплексоутворення, теорія територіальної організації продуктивних сил, окремих галузей економіки, теорія економічного районування і районоформування, теорія відносних (порівняних) регіональних переваг, теорія оптимального розміщення окремого підприємства чи сукупності їх просторової організації, теорія полюсів зростання, теорія «центр-периферія», теорія регіонального саморозвитку тощо [218, с. 15]. Концептуальні підходи до дослідження просторової організації та інтеграції підприємницької діяльності, безумовно, охоплюють теоретичну базу зазначених вище теорій і концепцій, але також враховують інституційні засади формування сприятливих умов для реалізації конкурентних переваг окремих видів і форм бізнесу в конкретній локалізації, перспектив і можливостей інтеграції, кооперації та кластероутворення для ефективного використання просторових ресурсів концентрації підприємств різних видів і розмірів.

Питання просторової організації економіки та просторової оптимізації розміщення сільського господарства і промисловості розглядалися в дослідженнях таких учених: А. Льюїс, Й. Тюнен, В. Ізард, П. Хаггет, В. Лаунхардт, П. Кругман, М. Фуджіти, М. Портер, М. Кастельс. Серед сучасних українських учених, які вивчають питання просторового розвитку та обґрунтування дієвих організаційно-інституційних та економічних механізмів регулювання просторової інтеграції бізнесу, слід зазначити Д.А. Антонюка, З. С. Варналія, М. І. Фашевського, М. І. Мельник, А. Г. Мазур, М. М. Одінцова, С.Л. Шульц, Л. Т. Шевчук та ін.

Кожний етап соціально-економічного та суспільного поступу трансформує умови просторової організації, у тому числі інтеграції та самоорганізації, підприємницької діяльності відповідно до нових викликів і завдань просторового розвитку бізнесу та суспільства загалом.

Просторова організація бізнесу є визначальною передумовою та ознакою формування потенціалу просторової інтеграції бізнесу в забезпеченні соціально-економічного розвитку регіону. Більшість українських учених розділяють позицію, що в основі поняття «територіальна організація» закладено ознаку розміщення об'єктів для отримання економічного та соціального ефекту. Адже територіальна організація вимагає обґрунтування наукових основ розміщення виробництва й підприємств з урахуванням їх економічної ефективності та можливої екологічної шкідливості [168, с. 320]. Л. Л. Ковальська та О. Ю. Чужикова пропонують під територіальною організацією розуміти науково обґрунтоване територіальне розміщення об'єктів, функціонування яких дозволить досягти оптимальної структури виробництва й споживання та досягнення соціально-економічного ефекту шляхом раціонального використання наявного потенціалу [72, с. 31]. Економічний і соціальний ефект просторової організації відзначає також Н.І. Корецька, яка розглядає це поняття як науково обґрунтовану систему просторового впорядкування взаємопов'язаних виробництв, сфери обслуговування населення та виробничої, ринкової й соціальної інфраструктур, що дає значний економічний і соціальний ефект внаслідок раціонального їх поєднання та концентрації [76, с. 16]. А з іншого боку, питання просторової організації економіки передбачає дослідження не лише прогресивних просторових форм концентрації ділової активності та розміщення підприємств, але й наукове обґрунтування найбільш ефективних форм управління.

Просторова організація економіки розглядається вченими і як структурно-параметричне та просторово-часове впорядкування та узгодження елементів і зв'язків, яке забезпечує ефективність використання його потенціалу [85, с. 27].

Близькою є позиція Г. П. Підгрушного, який розглядає просторову організацію промисловості як зумовлене об'єктивними законами суспільного розвитку просторове упорядкування промислового виробництва, що проявляється в формуванні його різноманітних взаємопов'язаних

територіальних (територіально-анквальних) утворень [123, с. 30]. Тобто просторова організація економіки це система просторово взаємопов'язаних і впорядкованих структурних елементів взаємовідносин у певний момент часу, поєднання (оптимізація) яких створює синергетичний ефект для соціально-економічного розвитку регіону.

Інтегрований підхід до «просторової організації» враховує поєднання підприємств і установ, для яких територіальна спільність їхніх компонентів є додатковим чинником для підвищення економічної ефективності за рахунок значної стабільності взаємних зв'язків (у тому числі інформаційних) і ритмічності виробничого процесу, скорочення транспортних витрат, раціонального використання усіх видів місцевих ресурсів і сприятливих умов маневрування ними [171, с. 41]. Також під територіальною організацією продуктивних сил розуміють просторовий взаємозв'язок галузових, міжгалузевих і територіально-виробничих комплексів, що спирається на раціональне використання природних, матеріальних і трудових ресурсів, заощадження витрат на подолання диспропорцій у взаєморозміщенні джерел сировини, палива, енергії, місць виробництва й споживання продукції [169, с. 96].

Просторова організація включає комплекс процесів цілеспрямованої економічної діяльності суб'єктів підприємництва на певній території і є результатом (продуктом) територіальної економічної діяльності в минулому і сучасному періоді, механізмом розміщення нових об'єктів, системою відносин між суб'єктами господарювання і місцевою владою та громадами, формою територіальної інтеграції виробництва і розселення населення [218, с. 16]. Просторова організація бізнесу в цьому випадку буде визначатися його територіальною концентрацією (локалізацією) і просторовими пропорціями як результат формування та розвитку просторових інтегрованих форм ділової співпраці різних розмірів і типів (вертикально і горизонтально інтегрованих).

Сучасні економічні процеси значною мірою характеризуються зміною масового виробництва товарів на користь масового виробництва послуг і

сегментації товарних ринків. Тому головним чинником підвищення конкурентоспроможності стали обмін знаннями, досвідом, підвищення конкуренції на локальних ринках. Усе це обумовило появу нових оптимальних форм просторової організації підприємництва (наприклад, мережових структур, галузевих та інноваційних кластерів, технопарків, інноваційних екосистем тощо) як чинника підвищення конкурентоспроможності регіональної економіки, адже вони стимулюють інноваційний розвиток і визначають економічний ріст як в регіональному, так і в національному масштабі.

Під просторовою організацією держави розглядають внутрішню структурованість національного простору, що є результатом діяльності соціально-економічних суб'єктів у різних просторових сферах і на різних просторових рівнях. І будь-який перелік сфер буде умовним і неповним, зважаючи на взаємозв'язок і постійне ускладнення форм соціального життя [90, с. 18].

Ключовим аспектом дослідження просторової інтеграції бізнесу, на нашу думку, є виділення доволі гнучкої когнітивної «межі» в розумінні простору та території в контексті організації явищ, процесів та суспільних систем загалом. Так, наприклад, за одним із означень, територія визначається як обмежена частина твердої поверхні Землі з природними й антропогенними властивостями, що характеризується протяжністю (площею) як особливим видом просторового ресурсу, географічним положенням та іншими якостями, а простір – тривимірне вмістилище речей, явищ і процесів, що інтуїтивно розуміється як арена дій, загальний контейнер для усіх об'єктів, сутність певної системи [188, с. 355, 267].

У даному контексті стрункості теоретичній аргументації, на нашу думку, надає розгляд категорії простору та території з позиції екстраполяції філософського осмислення та співвідношення понять «абстрактне-конкретне». Як відомо, «конкретне» є категорією, яка відображає «абстрактне» в його реальному вигляді, звідси – когнітивно обумовлюється необхідність проєкції характеристик, змісту та якостей досліджуваного «абстрактного» на реальну

(конкретну) площину, а саме, на територіальну площину. Таким чином, територія, безумовно є матеріальним базисом організації явищ і процесів у просторі, однак, останній не обмежує їх конкретними параметричними рамками, а на основі узгодження елементів та суб'єктно-об'єктних взаємодій між ними, творить їхню цілісну сутність. Суб'єктно-об'єктні інтеграційні взаємодії, у свою чергу, реалізуються у відповідних формах просторової інтеграції бізнесу, дефініція й класифікація яких перебуває в прямій залежності від підходів до визначення та ретроспективного розуміння форм просторової організації як такої. Тут слід зазначити, що незважаючи на новітність даної категорії, її семантика та етимологія, безумовно, сягає основ регіоналістики, а тому її виокремлення слід безпосередньо пов'язувати із вже існуючим теоретичним та категоріальним апаратом економічної науки. Зокрема, дослідження просторової організації бізнесу так чи інакше знаходять своє відображення в таких концепціях і теоріях розміщення господарства, як, так звані «факторні» теорії (А. Сміт, Д. Рікардо, Е. Хекшер, Б. Олін, А. Лорія) – що сформували на основі вивчення факторів (чинників) розвитку й розміщення господарства основою наук про територіальну організацію господарства і регіональну економіку; «штандортні» моделі просторової організації виробництва (И.Г. фон Тюнен, В. Лаунгардт, А.Е. Шеффле, А. Вебер, В. Кристаллер, А. Льош); «інноваційні» теорії просторової організації економіки (Т.Хагерstrand, С. Хірш, А. Скотт, М. Столпер, Р. Волкер); теорії «регіонального економічного розвитку» (Л. Вальрас, Ф. Перру, Дж. Фрідман, В. Айзард, М. Портер) тощо [204, с.11-13; 205].

«Поведінка будь-якої національної економіки диктується жорсткими правилами постіндустріальної, цивілізаційної моделі розвитку як вищої техногенної фази світового розвитку. Геоелекономічний простір поступово переходить до техногенних цивілізаційних координат, тобто на нові горизонти цивілізаційного розвитку, які надають йому нове забарвлення і формують нову картину світу – неоекономічну. Змінюється геоелекономічний простір і його стосунки з геополітичними й геостратегічними просторами. Відповідно

змінюється й система взаємовідносин національних економік із зовнішнім середовищем і між собою» [106, с. 5].

Тому регіональна політика просторової організації підприємницької діяльності лежить у площині застосування локального підходу до менеджменту, який виходить найперше з необхідності безумовного визнання того факту, що актори й соціальні відносини на локальному рівні мають критичну важливість для соціально-економічного прогресу й збереження миру, і що ця значущість більше не обмежується розташуванням. Про це свідчить усе більш зростаюча, деколи навіть несподівано, їхня здатність взаємодіяти й впливати на акторів вищих рівнів у глобальному масштабі [228]. Іншими словами, не можна досягти серйозного успіху щодо сталого розвитку організації, якщо адекватний ступінь стабільності не досягається на всіх рівнях – від локального до глобального.

Розглядаючи концептуальні підходи до дослідження просторової організації підприємницької діяльності, цікавим є підхід представників французької школи просторології, які виділяють такі основні напрями подальшого розвитку просторової («територіальної») економіки [214, с. 101-102]:

1. Територія й інновації. «У зв'язку з недавнім переглядом процесів технологічних інновацій ми побачили посилення значимості території в цьому процесі. ...Була переоцінена роль середовища інноваційного підприємства. Ця тема, яку розвивають прихильники досліджень у термінах «інноваційного середовища», широко поширена сьогодні. Вона навіть стала частиною локальної й національної економічної політики. ...Відзначимо два питання, які залишаються невирішеними: а) чи завжди ми говоримо про одні й ті ж самі інновації, яке співвідношення провідних та інкрементальних (поступальних) інновацій? б) чи достатньо чітко встановлений зв'язок між географічною близькістю й технологічною близькістю?».

2. Територія як соціоекономічний та інституціональний конструкт. «...Сьогодні явно переважає ідея про те, що територія – це «конструкт»

історичний, соціоекономічний й інституціональний. Це передбачає чотири головних моменти: територія з'являється не в результаті неконтрольованого процесу, вона є результатом історичного процесу, який її моделює, і, фактично, місцем пам'яті; відносини між агентами частково носять (і найчастіше сильний) позаринковий характер...; висока вага правил, норм і символів приналежності до певної спільноти, вона навіть домінує й може пояснити форми організації роботи, взаємовідносин між фірмами...; нарешті, інститути дуже широко залучені й вбудовані у функціонування галузей на території...».

3. Галузева близькість і географічна близькість. «Перша підкреслює приналежність підприємства певної галузі завдяки комбінації «технології – ринки». У цієї галузі є, звичайно, якась просторова структура, але вона може бути роздробленою на численні «території», локальні, регіональні й національні. З іншого боку, підкреслюється географічна близькість у фізичному сенсі, що може впливати на характеристики робочої сили й умови її відтворення, на норми й соціальні звичаї, неформальні відносини, навіть інституціональну й фінансову специфіку».

4. Регуляція і «управління»: «Чи є «управління» (la «gouvernance») типом галузевої організації в традиційному сенсі слова або ж воно є набагато більшим, ніж форма регулювання «локального» або субнаціонального рівня? ...Поняття «регуляція» відкриває інші перспективи, які фактично дотепер були дуже мало досліджені навіть у французькій літературі, найбільш насиченої регулятивістськими ідеями. Запитання стосується можливості поширити (і пристосувати) головні поняття (режим нагромадження, заробітна плата, інституційні форми) на субнаціональні системи, іменовані тут територіями».

Від робіт «французької школи» (Ф. Перу, Ж. Будвіль і ін.), у межах якої сформувалося уявлення про поляризований економічний розвиток і теорії просторової дифузії нововведень (Т. Хегерstrand), і далі до теорії кластерів (М. Портер) чітко простежується тенденція розгляду національного ринку як системи взаємодіючих регіональних ринків. При цьому як незаперечний факт приймається те, що істотним чином змінюється характер взаємодії всередині та

між економічними регіонами. Поряд з вузловими районами все більшого розвитку отримують мережеві райони, у яких, на відміну від вузлових районів, структура економіки визначається взаємодією автономних і взаємозамінних фірм, що передбачає гнучку спеціалізацію і схильність до інновацій [101, с. 25-26]. Тому просторовий розвиток у межах самих економічних регіонів і взаємодій між їх економічними агентами визначається як макро-, так і мікроекономічними принципами та інституційними нормами.

Як зазначає П. А. Мінакір, використання «чистих» ринкових критеріїв просторового розподілу суспільних економічних ресурсів є неможливим, адже територіальний розвиток, регіональні проблеми, як відомо, являються (поряд з власне соціальними проблемами) чи не основною сферою прояву «провалів ринку». Тому ні в одній по-справжньому ринковій країні просторова організація продуктивних сил, як і розвиток регіонів різного рангу, не визначається виключно ринковими принципами [101, с. 27].

Тому обґрунтування дієвих організаційно-інституційних та економічних механізмів (засобів, інструментів) регулювання просторової організації бізнесу має базуватись на таких пріоритетних напрямках [96, с. 70-71]:

- підвищення самодостатності територіальних громад на основі стимулювання локальних форм ділової активності (різної, залежно від рівня адміністративно-територіальної одиниці);
- забезпечення соціально-економічної інтегрованості та збалансованості регіонального розвитку, чому, власне, сприяють нові перспективні форми просторової організації бізнесу;
- створення сприятливих умов для реалізації конкурентних переваг різних видів бізнесу та територій, на яких вони розташовані;
- оптимальне поєднання підприємств різних галузей в регіоні на основі трансформації просторово-секторальної структури його економіки;
- оптимізація вибору місця розташування (локалізації) підприємств різних видів, розмірів, галузей і форм власності;
- підвищення капіталізації бізнесу та регіону загалом,

внутрішньорегіонального інтеграційного потенціалу бізнесу, а також інтегрованості регіону як окремого суб'єкта зовнішньоекономічних взаємовідносин.

Питання просторової організації підприємницької діяльності виходять за межі наявних моделей та інструментів сучасної економічної теорії, адже в межах регіональної економіки існують теоретичні й експериментальні можливості відповіді на питання оптимального розміщення факторів виробництва для одержання найкращого мікроекономічного ефекту, впливу просторових економічних процесів на рівень і динаміку розвитку національної та світової економіки, які механізми державної економічної політики необхідні для стимулювання економічних суб'єктів у контексті просторового розміщення факторів виробництва.

Сьогодні рівень складності просторової організації й просторових взаємодій в сучасній економіці вже перевершив теоретичні й експериментальні можливості регіональної економіки, тому потрібна нова «теорія просторового міждисциплінарного синтезу», де б [101, с. 29-30]:

- регіональна економічна політика конструювала систему стимулів й обмежень, орієнтованих на ізольований регіон, а не на систему регіонів;
- економічна рівновага в межах певного економічного регіону розглядалася без явного врахування рівноваги в інших регіонах, і тим більше без врахування необхідності знайти рівноважний стан всієї просторової системи регіонів;
- досліджувались взаємодія (конкуренція) ефективних у мікроекономічному сенсі економічних агентів усередині економічних регіонів, формування ефективних національних просторових систем, утворених взаємодіями просторово локалізованих економічних агентів і їхніх кластерів, формування параметрів міжнародного економічного простору в процесі взаємодії національних економічних просторів;
- можна було б чітко визначити алгоритм і методи вимірювання порівняльної суспільної корисності функціонування й розвитку тих або інших

економічних регіонів, без чого не можна визначити відповідність макроекономічних і соціальних цілей суспільного розвитку варіантам просторового розподілу суспільних ресурсів.

Тобто на сьогодні незавершений та потребує подальшого вивчення процес теоретичного й методологічного осмислення наукової системи, яка б описувала питання просторової організації та взаємодій, впливу процесів просторового розвитку на макро-, мікро- і глобальну економічну динаміку. Адже просторовий розвиток багатомірних економічних систем у сучасних умовах потребує нового методологічного обґрунтування підходів до вивчення економіки як синергетичної взаємодії мікроекономічних агентів, регіональних, національних і глобальних взаємодій, у т. ч. дослідження різних просторових форм інтеграції бізнесу як осередків координації й акумуляції економічних і соціальних взаємозв'язків між окремими економічними суб'єктами, регіонами чи країнами.

1.2. Сутність, критерії та класифікація форм просторової інтеграції бізнесу

У сучасних умовах розвитку світового господарства ми є свідками трансформаційних процесів в усіх сферах людської діяльності. Глобалізація економічного простору, розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, усунення геополітичних та економічних бар'єрів та поглиблення інтернаціоналізації економіки на основі поглиблення економічної та фінансової співпраці супроводжується зміною рушійних сил економічного прогресу та ключових гравців економічного життя. Конкурентоспроможність національної економіки та окремих галузей національного господарства сьогодні можна розглядати лише в контексті просторової організації та інтеграції бізнесу [204, с.11].

Стійка тенденція до інтеграції як у межах національних господарських

систем, так і у розрізі окремих господарюючих суб'єктів проявляється у формі взаємопроникнення, ускладнення та взаємопідпорядкування господарських взаємозв'язків та процесів різних ланок та масштабів господарювання. Слід зазначити, що розвиток інтеграційних процесів обумовлюється, насамперед, посиленням конкурентної боротьби за ринки сировини, збуту, інформації. В умовах жорсткої конкуренції саме співпраця та інтеграція чи то матеріально-технічних, чи фінансово-економічних ресурсів, а також підприємницького капіталу окремих господарюючих суб'єктів у рамках інтеграційного утворення створює вигідні конкурентні переваги для всіх його учасників. Таким чином саме процеси просторової інтеграції бізнесу в сучасних умовах світогосподарського розвитку є локомотивами та детермінантами економічного поступу окремих держав та світу загалом [204, с.11-12].

Дослідженням процесів просторової інтеграції бізнесу, виокремлення ключових факторів розміщення та механізмів регулювання просторової інтеграції ділової активності присвячені праці таких вчених, як Й.Г. фон Тюнен, А.Е. Шеффле, А. Вебер, В. Кристаллер, А. Льош, В. Лаунгардт, М. Потрер, П. Кругман, Р. Коуз, О. Уільямсон, К. Воблий, М.М. Паламарчук, О.Г. Топчієв, Ф.Д. Заставний, М.І. Мельник, О.І. Шаблій, З.С. Варналій, М.І. Фащевський, І. З. Сторонянська, С.Л. Шульц тощо. Однак доволі велика кількість теорій та концепцій, що прямо чи опосередковано торкаються питань просторової інтеграції бізнесу, не забезпечує повноту та завершеність теорії просторової інтеграції бізнесу. Це актуалізує питання впорядкування понятійно-термінологічного апарату дослідження процесів просторової інтеграції бізнесу, виділення її форм, ключових чинників розвитку з метою напрацювання єдиного інструментарію для аналізу та оцінки даних процесів.

Логіко-семантичне поле дослідження процесів просторової інтеграції бізнесу вимагає розгляду даного феномену через призму триєдино взаємопов'язаних категорій, а саме: «простір – організація – інтеграція». Оскільки, просторова інтеграція бізнесу, як категорія, своєю генезою сягає більш ширшої категоріальної одиниці, а саме, «просторова організація бізнесу»,

то й витоки та підходи до її розуміння та дефініції слід виокремлювати виходячи з даного міркування [204, с.11-13; 205].

На даний час не існує єдиного наукового підходу до визначення поняття «просторова організація бізнесу», оскільки наукова дискусія, з одного боку, доволі нещодавно почала оперувати поняттям простору як одного з ключових детермінантів розвитку економічних систем, а з іншого боку, на даний час існує велика кількість термінологічних неузгоджень щодо можливості ототожнення чи, навпаки, необхідності виділення просторової організації соціально-економічних систем в окрему наукову категорію (на противагу усталеній категорії територіальної організації) [204, с.11-13].

Територіальна організація суспільства розглядається як «об'ємна» проекція інноваційних технологічних і соціальних циклів на геопросторі [84, с. 64], а також як зумовлений об'єктивними закономірностями та суб'єктивними чинниками процес просторового упорядкування життєдіяльності суспільства, що проявляється в формуванні його різноманітних територіальних утворень [124, с.49]. У свою чергу просторова організація економіки визначається, як структурно-параметричне та просторово-часове впорядкування та узгодження елементів і зв'язків, яке забезпечує ефективність використання його потенціалу, а «просторова організація регіону є функцією від використання регіональних можливостей та інтересів, що великою мірою визначається особливостями території та дії зовнішніх внутрішніх чинників» [85, с. 26]. Саме просторова організація економіки є визначальною передумовою формування потенціалу просторової інтеграції бізнесу, який як свідчить світовий досвід є визначальним у забезпеченні соціально-економічного розвитку, адже проведений нами компаративний аналіз дозволив емпірично визначити як співвідносяться процеси просторової інтеграції бізнесу і конкурентоспроможності територій в глобальному масштабі, а саме встановлено залежність ВВП та конкурентоспроможності країн від просторової інтеграції бізнесу (за індексом глобалізації) (рис. 1.1).

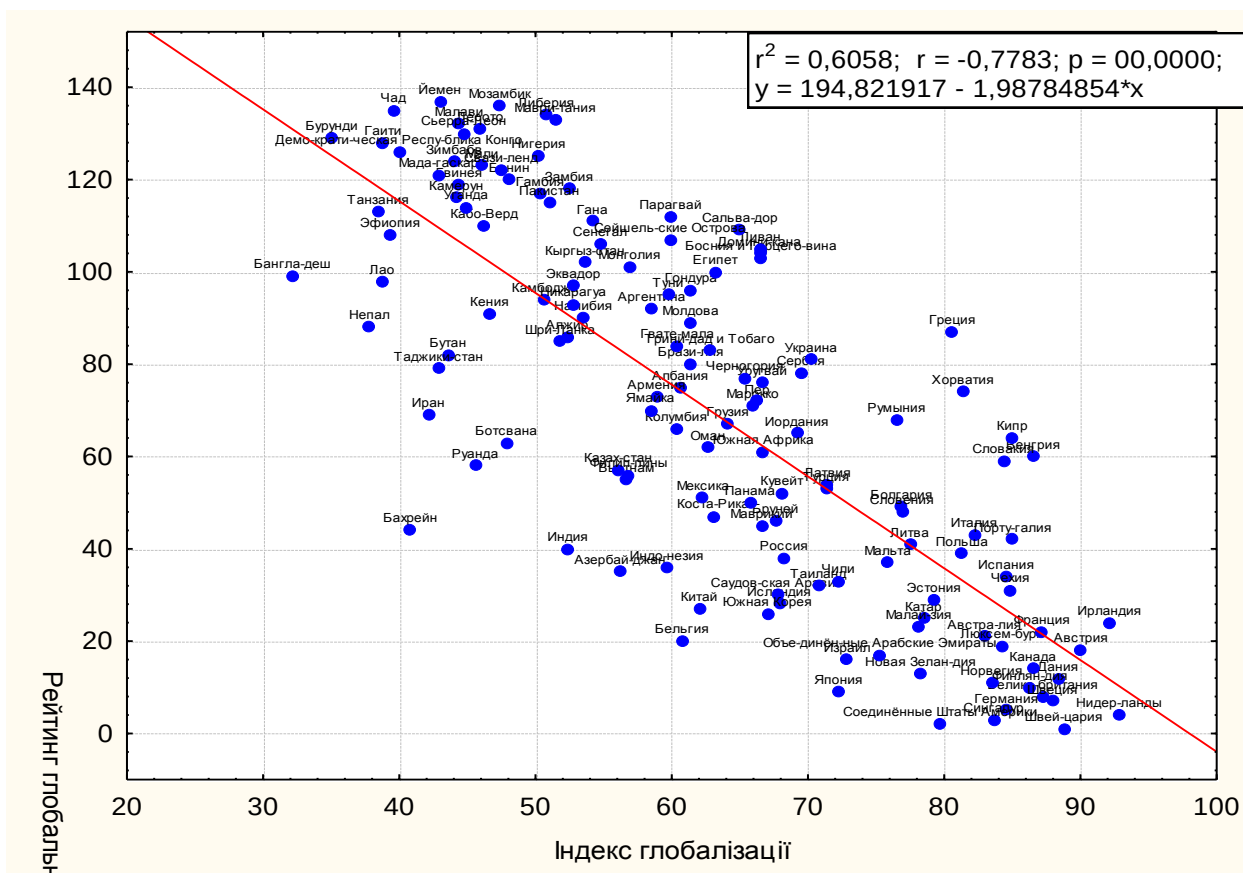

Рис.1.1. Залежність ВВП та конкурентоспроможності країн від просторової інтеграції бізнесу (за індексом глобалізації), 2016 р.

Не вдаючись до детального аналізу існуючих теорій, концепцій та моделей регіональної економіки, наведемо окремі підходи до генези просторової інтеграції бізнесу. Наприклад, у площині теорій регіональної економіки традиційним є економічний підхід, за яким форми просторової інтеграції бізнесу можна трактувати як конкретні (реальні) «елементи» організації економічного простору. Так, наприклад, у дослідженнях Гранберга А., економічний простір є «насиченою територією, що вміщує безліч об'єктів і зв'язків між ними: населені пункти, промислові підприємства, господарськоосвоєні та рекреаційні площі, транспортні та інженерні мережі», а якість економічного простору визначається відповідними параметрами та характеристиками, найважливішими з яких є «щільність (чисельність населення, об'єм валового регіонального продукту, природні ресурси, основний капітал на одиницю площ), розміщення (показники рівномірності, диференціації, концентрації, розподілу населення та економічної діяльності), зв'язність (інтенсивність економічних зв'язків між частинами і елементами простору, умови мобільності товарів, послуг, капіталів і людей, що обумовлені розвитком транспортних та комунікаційних мереж)» [33, с. 25].

Теоретичне надбання класиків науки про розміщення продуктивних сил дозволяє виділити ресурсно-територіальний підхід до генези просторової інтеграції бізнесу. Як відомою, панівною впродовж десятиліть на теренах України була концепція територіально-виробничих комплексів (ТВК) і економічного районування, міжгалузевих комплексів (МГК), які обґрунтовували необхідність і вигідність комплексної територіальної організації господарства. У даному контексті прототипом сучасних інтеграційних взаємодій було виокремлення великих територіально-господарських (виробничих) комплексів як одиниць єдиного економічного простору планової економіки [204, с.11-13; 205].

Ще одним підходом до розуміння генези просторової інтеграції бізнесу є локалізаційний або середовищний підхід, за яким конструювання тієї чи іншої форми просторової інтеграції бізнесу відбувається в умовах і під впливом

якісно-кількісних характеристик місця (середовища) локалізації ділової активності. Адже формування чи розвиток того чи іншого виду ділової активності має пряму залежність від середовища в якому він розвивається. Зокрема, суб'єктно-об'єктні взаємодії та природа організації бізнесу в середовищі, наприклад, малого міста, села є цілковито відмінними від, скажімо, його організації в середовищі поліфункціональних взаємозв'язків великого міста, мегаполіса, метрополійного субрегіону тощо. Очевидно, кількісно-якісні передумови кожного з перелічених вище просторів має більш чи менш сприятливі чинники для формування тих чи інших форм просторової інтеграції бізнесу. Середовищний підхід до розуміння просторової інтеграції бізнесу тісно пов'язує та, безумовно, детермінує розвиток тих чи інших просторових форм організації ділової активності з ментально-ціннісними параметрами та культурним виміром місця їх виникнення. Так, наприклад, розкриваючи проблематику формування, структурування та управління економічним простором, Шульц. С.Л., у контексті розвитку метрополізаційних процесів, акцентує увагу на факті того, що мережеві структури, як індикатори нових тенденцій просторової організації економіки і модернізації економіки міст «засвідчують закріплення нових стандартів життя населення постіндустріального суспільства та включення країни в глобалізовані процеси загалом» [230, с. 134]. Саме завдяки системі «метрополісних територій» стає можливим включення країн до масштабних проектів світової економіки. Отже, розвиток метрополізаційних процесів, які виражаються в концентрації економічного, культурного й інформаційного потенціалу розвитку суспільства у великих містах і зонах їх впливу, а також реалізація ними суспільно значимих функцій на світовому та макрорегіональному рівнях є причиною модифікації та розвитку нових форм просторової організації та інтеграції бізнесу [100, 249] .

Слід наголосити, що в світогосподарському розвитку останніх десятиліть відбулася разюча зміна акцентів щодо розуміння ролі факторів розвитку господарюючих суб'єктів. В умовах сьогодення ключовими факторами розвитку є ефективне використання людського капіталу та накопичених знань,

швидкість впровадження інновацій, уміння налагоджувати гнучкі контакти та досягати високого ступеню міжсуб'єктної довіри в процесах горизонтальних та вертикальних інтеграційних взаємодій. Особливої ваги набувають не стільки якісні характеристики території локалізації суб'єктів ділової активності, скільки якісні характеристики менеджерської команди господарюючих суб'єктів та далекоглядність стратегій організації виробництва і збуту, що створюють передумови якісно нового господарського середовища із власною траєкторією, динамікою і культурою розвитку [205, ст.856-862].

Інтеграція (лат. *integratio* – поповнення, відновлення) у загальному розумінні є станом об'єднання в єдине ціле будь-яких окремих частин. Інтеграція є також процесом ущільнення та посилення зв'язків між об'єднуваними складовими. Протилежним терміном до інтеграції є дезінтеграція, як процес розпаду єдиної інтегрованої системи на складові, що супроводжується послабленням та втратою внутрішніх зв'язків. Універсальність поняття інтеграції та системний підхід до його розуміння дозволяє стверджувати, що процес інтеграції притаманний будь-якій системі, і насамперед, економічній. У відповідності до рівня інтеграції та ієрархії суспільно-економічних систем, в яких відбуваються інтеграційні процеси, розрізняють такі види економічної інтеграції як міжнародна, міжрегіональна, внутрішньорегіональна, міжфірмова, що відповідно, реалізуються на рівні світової економіки, національної економіки, регіональної економіки, економіки окремих фірм тощо [204, с.11-13; 205].

Явище економічної інтеграції, за одним із підходів, передбачає «переплетення, взаємопроникнення й зрощення відтворювальних процесів різних суб'єктів господарювання, розділених у просторі, перетворення їх на цілісний господарський механізм» [192, с. 21-22]. У даному трактуванні істотними ознаками економічної інтеграції є взаємопроникнення та переплетіння бізнес-процесів різних економічних систем; узгодження та зближення норм та стандартів інтегрованих складових системи; глибинні структурні зміни усередині економічних систем, що інтегруються; розвиток

спеціалізації та кооперації; а також виникнення структур та органів управління господарюючою взаємодією [205].

За іншим підходом, розвиток інтеграційних процесів передбачає необхідність виконання критичних передумов інтеграції, а саме: «економічні системи повинні мати близький рівень економічного розвитку», за яким забезпечується сумісність господарських механізмів; «наявність спільного кордону та історично сформованих економічних відносин», за яким географічна близькість полегшує вирішення транспортних та інших проблем; «визрівання економічних проблем, вирішення яких вимагає спільних зусиль». [102, с. 389]

Ключовими в розумінні феномену інтеграції є наявність узгоджених та впорядкованих відносин між агентами інтеграційного утворення, що істотно відрізняє даний вид організації економічних відносин від тимчасових економічних взаємодій чи об'єднань. Іншим вагомим компонентом інтеграції є добровільність об'єднання окремих складових в єдине інтеграційне утворення. Як відомо, недобросовісним виявом інтеграції можна вважати також примусове (рейдерське) об'єднання підприємств внаслідок їх фіктивного банкрутства. У свою чергу добровільність об'єднання окремих учасників інтеграційного утворення обумовлюється стратегічним баченням отримання спільної та індивідуальної вигоди від інтеграційної взаємодії. Така добровільна інтеграція передбачає формування системи більш високого порядку, а отже, вимагає вироблення корпоративної системи делегування повноважень та відповідальності [204, с.12-14; 205].

У науковому дискурсі дослідження явища інтеграції присутня доволі широка різноманітність підходів до розуміння сутності та ключових цілей інтеграції (табл.1.1).

Таблиця 1.1

Підходи до розуміння суті та цільової функції інтеграції

<i>Вид інтеграції</i>	<i>Характеристика цільової функції інтеграційного процесу</i>
Міжнародна економічна інтеграція	Розгортання інтеграційних процесів у світовій економіці супроводжується інтернаціоналізацією економічних зв'язків, що відбувається на тлі процесів злиття ринків та економічних систем. Такі процеси потребують урегулювання торговельних та валютних бар'єрів, уніфікації ринкових механізмів та ціноутворення, вироблення спільного бачення розвитку економічних систем на національному та наднаціональному рівнях. Підґрунтям для розвитку інтеграційних процесів та цільовою функцією інтеграційного процесу є взаємовигідне використання порівняльних переваг країн, які в динамічному контексті створюють передумови для створення принципово нових економічних комплексів на основі об'єднання однорідних і конкурентоспроможних економік [102, с. 390].
Міжрегіональна економічна інтеграція	Процеси інтеграції міжрегіонального рівня становлять собою низку ступенів інтенсифікації економічних відносин між регіонами до стану злиття їх відособлених відтворювальних процесів в єдиний господарський механізм; процес зближення, взаємопроникнення й зрощення відтворювальних процесів суб'єктів господарювання двох і більше регіонів, що перетворює їх на міжрегіональну економічну систему. Цільовою функцією інтеграційних взаємодій є досягнення вищого рівня соціально-економічної ефективності, вирівнювання рівня економічного розвитку регіонів та поступове нівелювання основних господарських показників у розрахунку на одну особу [191, с.17].
Внутрішньорегіональна інтеграція	Інтеграційні процеси відбуваються на основі взаємодій окремих господарюючих суб'єктів, які обмежені територією регіону. Цільовою функцією внутрішньорегіональних інтеграційних взаємодій є досягнення синхронізації циклів розвитку та основних економічних показників регіону, підвищення ефективності, раціоналізація та оптимізація структури витрат на регіональному рівні, концентрація виробництва.
Міжфірмова інтеграція	Встановлення взаємовідносин між господарюючими суб'єктами, які дозволяють забезпечити довгострокове зближення стратегічних цілей інтегруючої та інтегрованої фірм є результатом міжфірмової інтеграції.[71, с. 58] Цільовою функцією інтеграційних процесів, що реалізуються шляхом поглинання, злиття, створення стратегічних союзів, спільних підприємств, філіалів, акціонерних товариств, а також регіональних економічних союзів [74, с. 21] є досягнення нового якісного стану інтегрованої господарюючої системи, що забезпечує переваги та стійкість щодо впливу зовнішнього конкурентного середовища: економія на трансакційних витратах, досягнення синергетичного ефекту та максимізація прибутку за рахунок ефекту масштабу, співфінансування та реалізація крупних господарських проєктів.

Представлені вище узагальнені підходи до розуміння суті та цільової функції інтеграції дозволяють зробити два ключові висновки: в основі економічної інтеграції будь-якого рівня ієрархії економічних систем лежать міжфірмові інтеграційні взаємодії; міжфірмові інтеграційні взаємодії реалізуються у форматі чіткої територіальної прив'язки.

Погоджуємося із загальноприйнятим розумінням, що просторова організація бізнесу це структурно-параметричне та просторово-часове впорядкування та узгодження елементів та суб'єктно-об'єктних взаємозв'язків, яке забезпечує досягнення оптимальних територіальних, економічних та структурних пропорцій використання підприємницького потенціалу. Територія, безумовно є матеріальним базисом організації явищ і процесів у просторі, однак, простір не обмежує їх конкретними параметричними рамками, а на основі узгодження елементів та взаємодій між ними, творить їхню цілісну сутність. У даному концептуальному розумінні просторова інтеграція бізнесу є процесом упорядкування та станом взаємодії підприємницьких структур та інституційних суб'єктів організації ділової активності, що інтегруються в якісно нову просторову екосистему більш високого рівня для досягнення взаємовигідних просторових ефектів [204, с.12-15; 205].

Суб'єктні інтеграційні взаємодії в рамках просторової інтеграції бізнесу реалізуються у відповідних формах просторової інтеграції бізнесу, що формують левову частку форм просторової організації бізнесу (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Класифікація форм просторової організації бізнесу

ТОЧКОВІ ФОРМИ ПРОСТОРОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ БІЗНЕСУ	<u>ФОРМИ ПРОСТОРОВОЇ ІНТЕГРАЦІЇ БІЗНЕСУ</u>					
	Зональні	Промислові зони Вільні економічні зони Території пріоритетного розвитку Індустріальні райони «Долинні» технологічні центри Технополіси Інноваційні міста Наукові містечка Інноваційні квартали Креативні райони Промислові вузли	Корпоративні	Транснаціональні корпорації Концерни Консорціуми Конгломерати Асоціації за галузевою ознакою Холдинги Спільні підприємства Фінансово-промислові групи Стратегічні альянси та партнерства	Метапросторові	Он-лайн платформи (освітні і краудфандингові) Інституційні платформи Венчурні та «хмарні» пули Віддалені фрілансингові офіси
Виробничі майстерні Творчі майстерні Виробничі модулі Домашні офіси	Ареальні	Індустріальні парки Технопарки Наукові парки	Мережеві	Виробничі мережі за галузевою ознакою Торгівельні мережі Логістично-транспортні мережі Франчайзингові мережі Аутсорсингові мережі		
	Площинні		Кластерні	Виробничі кластери Локальні кластери за галузевою ознакою Міжгалузеві кластери		

Джерело: розробка автора [204, с.11-15]

Розвиток просторової інтеграції бізнесу, зокрема її форм, рухається по висхідній траєкторії – від кластерних та мережевих форм до метапросторових

форм інтеграції бізнесу.

Висхідна траєкторія розвитку форм просторової організації бізнесу, представлена на матриці, обґрунтовується тетралатеральним позиціонуванням ФПОБ у системі координат інтеграційних взаємодій, а саме, просторово-часова зв'язність суб'єктів-учасників форм просторової організації, масштаб інтеграції суб'єктів-учасників форм просторової організації в створення доданої вартості (цінності), статус інституціалізації інтеграційних взаємодій, створення та дотримання норм та постулатів ділової етики та довіри [205].

Зазначимо, що просторово-часова зв'язність є якісним виміром поєднання в просторі і часі елементів ланцюжка компонування доданої вартості (цінності) за відповідного рівня інтеграції суб'єктів-учасників форм просторової інтеграції бізнесу в системі взаємозв'язків та взаємовпливів. Зокрема для метапросторових форм просторової інтеграції бізнесу характерний високий ступінь просторово-часової зв'язності на основі високого рівня довіри учасників даного інтеграційного утворення та високого масштабу інтеграції учасників у створення доданої вартості (цінності) за доволі слабкої інституціалізації їх взаємодій [205].

Метапросторові форми просторової інтеграції бізнесу в процесі компонування ланцюжка доданої вартості не поєднують фактори виробництва фізично ані в певному місці, а ні на певній території, однак на основі організації ділової активної учасників формують власний метапростір – простір взаємодій [205].

У побудові нищенаведеної матриці (рис. 1.2) покладена ідея виділення форм просторової організації на основі їх типологізації. Як відомо, типологізація як інструмент теоретико-методологічного упорядкування явищ і процесів, є процесом їх виокремлення та групування за певними кваліфікаційними ознаками. На нашу думку, найбільш значущими кваліфікаційними ознаками для виділення форм просторової організації бізнесу є варіативність інтеграційних взаємодій [205] (Додаток А, табл. А.1).

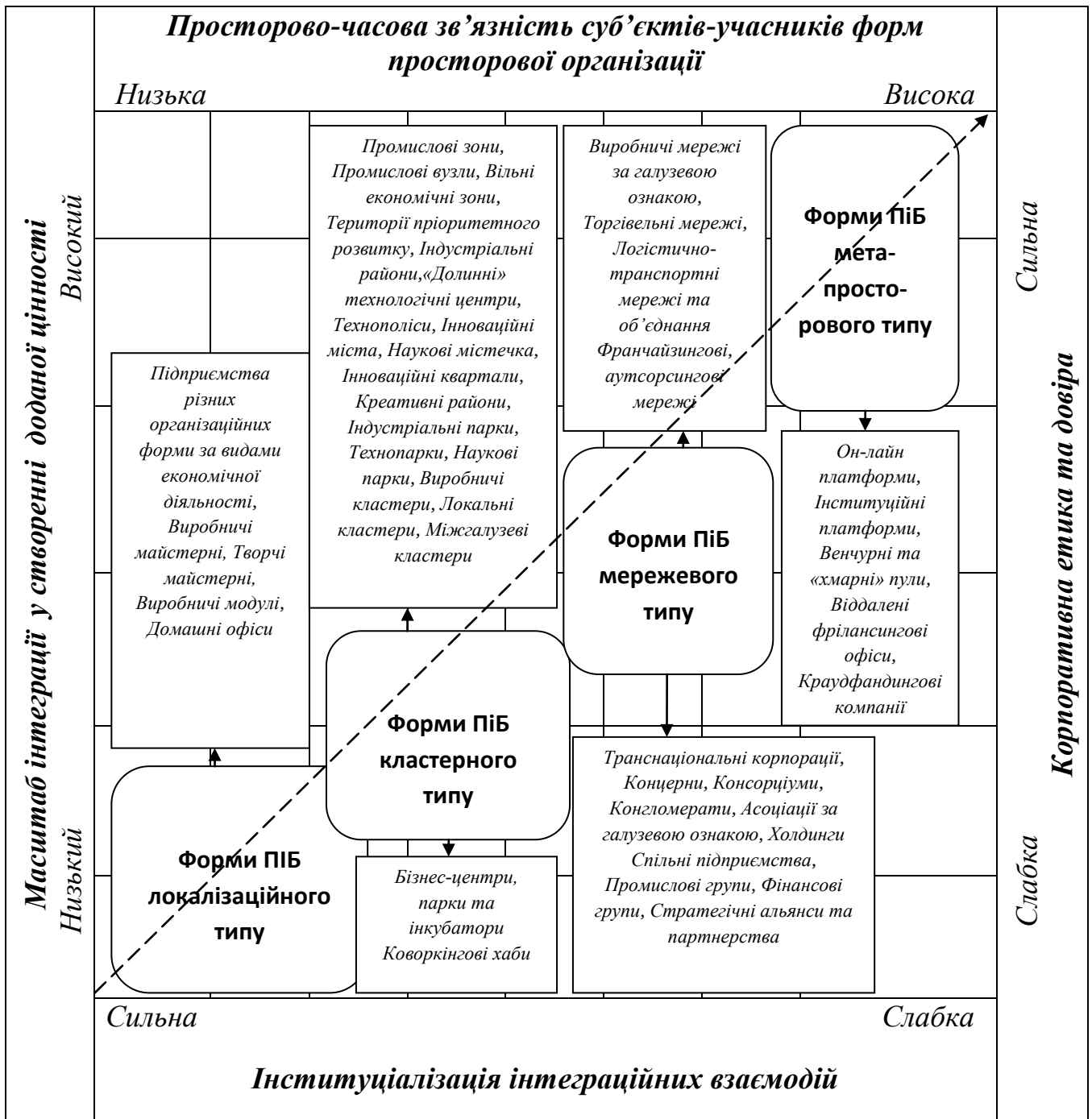

Рис.1.2. Просторова матриця форм просторової інтеграції бізнесу

Джерело: розробка автора [205]

Розвиток форм просторової інтеграції бізнесу є динамічним процесом та відбувається під впливом ряду чинників, характерних для постіндустріальної трансформації світової економіки. Дослідження чинників просторової інтеграції бізнесу в контексті даних процесів дозволяє виділити п'ять груп чинників: глобалізаційно-цивілізаційні, інформаційно-інноваційні, соціокультурні, інституційно-організаційні, соціально-економічні (табл.1.3).

Таблиця 1.3

Чинники просторової інтеграції бізнесу в контексті просторової трансформації економіки та інтенсифікації інтеграційних взаємодій

Чинники	Гене́за чинника	Прояви чинника
Глобалізаційно-цивілізаційні чинники	<i>пов'язані із інтернаціоналізацією капіталів та розмиванням просторових меж процесу компонування доданої вартості</i>	• зростання мобільності фінансових, матеріальних, людських та інформаційних ресурсів; • автоматизація управлінської діяльності та зниження трансакційних витрат на рівні національних економік і світового господарства загалом; • геополітичні зрушення та зростаюча орієнтація національних економік на зовнішні зв'язки; • зростання відкритості та взаємозалежності економік, господарсько-технологічне зближення країн.
Інформаційно-інноваційні чинники	<i>пов'язані із формуванням нового формату організації ділової активності на основі інноваційних технологій</i>	• розвитком інформаційних мереж та виникнення глобального інформаційного простору; • об'єднання географічно розділених частин світу в систему, яка функціонує в режимі реального часу; • розвиток системи глобальних баз даних та інфраструктурне забезпечення доступу до них.
Соціокультурні чинники	<i>пов'язані зі зміною ціннісної парадигми економічної поведінки суб'єктів господарювання та використанням креативних моделей організації підприємницької діяльності</i>	• інтернаціоналізація освітнього й культурного простору; • формування мережевої логіки взаємовідносин і розвиток «мережевої» культури, заснованої на пріоритетності горизонтальних інтеграційних зв'язків як базової структури глобального господарства; • уніфікація підходів до розуміння та поширення єдиних стандартів життя, універсалізація культурного фактора економічного розвитку.
Інституційно-організаційні чинники	<i>пов'язані із запровадженням нових інститутів, форм, методів та технологій проектного планування на стимулювання багатопільового регіонального розвитку</i>	• розвиток інституту довіри та корпоративної етики; • формування моделі платформ як цифрового майданчика співпраці бізнесу; • розвиток та інтенсифікація регіональних та міжконтинентальних інтеграційних процесів; • виникнення нових форм ринкової поведінки (глобальних стратегій, коопераційних бізнес-моделей, креативного менеджменту, глобальних мереж, об'єднань, стратегічних альянсів); • формування нової системи глобального управління на основі зростання кількості наднаціональних управлінських структур, міжурядових і неурядових організацій.
Соціально-економічні чинники	<i>пов'язані із структурно-динамічними зрушеннями в процесах організації господарської діяльності та масштабах економічної співпраці</i>	• поглиблення інтернаціоналізації економіки на основі поглиблення економічної співпраці; • розвиток фінансових технологій та лібералізація руху капіталів та товарів; • зрушення в міжнародному поділі праці та становлення нового гео економічного простору; • індивідуалізація, деконцентрація та міждержавна дифузія ланок компонування доданої вартості на основі розвитку нових технологічних укладів; • розвиток електронної комерції та виникнення нових глобальних економічних суб'єктів • розширення глобальної фондової капіталізації

Джерело: розробка автора [204; 205]

Розгортання процесів просторової інтеграції бізнесу за мету має забезпечення доступу до ефектів, що можуть бути отримані на рівні екосистеми більш високого порядку. Як відомо з теорії системного аналізу масштаби ефекту на рівні системи більш високого порядку є більшими порівняно з сумарним обсягом ефектів систем меншого порядку, що утворюють таку інтеграційну систему [206].

Синергетичний ефект, спричинений розвитком інтеграційних процесів, виникає на різних рівнях і напрямках господарської та ділової активності й перебуває в залежності від мети інтеграції та елементів що формують екосистему відповідної форми просторової інтеграції бізнесу. Серед основних ефектів просторової інтеграції бізнесу слід виділити наступні: мультиплікативний, інфраструктурний, інноваційно-інвестиційний, виробничо-фінансовий, управлінсько-операційний тощо [206].

Окрім прямих ефектів просторової інтеграції для безпосередніх суб'єктів інтеграційних взаємодій отримується також ряд ефектів для регіону локалізації таких інтегрованих екосистем у середньо- та довгостроковій перспективі. Такими є, наприклад, зростання бюджетних відрахувань, посилення соціальної відповідальності бізнесу, реалізація крупних інфраструктурних проектів, зростання рівня конкурентоспроможності відповідних локалітетів [206] (табл. 1.4).

Таблиця 1.4

Ефекти просторової інтеграції бізнесу

Ефект просторової інтеграції бізнесу	Прояв ефекту просторової інтеграції бізнесу
мультиплікативний	Пожвавлення інтеграційних взаємодій супроводжується інтенсифікацією ділових контактів та партнерських взаємозв'язків, що проявляється як на рівні інтеграційного утворення, так і на рівні галузі чи загального простору інтеграції. Таке поживавлення відображається у зростанні соціальної та підприємницької вигоди від інтеграції, що проявляється в перехресному стимулюванні розвитку суміжних галузей, зайнятого населення та економіки загалом через зростання трудових доходів, споживчих витрат, виробничих витрат та інвестицій

Продовження табл. 1.4

інфраструктурний	Просторова інтеграція бізнесу забезпечує передумови для синергетичного використання інфраструктури суб'єктів інтеграційного утворення шляхом спільного використання інформаційно-комунікаційної, транспортно-логістичної, маркетингово-збутової інфраструктури
інноваційно-інвестиційний	Спорідненість виробничих та підприємницьких цілей суб'єктів-учасників форм просторової інтеграції бізнесу забезпечує оптимальні рамкові умови для реалізації великих інвестиційних проектів, співфінансування інноваційних розробок та формування гнучкої інвестиційної стратегії інтеграційного утворення на основі використання таких інвестиційних атракторів, як сприятливий діловий клімат та загальний позитивний інвестиційний імідж
виробничо-фінансовий	В рамках конкретних форм просторової інтеграції бізнесу уможливорюється реалізація оптимізаційних моделей виробництва за рахунок зменшення операційних витрат, підвищення коефіцієнту використання виробничих потужностей, взаємовигідного використання маркетингових стратегій, акумулювання та перерозподіл віддалених фінансових потоків
управлінсько-операційний	Просторова інтеграція бізнесу забезпечує передумови для створення та поточної оптимізації управлінсько-організаційних платформ співпраці та керівництва, розподілу трудових потоків, напрацювання рішень та дотримання норм корпоративної культури, усунення явища дублювання управлінських функцій та ефективного делегування повноважень, а також інтегрованого керівництва віддаленими проектами

Джерело: розробка автора [206, с. 179]

Таким чином, просторова інтеграція бізнесу – це процес упорядкування та стан взаємодії підприємницьких структур та інституційних суб'єктів організації ділової активності, що інтегруються в якісно нову просторову екосистему більш високого рівня для досягнення взаємовигідних просторових ефектів [204; 205].

Логіко-функціональне поле просторової інтеграції бізнесу (рис. 1.3) формується як формами просторової організації бізнесу локалізаційного, кластерного, мережевого та мета-просторового типу з різним статусом інституціоналізації інтеграційних взаємодій, так і чинниками і ефектами просторової інтеграції бізнесу.

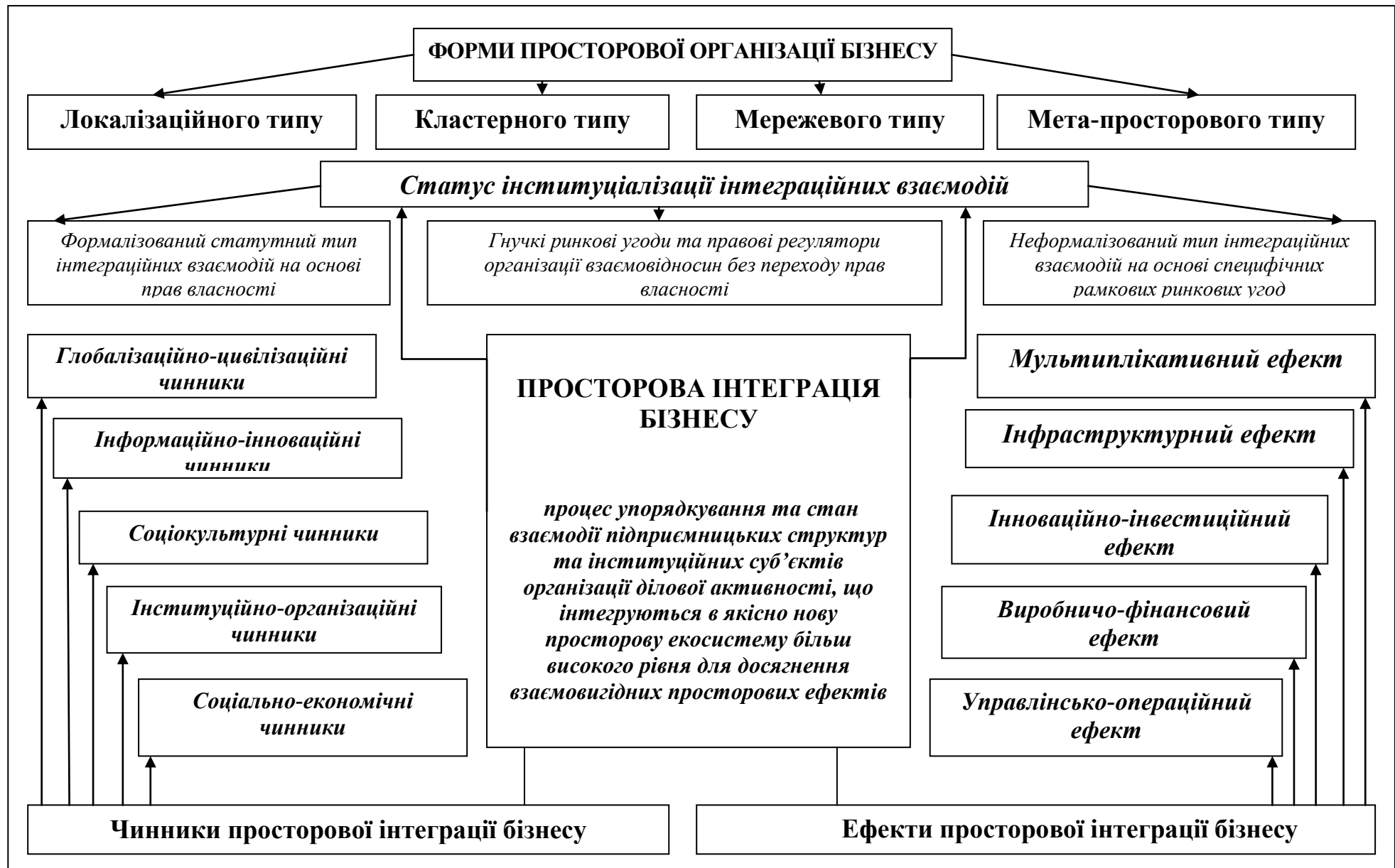

Рис.1.3. Логіко-функціональне поле просторової інтеграції бізнесу

Врахування впливу та використання ефектів від просторової інтеграції бізнесу має стати основою для вироблення інструментарію та механізмів забезпечення збалансованості та взаємоузгодженості інтересів усіх суб'єктів новітньої просторової організації суспільства. Проведення економічних реформ в Україні також необхідно здійснювати на основі врахування сучасних викликів та можливостей, що несе просторова інтеграція бізнесу. У зв'язку з цим актуалізуються питання пошуку виважених рішень регуляторного, управлінського, нормативного характеру щодо облаштування форм просторової інтеграції бізнесу.

1.3. Методичні підходи до визначення потенціалу просторової інтеграції бізнесу в регіоні

Просторова інтеграція бізнесу (ПІБ) є дієвим важелем стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів. Провідні інноваційно розвинуті країни світу (Швеція, Великобританія, Швейцарія, США, Фінляндія та ін.) ефективно використовують цей важіль. Свого часу в Україні було утворено 12 спеціальних (вільних) економічних зон, зареєстровано 19 наукових парків, 35 індустріальних парків, 16 технопарків, понад 50 кластерів [60, 61]. Разом з тим, внаслідок правових та організаційних прорахунків формування форм ПІБ у регіонах, їх діяльність досі не стала каталізатором росту економіки.

Згідно з даними The Global Competitiveness Report 2016-2017 [259], Україна за рівнем співпраці ключових учасників ПІБ, університетів та промисловості, у дослідженнях та розробці знаходиться на 57 місці з 138 країн світу. Тоді як за станом розвитку кластерів наша країна посідає 114 місце серед 141 країни світу, згідно з даними The Global Innovation Index 2017 [260]. Рішення про створення та розвиток форм ПІБ мають бути наукового обґрунтованими та враховувати особливості регіону. З огляду на це, проблематика розроблення методичного підходу до оцінювання потенціалу

регіону щодо можливості формування та розвитку на його території форм ПІБ є актуальною та потребує подальшого ґрунтовного дослідження.

Як показала світова практика, оптимальною формою ПІБ у регіоні, яка максимально сприяє підвищенню конкурентоспроможності територій, є кластерні утворення. Перевагами кластерів є: забезпечення сприятливого середовища для розвитку інноваційної діяльності в регіонах, залучення інвестицій, вузькогалузева спеціалізація, активізація розвитку малого бізнесу, виробництво конкурентоспроможної продукції, міжгалузева кооперація. До прикладу, приблизно 38% зайнятого населення ЄС працює на підприємствах, що входять до складу кластерів [246]. Звідси лівова частка міжнародних і вітчизняних методик оцінювання потенціалу регіонів для розвитку ПІБ розглядається крізь призму можливостей формування галузевих кластерів [16, 45, 73, 87, 103, 113, 118, 130, 135, 153, 212, 232, 240].

Серед зарубіжних дослідників теоретико-прикладних аспектів кластеризації варто виділити: К. Антонеллі, Р. Блешфілда, Р. Брауна, Д. Джекобса, М. Джона, Б. Лоусбі, Дж. Кука, М. Перрі, О. Соулвелла та ін., а серед вітчизняних – В. Базилюка, Н. Балабанову, М. Бутка, М. Войнаренко, В. Гейця, В. Залуцького, М. Мельник, Н. Мікулу, В. Нусінова, Д. Стеценка, Л. Федулову, Н. Щуру та ін. Разом з тим, «батьком» кластерного підходу заслужено вважають М. Портера. Він запропонував методику, згідно з якою сфери діяльності на основі коефіцієнту локалізації поділяються на географічно концентровані і розташовані повсюдно. Критерієм кластеру обрано зайнятість населення понад 1 тис. ос. [130, с. 438]. Запропонована методика була успішно апробована і розвинута як в США, так і європейських країнах. На основі методики М. Портера розроблена канадська методика визначення кластерів, згідно з якою, виходячи зі значень показника локалізації за кількістю зайнятих, здійснюється розподіл сфер діяльності на торгові, локальні і природно-ресурсні [118, с. 18].

З методичної точки зору, виявлення кластерів у регіоні можна здійснювати за допомогою якісних (збір якісної інформації) і кількісних (економічне

модельовання) методів, а також шляхом поєднання цих методів. Серед науковців найбільшої популярності набрали такі кількісні методи визначення кластерів: таблиці «витрати-випуск», коефіцієнт локалізації, коефіцієнт Gini, індекси Ellison-Glaeser і MS Maurel-Sedillot, Shift-Share метод [13, 16, 45, 87, 118, 130, 135, 153, 212, 232, 240].

Експерти Єврокомісії з нагляду за розвитком малого і середнього бізнесу використовують підхід «зверху-вниз», який полягає у виділенні регіональних кластерів через просторову локалізацію галузевого, як правило, експортно орієнтованого виробництва [135, с. 9-11]. Своєю чергою, Європейською кластерною обсерваторією розроблено методику виявлення та оцінювання потенційних кластерів, в основі якої лежать три базові показники: фокус (частка кластеру в загальній кількості зайнятих у регіоні), спеціалізація (коефіцієнт локалізації) і розмір (частка регіону в загальній кількості зайнятих у кластерній групі по країні) [73, с. 52].

Натомість М. Бутко і Г. Самійленко запропонували методику оцінювання кластеризаційного потенціалу промислового комплексу регіону, яка складається з двох етапів: кількісна оцінка рівня потенціалу в розрізі структури промислового виробництва (ресурсного, інвестиційного, інфраструктурного, інтелектуального та інноваційного потенціалів) і якісна оцінка джерел (фактори попиту і виробництва, конкурентні переваги та ресурси, споріднені і супутні галузі) [16, с. 43].

Тоді як, І. Ярема та А. Босак оцінювання потенціалу кластеризації регіону пропонують здійснювати в розрізі структурного аналізу промисловості, аналізу регіонального «ромба» і безпосереднього аналізу кластера [232, с. 227]. Натомість А. Єрмішина пропонує визначати кластери на основі кількісного аналізу конкурентної стійкості шляхом дослідження ринкової позиції сфер діяльності регіону та якісного аналізу наявності і складу ресурсної бази, необхідної для забезпечення конкурентної стійкості сфер регіону [45].

Л. Снітко, А. Череповська і С. Растворцева виділяють сім елементів економічного потенціалу регіону для розвитку кластерів: 1) динаміка

економічного розвитку регіону; 2) розвиток малого й середнього підприємництва; 3) розвиток регіональної інфраструктури; 4) система безперервної освіти; 5) структура економіки регіону; 6) включення регіону в міжнародні економічні відносини; і 7) сприятливий інвестиційний клімат [153, с. 20-21]. За цими елементами запропоновано розрахунок 13 показників. Однак, недоліком такого підходу є неможливість інтегрально оцінити економічний потенціал регіону, а лиш за окремими його складовими.

М. Бойко та Г. Михайличенко в своїх працях наголошують на необхідності закладати в основу формування майбутнього кластера оцінювання потенціалу регіону/ сфери господарювання. У рамках цього підходу вони пропонують такий алгоритм: визначення співвідношення продуктивності праці та концентрації робочої сили в регіоні; оцінювання привабливості й потенціалу регіональних умов для формування кластеру; оцінювання привабливості регіонального ринку щодо формування кластерів; формування структури кластеру; прогнозування конкурентоспроможності кластеру для оцінки бізнес-клімату регіону [13, с. 19-22].

О. Трофімова в своїй праці наголошує на тому, що при формуванні кластерних утворень у регіоні сліпе копіювання кращих зарубіжних практик не дає результату без урахування міжрегіональних і внутрірегіональних диференціацій та особливостей умов господарювання [212, с. 109]. Виходячи з цього, оцінювання потенціалу формування кластерів у регіоні запропоновано здійснювати у три етапи: 1) оцінювання потенціалу кластеризації регіону на основі показників локалізації; 2) дослідження просторових аспектів економіки регіону і 3) моніторинг ефективності діяльності кластеру.

Натомість М. Макаренко у своєму методичному підході окремо розділяє оцінювання кластерного потенціалу й економічного потенціалу регіону. Більше того, він кластерний потенціал відносить до основних елементів економічного потенціалу регіону (ресурсний, фінансовий, інноваційний, потенціал якості життя в регіоні, екологічний, організаційний потенціал) [87, с. 219]. Визначення цих потенціалів запропоновано здійснювати за допомогою експертного

опитування. Однак, запропонована методика потребує конкретизації щодо якісної оцінки рівня економічного потенціалу регіону загалом і кластерного потенціалу зокрема.

Подібної думки дотримуються В. Нусінов і Н. Щура, які, проводячи ґрунтовний аналіз наявних методик оцінювання економічного потенціалу підприємств, регіонів, пропонують нівелювати їхні недоліки «... шляхом формування в якості бази оцінки економічного потенціалу підприємства так званих потенціальних галузевих кластерів». Під ним вони розглядають природну територіально та галузево поєднану на основі заданого економічного показника діяльності групу підприємств, межі групування якого використовуються в якості базису оцінки економічного потенціалу конкретного підприємства [113, с. 85].

Словацькі вчені К. Хавернікова, П. Сровналікова і Б. Янські розробили авторську методологію визначення потенціалу розвитку кластерів, яка складається з трьох етапів: 1) аналізу кластерного потенціалу в регіоні за допомогою кількісних методів (насамперед коефіцієнта локалізації Джині); 2) аналізу соціально-економічного розвитку регіону, картування кластерів та аналіз взаємозв'язків між зацікавленими сторонами; 3) опису таких важливих показників сфер господарювання як людські ресурси, якість життя, регіональні диспропорції та конвергенція, технологія, інформація, комунікаційна інфраструктура та капітал [240, с. 228].

Як видно, з роками методологія визначення кластерних структур у регіоні значно розвинулася і більшість авторів не обмежуються лише показниками локалізації. Разом з тим, серед науковців немає єдиного бачення щодо цього питання. Серед ключових недоліків наявних методик визначення потенціалу ПІБ у регіоні можна виділити: неврахування галузевих особливостей регіонів, відсутність комплексності і обмеженість лише одним видом економічної діяльності або окремими складовими економічного потенціалу. На нашу думку, також не враховуються ефективні моделі інноваційного розвитку, крізь призму яких доцільно оцінювання потенціал кластеризації регіону.

Ураховуючи наявні підходи науковців до кластероутворення [13, 16, 45, 73, 87, 103, 113, 118, 130, 135, 153, 212, 232, 240], а також сучасні світові тенденції розвитку із зростанням ролі інновацій, пропонуємо авторський методичний підхід до комплексного оцінювання потенціалу ПІБ у регіоні. Це оцінювання здійснюється з метою виявлення сукупної можливості інституційного середовища, бізнесу, науки та освіти в регіоні до утворення нових форм ПІБ; встановлення потенціалу формування галузевих кластерів у регіоні; виявлення просторових аспектів кластеризації економіки регіону в розрізі адміністративних районів областей. В основу цього підходу закладено такі основні принципи:

- комплексності – оцінювання має охоплювати не лише потенціал галузей, але й регіону загалом;
- інформаційності та обґрунтованості – вибір обраної системи показників має бути обґрунтованим і нести необхідну інформацію про об'єкт дослідження;
- зручності – інструментарій для розрахунків має бути зручний в користуванні;
- об'єктивності – отримані результати мають надавати об'єктивну інформацію [199, с. 83-84].

Комплексне оцінювання потенціалу регіону для формування ПІБ складається із чотирьох етапів (рис. 1.4).

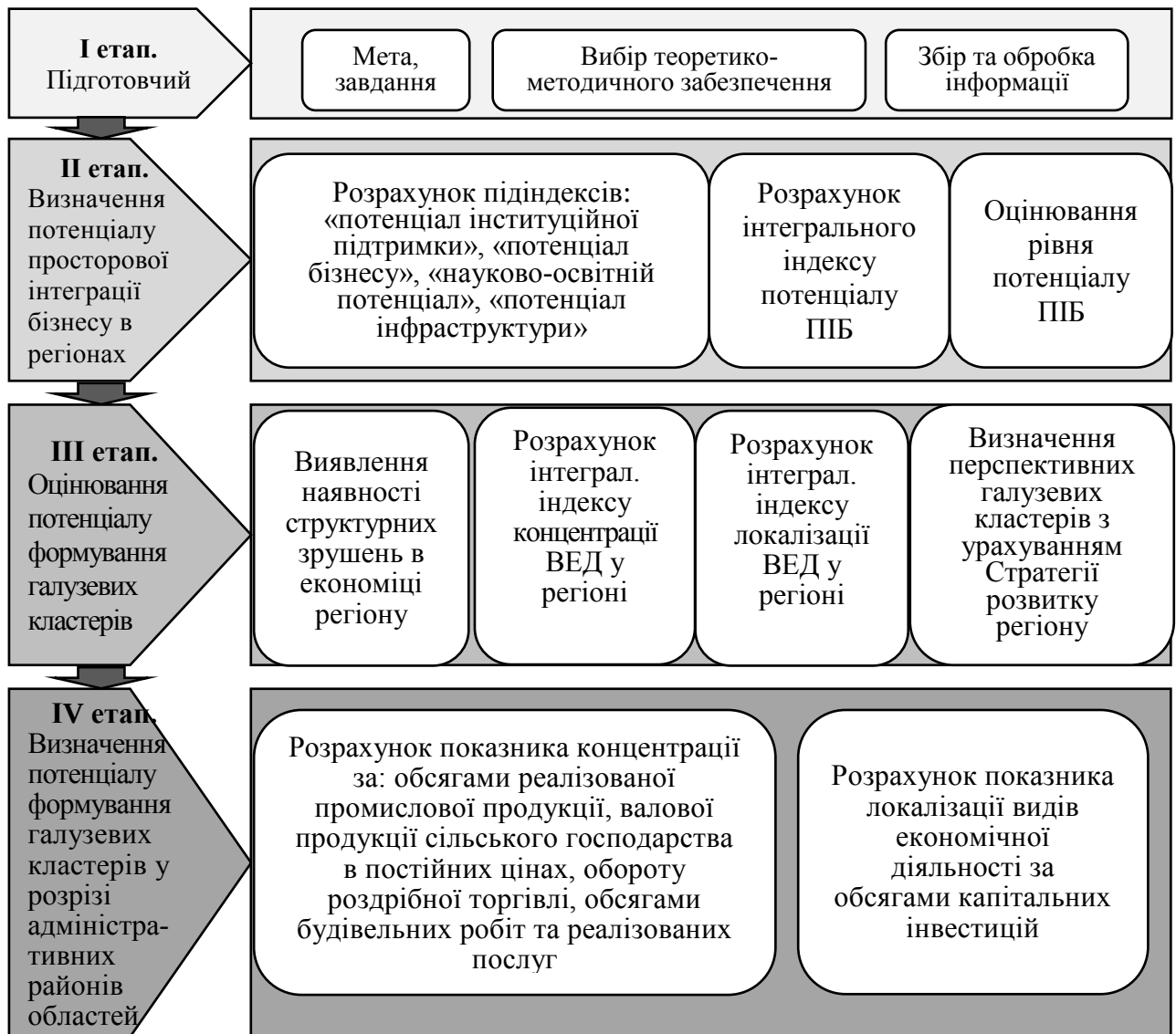

Рис. 1.4. Етапи комплексного оцінювання потенціалу просторової інтеграції бізнесу в регіоні

Джерело: авторська розробка [199, с. 84-85].

Перший етап є підготовчим, оскільки формується теоретико-інформаційна основа дослідження. На цьому етапі визначаються ключові поняття й складові аналізу: мета, завдання, предмет, об'єкт, напрями, часовий діапазон дослідження, а також здійснюється збір необхідної інформації.

На *другому етапі* визначається потенціал ПІБ в регіонах на інноваційній основі. В основу оцінювання можливостей сформувати на території регіону нові форми ПІБ (насамперед кластери) закладено модель «потрійної спіралі» інноваційного розвитку. Ця модель включає три компоненти «університет-

бізнес-влада» і довела свою високу ефективність на практиці провідних країн світу. Кожен з елементів цієї моделі, окрім виконання своїх основних функцій, бере на себе часткового виконання функцій інших елементів.

Виходячи з цього, визначення потенціалу регіону для формування ПІБ буде здійснюватися крізь призму потенціалів [199, с. 83-87]:

- 1) інституційної підтримки, як джерела сприяння з боку регіональних органів влади;
- 2) науко-освітнього (наукового середовища регіону), як джерела знань, технологій, кадрів;
- 3) бізнесу, як джерела виробництва товарів (робіт, послуг), інновацій;
- 4) інфраструктури, як джерела наявних сформованих умов та просторових мереж для інтеграції в регіоні.

Розрахунок інтегрального індексу потенціалу регіону побудовано на трьохрівневій ієрархічній системі показників (первинні показники, підіндекси «потенціал інституційної підтримки», «потенціал бізнесу», «науково-освітній потенціал», «потенціал інфраструктури» та інтегральний індекс потенціалу ПІБ у регіоні) [199, с. 83-87].

Перелік первинних показників потенціалу регіону для ПІБ, які розділено залежно від виду потенціалу на чотири групи, наведено у табл. 1.5.

Таблиця 1.5

Показники оцінювання потенціалу просторової інтеграції бізнесу в регіоні

<i>Потенціал інституційної підтримки</i>	<i>Потенціал бізнесу</i>	<i>Науково-освітній потенціал</i>	<i>Потенціал інфраструктури</i>
1. Співвідношення доходів і видатків бюджету області 2. Обсяги фактично профінансованих регіональних програм розвитку малого та середнього бізнесу, тис. грн. 3. Частка витрат на наукові та науково-технічні роботи у ВРП, % 4. Частка коштів з місцевого бюджету у витратах на інноваційну діяльність, % 5. Кількість інституцій підтримки бізнесу (фонди підтримки підприємництва, інформаційно-консультативні установи, координаційні ради з питань підприємництва), од.	1. Кількість підприємств у розрахунку на 10 тис. населення, од. 2. Кількість зайнятих у розрахунку на одне підприємство, ос. 3. Частка прибуткових підприємств у загальній кількості підприємств, % 4. Частка інноваційно активних підприємств у загальній кількості промислових підприємств, % 5. Реальні обсяги реалізації товарів, робіт, послуг підприємств, млн. грн. 6. Співвідношення експорту й імпорту товарів і послуг 7. Індекс обсягів капітальних інвестицій, % 8. Індекс обсягів прямих іноземних інвестицій, %	1. Кількість організацій, які виконують наукову та науково-технічну роботу, од. 2. Кількість вищих навчальних закладів, од. 3. Частка фахівців, які виконують наукову та науково-технічну роботу, в загальній кількості населення регіону, % 4. Частка кандидатів та докторів наук у загальній кількості фахівців, які виконують наукову та науково-технічну роботу, % 5. Кількість студентів вищих навчальних закладів I-IV рівнів акредитації в розрахунку на 10 тис. населення, ос. 6. Кількість наукових та науково-технічних робіт, од. 7. Індекс обсягів виконаних наукових та науково-технічних робіт власними силами організацій, %	1. Кількість наукових, технологічних, індустріальних парків, бізнес-інкубаторів у регіоні, од. 2. Частка кооперативів у загальній кількості суб'єктів ЄДРПОУ, % 3. Частка асоціацій у загальній кількості суб'єктів ЄДРПОУ, % 4. Частка корпорацій у загальній кількості суб'єктів ЄДРПОУ, % 5. Частка концернів у загальній кількості суб'єктів ЄДРПОУ, %

Джерело: авторська розробка [199, с. 83-87]

Окрім того, всі первинні показники потрібно розділити на дві групи: показники-стимулятори (зростання значень яких позитивно впливає на загальний рівень потенціалу регіону), і показники-дестимулятори (зростання значень яких, відповідно, має негативний вплив). Для уніфікації первинних даних оцінювання потенціалу регіону доцільно застосувати нормування, яке переводить дану величину показника в проміжок $[0; 1]$. Нормування первинних показників-стимуляторів і показників-дестимуляторів здійснюється, відповідно, за формулами (1.1-1.2) [199, с. 83-87]:

$$N_i = \frac{X_i - X_{min}}{X_{max} - X_{min}}, \quad (1.1)$$

$$N_i = \frac{X_{max} - X_i}{X_{max} - X_{min}}, \quad (1.2)$$

де N_i – нормоване значення i -го показника в регіоні; X_i – значення i -го показника в регіоні; X_{max} – максимальне значення i -того показника в регіоні; X_{min} – мінімальне значення i -того показника в регіоні.

Розрахунок підіндексів «потенціал інституційної підтримки» (P_g), «науково-освітній потенціал» (P_{sc}), «потенціал бізнесу» (P_b) і «потенціал інфраструктури» (P_i) у регіоні здійснюється на основі адитивної моделі за формулою (1.3) [199, с. 83-87]:

$$P = \frac{\sum_{i=1}^k N_i}{k}, \quad (1.3)$$

де P – підіндекс потенціалу регіону; N_i – нормовані значення показників групи; k – кількість показників у групі.

Вибір адитивної моделі впливає із теоретичного розуміння сутності, яка полягає в дотриманні наступних тверджень: відсутність впливу одного з первинних показників ($N_i = 0$) не означає, що груповий показник буде мати нульове значення; зростання хоча б одного з стимулятора N_i приводить до збільшення сумарного значення незалежно від впливу інших; показники

взаємозаміщують один одного.

Для розрахунку інтегрального індексу потенціалу регіону для формування ПІБ побудуємо мультиплікативну модель. При умові, що групи потенціалів інституційної підтримки, науки, бізнесу і потенціалу інфраструктури мають відносно однаковий вплив на загальний рівень потенціалу регіону, мультиплікативна модель матиме вигляд (1.4) [199, с. 83-87]:

$$IP = \sqrt[4]{P_g \times P_{sc} \times P_b \times P_i}, \quad (1.4)$$

де IP – інтегральний індекс потенціалу регіону для формування ПІБ; P_g – підіндекс «потенціал інституційної підтримки»; P_{sc} – підіндекс «науково-освітній потенціал»; P_b – підіндекс «потенціал бізнесу»; P_i – підіндекс «потенціал інфраструктури».

Числовий діапазон отриманого інтегрального індексу потенціалу регіону для формування ПІБ коливається в межах [0: 1]. Чим вище значення цього показника, то вищим є потенціал регіону, і – навпаки.

Для оцінювання істотності потенціалу регіону за значеннями підіндексів та інтегрального індексу візьмемо шкалу Харрінгтона [196, с. 81]:

- значення інтегрального індексу 0,80–1,00 – дуже високий рівень потенціалу;
- 0,63–0,80 – високий рівень;
- 0,37–0,63 – середній рівень;
- 0,20–0,37 – низький рівень;
- 0,00–0,20 – дуже низький рівень.

Третім етапом є детальне дослідження потенціалу формування галузевих кластерів на території регіонів шляхом визначення концентрації регіону за видами економічної діяльності, виявлення структурних зрушень економіки регіону та галузевої спеціалізації регіону на фоні країни загалом. На цьому етапі також вивчаються пріоритетні види економічної діяльності на основі Стратегій розвитку регіонів [199, с. 83-87].

Задля уникнення помилкового вибору лідера серед ВЕД за показниками концентрації та локалізації, а також оцінювання змін в структурі економіки регіону, необхідно здійснити аналіз галузевих структурних зрушень у ретроспективі. Для цього скористаємося на основі даних ВДВ розрахунком інтегрального коефіцієнту структурних відмінностей А. Салаї (k_c), який розраховується за формулою (1.5), і дозволяє кількісно оцінити масштаб структурних зрушень економіки [199, с. 83-87]:

$$k_c = \sqrt{\frac{1}{n} \times \sum \left(\frac{d_1 - d_0}{d_1 + d_0} \right)^2}, \quad (1.5)$$

де d_1, d_0 – частка ВЕД у звітному і базовому періоді; n – кількість ВЕД.

Так, чим вищим є значення цього індекса, яке знаходиться в межах від 0 до 1, тим більшими є структурні галузеві зрушення в регіоні.

Насиченість на території регіону суб'єктів господарювання певного виду економічної діяльності (ВЕД), результати функціонування яких дають вагомий соціально-економічний ефект, вказує на концентрацію цього виду діяльності на території регіону й, відповідно, наявними умовами для його розвитку [199, с. 83-87].

Концентрацію ВЕД у регіоні варта оцінювати за такими ключовими показниками як: валова додана вартість (ВДВ), кількість зайнятого населення (ЗН) і юридичних осіб (ЮО) (1.6-1.8) [199, с. 83-87]:

$$K_{VDVj} = \frac{VDV_j}{VDV} \times 100\%, \quad (1.6)$$

де K_{VDVj} – частка j ВЕД у загальному обсязі валової доданої вартості регіону; VDV_j – валова додана вартість j ВЕД регіону; VDV – сумарна валова додана вартість усіх ВЕД регіону.

$$K_{Empj} = \frac{Em_j}{Em} \times 100\%. \quad (1.7)$$

де K_{Emj} – частка j ВЕД у загальній кількості зайнятих працівників підприємств регіону; Emj – кількість зайнятих працівників підприємств j ВЕД регіону; Em – кількість зайнятих працівників підприємств у регіоні.

$$K_{Ej} = \frac{E_{nj}}{En} \times 100\%, \quad (1.8)$$

де K_{Enj} – частка j ВЕД у загальній кількості юридичних осіб регіону; Enj – кількість юридичних осіб j ВЕД регіону; En – кількість юридичних осіб у регіоні.

На основі отриманих результатів розрахунку показників (1.6-1.8), здійснюється розрахунок інтегрального індексу концентрації певного ВЕД у регіоні (K_j) [199, с. 83-87]:

$$K_j = \frac{K_{VDVj} + K_{Emj} + K_{Enj}}{3}, \quad (1.9)$$

Чим вищим є значення інтегрального індексу, тим більшою є концентрація певного ВЕД у регіоні.

За допомогою розрахунку показника локалізації здійснюється визначення галузевої спеціалізації регіону на фоні країни. Цей показник дозволяє відобразити порівняння окремих характеристик ВЕД регіону з даними цих ВЕД по країні загалом. В основу інтегрального оцінювання локалізації ВЕД у регіонах України запропоновано взяти п'ять базових показників їх діяльності: 1) ВДВ; 2) кількість зайнятого населення; 3) обсяг реалізації товарів, робіт, послуг підприємств; 4) обсяг капітальних інвестицій; 5) кількість суб'єктів єдиного державного реєстру підприємств та організацій України. Розрахунок локалізації за цими характеристиками здійснюється за формулами (1.10-1.13) [199, с. 83-87]:

$$L_{VDVj} = \frac{N_{VDVj}}{N_{cVDVj}}, \quad (1.10)$$

де L_{VDVj} – коефіцієнт локалізації регіону за ВДВ j ВЕД; N_{VDVj} – частка j ВЕД у ВДВ регіону; N_{cVDVj} – частка j ВЕД у ВДВ у країні.

$$L_{Emj} = \frac{N_{Emj}}{Nc_{Emj}}, \quad (1.11)$$

де L_{Emj} – коефіцієнт локалізації регіону за кількістю зайнятих працівників підприємств j ВЕД; N_{Emj} – частка j ВЕД у загальній кількості зайнятих працівників підприємств регіону; Nc_{Emj} – частка j ВЕД у загальній кількості зайнятих працівників підприємств у країні.

$$L_{Pj} = \frac{N_{Pj}}{Nc_{Pj}}, \quad (1.12)$$

де L_{Pj} – коефіцієнт локалізації регіону за обсягом реалізації товарів, робіт, послуг підприємств j ВЕД; N_{Pj} – частка j ВЕД у загальному обсязі реалізації товарів, робіт, послуг підприємств в регіоні; Nc_{Pj} – частка j ВЕД у загальному обсязі реалізації товарів, робіт, послуг підприємств у країні.

$$L_{Ij} = \frac{N_{Ij}}{Nc_{Ij}}, \quad (1.13)$$

де L_{Ij} – коефіцієнт локалізації регіону за обсягом капітальних інвестицій, залучених у j ВЕД; N_{Ij} – частка j ВЕД у загальному обсязі капітальних інвестицій у регіоні; Nc_{Ij} – частка j ВЕД у загальному обсязі капітальних інвестицій у країні.

$$L_{Sj} = \frac{N_{Sj}}{Nc_{Sj}}, \quad (1.14)$$

де L_{Sj} – коефіцієнт локалізації регіону за кількістю суб'єктів єдиного державного реєстру підприємств та організацій j ВЕД; N_{Sj} – частка j ВЕД у загальній кількості суб'єктів єдиного державного реєстру підприємств та організацій у регіоні; Nc_{Sj} – частка j ВЕД у загальній кількості суб'єктів єдиного державного реєстру підприємств та організацій у країні.

Інтегральний індекс локалізації (L_j) отримаємо на основі розрахунку простої середньої величини. Якщо значення коефіцієнта локалізації є більшим за 1, то локалізація j -го ВЕД у регіоні є вищою, аніж по країні загалом. Це може

служувати підставою для висновку, що в регіоні наявні передумови для створення кластеру за цим ВЕД [199, с. 83-87].

Однак, на цьому етапі вкрай важливо враховувати пріоритети регіону щодо подальшого розвитку видів економічної діяльності регіонів, зазначених у Стратегії розвитку регіонів. Тільки співставлення стратегічного бачення подальшого розвитку видів економічної діяльності і їх фактичної локалізації в регіоні дозволить обрати оптимальний варіант для формування, розвитку галузевих кластерів.

На *четвертому етапі* здійснюється визначення потенціалу формування галузевих кластерів у розрізі адміністративних районів областей. Для цього здійснюється розрахунок показника концентрації в адміністративних районах області за: обсягами реалізованої промислової продукції, валової продукції сільського господарства в постійних цінах, обороту роздрібної торгівлі, обсягами будівельних робіт та реалізованих послуг [199, с. 83-87].

Окрім того, здійснюється розрахунок показника локалізації видів економічної діяльності за обсягами капітальних інвестицій. У підсумку встановлюються адміністративні райони області, на території яких можуть створюватися галузеві кластери.

Інформаційною базою для проведення розрахунків за запропонованою методикою є офіційні дані, оприлюднені Державною службою статистики України та її регіональними управліннями, а також дані Міністерства економічного розвитку і торгівлі України і Міністерства освіти і науки України.

Таким чином, запропонований методичний підхід до комплексного оцінювання потенціалу ПІБ у регіоні дозволяє [199, с. 83-87]:

- оцінити потенціал ПІБ в регіонах України крізь призму потрійної спіралі інноваційного розвитку та наявних форм просторової організації бізнесу;
- виявити особливості структури економіки регіону, його галузеву спеціалізацію на фоні держави та оцінити потенціал формування галузевих кластерів у регіонах України;

- на рівні адміністративних районів областей оцінити концентрацію таких секторів економіки як промисловість, сільське господарство, торгівля, будівництво і сфера послуг. Виявити можливість формування галузевих кластерів в адміністративних районах областей.

Загалом результати комплексного оцінювання потенціалу регіону для формування просторових форм організації бізнесу дають можливість створити об'єктивну аналітичну основу для прийняття обґрунтованих управлінських рішень щодо просторового розвитку на рівні країни, регіонів, адміністративних одиниць регіонів.

Висновки до розділу 1

1. Посилення тенденцій до інтеграції, поступове розмивання територіальних меж та послаблення економічних бар'єрів здійснення господарської діяльності внаслідок глобалізації економічного простору в XXI столітті призводять до зміни акцентів у визначенні ключових детермінантів економічного життя. У сучасних умовах світогосподарського порядку саме інтеграційні процеси стають наріжним каменем формування нових форм суспільно-економічних взаємодій та творення нових сенсів та цінностей, а просторова інтеграція бізнесу, у свою чергу, виступає новітньою формою організації ділової активності в просторових системах різних ієрархічних рівнів.

2. В сьогоденних умовах серед ключових факторів економічного розвитку щоразу більшої ваги набувають процеси побудови якісних моделей горизонтальних та вертикальних інтеграційних взаємодій, які реалізуються у відповідних формах просторової інтеграції бізнесу. Просторова інтеграція бізнесу розглядається в даному контексті як процес упорядкування та стан взаємодії підприємницьких структур та інституційних суб'єктів організації ділової активності, що інтегруються в якісно нову просторову екосистему

більш високого рівня для досягнення взаємовигідних просторових ефектів (мультиплікативного, інфраструктурного, інноваційно-інвестиційного, виробничо-фінансового, управлінсько-операційного тощо).

3. Здійснена типологізація форм просторової інтеграції бізнесу за класифікаційними ознаками інтеграційних взаємодій, а також систематизовано основні чинники (глобалізаційно-цивілізаційні, інформаційно-інноваційні, соціокультурні, інституційно-організаційні, соціально-економічні) та ефекти (мультиплікативний, інфраструктурний, інноваційно-інвестиційний, виробничо-фінансовий, управлінсько-операційний) просторової інтеграції бізнесу. Використання ефектів від просторової інтеграції бізнесу має стати основою для вироблення інструментарію та механізмів забезпечення збалансованого соціально-економічного розвитку регіонів в умовах новітньої просторової організації суспільства.

4. Запропоновано концептуальний підхід до дослідження розвитку форм просторової організації бізнесу за допомогою побудови просторової матриці як інструменту тетралатерального позиціонування форм просторової організації бізнесу в системі координат інтеграційних взаємодій, а саме: просторово-часова зв'язність та масштаб інтеграції суб'єктів-учасників форм просторової організації в створення доданої вартості (цінності), статус інституціалізації інтеграційних взаємодій, створення та дотримання норм та постулатів ділової етики та довіри. При цьому, просторово-часова зв'язність розглядається як якісний критерій поєднання в просторі і часі елементів створення доданої вартості за відповідного рівня інтеграції суб'єктів-учасників форм ПІБ у системі взаємозв'язків та взаємовпливів.

5. Логіко-функціональне поле просторової інтеграції бізнесу формується як формами просторової організації бізнесу локалізаційного, кластерного, мережевого та мета-просторового типу з різним статусом інституціалізації інтеграційних взаємодій, так і чинниками і ефектами просторової інтеграції бізнесу. Потенціал просторової інтеграції бізнесу визначено як сукупність можливостей і передумов для об'єднання та взаємодії

суб'єктів економіки (їх ресурсів і компетенцій) в якісно нову просторову екосистему більш високого рівня (кластерні та мережеві форми ППБ) для досягнення взаємовигідних просторових ефектів.

6. Розроблено методичний підхід до комплексного оцінювання потенціалу просторової інтеграції бізнесу в регіоні, який дозволяє: оцінити інтеграційні можливості в регіонах України крізь призму потрійної спіралі інноваційного розвитку та наявних форм просторової організації бізнесу; виявити особливості структури економіки регіону, його галузеву спеціалізацію на фоні держави та оцінити потенціал формування галузевих кластерів у регіонах України; виявити можливість формування галузевих та міжгалузевих кластерів на рівні адміністративних районів областей. Комплексність дослідження просторової інтеграції бізнесу дозволить при проведенні економічних реформ в Україні не лише врахувати сучасні виклики та можливості інтеграції, а й обґрунтовано підійти до питання пошуку виважених рішень регуляторного, управлінського, нормативного характеру щодо створення сприятливого середовища для розвитку перспективних форм просторової інтеграції бізнесу.

Основні положення розділу опубліковані автором у роботах [199; 200; 201; 202; 203; 204; 205; 206].

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ПОТЕНЦІАЛУ ПРОСТОРОВОЇ ІНТЕГРАЦІЇ БІЗНЕСУ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

2.1. Оцінювання потенціалу просторової інтеграції бізнесу в регіонах України

Просторова інтеграція бізнесу (ПІБ) сприяє інноваційному розвитку країни та побудові ефективної економіки. З огляду на це, створення та подальший розвиток різних форм ПІБ у світі здійснюється за активної участі не лише бізнес-структур і органів влади, а насамперед науково-освітніх установ. В Україні взаємодія тріади «наука-бізнес-влада» не є достатньо налагодженою і не покладена в основу розбудови форм ПІБ у регіонах. Тому, враховуючи світові тенденції зростання значимості інтелекту та нових знань, посилення взаємозв'язку між прикладними і фундаментальними дослідженнями та споживачами інновацій, актуальною потребою сьогодення є визначення потенціалу розвитку ПІБ у регіонах України [202, с.48].

Для виявлення сукупної можливості державних інституцій, бізнесу й науково-освітніх установ до утворення нових форм просторової інтеграції бізнесу в регіонах України скористаємося авторською методикою, наведеною в параграфі 1.3 дисертації. Так, на основі розрахунку чотирьох підіндексів («потенціал бізнесу», «потенціал інституційної підтримки», «науково-освітній потенціал» і «потенціал інфраструктури») визначимо інтегральний індекс потенціалу розвитку ПІБ у регіонах. На основі отриманих розрахунків за рівнем аналізованого потенціалу всі регіони поділено на п'ять груп: з дуже низьким, низьким, середнім, високим і дуже високим рівнем потенціалу. Об'єктом дослідження взято всі регіони України – 24 області. Часовий лаг – 2012-2016 рр., період, що відображає ситуацію в країні в мирний і військовий час.

Перш, аніж перейти до безпосереднього оцінювання потенціалу розвитку форм ПІБ у регіонах необхідно зазначити про особливості аналізованого

періоду (2012-2016 рр.) та умов, в яких функціонували наявні та потенційні їх учасники в Україні. Насамперед істотно на динаміку розвитку країни вплинула внутрішньополітична дестабілізація 2013 року й подальша військова агресія Російської Федерації, яка триває до сих пір. Як наслідок, згідно з даними Світового банку [237], спад економіки України в 2013-2015 рр. коливався в межах 0,03-9,77%. Водночас у 2016 році відбувся незначний її ріст на рівні 2,31%.

Якщо оцінювати регуляторний клімат в Україні з метою поліпшення умов для підприємницької діяльності (не враховуючи стан інфраструктури, рівень корупції, зміну курсу валют, кваліфікацію працівників та макроекономічну політику), то виявлено ряд позитивних змін за 2012-2016 рр. Так, згідно з даними щорічного глобального дослідження Doing business [234], Україна у 2016 році, порівняно з 2012 роком, істотно поліпшила свої позиції серед 190 аналізованих країн світу (табл. 2.1).

Зокрема, як видно з даних, наведених у табл. 2.1, в Україні за 2012-2016 рр. істотно спростилися умови отримання дозволів на будівництво, реєстрація власності, покращилися умови захисту прав міноритарних інвесторів, оподаткування. Окрім того, не зважаючи, на все ще значне відставання від провідних країн світу, Україна покращує свої позиції в рейтингу Doing Business за такими індикаторами як вирішення проблем з неплатоспроможністю, підключенням до систем енергозабезпечення, міжнародною торгівлею.

Разом з тим, значне погіршення рейтингу України виявлено за індикатором «забезпечення виконання контрактів». Також започаткування бізнесу в Україні у 2016/2017 роках фактично залишилося на рівні 2011/2012 років, попри його поліпшення в 2015/2016 роках. Незважаючи на те, що за легкістю отримання кредитів України входить у 30-ку країн світу, проте враховуючи наявні відсоткові ставки за кредит, порівняно з країнами ЄС, цей аспект не сприяє активізації бізнесу.

Таблиця 2.1

Місце України в рейтингу Doing business у 2012 і 2016 роках

Індекси	Звіт 2013 року (2011/2012)	Звіт 2014 року (2012/2013)	Звіт 2017 року (2015/2016)	Звіт 2018 року (2016/2017)
Загальний рейтинг	137	112	80	76
реєстрації підприємства	50	47	20	52
отримання дозволу на будівництво	183	41	140	35
підключення до систем енергозабезпечення	166	172	130	128
реєстрації власності	149	97	63	64
отримання кредиту	23	13	20	29
захисту прав міноритарних інвесторів	117	128	70	81
оподаткування	165	164	84	43
міжнародної торгівлі	145	148	115	119
забезпечення виконання контрактів	42	45	81	82
вирішення проблем неплатоспроможності	157	162	150	149

*Джерело: [234]

Згідно з даними світового Індексу сприйняття корупції від Transparency International [59], рівень корупції в Україні в 2016 році не лише не зменшився, порівняно з 2012 роком, а підвищився: з 26 до 29 балів зі 100 можливих. Серед досліджуваних 176 країн світу Україна в цьому рейтингу в 2016 році посідала 131 місце (144 в 2012 році).

Доволі високим в Україні залишається рівень тіньової економіки, що є наслідком несприятливих умов господарювання. Так, лише за офіційними даними Міністерства економічного розвитку і торгівлі України [55], рівень тіньової економіки як у 2012 році, так і в 2016 році, становив 34% від офіційного ВВП, а в 2014-2015 роках він був понад 40%. Окрім того, істотно дестабілізували ситуацію в країні значні коливання валютних курсів. Так, за п'ять аналізованих років курс долара США в Україні зріс у 3,4 рази (з 7,99 до 26,89 грн/дол США) [117].

Таким чином, політичні та макроекономічні умови в Україні за останні п'ять років для активного розвитку форм просторової інтеграції бізнесу були більшою мірою несприятливі, аніж навпаки.

Бізнес є лідером у тріаді влада-бізнес-наука й рушієм у процесі розвитку різних форм просторової інтеграції бізнесу. Високий рівень ділової активності сприяє налагодженню співпраці в рамках індустріальних, технологічних парків та кластерів загалом, що в кінцевому підсумку сприяє розвитку не лише окремих бізнес-структур, а цілого регіону [202, с.48-49].

Як показали результати розрахунків підіндексу «потенціал бізнесу» за регіонами України (додаток Б), упродовж 2012-2016 рр. жоден регіон України не мав високого чи дуже високого рівня потенціалу бізнесу, що є наслідком насамперед складної макроекономічної ситуації в країні. Однак, за цих складних умов відбулися й позитивні зміни бізнес-середовища для розвитку просторової інтеграції бізнесу в окремих регіонах. Так, у 2016 році, порівняно з 2012 роком (рис. 2.1), зросла кількість областей (з 8 до 13) із середнім рівнем потенціалу бізнесу. Зокрема, поліпшення бізнес середовища продемонстрували Вінницька й Київська області (збільшилась кількість підприємств, у тому числі прибуткових та інноваційно активних, обсяги капітальних інвестицій також зросли, розрив між експортом та імпортом товарів та послуг зріс на користь першого), Дніпропетровська й Харківська (частка прибуткових та інноваційно активних підприємств збільшилась, як і обсяги капітальних інвестицій) і Чернігівська області (відбулося зростання обсягів капітальних та прямих іноземних інвестицій, реальних обсягів реалізації товарів, робіт, послуг підприємств, питомої ваги прибуткових підприємств у загальній кількості підприємств). Також за аналізований період скоротилася кількість регіонів із низьким (з 12 до 9) і дуже низьким (з 4 до 2) рівнем потенціалу бізнесу [202, с.49].

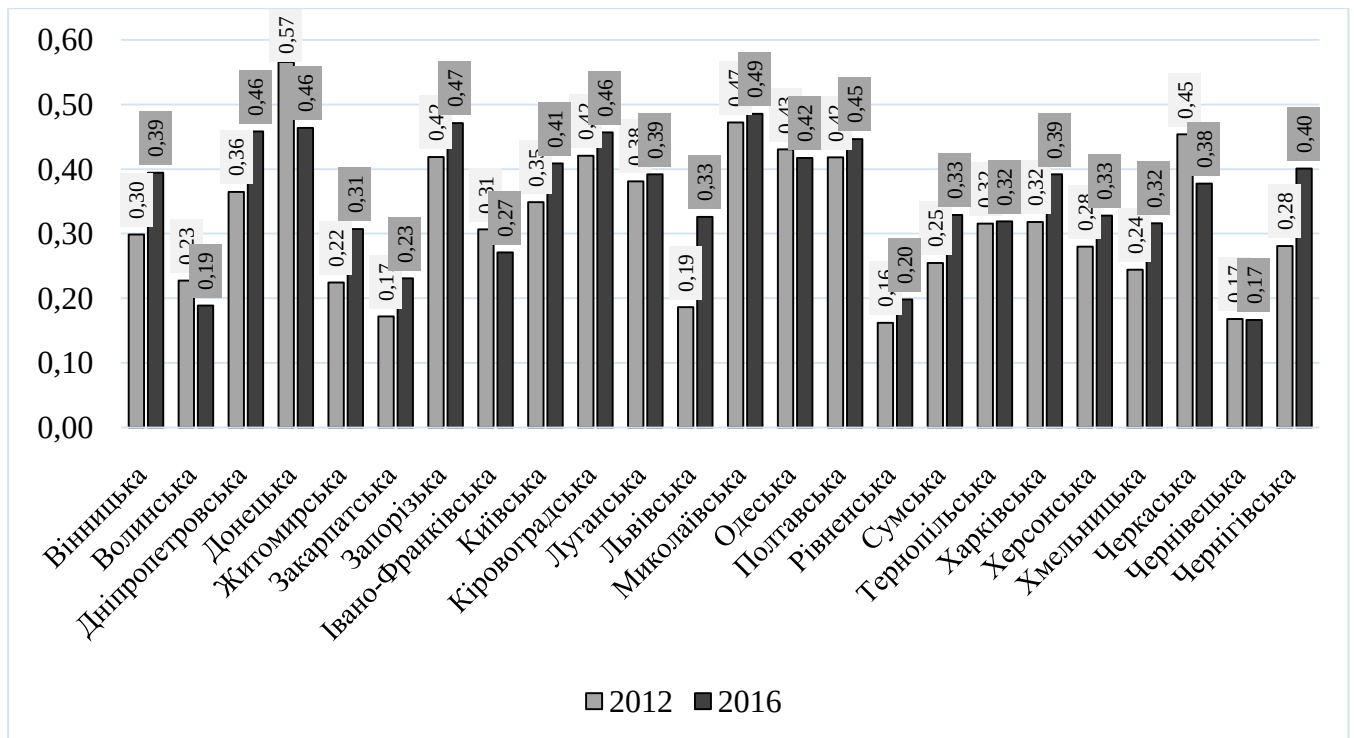

Рис. 2.1. Значення підіндексу «потенціал бізнесу» регіонів України в 2012 і 2016 рр.

Джерело: розраховано автором [202, с.49].

Серед регіонів України стабільно середнім рівень потенціалу бізнесу впродовж 2012-2016 рр. спостерігався в: Дніпропетровській, Київській, Донецькій, Запорізькій, Кіровоградській, Миколаївській, Полтавській, а також Вінницькій (з 2013 року) і Одеській (окрім 2013 року) областях. Натомість стабільно низьким цей показник був у: Житомирській, Сумській, Тернопільській областях, а також Закарпатській і Рівненській (з 2013 року) областях. Тільки у Волинській області в 2016 році, порівняно з 2012 роком, погіршився рівень потенціалу бізнесу (з низького до дуже низького), згідно з даними аналізованого під індексу [202, с.49].

За 2012-2016 рр. в чверті регіонів України (Вінницькій, Київській, Кіровоградській, Миколаївській, Сумській і Черкаській областях) кількість підприємств у розрахунку на 10 тис. населення зросла. Натомість у решта регіонах ситуація протилежна. Загалом серед регіонів у 2016 році найбільша кількість підприємств виявлена в: Дніпропетровській, Київській, Миколаївській

і Одеській областях, а найменша – Луганській, Донецькій, Чернівецькій, Тернопільській, Рівненській і Закарпатській областях [202, с.49-50].

Ураховуючи зменшення кількості підприємств у регіонах, а також негативну динаміку скорочення населення в Україні, відповідно, в усіх регіонах України в 2016 році, порівняно з 2012 роком, середня кількість зайнятих у розрахунку на одне підприємство скоротилася (окрім Івано-Франківської області). У середньому по регіонах України за 2016 рік цей показник становив 18 осіб. У 10-ти з 24-х областей значення цього показника були вищим за середні по Україні. Особливо в регіонах з найвищою питомою вагою великих підприємств у загальній кількості підприємств (0,2-0,3%): Донецькій і Луганській (30 осіб на одне підприємство), Дніпропетровській (24) і Полтавській (23) областях. Необхідно зазначити, що в Україні основними учасниками форм просторової інтеграції бізнесу більшою мірою виступають малі та середні підприємства, частка яких у середньому за 2012-2016 рр. становила 99,9% від загальної кількості підприємств. Натомість кількість великих підприємств у регіонах тенденційно скорочується.

З огляду на вищенаведене, необхідно відмітити, що внаслідок закриття підприємств у регіонах збільшується ризик монополізації ринку певною групою підприємств або одного підприємства. З іншого боку, зменшення кількості підприємств укріпило на ринку позиції конкурентних суб'єктів господарювання, які за відповідних умов можуть стати сильною основою при утворенні та розвитку форм ПІБ. Так, у 2016 році, порівняно з 2012 роком, в усіх регіонах України збільшилася питома вага прибуткових підприємств у загальній кількості підприємств. Найбільшим приріст цього показника (на понад 10%) виявлено в: Хмельницькій, Запорізькій, Миколаївській, Одеській, Львівській і Волинській областях. Найбільша питома вага прибуткових підприємств у загальній кількості підприємств була виявлена в: Кіровоградській (83,3%), Хмельницькій і Черкаській (80%) областях.

За 2012-2016 рр. в 14-ти з 24-х регіонах України зросла питома вага інноваційно активних підприємств у загальній кількості промислових

підприємств, що є вагомим позитивним чинником формування форм просторової інтеграції бізнесу на інноваційній основі. Найбільшим цей показник (понад 20%) у 2016 році був у: Житомирській, Запорізькій, Івано-Франківській, Львівській, Миколаївській, Тернопільській і Чернівецькій областях. Натомість найменша питома вага інноваційно активних підприємств (10-12%) виявлена у: Волинській, Закарпатській і Хмельницькій областях. Разом з тим, необхідно враховувати те, що в 2015-2016 рр. кількість інноваційно активних підприємств зросла не лише фактично, а також внаслідок зміни Державною службою статистики України з 2015 року їх обліку. Тому це може спотворити дані про реальний стан розвитку інноваційної діяльності в регіонах України.

Упродовж 2012-2016 рр. в усіх регіонах спостерігалася стабільна динаміка приросту номінальних обсягів реалізації товарів, робіт, послуг підприємств. До винятків можна віднести Донецьку й Луганську (скорочення обсягів реалізації товарів, робіт, послуг у 2012-2015 рр.), Запорізьку (2013-2015 рр.), Дніпропетровську (2012-2013 рр.), Тернопільську (2016 рік) області. Також у 2013 році у восьми регіонах (Львівській, Одеській, Полтавській, Сумській, Харківській, Херсонській, Чернівецькій і Черкаській) обсяги реалізації товарів, робіт, послуг зменшились, порівняно з попереднім роком.

Водночас, якщо враховувати наведені вище макроекономічні процеси, то виникає необхідність зважувати номінальні дані обсягів реалізації товарів, робіт, послуг підприємств на індекс споживчих цін у регіонах. Результати розрахунків показали, що у 2016 році, порівняно з 2012 роком, реальні обсяги реалізації товарів, робіт, послуг підприємств зросли лише в п'яти регіонах України (Вінницькій (на 138,4%), Житомирській (121,4%), Миколаївській (113,6%), Херсонській (101,5%), Хмельницькій (103,8%) і Чернігівській (111,5%) областях). У складних умовах господарювання упродовж 2012-2016 рр. лише в одній області України (Вінницькій) спостерігалася стабільне щорічне зростання реальних обсягів реалізації товарів, робіт, послуг підприємств. Натомість у решта регіонах динаміка значень цього показника

була здебільшого спадною. Зокрема, у Донецькій, Львівській, Полтавській, Харківській областях в усіх роках аналізованого періоду спостерігався спад реальних обсягів реалізації товарів, робіт, послуг підприємств. У 2016 році ситуація поліпшилась і 18 регіонів України продемонстрували зростання реальних обсягів реалізації товарів, робіт, послуг підприємств, порівняно з попереднім роком. Такий дисбаланс у регіонах може вказувати на нерівність умов розвитку для підприємств і безперечно негативно впливати на перспективи розширення мережі форм ППБ по регіонах.

Серед позитивних аспектів розвитку бізнес-середовища в регіонах України за аналізований період часу, необхідно відзначити, що в 2016 році, порівняно з 2012 роком, в Україні зросла кількість експортоорієнтованих регіонів за обсягами реалізованих товарів та послуг: 19 проти 14 (рис. 2.2). Зокрема, за цей період з імпортоорієнтованого регіону в експортоорієнтований перетворилися Закарпатська, Івано-Франківська, Одеська, Тернопільська, Хмельницька і Чернівецька області. Стабільно експортоорієнтованими упродовж аналізованого періоду було 13 областей, а імпортоорієнтованими – п'ять (Волинська, Київська, Львівська, Харківська і Чернігівська області) [202, с.50].

У цьому контексті необхідно зазначити, що вихід вітчизняних підприємств на зовнішні ринки й збільшення обсягів реалізації товарів та послуг на експорт є вагомим стимулом до їх кооперування у вигляді різних форм просторової інтеграції бізнесу всередині регіонів України задля посилення своїх конкурентних позицій. Тому в цей момент дуже важливо створити всі необхідні умови для стимулювання та підтримки такої ініціативи бізнесу.

Рис. 2.2. Показник співвідношення експорту й імпорту товарів та послуг за регіонами України у 2012 і 2016 рр.

Джерело: розраховано автором

Динаміка інвестування регіонів упродовж 2012-2016 рр. була доволі нерівномірною. Зокрема, лише у Волинській області приріст капітальних інвестицій був стабільним. Також у семи регіонах України (Вінницькій, Житомирській, Запорізькій, Київській, Миколаївській, Хмельницькій і Чернігівській областях) обсяги капітальних інвестицій скорочувалися лише раз за період 2012-2016 рр. Разом з тим, у 2016 році, порівняно з 2012 роком, в усіх регіонах (окрім Донецької і Луганської областей) обсяги капітальних інвестицій зросли. У розрахунку на душу населення найбільші обсяги капітальних

інвестицій в 2016 році виявлені в: Київській (19,3 тис. грн./ос.), Полтавській (10,7 тис. грн./ос.) і Дніпропетровській (10,3 тис. грн./ос.) областях, а найменші – Луганській (1,8 тис. грн./ос.), Донецькій (2,8 тис. грн./ос.) і Чернівецькій (2,9 тис. грн./ос.) областях.

Військово-політичні події на сході України істотно вплинули на динаміку залучення прямих іноземних інвестицій в регіонах. Так, якщо у 2012-2013 рр. в усіх регіонах (окрім Дніпропетровської і Харківської областей) виявлено щорічний приріст обсягів прямих іноземних інвестицій, то в наступні роки лише поодинокі області (Івано-Франківська область у 2014 році, Херсонська – у 2015 році) демонстрували їх зростання.

У 2016 році бізнес почав пристосуватися до мінливих та непередбачуваних умов ведення підприємницької діяльності попередніх років в Україні і, як наслідок, у семи регіонах (Закарпатській, Кіровоградській, Миколаївській, Одеській, Полтавській, Харківській і Чернігівській областях), порівняно з 2015 роком, обсяги прямих іноземних інвестицій зросли. У розрахунку на одну особу найбільше прямих іноземних інвестицій припадало за 2016 рік у: Дніпропетровській (1074,7 дол. США), Київській (879,7 дол. США), Полтавській (704,4 дол. США) і Харківській (606,1 дол. США) областях. Таким чином, не зважаючи на стабільно несприятливий інвестиційний клімат в Україні впродовж 2012-2016 рр., бізнес поступово адаптується й відновлюється інвестиційна активність у регіонах. Зростаюча інвестиційна динаміка як складова інвестиційної привабливості регіонів є основою формування потенціалу для ПІБ та розвитку її різних форм.

Роль держави в розбудові просторових мереж є однією з вирішальних, адже нею закладаються базові орієнтири для формування відповідного середовища. Водночас, ураховуючи важливу здатність бізнесу до самоорганізації та об'єднання, направляюча, підтримуюча функція держави, формування відповідної екосистеми має вагомий вплив на перспективи розвитку форм просторової інтеграції бізнесу в регіонах. Однак, як свідчать дані The Global Innovation Index [261], у 2016 році Україна посіла 82 місце за

рівнем розвитку регуляторного середовища (90 місце в 2012 році), 101 місце – розвитком інституцій (105 місце в 2012 році), 108 місце – розвитком загальної інфраструктури (93 місце в 2012 році) і лише 114 місце – станом розвитку кластерів (110 місце в 2012 році) [202, с.50].

Як показали проведені розрахунки підіндексу «потенціал інституційної підтримки» за аналізований період (додаток В), у 2016 році не було жодного регіону в Україні з високим рівнем потенціалу інституційної підтримки, на відміну від 2012 року, коли лідером була Дніпропетровська область (рис. 2.3). Загалом за останні п'ять років інституційна підтримка ПБ погіршилась. Так, лише в двох областях (Харківській і Донецькій) значення підіндексу «потенціал інституційної підтримки» вказували на середній рівень такої підтримки. У решта регіонах цей показник є низьким (Хмельницькій, Херсонській, Запорізькій, Київській і Вінницькій областях) і дуже низьким (17 областях) [202, с.50].

Серед позитивних аспектів інституційної підтримки просторової інтеграції бізнесу необхідно виділити, що в різні роки в областях України реалізовувалися регіональні програми розвитку малого і середнього бізнесу. Зокрема, у 2016 році сумарно по регіонах профінансовано такі програми на суму 264 521,0 тис. грн., що в 21,7 разів більше, аніж у 2012 році. У 2016 році серед областей найбільші обсяги коштів фактично профінансовано на програми розвитку малого і середнього бізнесу в: Херсонській, Луганській, Хмельницькій і Донецькій областях. Натомість найменші в: Дніпропетровській, Закарпатській областях. Однак, дискусійним аспектом є ефективність проведених програм насамперед для розвитку форм ПБ, зважаючи на наведені вище тенденції розвитку бізнесу в регіонах [202, с.50-51].

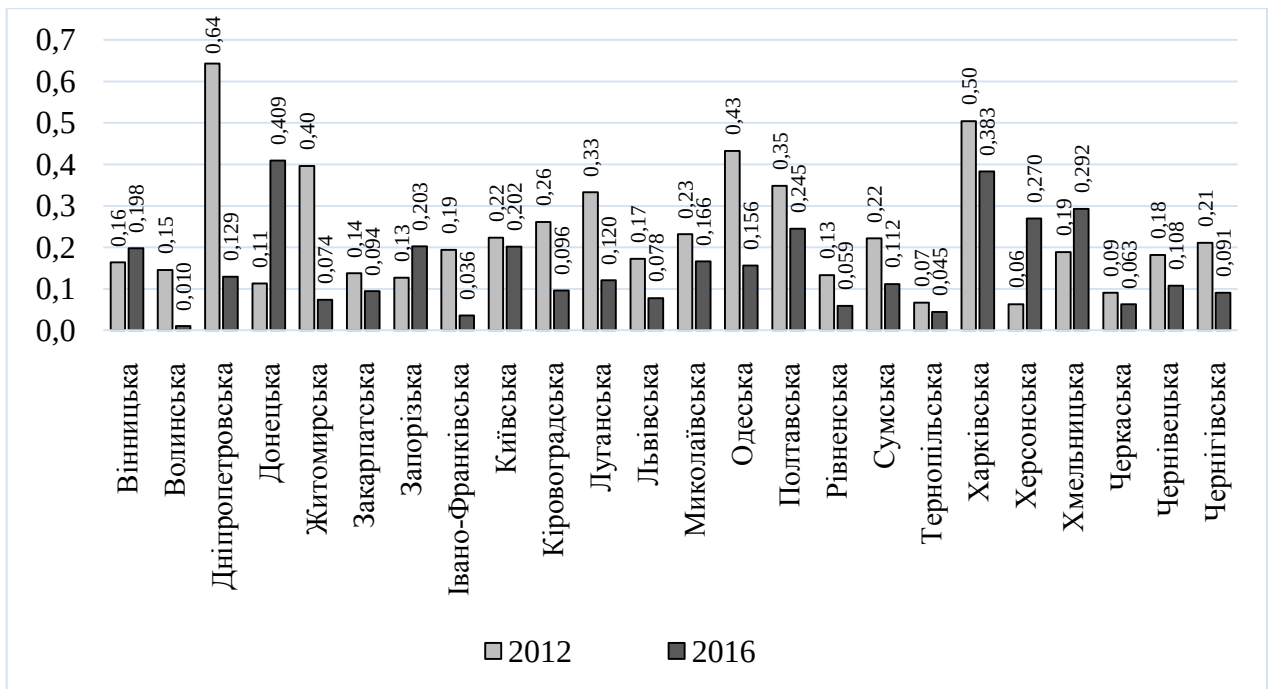

Рис. 2.3. Значення підіндексу «потенціал інституційної підтримки» регіонів України в 2012 і 2016 рр.

Джерело: розраховано автором [202, с.51].

Разом з тим, у 2016 році, порівняно з 2012 роком, у більшості областях (у 13 з 24) скоротилася сумарна кількість інституцій підтримки бізнесу (фонди підтримки підприємництва, інформаційно-консультативні установи, координаційні ради з питань підприємництва): 3215 проти 3607. Згідно з даними Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, станом на 01.01.2017 року, сумарно в областях функціонувало 128 фондів підтримки підприємництва, 2595 інформаційно-консультативних установ і 492 координаційні ради з питань підприємництва [202, с.51]. Порівняно з 2012 роком, їх сумарна кількість зросла в: Донецькій (у 11,7 разів), Вінницькій (4,1), Хмельницькій (2,5), Рівненській (1,8), Івано-Франківській (1,7), Закарпатській (1,5), Сумській і Чернівецькій (1,4) областях. У решта регіонах України цей показник скоротився.

Серед регіонів України в 2016 році найбільша кількість фондів підтримки підприємництва виявлена у: Вінницькій (17), Полтавській (15), Київській (11) і Чернівецькій (10) областях. Висока концентрація інформаційно-консультативних установ спостерігалася в: Донецькій (570), Полтавській (511),

Вінницькій (368), Харківській (279) і Житомирській (175) областях. Досить велика кількість, порівняно з іншими регіонами України, координаційних рад з питань підприємництва спостерігалася в: Київській (37), Вінницькій (34), Дніпропетровській (35), Житомирській (29) областях.

Критичною є ситуація в Україні із державною фінансовою підтримкою науки та розвитку інновацій. Так, середня величина по регіонах питомої ваги витрат на науково-дослідну діяльність у загальному обсязі ВРП становить 0,28%. До прикладу, у країнах ЄС, в яких на високому рівні здійснюється підтримка розвитку наукових, науково-технологічних парків та інших форм просторової інтеграції бізнесу, цей показник становить 2,03% [107, с. 76]. Більше того, упродовж 2012-2016 рр. майже в усіх регіонах України питома вага витрат на науково-дослідну діяльність у загальному обсязі ВРП тенденційно скорочується на противагу світовим тенденціям (рис. 2.4). Винятком стали Дніпропетровська, Черкаська, Чернівецька, Кіровоградська і Миколаївська області, в яких цей показник зріс у 2016 році, порівняно з 2012 роком. Без змін за цей період аналізований показник залишився в Закарпатській області. Серед регіонів України в 2016 році найбільшою величиною питомої ваги витрат на науково-дослідну діяльність у загальному обсязі ВРП була виявлена в: Харківській, Дніпропетровській, Запорізькій і Миколаївській областях. Низький рівень наукоємності економіки регіонів істотно стримує розвиток наукових, науково-технологічних парків [202, с.51].

Питома вага коштів з державного і місцевого бюджету в загальному обсязі витрат на інновації в середньому по регіонах у 2016 році становила лише 2,2%. На початку аналізованого періоду найвищим цей показник був у Хмельницькій (26,4%), Одеській (8,2%), Харківській (6,4%), Закарпатській (4,5%), Тернопільській, Запорізькій, Одеській і Полтавській (по 1,0%) областях. У решта регіонах величина цього показника була менше 1. А у восьми областях (Волинській, Житомирській, Івано-Франківській, Кіровоградській, Луганській, Сумській, Черкаській і Чернівецькій) з місцевого бюджету не було виділено жодних коштів на інновації.

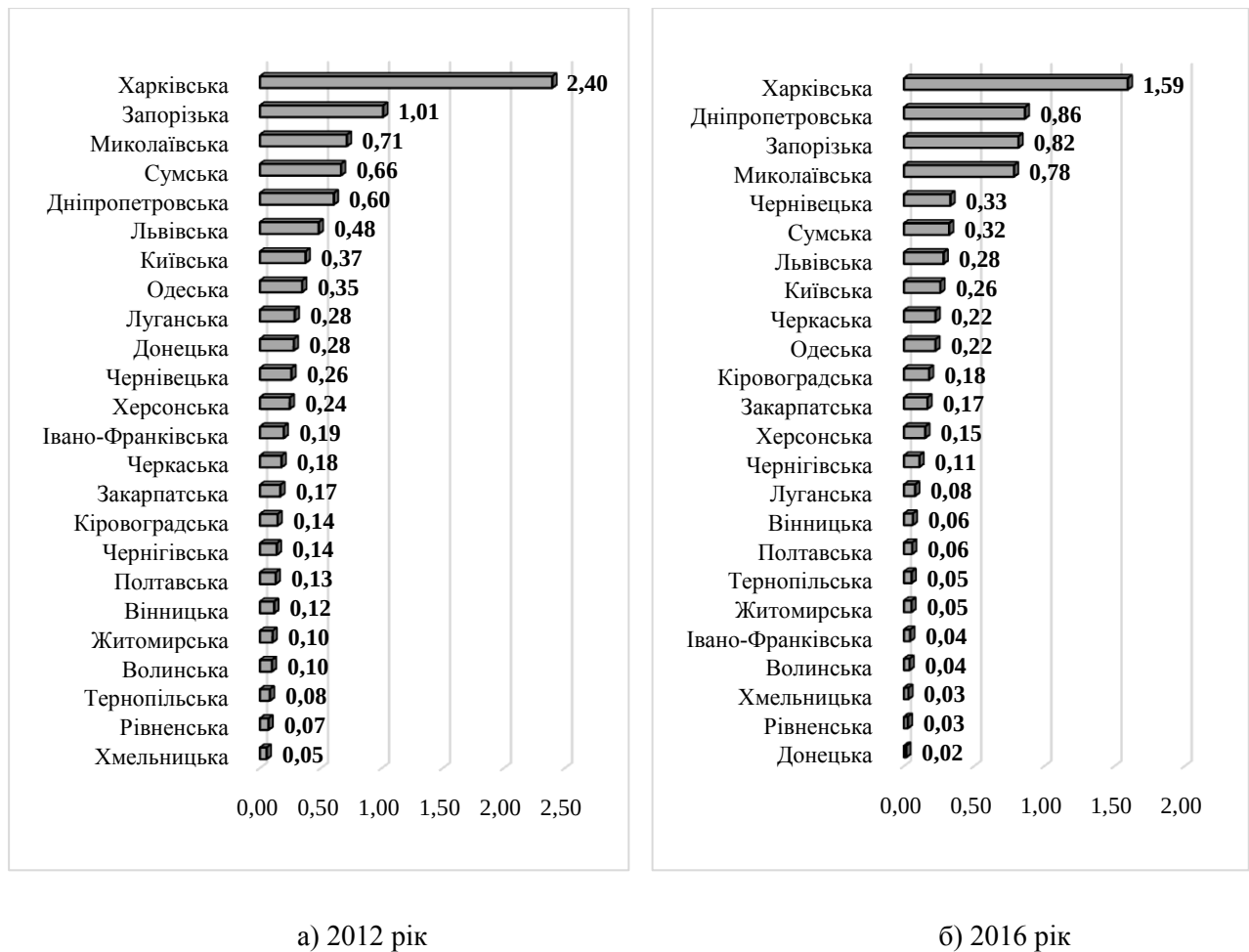

Рис. 2.4. Рейтинг регіонів України за величиною питомої ваги витрат на науково-дослідну діяльність у загальному обсязі ВРП у 2012 і 2016 рр., у %

Джерело: розраховано автором

У 2016 році, порівняно з 2012 роком, величина питомої ваги коштів з державного й місцевого бюджету в загальному обсязі витрат на інновації зросла в: Хмельницькій, Одеській, Вінницькій, Харківській і Тернопільській областях. Стабільно щороку впродовж 2012-2016 рр. виділялися кошти з місцевого бюджету на інновації в регіони з сильною науково-освітньою базою (у Львівській, Одеській, Полтавській і Харківській областях).

У кінці аналізованого періоду (у 2016 році) з державного бюджету не була взагалі профінансована інноваційна діяльність у більшості областях, окрім Закарпатської, Київської, Львівської, Одеської, Полтавської, Харківської і Хмельницької. На жаль, дуже часто впродовж аналізованого періоду в областях

не надавалася фінансова підтримка держави розвитку інноваційної діяльності. Фінансування з державного бюджету було точковим. Таким чином, в Україні спостерігається парадоксальна ситуація: на відміну від тенденцій розвитку провідних країн світу, підтримка інноваційної та науково-дослідної діяльності не є пріоритетом державної політики, більше того – з кожним роком вона послаблюється. Звідси, інноваційний шлях розвитку в Україні стає далекою перспективою, а не найближчим майбутнім.

В інформаційному суспільстві посилюється роль науково-освітніх структур як активних учасників просторової інтеграції бізнесу. Адже вони здійснюють підготовку кадрів та проводять науково-дослідні роботи, створюють інновації, задовольняють потреби бізнесу. Згідно з даними The Global Innovation Index [261], Україна за 2012-2016 рр. посилала свої позиції за рівнем освітньо-наукового потенціалу. Зокрема, серед 127 досліджених країн світу в 2016 році вона посідала 30 місце за рівнем освіти (64 місце в 2012 році), 41 місце – людським капіталом і дослідженнями (44 місце в 2012 році), 55 місце – співпрацею університетів і промисловості в науково-дослідній сфері (68 місце в 2012 році). Водночас за цей період Україна погіршила свій рейтинг за рівнем розвитку науково-дослідної діяльності (51 місце в 2016 році проти 46 місця в 2012 році) [202, с.52].

У розрізі регіонів України, як свідчать дані проведених розрахунків підіндексу «науково-освітній потенціал» (додаток Ж), у 2012-2016 рр. високий рівень цього показника продемонструвала Харківська область. У 2016 році збільшилась кількість регіонів із середнім рівнем науково-освітнього потенціалу. Якщо в 2012 році їх було тільки два (Львівська і Одеська області), то в 2016 році – сім (рис. 2.5). У 2016, як і 2012 роках, у 13 з 24 регіонів науково-освітній потенціал був на низькому рівні. Однак зменшилась кількість регіонів з дуже низьким потенціалом: з восьми до трьох [202, с.52].

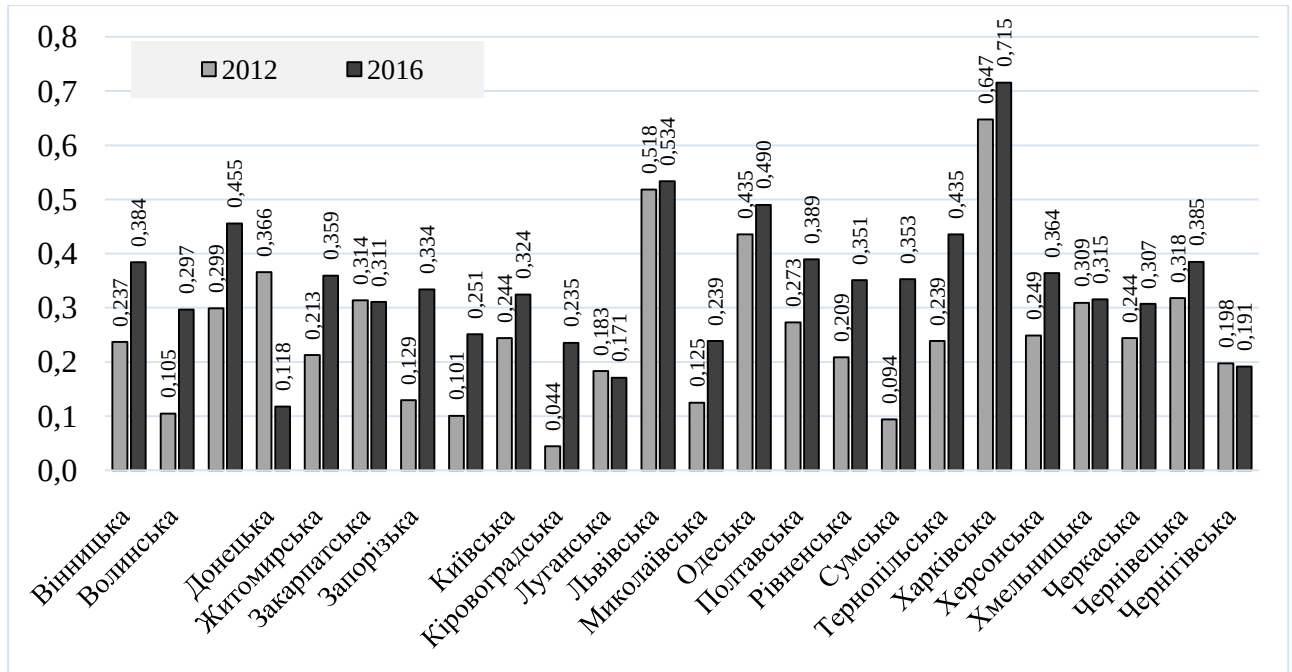

Рис. 2.5. Значення підіндексу «науково-освітній потенціал» регіонів України в 2012 і 2016 рр.

Джерело: розраховано автором [202, с.52].

За аналізований період в усіх областях України, окрім Запорізької, Луганської, Тернопільської, Хмельницької і Сумської, скоротилася кількість організацій, які виконують науково-дослідну роботу. З огляду на наявний рівень підтримки розвитку наукової сфери з боку держави, даний процес є закономірним. Найбільша кількість таких організацій розташована в Харківській (160), Львівській (73) і Донецькій (58) областях. Натомість найменша їх кількість у: Хмельницькій (8), Житомирській і Закарпатській (по 9) областях [202, с.52].

Щороку впродовж 2012-2016 рр. тенденція росту обсягів виконаних науково-дослідних робіт спостерігалася лише в Дніпропетровській області. Також у чотирьох з п'яти досліджуваних роках цей показник зростав у Закарпатській, Кіровоградській і Черкаській областях, тоді як у Донецькій, Луганській, Полтавській, Рівненській і Тернопільській областях він спадав. Загалом у 2013 та 2014 рр. ріст обсягів виконаних науково-дослідних робіт

виявлено лише в 10 і 6 регіонах України відповідно. У наступні роки їх кількість зросла до 15 і 12 відповідно.

У середньому по регіонах України в 2016 році 7,3% населення становлять фахівці, які виконують наукову та науково-технічну роботу. До прикладу, у середньому по країнах ЄС цей показник становив біля 20% [107, с. 76]. Серед регіонів України найбільша питома вага фахівців, які виконують наукову та науково-технічну роботу, у загальній кількості населення в 2016 році спостерігалася в: Харківській, Дніпропетровській, Сумській, Львівській і Одеській областях (рис. 2.6). У 2016 році, порівняно з 2012 роком, у 16 регіонах України зменшилась питома вага фахівців, які виконують наукову та науково-технічну роботу, в загальній кількості населення. Це свідчить про продовження відпливу наукового кадрового потенціалу не лише з наукової сфери і перепрофілювання на більш прибуткові професії, але й за межі країни, що має ще більш пагубний вплив на подальший розвиток регіонів. Лише у Вінницькій, Житомирській, Одеській, Полтавській, Рівненській, Сумській, Тернопільській і Чернівецькій областях питома вага фахівців, які виконують наукову та науково-технічну роботу, у загальній кількості населення зросла.

Оцінюючи якісний склад наукового персоналу, встановлено, що за 2012-2016 рр. в усіх регіонах України, окрім Миколаївської і Чернігівської областей, зросла питома вага кандидатів і докторів наук у загальній кількості фахівців, які виконують наукову та науково-технічну роботу. Це свідчить про зростання інтересу науковців та практиків до підвищення свого професійного рівня в Україні. Поліпшення якісного складу наукового персоналу в Україні безперечно є позитивним чинником створення умов для просторової інтеграції бізнесу за участю наукового сектору. Найбільша кількість докторів наук виявлена в Харківській (1140), Львівській (471) і Дніпропетровській (380) областях, а кандидатів наук – Харківській (2298), Львівській (966), Дніпропетровській (535) і Одеській (449) областях [202, с.52-53].

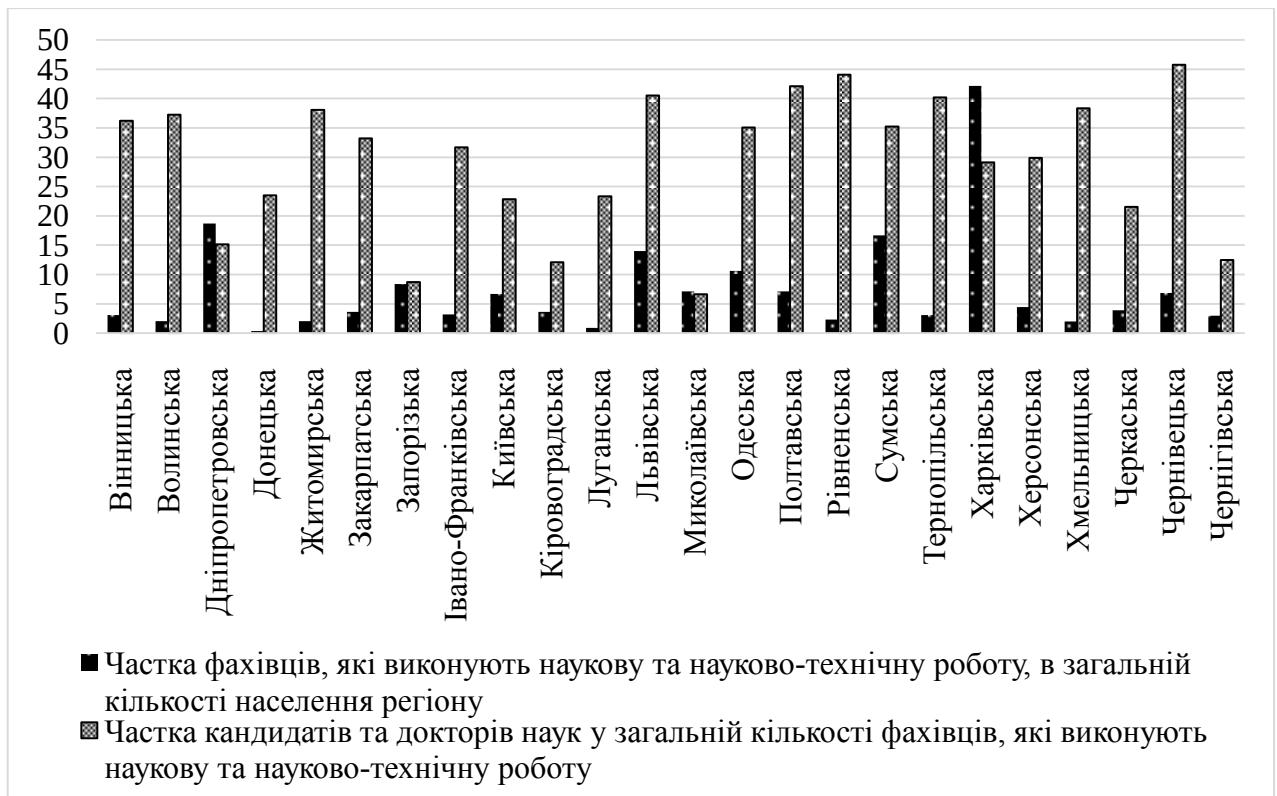

Рис. 2.6. Регіональний розподіл концентрації фахівців, які виконують наукову та науково-технічну роботу за 2016 рік, %

Джерело: розраховано автором

Разом з тим, встановлено, що в Дніпропетровській, Запорізькій і Харківській областях, не зважаючи на одну з найвищих серед регіонів щільність фахівців, які виконують наукову та науково-технічну роботу, у загальній кількості населення, проте питома вага кандидатів і докторів наук серед цих фахівців є однією з найнижчих. Така ситуація свідчить про те, що в цих регіонах науково-дослідні роботи здійснюються фахівцями не в межах академічних установ, а на виробництві. Натомість у Вінницькій, Волинській, Житомирській, Закарпатській, Івано-Франківській, Луганській, Рівненській, Тернопільській і Хмельницькій областях, кількість фахівців, які виконують наукову та науково-технічну роботу, на фоні загальної кількості населення є незначною, однак питома вага кандидатів і докторів наук серед них була однією з найвищих у країні.

Як і у випадку з установами, що виконують науково-технічну роботу, за 2012-2016 рр. в регіонах України скоротилася кількість вищих навчальних

закладів. Винятком стали Вінницька, Сумська, Тернопільська і Херсонська області. Серед регіонів України найбільша кількість вищих навчальних закладів у 2016 році була в: Харківській (69), Дніпропетровській (52), Львівській (42) і Одеській (40) областях. Натомість найменша їх кількість виявлена в Луганській (12) і Волинській (14) областях.

У розрахунку на 10 тис. населення кількість студентів вищих навчальних закладів I-IV рівнів акредитації в 2016 році, порівняно з 2012 роком, скоротилася в усіх регіонах України, окрім Вінницької області, куди було перенесено Донецький національний університет ім. Василя Стуса. Найбільшими студентськими регіонами України були Харківська (659 студентів на 10 тис. населення), Львівська (493), Запорізька (401) і Тернопільська (399) області.

Таким чином, не зважаючи на відсутність вагомої державної підтримки, науково-освітній потенціал у країні є сильним і його елементи можуть за певних умов бути активними учасниками форм ПБ, які не просто будуть створювати науковий продукт, розробляти нові технологічні продуктивні й процесні інновації, а й активно їх подавати на ринку відповідно до потреб, співпрацюючи з бізнесом у рамках різних форм просторової інтеграції.

Інфраструктурна підтримки бізнесу (табл. 2.2), як інформаційно-консультаційна, фінансова, представницька (бізнес-центри, асоціації та координаційні дорадчі ради з розвитку підприємництва), інноваційна (технологічні бізнес-інкубатори, технопарки, інноваційні фонди) тощо виступає одночасно і чинником і результатом просторової інтеграції бізнесу в регіонах, у контексті посилення наявних просторових локальних мереж, здатних максимально вигідно представити сильні сторони конкурентоспроможності регіону. Існуючі на території регіону форми ПБ формують відповідну інфраструктуру й також виступають каталізаторами до створення нових інноваційних форм. Адже налагодженість та ефективність їх функціонування є сигналом для інших можливих учасників інтеграції (представники бізнесу, інвестори...) про наявність сприятливого середовища інфраструктурної підтримки в регіоні.

Таблиця 2.2

Інфраструктура підтримки малого й середнього підприємництва по регіонах

станом на початок року

Регіони	Бізнес-центри		Бізнес-інкубатори		Технопарки/ індустріальні парки		Лізингові центри		Фонди підтримки підприємництва		Інвестиційні фонди		Інноваційні фонди		Інформаційно- консультативні установи		Об'єкти інфраструктури створені за участі місцевих органів влади		Усього громадських об'єднань підприємців		Із них зарєстровано на регіональному рівні		Координаційні ради	
	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017
Вінницька	5	7	–	–	4	4	5	6	12	17	39	30	22	27	356	368	1	1	80	80	1	1	34	34
Волинська	8	6	2	2	–	–	–	–	9	5	2	2	1	–	27	–	10	4	37	19	11	11	21	15
Дніпропетровська	28	28	7	7	1	1	9	9	1	1	2	2	1	3	18	18	27	35	89	84	9	12	35	35
Донецька	22	20	3	3	9	8	30	29	2	2	174	171	111	113	578	570	2	2	62	62	2	2	34	27
Житомирська	6	3	1	1	1	0/2	2	4	2	2	10	22	48	28	270	175	2	2	118	110	118	110	29	29
Закарпатська	2	2	2	2	3	–	3	3	6	6	24	23	18	20	91	103	1	1	68	68	23	23	18	18
Запорізька	9	4	3	4	–	–	1	4	1	1	4	6	5	4	16	19	–	1	69	59	28	24	29	27
Івано-Франківська	18	18	3	3	1	1	2	3	5	7	1	1	1	1	24	46	1	9	52	53	50	51	20	20
Київська	13	12	3	3	–	1/2	9	11	11	11	6	7	–	1	79	101	14	13	102	109	2	4	37	37
Кіровоградська	5	5	–	–	1	1	–	–	3	3	–	–	12	12	47	47	4	28	52	52	10	10	26	26
Луганська	12	11	–	–	–	–	2	–	3	2	3	3	–	–	27	28	–	–	42	35	2	–	5	4
Львівська	18	–	1	–	3	2	9	0	9	5	13	–	13	–	55	9	–	1	50	46	23	23	32	29
Миколаївська	11	14	–	2	–	–	7	1	3	7	17	7	15	5	241	40	–	–	35	62	35	62	–	–
Одеська	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Полтавська	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Рівненська	20	20	2	2	–	–	2	2	–	–	2	2	1	1	38	38	–	–	54	54	54	54	21	21
Сумська	3	3	5	5	–	–	2	2	7	7	3	3	2	2	38	39	6	6	69	70	24	25	26	26
Тернопільська	7	7	2	2	–	–	–	–	2	2	–	–	1	1	24	24	–	–	48	48	–	–	18	18
Харківська	27	25	1	1	16	17	7	7	7	7	122	131	78	3	258	279	–	–	41	48	–	48	14	6
Херсонська	1	–	3	–	1	–	–	–	7	6	19	17	9	8	1	1	–	–	112	86	112	86	23	23
Хмельницька	3	3	1	1	2	2	4	4	1	1	–	–	1	1	149	149	1	2	54	54	14	14	27	27
Черкаська	5	5	3	3	–	–	2	2	2	2	2	2	37	37	5	5	10	10	56	56	45	45	26	26
Чернівецька	3	3	1	1	–	–	1	1	10	10	2	2	2	2	22	22	–	–	53	53	53	53	14	14
Чернігівська	2	2	–	–	–	–	–	–	2	2	–	–	–	–	3	3	2	2	42	42	18	18	25	25
м. Київ	106	112	10	13	27	27	274	312	59	55	1203	1255	321	397	510	576	–	1	239	263	–	–	11	11

На основі даних розрахунку підіндексу «потенціал інфраструктури» регіонів (додаток Ж), встановлено, що за 2012-2016 рр. незмінною залишилась кількість регіонів з дуже високим (1 – Харківська область), низьким (9) і дуже низьким (2) рівнем цього потенціалу. Високий і близький до високого рівня інфраструктури продемонстрували Донецька й Дніпропетровська області. Зменшилась кількість регіонів із середнім рівнем потенціалу інфраструктури (з 12 до 11) (рис. 2.7). Загалом за аналізований період підвищили свій рівень інфраструктури Чернівецька (з низького до середнього), Закарпатська (з дуже низького до низького) області. Натомість погіршився рівень інфраструктури в Херсонській (з середнього до низького) і Кіровоградській (з низького до дуже низького) області. Десять областей стабільно демонстрували в 2012 і 2016 рр. середній рівень потенціалу інфраструктури [202, с.53].

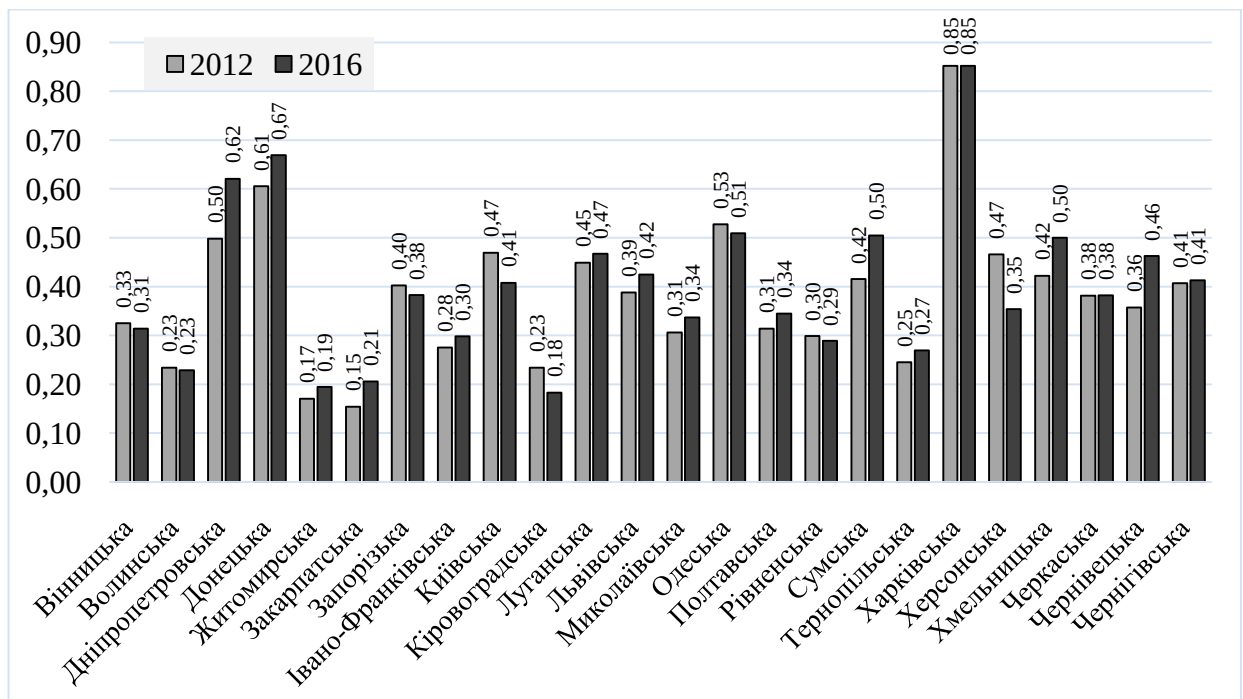

Рис. 2.7. Значення підіндексу «потенціал інфраструктури» регіонів України в 2012 і 2016 рр.

Джерело: розраховано автором [202, с.53].

Перший технопарк в Україні був створений ще в 1998 році. Пік їх розвитку припав на 2000-2005 рр. Станом на 01.01.2017 року, відповідно до Закону України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності

технологічних парків» від 15.07.1999 р. № 991-XIV зареєстровано 16 технопарків «віртуального» типу. Водночас, згідно з даними Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, сумарно в регіонах нараховується 42 технопарки (до прикладу, у 2012 році їх було 24). Разом з тим, у 2016 році лише в дев'яти з 24 регіонів зосереджені технологічні парки. Порівняно з 2012 роком, у 2016 році зросла їх кількість у Дніпропетровській і Харківській області (+8), Полтавській (+5), Вінницькій (+2), Львівській і Кіровоградській областях (+1). Натомість зменшилась їх кількість у: Волинській, Житомирській, Донецькій, Рівненській, Тернопільській і Херсонській областях.

Після затвердження Закону України «Про індустріальні парки» від 21.06.2012 р. № 5018-VI в Україні розпочався процес розбудови мережі індустріальних парків. Першими індустріальними парками в Україні стали «Коростень» у Коростині, «Соломоново» на Закарпатті, «Львівський індустріальний парк «Рясне-2» та «Свема» в Шостці. Активними фазами реєстрації індустріальних парків в Україні стали 2014 і 2016-2017 рр. У 2016 році в 11 регіонах України були зареєстровані індустріальні парки. Станом на 25.10.2017 рік до Реєстру індустріальних парків України включено 28 парків, а також на території країни функціонує сім приватних парків. Однак, з цієї кількості, зареєстрованих індустріальних парків в Україні, реально діючими є одиниці.

За 2012-2016 рр. в Україні скоротилася кількість бізнес-інкубаторів: з 59 до 47. Якщо в 2012 році в усіх регіонах були наявними бізнес-інкубатори, то в 2016 році в шести областях (Вінницькій, Кіровоградській, Луганській, Львівській, Херсонській і Чернігівській) вони припинили свою діяльність. Станом на 01.01.2017 рік найбільша кількість бізнес-інкубаторів серед регіонів України виявлена в: Донецькій (7), Сумській (5), Запорізькій і Полтавській (по 4) областях.

Загалом серед регіонів України сумарно найбільша кількість у 2016 році технологічних, індустріальних парків, а також бізнес-інкубаторів,

виявлена в Харківській (18, з них 17 – технопарки, 1 – бізнес-інкубатор), Дніпропетровській (12, з них 8 – технопарки, 1 – індустріальний парк і 3 – бізнес-інкубатори) і Одеській (11, з них 6 – технопарки, 1 – індустріальний парк і 4 – бізнес-інкубатори) областях. У Луганській, Херсонській і Чернівецькій областях, на відміну від попередніх років, у 2016 році припинили свою діяльність технопарки, індустріальні парки і бізнес-інкубатори [202, с.53].

Досліджуючи наявність кооперативів (з них виробничих, обслуговуючих, споживчих, сільськогосподарських виробничих, сільськогосподарських обслуговуючих) як кластерної форми просторової інтеграції бізнесу, встановлено, що за 2012-2016 рр. кількість кооперативів зросла в усіх регіонах України, окрім Дніпропетровської (відносний спад становить 1,4%), Донецької (8,2%), Запорізької (15,3%), Миколаївської (9,0%) і Харківської (6,8%) областей. У 2016 році найбільша їх питома вага ув загальній кількості суб'єктів ЄДРПОУ була в: Київській, Хмельницькій, Волинській і Чернівецькій областях (переважають обслуговуючі кооперативи) (рис. 2.8). Натомість найменша їх концентрація спостерігалася в Закарпатській області.

Як свідчить вітчизняна практика кластери в Україні юридично оформлюються здебільшого в формі асоціацій або в формі громадських неприбуткових організацій. За 2012-2016 рр. сумарна кількість асоціацій по регіонах України зросла лише на 4,1% або 65 одиниць. Серед регіонів України найбільша кількість асоціацій в 2016 році виявлена в: Дніпропетровській (217), Одеській (178), Донецькій (143) і Харківській (128) областях. Порівняно з 2012 роком, їх кількість зросла в 14 регіонах (у Волинській, Київській і Миколаївській областях на понад 20%). Не змінилась їх кількість за аналізований період у Вінницькій і Житомирській областях. Натомість зменшилась кількість асоціацій за 2012-2016 рр. у восьми регіонах (Запорізькій, Івано-Франківській, Кіровоградській, Полтавській, Сумській, Тернопільській, Херсонській і Хмельницькій областях).

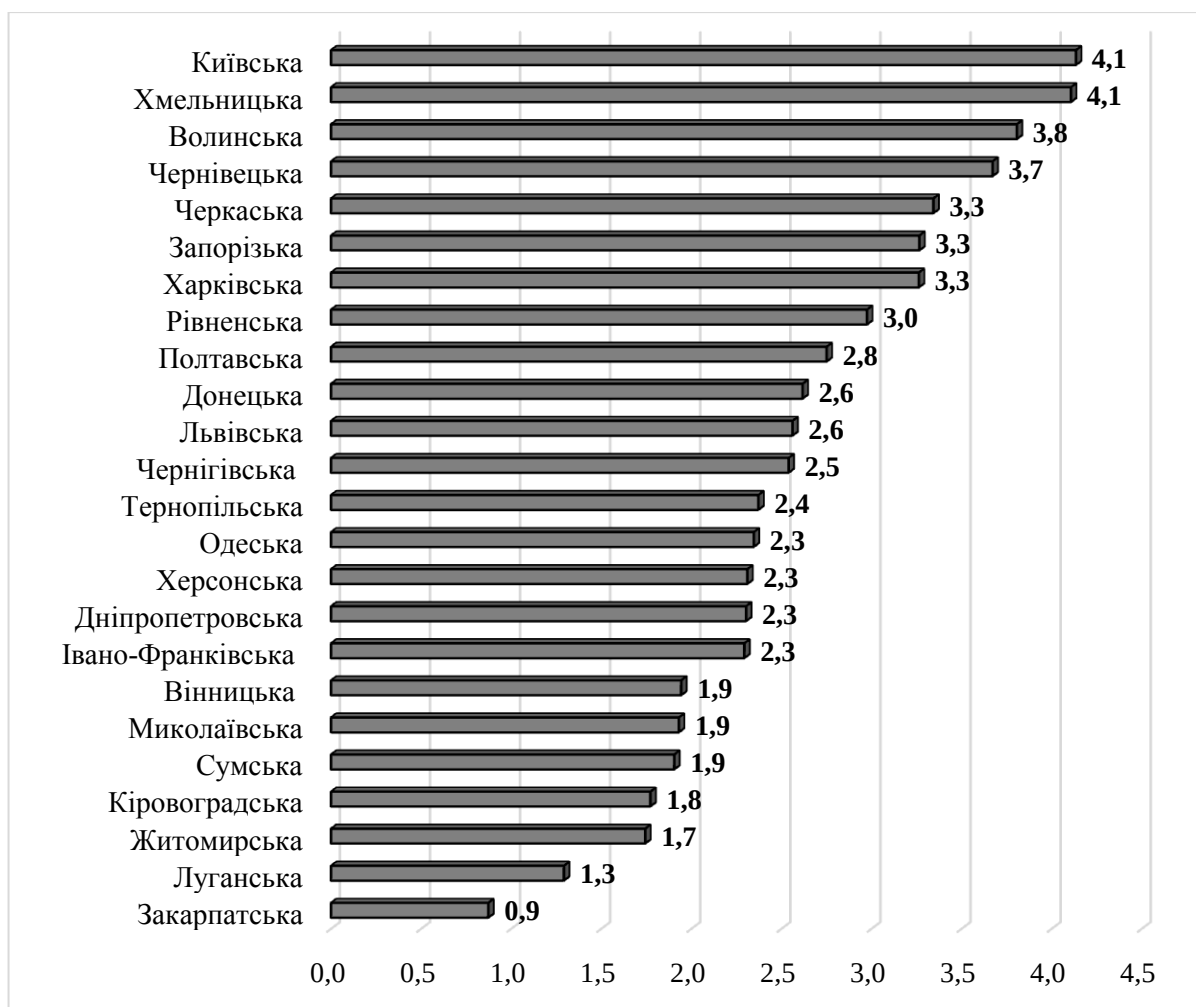

Рис. 2.8. Рейтинг регіонів України за величиною питомої ваги кооперативів у загальній кількості суб'єктів ЄДРПОУ в 2016 році, у %

Джерело: розраховано автором

Водночас за величиною питомої ваги асоціацій в загальній кількості суб'єктів ЄДРПОУ в Україні першість належить Чернігівській (0,27%), Донецькій, Херсонській і Одеській (0,25%) областям. За 2012-2016 рр. в 15 регіонах цей показник скоротився, у п'яти залишився без змін і в чотирьох зріс [202, с.54].

Не менш важливу роль у розвитку ПІБ відіграють такі організаційні форми юридичних осіб як корпорації та концерни. Так, на відміну від асоціацій, сумарна кількість корпорацій та концернів у регіонах України тенденційно скорочувалася і їх частка в загальній кількості суб'єктів ЄДРПОУ була незначною. У 2016 році, порівняно з 2012 роком, скорочення

корпорацій становило 25 одиниць або 5,8%. Їх кількість зменшилась у 13 регіонах, що вказує на масштабність проблеми. Лише в Миколаївській, Чернівецькій та Івано-Франківській області за аналізований період з'явилося на одну корпорацію більше. У восьми регіонах їх кількість у 2016 році, порівняно з 2012 роком, не змінилась. Найбільша кількість корпорацій в 2016 році виявлена в: Дніпропетровській (67), Харківській (58), Донецькій (48) і Львівській (34) областях. За величиною питомої ваги корпорацій в загальній кількості суб'єктів ЄДРПОУ серед регіонів України домінують Харківська, Луганська, Дніпропетровська області, показники яких коливаються від 0,069% до 0,082%.

Сумарна кількість концернів за 2012-2016 рр. зменшилась в Україні (у 12 регіонах) на 18 одиниць або 10,6%. Більше того, у Волинській і Чернівецькій області упродовж аналізованого періоду була відсутня така організаційна форма юридичних осіб, а в Полтавській і Кіровоградській області останні два концерни були зафіксовані ще в 2012 році. Натомість упродовж аналізованого періоду зросла кількість концернів (на 2 одиниці) у Донецькій і Миколаївській областях. Незмінною їх кількість (по одному) залишилася в Чернівецькій і Тернопільській областях. Як і у випадку з асоціаціями та корпораціями, найбільша кількість концернів серед регіонів виявлена в: Дніпропетровській (27), Харківській (23), Донецькій (22) областях. Ті ж регіони, а також Миколаївська область, мали найбільшу питому вагу концернів у загальній кількості суб'єктів ЄДРПОУ серед регіонів України, яка коливалась в межах 0,0235-0,0326%.

Таким чином, за 2012-2016 рр. в Україні мережа раніше створених форм ПІБ (бізнес-інкубатори, технопарки), а також інших учасників їх інфраструктури (корпорацій, концернів) скорочується, а новостворені форми (індустріальні парки) більшою мірою залишаються в замороженому стані. Водночас, збільшення кооперативів та асоціацій свідчить про бажання підприємств до об'єднання, однак відсутність необхідних умов стримує ПІБ у регіонах [202, с.54].

Якщо при інтегральному оцінюванні потенціалу ПІБ у регіонах України брати три класичні складові «потрійної спіралі» інноваційного розвитку (бізнес-влада-наука), то результати розрахунків показують (табл. 3.1, додаток 3), що за 2012-2016 рр. в Україні не було виявлено регіонів з високим чи дуже високим рівнем потенціалу ПІБ. Більше того, у 2016 році лише одна Харківська область мала середній рівень цього потенціалу, тоді як у 2012 році таких регіонів було три (Дніпропетровська, Одеська і Харківська області). Харківська область досягла такого результату завдяки високому науково-освітньому потенціалу і середньому рівню потенціалу інституційної підтримки та бізнесу. У Дніпропетровській області в 2012 році був високий рівень потенціалу інституційної підтримки і середній рівень потенціалу бізнесу. Натомість в Одеській області в 2012 році, на відміну від 2016 року, середнього рівня були всі три аналізовані потенціали. У 2016 році, порівняно з 2012 роком, зросла кількість регіонів з низьким рівнем потенціалу ПІБ на основі розрахунку трьох складових (15 проти 12) і зменшилась кількість регіонів з дуже низьким рівнем цього потенціалу (8 проти 9).

На основі даних чотирьох аналізованих підіндексів отримуємо результати інтегрального індексу розвитку ПІБ за регіонами України (табл. 3.2, додаток 3). Так, встановлено, що впродовж 2012-2016 рр. кількість регіонів з середнім рівнем цього потенціалу скоротилася, а з низьким – збільшилася (рис. 2.9). Зокрема, у 2012 році до регіонів із середнім рівнем потенціалу розвитку форм ПІБ належали: Дніпропетровська, Одеська й Харківська області, у 2013 році – Дніпропетровська, Донецька, Одеська й Харківська області, у 2014 році – лише Дніпропетровська й Харківська області, у 2015 році – Львівська, Одеська й Харківська області, а в 2016 році – лише Харківська область [202, с.54].

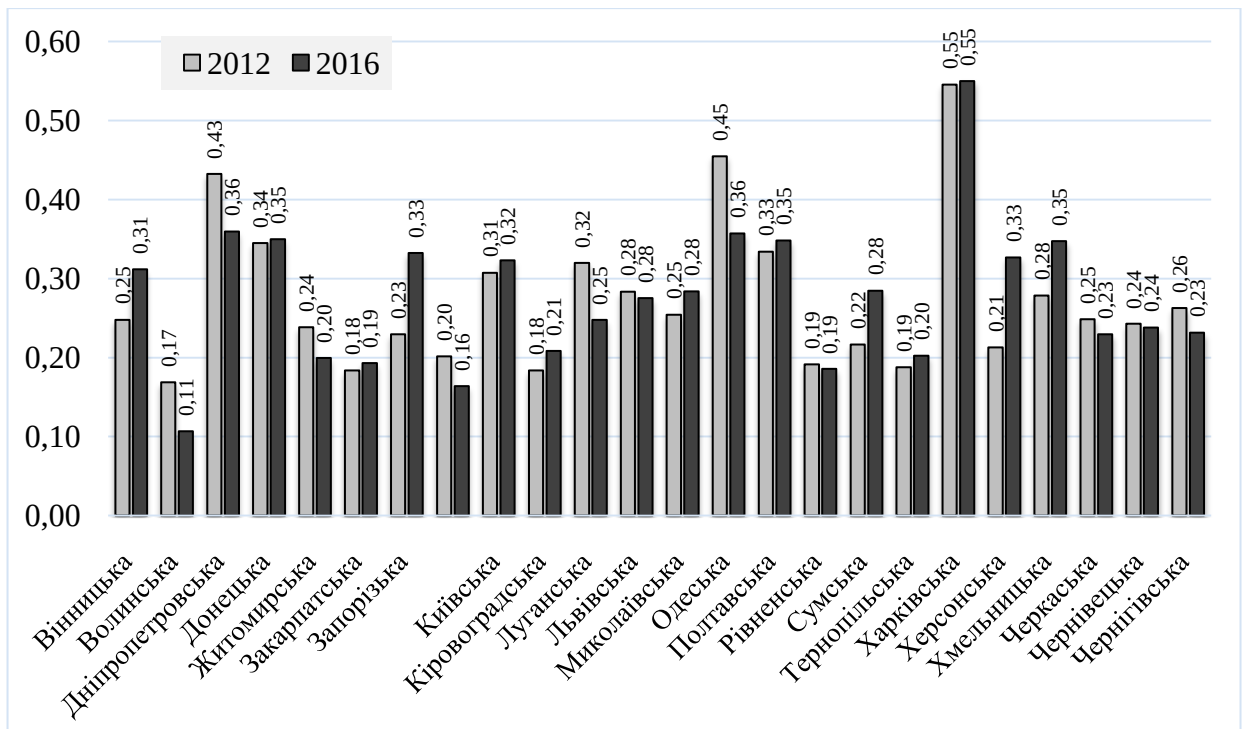

Рис. 2.9. Значення інтегрального індексу розвитку потенціалу просторової інтеграції бізнесу регіонів України в 2012 і 2016 рр.

Джерело: розраховано автором [202, с.54].

Така ситуація в регіонах України обумовлена погіршенням і вкрай низьким рівнем інституційної підтримки (до прикладу, 15 регіонів у 2016 році мали дуже низький рівень цього потенціалу, а сім – низький), яка є найслабшою ланкою в тріаді «бізнес-влада-наука». Ще однією суміжною проблемою є слабка підтримка науково-освітнього потенціалу, через що в 13 регіонах цей потенціал був низьким, а в трьох – дуже низьким. Натомість потенціал бізнесу в наявній інфраструктурі виступають сильними складовими можливостей для розвитку форм ПІБ регіонів. Так, у 2016 році лише два регіони мали дуже низький рівень цих потенціалів і дев'ять – низький [202, с.55].

Загалом, як видно з проведених розрахунків за 2012-2016 рр., за наявних умов тріада «влада-бізнес-наука» не може слугувати основою для розбудови мережі форм ПІБ у більшості регіонах України. Насамперед через неналежний рівень державної підтримки науково-дослідної, інноваційної

діяльності, малих та середніх підприємств, пасивність у сприянні формування необхідної, відповідно до вимог часу, екосистеми в регіонах. Разом з тим, кластеризація економіки належить до перспектив розвитку ПІБ у регіонах. З огляду на це, потребує більш ґрунтовного дослідження питання локалізації видів економічної діяльності за регіонами України [202, с.55].

2.2. Аналіз потенціалу формування галузевих кластерів за регіонами України

В Україні перші спроби імплементації зарубіжного досвіду формування кластерів у регіонах були виявлені ще в 1998 році (створення першого галузевого кластеру «Поділля перший») [197]. Однак, з тих пір дане явище не набуло масовості у вигляді формування національної мережі кластерів і навіть не забезпечене необхідною нормативно-правовою базою. Процес створення кластерів в Україні має стихійний характер, без формування відповідної державної кластерної політики.

Як відомо, передумовами до створення кластерів є насамперед висока концентрація взаємозалежних підприємств, організацій спільних і суміжних сфер господарювання на певній території, які зацікавлені в кооперації та посиленні конкурентоспроможності. Як показали результати наших досліджень, конкурентні умови посилюються й вітчизняні підприємства готові до кооперації. Активний розвиток окремих галузевих кластерів, зокрема ІТ-сфери, лише підтвердження цьому. Ефект від розвитку кластерів для регіонів є доволі вагомим (створення нових підприємств, підвищення продуктивності та інноваційності наявних підприємств) [256]. З огляду на це, актуальною є потреба у виявленні наявного потенціалу регіонів України до створення та розвитку галузевих та міжгалузевих кластерів.

Загалом, аналізуючи структуру економіки регіонів за показником валової доданої вартості (ВДВ) у розрізі видів економічної діяльності (ВЕД)

у 2016 році (табл. К.1, додаток К), встановлено, що дуже вузькоспеціалізована економіка, з домінуванням двох ВЕД, була в Дніпропетровській (промисловість і торгівля), Донецькій (промисловість і транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність) і Полтавській (сільське, лісове та рибне господарство й промисловість) областях. Подібною структура ВДВ, за превалюванням певних ВЕД, виявилася у: Вінницькій, Запорізькій, Івано-Франківській, Рівненській, Сумській, Херсонській, Хмельницькій і Черкаській областях (профільними ВЕД були сільське, лісове та рибне господарство, промисловість і державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування), Волинській і Закарпатській (сільське, лісове та рибне господарство, торгівля, промисловість, операції з нерухомим майном), Житомирській і Чернігівській (сільське, лісове та рибне господарство, промисловість, державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування торгівля), а також Львівській і Одеській (сільське, лісове та рибне господарство, промисловість, торгівля, транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність операції з нерухомим майном) областях [152, с.32].

Як показали результати розрахунку інтегрального коефіцієнта структурних відмінностей А. Салаї (рис. 2.10), за 2012 і 2016 рр. структура ВДВ за видами економічної діяльності в регіонах України не зазнала значних деформацій (табл. К.2, додаток К), що свідчить про відсутність істотного перепрофілювання їхніх економік та кардинальну зміну орієнтирів розвитку. Тому визначення перспектив формування галузевих кластерів за регіонами України може здійснюватися, виходячи з даних за 2016 рік [208; 152, с.32].

Разом з тим, необхідно відмітити, що серед регіонів України найбільших змін у структурі ВДВ за видами економічної діяльності в 2016 році, порівняно з 2012 роком, зазнали Луганська й Донецька області (на 26 і 23% відповідно). Зокрема, на цих територіях, де ведуться військові дії, питома вага більшості ВЕД у структурі ВДВ скоротилася. Винятком стали лише такі ВЕД: сільське, лісове та рибне господарство; інформація та

телекомунікації; операції з нерухомим майном; державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування, а також (лише в Донецькій області) промисловість; транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність[152, с.32-33].

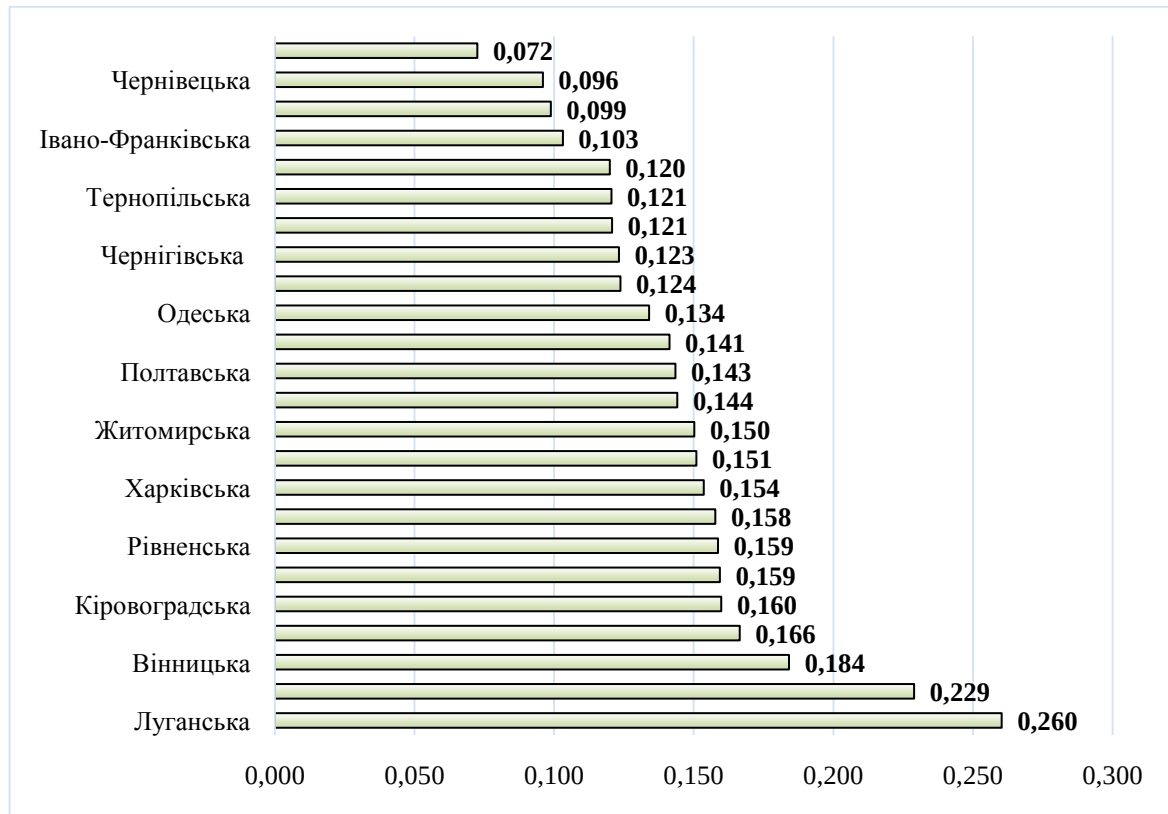

Рис. 2.10. Значення інтегрального коефіцієнту структурних відмінностей

А. Салаї за ВДВ регіонів України за 2012-2016 рр.

Джерело: розраховано на основі даних Державної служби статистики України [152, с.33].

Серед інших регіонів України відносно помітними зміни (понад 16-18%) у структурі ВДВ за ВЕД були у Вінницькій і Запорізькій областях. Зокрема, у Вінницькій області за 2012-2016 рр. зросла питома вага ВЕД у структурі ВДВ: інформації та телекомунікації (відносний приріст 75,0%), сільського, лісового та рибного господарства (35,3%), промисловості (15,8%) і транспорту, складського господарства, поштової та кур'єрської діяльності (1,9%). Натомість різко скоротилася питома вага тимчасового розміщування й організації харчування (відносний спад 50,0%), будівництва й охорони здоров'я (по 44,4%) і професійної, наукової та технічної діяльності (30,8%).

Водночас у Запорізькій області за аналізований період у структурі ВДВ зросла питома вага також чотирьох ВЕД: сільського, лісового та рибного господарства (відносний приріст становив 74,1%), фінансової та страхової діяльності (69,2%), державного управління й оборони; обов'язкового соціального страхування (31,8%) та інформації та телекомунікації (25,0%). Значно в цьому регіоні в 2016 році, порівняно з 2012 роком, скоротилася питома вага професійної, наукової та технічної діяльності (відносний спад 51,9%) і будівництва (43,8%). У той же час у більшості областях Західного регіону (Львівська, Чернівецька, Закарпатська та Івано-Франківська області) структура економіки в 2016 році, порівняно з 2012 роком, фактично не зазнала змін [200; 152, с.33].

В основу аналізу потенціалу формування галузевих кластерів за регіонами України взято п'ять ключових сфер господарювання: сільське, лісове та рибне господарство; промисловість; будівництво; торгівля і сфера послуг. Згідно з даними Державної служби статистики України, до сфери послуг належать 10 ВЕД (транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність; тимчасове розміщування й організація харчування; інформація та телекомунікації; операції з нерухомим майном; професійна, наукова та технічна діяльність; діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування; освіта; охорона здоров'я та надання соціальної допомоги; мистецтво, спорт, розваги та відпочинок; інші послуги). Окрім того, зважаючи на сучасні тенденції розвитку світової економіки, окрему увагу слід приділити таким ВЕД як професійна, наукова та технічна діяльність, освіта, інформація та телекомунікації [152, с.33-34; 208].

Оцінюючи рівень концентрації ВЕД у регіонах України на основі значень інтегрального індексу, розрахованого за даними ВДВ, кількості зайнятого населення та юридичних осіб (табл. 2.2), підтверджено значну аграрну орієнтованість більшості областей і можливість формування на їх території відповідних кластерів. Зокрема, понад 30% зайнятого населення зосереджено в цьому ВЕД у Тернопільській і Вінницькій областях (табл. К.3,

додаток К), понад 15% від загальної кількості юридичних осіб здійснюють свою діяльність у сільськогосподарській сфері в Кіровоградській, Миколаївській і Херсонській областях (табл. К.4, додаток К), та понад 30% від загальної ВДВ припадає на цей ВЕД у Херсонській, Кіровоградській, Хмельницькій, Чернігівській і Вінницькій областях [152, с.34].

Таблиця 2.2

Рейтинг регіонів України за величиною інтегрального індексу концентрації за основними сферами господарювання у 2016 році

сільське господарство		промисловість		будівництво		торгівля		сфера послуг	
області	%	області	%	області	%	області	%	області	%
Кіровоградська	28,8	Донецька	27,3	Івано-Франківська	6,7	Київська	21,9	Одеська	46,8
Херсонська	28,0	Дніпропетровська	26,1	Львівська	5,2	Дніпропетровська	21,7	Львівська	44,2
Вінницька	25,3	Запорізька	24,0	Київська	5,2	Харківська	20,7	Закарпатська	43,2
Тернопільська	23,9	Луганська	23,3	Чернівецька	4,5	Одеська	18,6	Чернівецька	41,7
Миколаївська	23,5	Полтавська	23,2	Одеська	4,4	Волинська	18,5	Волинська	40,7
Хмельницька	23,5	Харківська	18,5	Донецька	4,3	Рівненська	18,5	Тернопільська	40,7
Черкаська	23,0	Сумська	16,6	Закарпатська	4,2	Запорізька	18,2	Київська	39,4
Чернігівська	21,8	Рівненська	16,4	Харківська	4,0	Миколаївська	17,9	Харківська	39,3
Чернівецька	21,1	Івано-Франківська	16,2	Рівненська	4,0	Львівська	17,4	Рівненська	38,3
Сумська	19,9	Київська	15,8	Дніпропетровська	3,9	Донецька	16,9	Івано-Франківська	37,6
Полтавська	18,3	Черкаська	15,7	Черкаська	3,7	Херсонська	16,8	Донецька	37,5
Закарпатська	17,1	Житомирська	15,3	Луганська	3,6	Івано-Франківська	16,3	Житомирська	37,0
Волинська	16,7	Львівська	14,1	Сумська	3,6	Чернігівська	16,2	Сумська	35,4
Житомирська	16,5	Чернігівська	14,1	Запорізька	3,6	Житомирська	16,1	Хмельницька	35,3
Івано-Франківська	16,4	Вінницька	13,7	Хмельницька	3,5	Сумська	16,0	Херсонська	34,8
Рівненська	15,2	Миколаївська	13,5	Полтавська	3,4	Хмельницька	15,6	Чернігівська	34,8
Запорізька	13,7	Хмельницька	13,4	Миколаївська	3,2	Закарпатська	15,5	Дніпропетровська	34,6
Луганська	13,5	Кіровоградська	13,2	Житомирська	3,1	Луганська	15,3	Луганська	34,6
Одеська	13,3	Волинська	12,5	Тернопільська	3,0	Вінницька	15,3	Черкаська	34,4
Львівська	11,4	Закарпатська	11,9	Кіровоградська	2,9	Черкаська	14,9	Вінницька	34,2
Харківська	11,1	Тернопільська	10,5	Волинська	2,9	Полтавська	14,8	Миколаївська	34,1
Київська	10,4	Чернівецька	9,8	Херсонська	2,8	Чернівецька	14,5	Полтавська	33,3
Дніпропетровська	8,1	Херсонська	9,8	Вінницька	2,8	Кіровоградська	14,1	Запорізька	33,2
Донецька	7,0	Одеська	9,7	Чернігівська	2,5	Тернопільська	13,0	Кіровоградська	32,7
Середньо-український показник	17,8	Середньо-український показник	16,0	Середньо-український показник	3,8	Середньо-український показник	16,9	Середньо-український показник	37,4

Джерело: побудовано на основі власних розрахунків автора [152, с.34].

Примітка: сірим кольором виділено області, значення інтегрального індексу концентрації яких є вищим за середнє по регіонах України

У дев'яти з 24-х областей виявлено вищий за середній по регіонах України рівень концентрації промисловості. Так, понад 40% від загальної ВДВ областей забезпечувала промисловість у Дніпропетровській, Полтавській, Донецькій і Запорізькій областях. До прикладу, у Чернівецькій, Херсонській, Одеській, Тернопільській та Закарпатській областях цей показник становив менше 15%. Водночас, найбільша кількість юридичних осіб (понад 10% від загальної кількості) здійснювала промислову діяльність у Житомирській, Харківській, Луганській областях. За рівнем зайнятого населення в промисловості серед регіонів України домінують Донецька (понад 30%), Луганська, Дніпропетровська і Запорізька (понад 20%) області [152, с.35].

Найвищий рівень концентрації будівництва в регіонах виявлено в Івано-Франківській, Львівській та Київській областях. Так, у Львівській і Закарпатській областях понад 5% зайнятого населення в цій сфері, а в Івано-Франківській області будівництву належить по 7% від загальної ВДВ і кількості юридичних осіб [208; 152, с.35].

Як і в сільському господарстві, вищим за середній по регіонах України рівень концентрації сфери послуг виявлено в 11 областях. Зокрема, у цій сфері більше 35% зайнято населення в Київській, Одеській і Львівській областях. В останніх двох областях сфера послуг забезпечувала понад 40% ВДВ. В 11 регіонах України (Закарпатській, Волинській, Львівській, Тернопільській, Рівненській, Чернівецькій, Івано-Франківській, Донецькій, Одеській, Луганській і Сумській областях) більше половини юридичних осіб здійснювали свою діяльність у сфері послуг у 2016 році. [200; 152, с.35].

Також вагоме місце в економіці 10 регіонів України займає торгівля. У Рівненській, Львівській, Волинській і Київській областях вона забезпечує понад 15% ВДВ. Своєю чергою, понад 20% юридичних осіб здійснюють свою діяльність у цій сфері в Дніпропетровській, Київській, Харківській, Запорізькій, Донецькій і Миколаївській областях.

З огляду на необхідність активізації інноваційного розвитку за допомогою кластерів, окрему увагу звернемо на концентрацію професійної,

наукової та технічної діяльності в регіонах (табл. 2.3). Так, у середньому серед регіонів України за 2016 рік у цьому ВЕД було зайнято 1,8% населення. Однак найвищим аналізований показник був у Київській (понад 4%), Харківській (понад 3%), Дніпропетровській, Запорізькій, Одеській і Львівській (понад 2%) областях. Понад 5% від загальної кількості юридичних осіб здійснювали професійну, наукову та технічну діяльність у Харківській, Одеській, Київській, Дніпропетровській, Донецькій і Львівській областях. Натомість найвищою віддача у вигляді ВДВ була в Харківській і Львівській областях (понад 2% від загального ВДВ регіонів) [208; 152, с.35].

Таблиця 2.3

Концентрація професійної, наукової та технічної діяльності
в регіонах України в 2016 році

Області	Показники концентрації за:			Інтегральний індекс концентрації, %
	кількістю зайнятих, %	ВДВ, %	кількістю юридичних осіб, %	
Вінницька	1,5	0,9	3,7	2,0
Волинська	1,6	1,7	3,5	2,3
Дніпропетровська	2,6	1,6	5,6	3,2
Донецька	1,7	0,7	5,4	2,6
Житомирська	1,7	0,9	3,7	2,1
Закарпатська	0,9	1,1	3,8	1,9
Запорізька	2,3	1,3	4,8	2,8
Івано-Франківська	1,4	1,3	3,7	2,2
Київська	4,2	1,9	5,7	3,9
Кіровоградська	1,3	0,8	3,1	1,7
Луганська	1,8	1,6	4,3	2,6
Львівська	2,0	2,0	5,3	3,1
Миколаївська	1,2	1,2	3,9	2,1
Одеська	2,1	1,9	5,8	3,3
Полтавська	1,5	0,8	4,1	2,1
Рівненська	1,4	0,7	4,3	2,1
Сумська	1,6	0,9	4,2	2,2
Тернопільська	1,5	0,8	2,9	1,7
Харківська	3,2	2,7	6,7	4,2
Херсонська	1,7	1,1	3,9	2,2

Продовження табл. 2.3

Хмельницька	1,4	0,9	3,6	2,0
Черкаська	1,8	1,2	3,8	2,3
Чернівецька	1,2	1,3	4,0	2,2
Чернігівська	1,7	1,1	4,2	2,4

Джерело: побудовано на основі власних розрахунків автора [152, с.36].

З метою виявлення галузевої спеціалізації регіонів на фоні країни і, відповідно, можливістю формування конкурентних галузевих кластерів на їх території, скористаємось показником локалізації, алгоритм розрахунку якого наведено в параграфі 1.3 дисертації. В основу інтегрального оцінювання локалізації ВЕД у регіонах України запропоновано п'ять базових показників їх діяльності [200; 208; 152, с.35]:

- 1) ВДВ як узагальнюючий результуючий показник діяльності ВЕД;
- 2) кількість зайнятого населення як ключова характеристика наявності робочої сили у віці 15-70, задіяної у ВЕД;
- 3) обсяг реалізації товарів, робіт, послуг підприємств як підсумковий показник діяльності підприємств у вигляді відвантаженої готової продукції, виконаних робіт, наданих послуг;
- 4) обсяг капітальних інвестицій як показник інвестиційної привабливості ВЕД для залучення коштів у матеріальні й нематеріальні активи;
- 5) кількість суб'єктів єдиного державного реєстру підприємств та організацій України як характеристика наявності юридичних осіб та їх відокремлених підрозділів, що знаходяться на території України, і формують відповідну інфраструктуру просторової інтеграції бізнесу (ПІБ) за ВЕД у регіонах.

На основі розрахунку інтегрального індексу локалізації ВЕД (додаток Л) визначимо потенціал кластеризації регіонів України за ключовими сферами господарювання, суб'єкти яких: здійснюють виробництво товарів (сільське, лісове та рибне господарство; промисловість; будівництво); надають послуги (торгівля; сфера послуг). Окрім того, визначимо можливість

створення та розвитку в регіонах України міжгалузевих кластерів (агропромислових, будівельно-промислових, науково-освітніх) [152, с.36].

Як видно з даних, наведених у табл. 2.4, для 13 регіонів України сільське, лісове та рибне господарство є профільною сферою господарювання і може служити основою для створення відповідних галузевих кластерів. Зокрема, у Кіровоградській області інтегральний індекс локалізації становить 2,10. Варто відмітити, що в цій області серед аналізованих сфер господарювання лише сільське, лісове та рибне господарство має необхідний потенціал для формування кластерів. Подібною є ситуація виявлена і в Сумській, Херсонській, Черкаській і Чернігівській областях. Значення інтегрального індексу локалізації цього ВЕД Івано-Франківської (0,93) і Рівненської (0,92) областей вказують на перспективу створення аграрних кластерів на їх території. Натомість решта дев'ять регіонів України не демонструють явних передумов для формування таких кластерів [152, с.36].

Таблиця 2.4

Локалізація ВЕД, суб'єкти яких здійснюють виробництво товарів,
у регіонах України за 2016 рік

ВЕД	Значення інтегрального індексу локалізації ВЕД		
	0,9 – 1,0	1,0 – 2,0	більше 2
сільське, лісове та рибне господарство	Івано-Франківська, Рівненська	Херсонська, Вінницька, Чернігівська, Черкаська, Хмельницька, Сумська, Тернопільська, Миколаївська, Полтавська, Житомирська, Луганська, Чернівецька	Кіровоградська
промисловість	Сумська, Івано-Франківська, Львівська, Черкаська, Чернігівська	Донецька, Запорізька, Дніпропетровська, Луганська, Полтавська, Харківська, Житомирська, Київська, Рівненська	—
будівництво	Донецька, Хмельницька	Чернівецька, Львівська, Київська, Одеська, Закарпатська, Рівненська, Харківська, Волинська	Івано-Франківська

Джерело: побудовано на основі власних розрахунків автора [152, с.37].

Лише дев'ять з 24-х регіонів України мають необхідні передумови для формування промислових кластерів, а також ще п'ять близькі до цього. Однак, якщо при розрахунку інтегрального індексу локалізації промисловості в

регіонах враховувати також рівень локалізації інноваційно активних підприємств, то найбільш сприятливі умови для розвитку промислових кластерів мають: Запорізька (значення інтегрального індексу локалізації становило 1,56), Донецька (1,51), Дніпропетровська (1,44), Луганська (1,26), Полтавська (1,17), Житомирська (1,11), Львівська (1,06), Харківська (1,06), Рівненська (1,04) і Сумська (1,00) області [208; 152, с.37].

Успішний розвиток будівельних кластерів найбільш ймовірний на території 10-ти областей (див. табл. 2.4), шість з яких належать до Західного регіону України. Особливо сприятливі умови в Івано-Франківській області. Окрім того, значення інтегрального індексу локалізації будівництва в Хмельницькій (0,95) і Донецькій (0,98) областях вказують на можливість формування будівельних кластерів і на їхній території [208, с.37].

Серед ВЕД, суб'єкти яких надають послуги, високий рівень розвитку торгівлі на фоні показників по країні продемонстрували дев'ять регіонів (особливо Волинська й Київська області) (табл. 2.5). Необхідно відмітити, що здебільшого прикордонні регіони України продемонстрували високі значення інтегрального індексу локалізації торгівлі, що є цілком закономірним явищем.[152, с.37].

Таблиця 2.5

Локалізація ВЕД, суб'єкти яких надають послуги, у регіонах України, 2016 р.

ВЕД	Значення інтегрального індексу локалізації ВЕД		
	0,9 – 1,0	1,0 – 2,0	більше 2
сфера послуг	Київська, Тернопільська, Волинська, Дніпропетровська	Одеська, Львівська, Закарпатська, Івано-Франківська, Харківська, Донецька, Миколаївська, Хмельницька, Чернівецька	–
торгівля	Рівненська, Чернівецька	Волинська, Київська, Миколаївська, Дніпропетровська, Харківська, Одеська, Закарпатська, Львівська, Житомирська	–

Джерело: побудовано на основі власних розрахунків автора [152, с.37].

Сфера послуг була профільною у 2016 році в дев'яти регіонах України. Зокрема, найвищі значення інтегрального індексу локалізації були виявлені в

Одеській (1,65) і Львівській (1,35) областях. Ще чотири регіони (Київська, Тернопільська, Волинська й Дніпропетровська області) мають наближені передумови для формування кластерів відповідного профілю [152, с.37].

З огляду на сучасні тенденції розвитку економіки та зростаючий потенціал ІТ-сфери в Україні, окремо розглянемо потенціал регіонів до створення та розвитку ІТ-кластерів. Як свідчать дані розрахунку інтегрального індексу локалізації сфери інформації та телекомунікації за 2016 рік дуже високий рівень локалізації цього ВЕД (понад 2) виявлено в Донецькій (2,70), Львівській (2,22) і Харківській (2,10) областях. Ще для трьох регіонів України (Вінницької, Дніпропетровської й Одеської областей) цей ВЕД є профільним. Натомість решта 18-ть регіонів України продемонстрували значно гірші передумови для створення ІТ-кластерів [200; 208; 152, с.38].

Міжгалузеві кластери подекуди є більш ефективними, аніж вузькогалузеві. Оскільки дозволяють налагоджувати виробничі зв'язки із суміжними сферами господарювання, тим самим розвиваючи більший сегмент економіки регіону, його інфраструктуру. Ґрунтуючись на даних розрахунку інтегрального індексу локалізації ключових сфер господарювання, визначено регіони з потенціалом до формування міжгалузевих кластерів[208; 152, с.38]:

- агропромислові кластери можливо утворювати на території Житомирської, Полтавської і Чернігівської областей, де сільське господарство і промисловість є профільними сферами господарювання. Також розвиток такого типу кластеру доцільний в Івано-Франківській, Рівненській, Сумській і Черкаській областях, де одна зі сфер є профільною, а інша – наближається до цього;

- будівельно-промислові кластери мають перспективи до створення та розвитку в Донецькій, Київській, Рівненській, Харківській, а також Львівській областях;

- науково-освітні кластери необхідно розвивати у Вінницькій (освіта – профільна сфера, а професійна, наукова та технічна діяльність – наближена), Луганській (професійна, наукова та технічна діяльність – профільна сфера, а освіта – наближена), Тернопільській і Харківській (обидві сфери є

профільними) областях;

- науково-виробничі кластери необхідно формувати на території Дніпропетровської, Запорізької, Київської, Луганської, Львівської, Полтавської і Харківської областей.

При дослідженні рівня життя населення в регіонах (за показником ВРП на одну особу) і наявного потенціалу кластеризації (за інтегральним індексом локалізації ключових сфер господарювання) встановлено, що в областях з найвищим рівнем ВРП на одну особу (понад 60 тис. грн.): Полтавській, Дніпропетровській і Київській була характерна висока локалізація як мінімум двох аналізованих ВЕД, однією з яких була промисловість (рис. 2.11). Окрім того, цікавим є той факт, що в усіх регіонах, які входять у першу шістку регіонів України за величиною ВРП на одну особу, до профільних сфер господарювання належала професійна, наукова та технічна діяльність. Це підтверджує вагомість ролі наукової сфери в забезпеченні економічного розвитку регіонів [152, с.39].

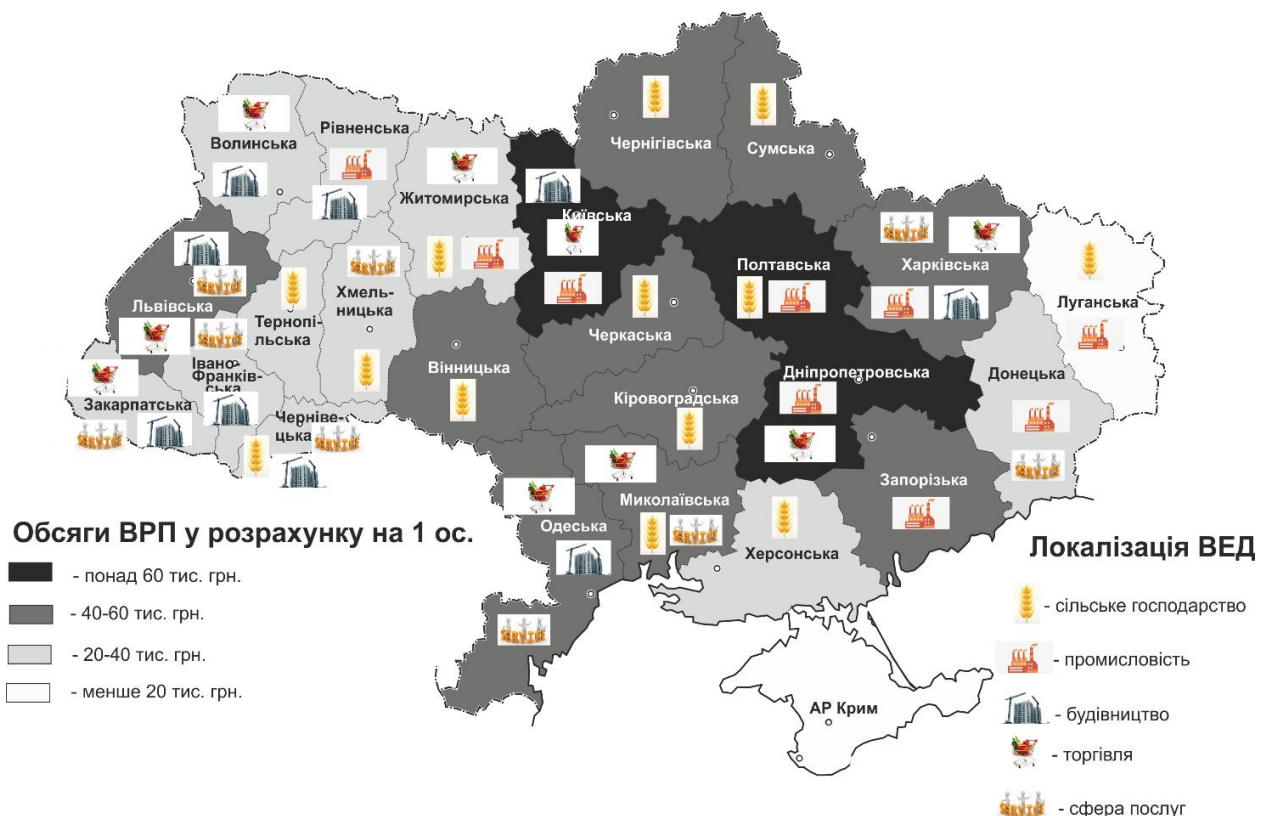

Рис. 2.11. Обсяги ВРП у розрахунку на одну особу та локалізація ключових сфер господарювання в регіонах України у 2016 році

Примітка: побудовано на основі власних розрахунків і даних Державної служби статистики України [152, с.39].

Разом з тим необхідно відмітити, що в багатьох регіонах України вже є наявними різні галузеві та міжгалузеві кластери. Зокрема, до них належать [183, 185]:

- аграрні (українсько-румунський «Перший аграрний кластер» з вирощування плодово-ягідної продукції та розвитку садівництва (Чернівецька обл.), регіональний агропромисловий інноваційний кластер «Агроінновації» і кластер «Натуральне молоко» (Рівненська обл.), Регіональний кластер екологічно чистої агропродукції (Полтавська обл.), Сумський кластер екологічно чистої АПК продукції (Сумська обл.), «Полісся» (Волинська обл.);

- промислові (Хмельницький швейний кластер, Вінницький переробно-харчовий кластер, кластер виробництва сувенірів «Сузір'я» і кластер ліжникарства (Закарпатська обл.), кластер біотехнологій (Чернівецька обл.), кластер деревообробки (Рівненська обл.), кластер «Деревообробного та меблевого виробництва», «Форза» (Львівська обл.), авіаційний, космічної сфери, енергомашинобудівний, фармацевтичний, нано-біотехнологій, охорони здоров'я, бронетехніки, сільськогосподарського машинобудування (Харківська обл.);

- будівельні (Хмельницький, Дніпропетровський, Сумський будівельний кластер);

- туристичні (кластер сільського зеленого туризму «Оберіг» (Хмельницька обл.), Кам'янець-Подільський туристичний кластер (Тернопільська обл.), кластер «Сім чудес України» (Івано-Франківська обл.), туристично-рекреаційні кластери (Житомирська, Волинська обл.), Харківський туристичний кластер);

- кластер альтернативної енергетики та науково-освітній кластер («Технополіс» (Харківська обл.);

- інноваційно-інвестиційний кластер (м. Тернопіль);

- Львівський, Київський, Харківський ІТ кластери;

- національні інноваційні кластери («Нові технології природокористування» (Донецька обл.), «Нові машини» (Дніпропетровська обл.), «Енергетика сталого розвитку» і «Технології інноваційного суспільства» (м. Київ, Політехника), «Інноваційна культура суспільства» (м. Київ, КНУ ім. Т. Шевченка), «Нові продукти харчування» (Київська обл.), «Родючість ґрунтів» (Миколаївська обл.));

- транспортно-логістичний кластер Закарпаття, кластер «Транзитний потенціал України» (м. Одеса).

Окрім того, останнім часом було ініційовано кластери органічного виробництва різних спеціалізацій в Хмельницькій, Закарпатській, Івано-Франківській, Херсонській, Вінницькій, Львівській, Харківській, Київській та Чернівецькій областях; ІТ у Харкові, Миколаєві та Черкасах; кластери зеленого, медичного, гастрономічного туризму та інших спеціалізацій в Київській, Сумській, Львівській та Одеській областях [167]. Загалом необхідно зазначити, що наявність кластерів у регіонах є додатковою конкурентною перевагою територій і здатна запускати ланцюгову реакцію до створення нових галузевих та міжгалузевих кластерів.

Для забезпечення комплексності дослідження відповідно до особливостей кожного регіону, нами було проведено критичний аналіз стратегій розвитку регіонів на період до 2020 року щодо бачення місця та ролі різних форм ПІБ (додаток М). Це дало змогу виявити, що в більшості областей України передбачено створення та розвиток просторових формувань кластерного типу. Зокрема, у Львівській, Чернігівській, Одеській областях реалізація кластерної політики на галузевому й регіональному рівнях закладена до однієї із операційних цілей стратегії їх розвитку. Тоді як у стратегіях розвитку Дніпропетровської, Запорізької, Сумської й Чернівецької областей не має жодного згадування про кластери. Досить часто у стратегіях розвитку регіонів зазначається про перспективність формування як кластерів, так і кооперативів (насамперед сільськогосподарських обслуговуючих) або ж відбувається ототожнення цих

понять. Однак, не варто забувати, що на практиці кластери досить часто функціонують у вигляді кооперативів [200; 152, с.40].

Окрім того, порівнюючи отримані результати інтегрального оцінювання потенціалу кластеризації регіонів і їх стратегій розвитку, встановлено, що більшість регіонів не до кінця знають про свій потенціал кластеризації у розрізі видів економічної діяльності. При цьому обмежуючись формулюванням у стратегії «...кластери відповідно до потреб економіки регіону...», або акцентуючи увагу на тих ВЕД, які мають слабші позиції щодо кластероутворення, аніж інші, більш ефективніші ВЕД [208; 152, с.40].

Разом з тим, серед інших форм ППБ у стратегіях усіх регіонів передбачено розвиток індустріальних парків, в окремих областях – аграрно-індустріальних парків (Херсонській), наукових парків (Волинській, Дніпропетровській, Херсонській, Хмельницькій), технопарків (Житомирській, Запорізькій, Івано-Франківській, Луганській, Львівській, Миколаївській, Рівненській, Харківській, Хмельницькій, Чернігівській), науково-технологічних парків (Вінницькій), технополісів (Запорізькій, Львівській), еко-, соціополісів (Кіровоградській), ІТ поліса (Дніпропетровській), технологічних зон (Черкаській), вільних митних зон промислового типу (Волинській) [152, с.40].

Таким чином, на основі отриманих результатів інтегрального оцінювання локалізації ВЕД у регіонах і аналізу їх стратегій розвитку на період до 2020 року визначено перелік галузевих та міжгалузевих кластерів, які можна й необхідно формувати/розвивати в регіонах України (додаток Н). Це дасть можливість ідентифікувати та розвинути сильні конкурентні переваги регіонів, а також конкретизувати подальші кроки кластерної політики в регіонах і країні загалом.

2.3. Вплив локалізації та розвитку форм просторової інтеграції бізнесу на соціально-економічний розвиток регіону (на прикладі Львівської області)

За рівнем життя населення (згідно з даними показника ВРП на одну особу в 2016 році) Львівська область серед 24 регіонів України посіла 10 місце. Вона належить до тих регіонів країни, які мають тривалий практичний досвід функціонування різних форм просторової інтеграції бізнесу (вільні економічні зони, індустріальні, ІТ, науково-технологічні парки, кластери). На території Львівської області функціонує 5,1% від загальної кількості підприємств України, що забезпечують 3,3% загального обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) по країні. Окрім того, в регіоні здійснюють свою діяльність 6% кооперативів, 4,2% асоціацій, 6% корпорацій і 4,1% концернів від загальної кількості по Україні у 2016 році [158]. З огляду на це, доцільно детальніше дослідити особливості розвитку форм ПІБ та їхній вплив на соціально-економічний розвиток Львівської області.

18 березня 1999 року було прийнято Закон України, згідно з яким в адміністративно-територіальних межах міста Трускавця Львівської області з 1 січня 2000 року була утворена терміном на 20 років спеціальна економічна зона туристсько-рекреаційного типу «Курортотоліс Трускавець» (СЕЗ «Курортотоліс Трускавець»). Її метою було стимулювання інвестиційної та інноваційної діяльності, спрямованої на збереження та ефективне використання природних лікувальних ресурсів курорту Трускавець, прискорення економічних реформ у лікувально-оздоровчій галузі та розвиток туризму [144]. Органами управління СЕЗ «Курортотоліс Трускавець» визначено Трускавецьку міську раду та її виконавчий комітет у межах своїх повноважень.

Як відомо, на всіх СЕЗ України до 2005 року діяли спеціальні пільги. Зокрема, для СЕЗ «Курортотоліс Трускавець» такими були: перші 3 роки ставка податку на прибуток – 0%, з четвертого по шостий рік – 50% від

діючої; звільнялися від оподаткування сума інвестиції, одержана згідно з проектом; мито та ПДВ не справлялися в разі ввезення з-за меж митної території України лікарських засобів, устаткування, обладнання, комплектуючих деталей до них, програмного забезпечення (крім підакцизних товарів) для реалізації інвестиційних проектів; надходження в іноземній валюті звільнялися від обов'язкового продажу; земельний податок не справлявся на період освоєння земельної ділянки, в наступні 10 років рік він справлявся за ставкою 50% від діючої.

Оцінюючи ефективність та вплив цієї СЕЗ на соціально-економічний розвиток м. Трускавця, виходячи з поставлених цілей її створення, встановлено, що в період дії пільгового режиму спостерігалася активізація інвестиційної діяльності (рис. 2.12). Зокрема, у 2005 році 19 підприємств одержали інвестиції для реалізації 26 інвестиційних проектів (порівняно з 9 підприємствами та 11 інвестиційними проектами в 2000 році). У 2005 році, порівняно з 2000 роком, обсяги іноземних інвестицій, які надійшли в СЕЗ «Курортотоліс Трускавець», зросли в 5,3 рази, а вітчизняних інвестицій – у понад 13 разів. Загальні обсяги капітальних інвестицій в м. Трускавець за цей період зросли в 11,5 разів. Також необхідно зазначити, що інвестиції, які надійшли в СЕЗ «Курортотоліс Трускавець», становили 83,8% в 2000 році і 71,3% в 2005 році від загального обсягу всіх інвестицій м. Трускавець [186].

Інвестиційна віддача податкових пільг у СЕЗ упродовж 2000-2005 рр. стабільно зростала і досягла в 2005 році значення 2826,9. Натомість бюджетна віддача залучених інвестицій в СЕЗ (0,136) була зрозуміло низькою через пільговий режим оподаткування.

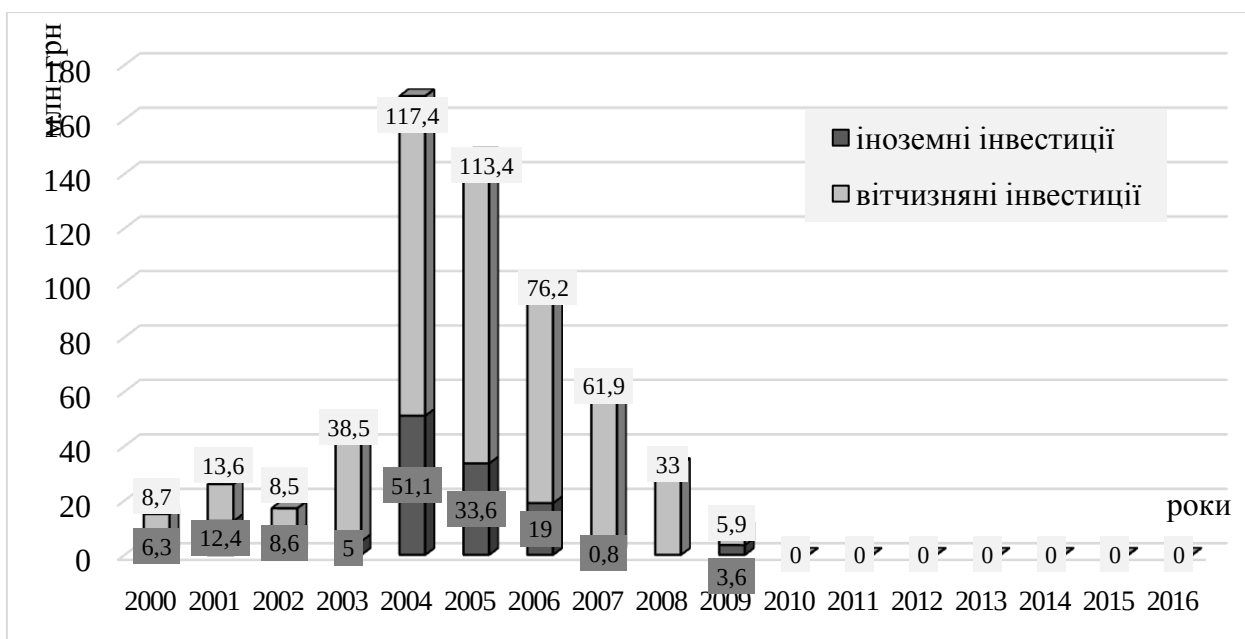

Рис. 2.12. Динаміка значень обсягів надходжень інвестицій в СЕЗ «Курортполіс Трускавець» за 2000-2016 рр.

Примітка: побудовано на основі даних Головного управління статистики у Львівській області

За видами економічної діяльності інвестиції в СЕЗ «Курортполіс Трускавець» залучалися насамперед в охорону здоров'я та надання соціальної допомоги (понад 90%), а також виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів, гумових та пластмасових виробів, електричного та електронного устаткування, виробництво та розподілення електроенергії, газу та води діяльність пошти та зв'язку. За 2000-2005 рр. в м. Трускавці зросла кількість поліклінік (з 1 до 3) і їх потужність з 420 відвідувань за зміну до 660, проте так і залишився 1 лікарняний заклад.

На відміну від інвестиційної діяльності, створення СЕЗ «Курортполіс Трускавець» не активізувало інноваційної діяльності в м. Трускавець. У 2000-2005 рр. лише 1-2 підприємства були інноваційно активними. За цей період тільки у 2003-2004 рр. виділялися кошти на інновації (55,0 і 29,5 тис. грн відповідно). Інноваційна продукція в ті роки складала 0,1% від загального обсягу реалізованої промислової продукції [62].

Ще однією СЕЗ, яка діє на території Львівської області, є спеціальна економічна зона «Яворів» (СЕЗ «Яворів»), створена на період до 1 січня

2020 року в адміністративно-територіальних межах Яворівського району, за винятком територій військового полігону та військових частин. Вона утворена з метою залучення інвестицій для: створення нових робочих місць та забезпечення працевлаштування працівників Яворівського державного гірничо-хімічного підприємства «Сірка», що вивільняються через скорочення виробництва, перепрофілювання вільних виробничих потужностей, вирішення екологічних проблем у Яворівському районі шляхом створення умов для відновлення земель, порушених техногенним впливом гірничо-хімічного виробництва, активізації підприємницької діяльності, збільшення обсягів виробництва товарів (робіт, послуг), поставок на внутрішній та зовнішній ринки високоякісної конкурентоспроможної продукції (послуг), а також впровадження нових технологій, ринкових методів господарювання та розвитку інфраструктури спеціальної економічної зони; розвитку експедиційно-складської, транспортно-сервісної та виробничої сфер на території автопорту «Краковець». Органами управління СЕЗ «Яворів» є Яворівська районна рада та Яворівська районна державна адміністрація [143].

На території СЕЗ «Яворів» впродовж 2000-2004 й частково 2005 рр. діяли такі пільги: перші 3 роки ставка податку на прибуток – 0%, у наступні роки – 50% від діючої; перші 3 роки земельний податок не справлявся, у наступні роки справлявся за ставкою 50% від діючої; не справлялися збори до Державного інноваційного фонду та на обов'язкове соціальне страхування на випадок безробіття; мито та ПДВ не справлялися в разі ввезення з-за меж митної території України устаткування, обладнання, комплектуючих до них (крім підакцизних товарів) для реалізації інвестиційних проектів, але не більше ніж 5 років.

Як можна побачити з даних, наведених на рис. 2.13, СЕЗ «Яворів» частково оправдала своє функціонування з позиції створення нових робочих місць (насамперед у період дії пільгового режиму) в Яворівському районі. Окрім того, за 2000-2005 рр. обсяги виробленої продукції (робіт, послуг), у

діючих оптових цінах, без ПДВ та акцизного збору зросли в 25,5 разів і становили 593,6 млн. грн у 2005 році. Експорт товарів за цей період з Яворівського району зріс у 4,7 разів (16104,2 проти 3408,7 тис. дол. США). Кількість суб'єктів ЄДРПОУ в районі зросла з 1368 до 1811. Своєю чергою, виробнича віддача податкових пільг, наданих суб'єктам СЕЗ «Яворів», упродовж аналізованого періоду зростала і в 2005 році досягла показника в 99,9. Задовільною також була виробнича віддача інвестицій в СЕЗ: 6,54 у 2005 році проти 0,25 у 2000 році.

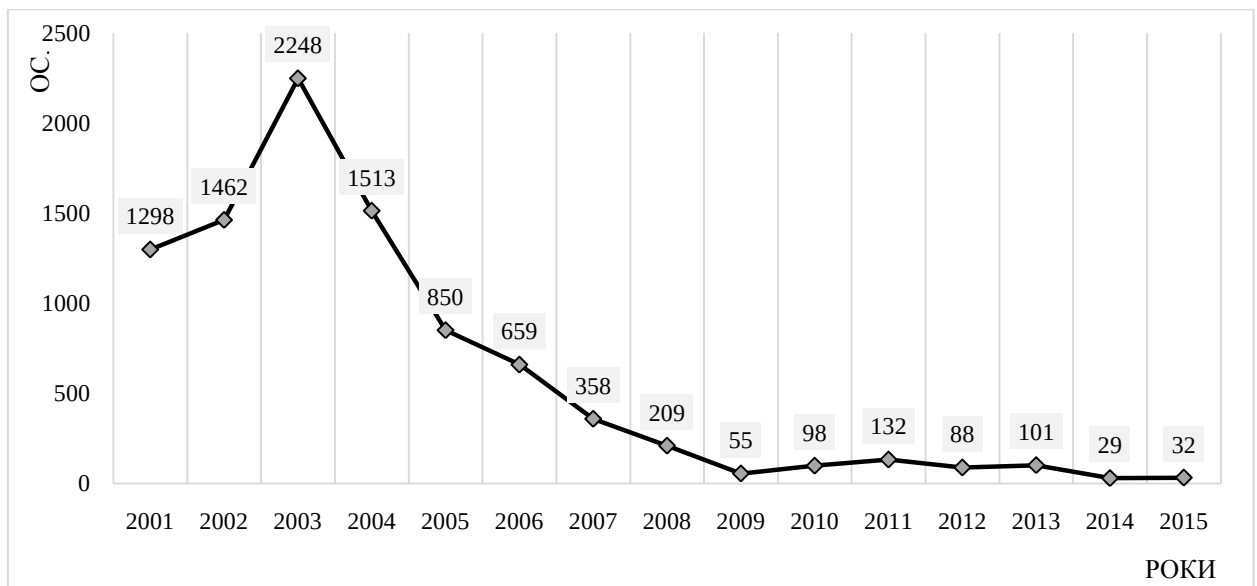

Рис. 2.13. Динаміка створених нових робочих місць у СЕЗ «Яворів»

Примітка: побудовано за даними Головного управління статистики у Львівській області

У 1998-2007 рр. у межах СЕЗ «Яворів» діяв науково-технологічний парк. Однак з 2007 року, після його державної реєстрації як технологічного парку, він отримав екстериторіальний статус [116]. До основних напрямів діяльності цього парку належить: впровадження науково-технічних розробок у виробництво та виведенням їх на ринок через середні та малі підприємства; надання послуг, пов'язаних із забезпеченням правового, маркетингового, комерційного та експертного супроводу інноваційного та інвестиційного процесу; координація діяльності наукових, виробничих і фінансових інституцій у сфері розроблення та впровадження інвестиційних та інноваційних проектів.

Позитивний вплив технологічного парку «Яворів» на соціально-економічний розвиток Яворівського району здійснюється через залучення інвестицій в його економіку та підтримку інноваційної діяльності, а також консолідацію зусиль наукового і бізнес середовищ. Зокрема, це підтверджується реалізацією близько 50 інноваційних та інвестиційних проектів загальною вартістю близько 138 млн. дол. США [116].

Більш прогресивною формою ППБ, яка ініційована на території Львівської області, є індустріальні парки. На нинішній день, з 27 індустріальних парків в Україні, включених у Реєстр індустріальних парків, 5 є з Львівської області (зокрема, 4 з них були включені в 2017 році) (додаток О). Сумарна їхня площа становить 150,07 га. Усі індустріальні парки створювалися з метою поліпшення інвестиційного клімату, запровадження сучасних технологій виробництва, створення нових робочих місць, збільшення надходжень у бюджет, розвитку сучасної виробничої інфраструктури. Однак за галузевою спрямованістю індустріальні парки різняться, що дозволяє краще розкрити потенціал кожного з районів Львівської області (табл. 2.6).

Соціально-економічна ефективність від функціонування індустріальних парків у регіоні очікується у вигляді підвищення рівня зайнятості та оплати праці, доходів населення, проходження практики студентами та працевлаштування випускників вищих навчальних закладів, підвищення ділової активності, приросту інвестицій та стимулювання розвитку інноваційної діяльності, комерціалізації науково-дослідної діяльності, тощо. Окрім того, в концепціях Яворівського індустріального парку та індустріального парку «СІГМА Парк Яричів» передбачено їх трансформацію в іншу форму ППБ – кластери [120].

Таблиця 2.6

Очікувані результати від діяльності індустріальних парків
у Львівській області

Найменування індустріального парку	Дата включення в Реєстр	Сфера діяльності	Очікувані результати
Львівський індустріальний парк «Рясне – 2»	07.02.2014	виробництво деревини та виробів із дерева, целюлозно-паперова промисловість, видавнича справа, виробництво електричного, електронного та оптичного устаткування, виробництво гумових та пластмасових виробів	6-12 тис. робочих місць, 5 млн. євро грантових коштів, 38 млн. грн щорічно надходження до місцевого бюджету
Яворівський індустріальний парк	26.04.2017	приладобудування, машинобудування, металообробка, логістика, торгівля та послуги	1400-2000 робочих місць, 450 млн. грн обсяг виробництва, 40-200 млн. дол. США інвестицій
Кам'янка-Бузький індустріальний парк	31.05.2017	машинобудування, деревообробка, логістика	планова кількість працівників – 400, обсяг реалізованої продукції на одного працівника 189,5 тис. грн, відрахування до бюджетів усіх рівнів – 28186,4 тис. грн
Новороздільський індустріальний парк	15.06.2017	виробництво матеріалів, продуктів та технологій для зменшення споживання природних ресурсів та енергії; виробництво еко-продукції; обробка вторинної сировини; виробництво матеріалів та продукції з сировини вторинного походження	1000 робочих місць, сукупні річні надходження до бюджетів та фондів усіх рівнів 63 млн. грн, у т.ч. до місцевого бюджету – понад 10 млн. грн
Індустріальний парк «СІГМА Парк Яричів»	04.09.2017	промисловість, логістика, торгівля та послуги	нові робочі місця 2000-6500 осіб, інвестицій 80 млн дол. США

Джерело: побудовано автором на основі Концепцій індустріальних парків і даних Міністерства економічного розвитку і торгівлі України

Разом з тим, на практиці в силу різних причин розвиток індустріальних парків не лише у Львівській області, а й інших регіонах України, знаходиться скоріше на підготовчій, аніж активній фазі. Так, Львівський індустріальний парк «Рясне – 2» за чотири роки так і не зміг матеріалізуватися через невирішення земельних спорів і приносити свої результати для соціально-

економічного розвитку регіону.

Як було зазначено в попередньому параграфі, Львівська область належить до тих регіонів, які до операційних цілей стратегії свого розвитку на період до 2020 року віднесли подальше просування кластерної моделі функціонування бізнесу. На території регіону вже здійснюють діяльність: кластер інформаційних технологій IT-BPO Lvivcluster, кластер «Деревообробного та меблевого виробництва», «Форза» і туристичний кластер [194].

Регіональні органи влади Львівської області наголошують на необхідності формування ефективної методичної, інформаційно-консультаційної та освітньої підтримки реалізації кластерної політики на галузевому й регіональному рівнях. З огляду на це, ґрунтовніше дослідимо потенціал кластеризації за основними сферами господарювання районів Львівської області.

Зважаючи на відсутність статистичних даних по районах Львівської області в розрізі ВЕД за показниками зайнятості населення, кількості суб'єктів ЄДРПОУ та інших показників, використаних нами для визначення інтегрального індексу локалізації в попередньому параграфі, тому для розрахунку показника локалізації скористаємося даними щодо обсягів капітальних інвестицій, який свідчить про привабливість та перспективність певних видів економічної діяльності.

Як видно з даних, наведених на рис. 2.14, у чотирьох районах Львівської області (Жидачівському, Жовківському, Миколаївському і Пустомитівському) у 2016 році виявлено високий рівень локалізації трьох з п'яти аналізованих ключових сфер господарювання, у 17 містах та районах – двох ВЕД, а у восьми (з яких чотири – це міста Моршин, Новий Розділ, Самбір і Стрий) – по одному ВЕД.

Рис. 2.14. Локалізація ключових сфер господарювання в містах та районах Львівської області за обсягами капітальних інвестицій у 2016 році

Примітка: побудовано автором на основі власних розрахунків

Водночас, серед районів Львівської області впродовж 2012-2016 рр. сільське господарство стабільно залишалося профільною сферою господарювання за обсягами капітальних інвестицій в 10-ти районах: Бродівському, Буському, Дрогобицькому, Жидачівському, Кам'янка-Бузькому, Перемишлянському, Радехівському, Сокальському, Золочівському й Стрийському (табл. П.1, додаток П). Зокрема, останні три райони області

мають високий потенціал до створення агрокластерів і сільськогосподарських кооперативів ще й тому, що вони були лідерами за обсягами валової продукції сільського господарства в постійних цінах вкінці аналізованого періоду. У Турківському районі сільське господарство було профільним у 2013-2016 рр.

Натомість питома вага промисловості в загальній структурі капітальних інвестицій в розрізі ВЕД була вищою за аналогічний показник по Львівській області впродовж 2012-2016 рр. у трьох містах (Новому Роздолі, Стрию й Моршині (окрім 2015 року)) та семи районах (Городоцькому, Жидачівському, Кам'янка-Бузькому, Миколаївському, Радехівському, Сокальському і Стрийському) (табл. П.2, додаток П). Зокрема, серед міст області найбільші обсяги реалізованої промислової продукції на одну особу в 2016 році були в Моршині (128035,3 грн), а серед районів: Кам'янка-Бузькому (80153,7 грн) і Радехівському (44914,7 грн).

У 10-ти районах Львівської області з 2012 по 2016 рр. будівництво було профільною сферою господарювання: у містах Борислав і Самбір, а також Дрогобицькому, Мостиському, Жовківському, Пустомитівському, Самбірському, Сколівському, Стрийському і Яворівському районах (табл. П.3, додаток П). У м. Дрогобич, Золочівському, Миколаївському й Турківському районах подібна ситуація спостерігалася в 2012-2015 рр. Окрім того, у 2016 році Моршин, Львів і Трускавець належить до міст, в яких прийнято в експлуатацію найбільше загальної площі житла на 1000 осіб: 1626,7; 633,3 і 553,1 м² відповідно. Серед районів Львівської області беззаперечним лідером був Пустомитівський район (688,5 м²).

Вище 1 показник локалізації торгівлі серед районів Львівської області з 2012 по 2016 рр. становив лише в містах Львів і Червоноград (за винятком 2015 року), а також Жовківському районі (табл. П.4, додаток П). Своєю чергою, найвищим роздрібний товарооборот підприємств на 1 особу в 2016 році виявлено серед міст у Львові (28613 грн) і Стрию (17802 грн), а

серед районів: Пустомитівському (14404 грн), Жовківському (8668 грн) і Яворівському (8259 грн).

Водночас, сфера послуг упродовж усього аналізованого періоду (2012-2016 рр.) була профільною за обсягами капітальних інвестицій в економіці міст Львів, Трускавець і Червоноград, а також Дрогобич (окрім 2012 року), що вказує на можливості для розвитку відповідних галузевих кластерів на їхній території (табл. П.5, додаток П).

До прикладу, в м. Трускавець в 2016 році профільними сферами господарювання за обсягами капітальних інвестицій виявилися будівництво (значення показника локалізації становило 1,02) і сфера послуг (2,67). Зокрема, у розрізі ВЕД, які належать до сфери послуг, високий рівень локалізації в місті був в охороні здоров'я та надання соціальної допомоги (28,18), тимчасового розміщування й організації харчування (18,27), операцій з нерухомим майном (1,84), а також діяльності в сфері адміністративного та допоміжного обслуговування (1,11). Окрім того, в м. Трускавці в 2016 році питома вага такого підвиду промисловості як водопостачання; каналізація, поводження з відходами в загальній структурі капітальних інвестицій в розрізі ВЕД була вищою за аналогічний показник по Львівській області в 1,09 разів. Упродовж 2012-2016 рр. стабільно профільними ВЕД за обсягами капітальних інвестицій в місті були: охорона здоров'я, надання соціальної допомоги і тимчасове розміщування й організація харчування. Тобто в місті високий потенціал для функціонування діючих та створення нових туристичних, а також медичних відповідного профілю кластерів.

Загалом необхідно зазначити, що за 2010-2016 рр. у Львівській області зросла кількість кооперативів (на 364 одиниці), асоціацій (14) і технопарків (1), а також з'явився один індустріальний парк (рис. 2.15). Водночас за цей період зменшилась кількість корпорацій і концернів (на 1), а також припинили свою діяльність два бізнес-інкубатори.

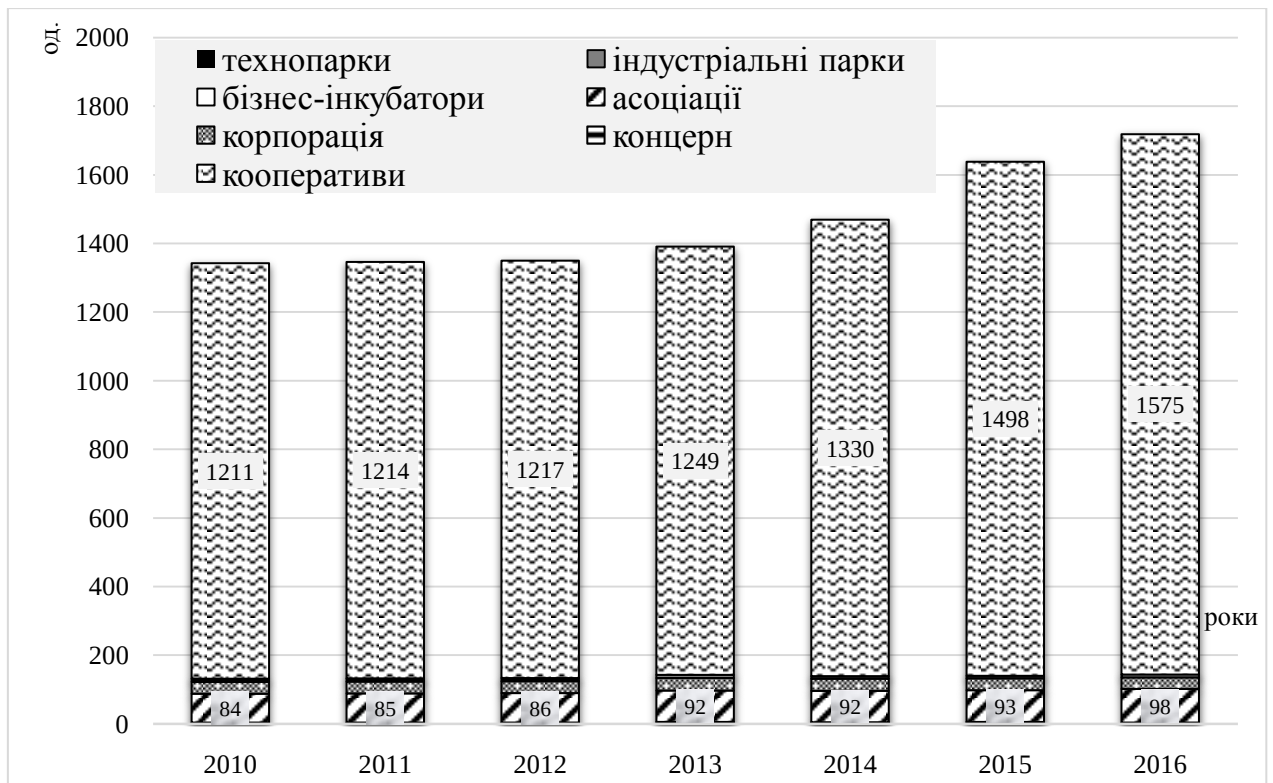

Рис. 2.15. Динаміка кількості технопарків, індустриальних парків, кооперативів, асоціацій, концернів і корпорацій у Львівській області за 2010-2016 рр.

Примітка: побудовано автором на основі даних Міністерства економічного розвитку і торгівлі України та Державної служби статистики України

Також для визначення впливу форм просторової інтеграції бізнесу на соціально-економічний розвиток Львівської області скористаємося кореляційно-регресійними моделями. За факторну ознаку в моделі взято показник сумарної кількості таких вагомих складових інфраструктури ПІБ як технопарки, індустриальні парки, кооперативи, асоціації, концерни й корпорації, а за результуючими ознаками – ключові показники соціально-економічного розвитку регіону (ВРП на одну особу, податкові надходження, обсяги капітальних інвестицій та надходжень прямих іноземних інвестицій, експорт товарів, послуг, частка інноваційно активних підприємств у загальній кількості промислових підприємств, середньорічна кількість найманих працівників, середньомісячна номінальна заробітна плата найманих працівників і наявний дохід у розрахунку на одну особу). Часовий діапазон складає 2010-2016 рр. Результати аналізу представлені в табл. 2.7.

Таблиця 2.7

Кореляційно-регресійні моделі впливу форм просторової інтеграції бізнесу
на соціально-економічний розвиток Львівської області

Результуюча ознака	Кореляційно-регресійна модель	Коефіцієнт детермінації	F-критерій Фішера
ВРП на одну особу	$y = 48,485x - 43980$	$R^2 = 0,8823$	37,5
податкові надходження	$y = 11985x - 1E+07$	$R^2 = 0,857$	29,9
капітальні інвестиції	$y = 17853x - 1E+07$	$R^2 = 0,6752$	10,4
надходження прямих іноземних інвестицій	$y = -197,9x + 370989$	$R^2 = 0,5324$	5,7
експорт товарів	$y = 175,81x + 970701$	$R^2 = 0,0482$	0,3
експорт послуг	$y = 412,41x - 285736$	$R^2 = 0,3666$	2,9
частка інноваційно активних підприємств у загальній кількості промислових підприємств	$y = 0,0186x - 11,105$	$R^2 = 0,9147$	53,6
середньорічна кількість найманих працівників	$y = -187,42x + 790079$	$R^2 = 0,8879$	39,6
середньомісячна номінальна заробітна плата найманих працівників	$y = 5,5663x - 5194,2$	$R^2 = 0,9258$	62,4
наявний дохід населення в розрахунку на одну особу	$y = 35,629x - 28350$	$R^2 = 0,9002$	45,1

Джерело: побудовано автором на основі власних розрахунків

Для оцінювання адекватності отриманих лінійних регресійних моделей застосуємо F-критерій Фішера. При рівні значимості 5% для $V_1=1$ і $V_2=5$ ступенів вільності $F_{\text{крит}}=6,61$. Звідси значущість рівняння регресії підтверджена для всіх досліджуваних результуючих ознак, окрім надходження прямих іноземних інвестицій та експорту товарів і послуг. Це вказує на відсутність лінійного зв'язку між зміною кількості ключових елементів інфраструктури ПБ та показниками зовнішньоекономічної діяльності Львівської області.

Разом з тим, результати дослідження показали однозначний вагомий

вплив форм ПІБ на соціально-економічний розвиток регіону. Зокрема, серед аналізованих показників найтісніший зв'язок (R^2 більше 0,9) за кількістю складових інфраструктури ПІБ виявлено для середньомісячної номінальної заробітної плати найманих працівників, наявного доходу населення в розрахунку на одну особу й частки інноваційно активних підприємств у загальній кількості промислових підприємств.

Установлено, що збільшення сумарної кількості складових інфраструктури ПІБ у Львівській області на 1% призводить до зростання на 3,9% податкових надходжень і 2,2% обсягів капітальних інвестицій в регіон (рис. 2.16). Окрім того, на 1,7% зростає питома вага інноваційно активних підприємств у загальній кількості промислових підприємств регіону, що є надзвичайно важливо в умовах сьогодення.

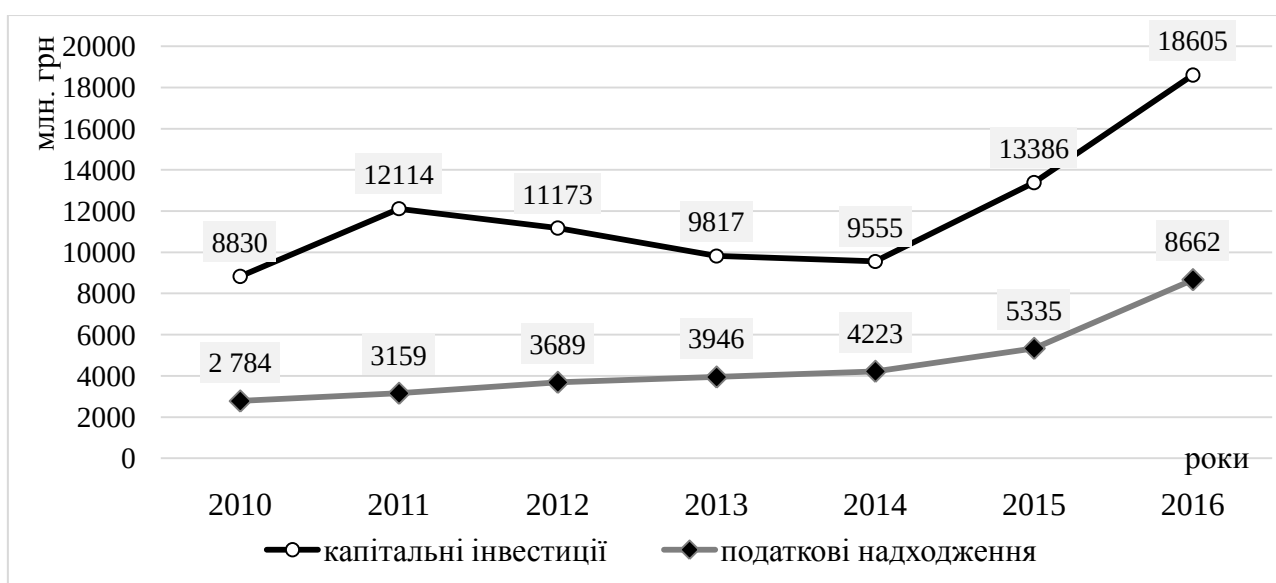

Рис. 2.16. Динаміка обсягів податкових надходжень і капітальних інвестицій у Львівській області за 2010-2016 рр.

Примітка: побудовано на основі даних Головного управління статистики у Львівській області

Оцінюючи вплив форм ПІБ на соціальний розвиток Львівської області на основі результатів кореляційно-регресійного аналізу, виявлено, що приріст на 1% сумарної кількості технопарків, індустріальних парків, кооперативів, асоціацій, концернів і корпорацій призведе до економічного зростання (за показником ВРП на одну особу) на 2,6%, а середньомісячна номінальна

заробітна плата найманих працівників збільшиться на 2,8%, наявний дохід населення у розрахунку на одну особу – на 2,2%.

Рис. 2.17. Динаміка значень показників зайнятості та доходів населення у Львівській області за 2010-2016 рр.

Примітка: побудовано автором на основі даних Головного управління статистики у Львівській області

Водночас, оберненим є вплив форм ПІБ на середньорічну кількість найманих штатних працівників (рис. 2.17). Причинами цьому, з одного боку, є як тенденційне скорочення кількості населення регіону, так і високий рівень тінізації економіки і, відповідно, високий рівень неофіційної зайнятості, а з іншого боку, є наслідком природних процесів науково-технічного поступу в напрямі автоматизації, роботизації виробництва.

Таким чином, як показує практичний досвід, потенціал форм ПІБ є значним для стимулювання та підтримки соціально-економічного розвитку Львівської області. Разом з тим, ключові перепони, що стримують розширення мережі форм ПІБ в регіоні, мають інституційний, особливо, організаційно-правовий характер (насамперед, відсутність дієвих, а не декларативних інструментів підтримки форм ПІБ, натомість невирішеність земельних питань місцевою владою (індустріальні парки) тільки дестимулюють процеси розвитку тощо).

Висновки до розділу 2

1. На основі розробленої методики здійснено аналіз наявних передумов та можливих перспектив розвитку різних форм ПІБ в регіонах України крізь призму їх потенціалів бізнесу, інфраструктури, інституційної підтримки та науково-освітнього потенціалу. Встановлено, що серед регіонів України в 2016 році найвищий потенціал розвитку бізнесу продемонстрували Миколаївська (інтегральний показник – 0,49), Запорізька (0,47), Дніпропетровська (0,46) й Кіровоградська (0,46) області. Водночас інфраструктурний потенціал найвищий у Харківській (0,85), Дніпропетровській (0,62) і Сумській (0,50) областях. Беззаперечними лідерами за науково-освітнім потенціалом були Харківська (0,72), Львівська (0,53) та Одеська (0,49) області. Найвищим потенціалом інституційної підтримки володіла Харківська область (0,38), залишаючись лідером упродовж 2012-2016 рр.

2. Визначено рівень потенціалу розвитку просторової інтеграції бізнесу за регіонами. Так, у 2016 р. інтегральний індекс потенціалу просторової інтеграції бізнесу у 80% регіонів України відповідав середньому рівню і лише в 17% регіонів (Луганській, Чернігівській, Полтавській і Миколаївській областях) був низьким (рис. 2). Харківська область володіла найвищим потенціалом для розвитку форм ПІБ. Тріада «влада-бізнес-наука» в більшості регіонів України за наявних умов поки не є достатньою передумовою для розбудови мережі форм ПІБ, насамперед через неналежний рівень державної підтримки науково-дослідної, інноваційної діяльності, малих і середніх підприємств, пасивність у сприянні формуванню необхідної відповідно до вимог часу інноваційної екосистеми в регіонах. Інфраструктурний і бізнес-потенціали є достатніми для розвитку різних форм ПІБ регіонів, особливо кластерної.

3. Доведено, що створення високої доданої вартості можливе на основі використання потенціалу просторової інтеграції та локалізації конкурентних

переваг економіки регіону, формування та підтримки ефективного функціонування форм ПІБ, зокрема їх включеності у світові ланцюги доданої вартості. Проведене в роботі оцінювання потенціалу кластеризації дозволяє не лише визначити інтеграційний потенціал для структурних і технологічних змін, секторальної модернізації на інноваційних засадах, а й сприяти підвищенню ефективності кластерної взаємодії на основі використання наявних локалізованих конкурентних переваг і напрямів регіональної спеціалізації, тобто в перспективі послужить обґрунтуванням смарт-спеціалізації як інструменту регіональної політики. Зокрема, як показали дані інтегрального оцінювання рівня концентрації основних видів економічної діяльності в 11 регіонах з 24-ох виявлено вищий за середній по країні рівень концентрації сільського господарства, сфери послуг, у 10-ти регіонах – торгівлі і будівництва, у 9-ти – промисловості.

4. На основі розрахунку інтегрального індексу локалізації виявлено галузеву спеціалізацію регіонів на фоні країни і, відповідно, можливості формування конкурентних галузевих кластерів на їх території. Зокрема, визначено потенціал кластеризації регіонів України за основними сферами господарювання, суб'єкти яких: 1) здійснюють виробництво товарів (сільське, лісове та рибне господарство; промисловість; будівництво) і 2) надають послуги (торгівля; сфера послуг).. Визначено локальні перспективи створення та розвитку міжгалузевих кластерів в Україні (агропромислових, будівельно-промислових, науково-освітніх, науково-виробничих).

5. Здійснено критичний аналіз стратегій розвитку регіонів на період до 2020 року щодо бачення місця та ролі різних форм ПІБ. На основі порівняння результатів інтегрального оцінювання потенціалу кластеризації регіонів і їх стратегій розвитку на період до 2020 р. встановлено, що в більшості областей України передбачено створення та розвиток просторових формувань кластерного типу, проте багато регіонів не до кінця використовують свій потенціал кластеризації в розрізі видів економічної діяльності. Тому в роботі

сформовано перелік галузевих і міжгалузевих кластерів, які можна й необхідно розвивати в регіонах України.

6. Проведено ретроспективний аналіз особливостей розвитку та трансформації різних форм ПІБ (СЕЗ, технологічних, індустріальних парків, кластерів) на території Львівської області. Встановлено, що потенціал форм ПІБ є значним у забезпеченні соціально-економічного розвитку Львівської області. Результати кореляційно-регресійного аналізу підтвердили вагомість складових інфраструктури ПІБ (технопарки, індустріальні парки, кооперативи, асоціації, концерни і корпорації) для розвитку регіону, зокрема, їх позитивний вплив на зростання середньомісячної номінальної заробітної плати найманих працівників, наявного доходу населення й частки інноваційно активних підприємств у загальній кількості промислових підприємств. Водночас обернена залежність впливу форм ПІБ на середньорічну кількість найманих штатних працівників пояснюється як скороченням чисельності населення регіону, так і високим рівнем неофіційної зайнятості, а також є наслідком об'єктивних процесів науково-технічного поступу в напрямі автоматизації, роботизації виробництва. Водночас основні перепони, що стримують розширення мережі форм ПІБ у регіоні, мають інституційний характер (насамперед відсутність дієвих інструментів підтримки форм ПІБ, невирішеність земельних питань, наприклад у розвитку індустріальних парків тощо).

Основні положення розділу опубліковані автором у роботах [152; 199; 200; 201; 202; 203; 207; 208].

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ТА ЗАХОДИ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОСТОРОВОЇ ІНТЕГРАЦІЇ БІЗНЕСУ РЕГІОНУ

3.1. Зарубіжний досвід інституційного забезпечення розвитку форм просторової інтеграції бізнесу: перспективи для регіонів України

Іноземний досвід функціонування різних просторових форм інтеграції бізнесу засвідчує суттєвий позитивний вплив останніх на національне соціально-економічне становище, покращення виробничої структури, динаміку ринку праці та капіталу, а також підвищення конкурентоспроможності регіонів, у тому числі депресивних [152, с.73].

На відміну від України, де досвід створення й функціонування вільних економічних зон засвідчив факт перебільшення можливостей зазначених просторових форм інтеграції бізнесу, популярним і привабливим місцем інвестування й здійснення експортно-імпортних операцій у ВЕЗ є ліберальна Грузія. Насамперед, це зумовлено наступними факторами: відсутність жорстких правил валютного контролю, наявність режимів вільної торгівлі з низкою європейських та інших розвинутих держав, відсутність корупції, прозорі умови ведення бізнесу, незначна чисельність податків – законодавством країни передбачено сплату лише шести податків, наявні знижені ставки податків, невеликий перелік ліцензій і дозволів для започаткування та ведення бізнесу, спрощені адміністративні процедури, підписана угода про Асоціацію з ЄС [152, с.73].

Податкове законодавство Грузії регламентує низку стимулів для ведення бізнесу підприємствами, зареєстрованими у вільних індустріальних зонах (ВІЗ), зокрема [152, с.73]:

- звільнення від сплати податку на нерухомість;
- звільнення товарів, що вводяться на територію ВІЗ, від оподаткування ПДВ та сплати мита;

- часткове звільнення від оподаткування корпоративним податком;
- відсутність обмежень щодо репатріації капіталів.

Загалом, компанії, зареєстровані у ВІЗ, застосовують режими оподаткування, які передбачають уникнення подвійного оподаткування між Грузією та іншими країнами. Відтак, правила щодо оподаткування дивідендів, відсотків та інших платежів застосовуються для таких підприємств на загальних засадах. Разом з тим, платежі в межах ВІЗ можуть здійснюватися в будь-якій валюті за відсутності валютного контролю та торговельних бар'єрів або квот. Ведення більшості операцій на території ВІЗ не потребує ліцензування чи отримання спеціальних дозволів, інші – проходять відповідні процедури за спрощеною системою [238].

Завдяки комплексній державній підтримці малого й середнього бізнесу, значних успіхів у покращенні середовища здійснення підприємництва досягла Польща¹. На сьогодні в країні існує 14 особливих (вільних) економічних зон² (далі – ОЕЗ; загальна площа майже 16 тис га), реально діють 11 зон. У 2014 р. п'ять з існуючих 14 зон країни увійшли в число 50-ти найкращих спеціальних (вільних, особливих) економічних зон у світовому рейтингу за версією газети «Financial Times», а в 2015 р. Польща посіла 13-е місце в світі в списку найпривабливіших країн для іноземних інвесторів [44].

Підприємства, які діють в ОЕЗ Польщі, мають:

1) можливість отримати фінансову допомогу від держави при створенні бізнесу. При цьому, пріоритетним є субсидування таких галузей економіки, як капітальне будівництво, будівництво міської інфраструктури, альтернативна енергетика;

2) доступ до дешевих кредитів. Загалом, найбільш поширеним у Польщі є індивідуальний підхід у кредитуванні бізнесу, коли банки оцінюють галузь діяльності позичальника, саму компанію та розмір її

¹ До 2020 р. в Польщі на інноваційні проекти планується виділяти до 3% від загального ВВП [48]

² Відповідно до законодавства Польщі, ОЕЗ, – це площа, визначена правовими актами міністерства економіки Польщі, на території яких надається спеціальна підтримка для розвитку місцевої інфраструктури та надання пільг у вигляді звільнення від сплати податку на прибуток з капіталу підприємства.

первинного внеску в проект. Таким чином, фінустанови країни можуть надавати позики підприємцям на розвиток бізнесу лише під 5% річних (у деяких європейських країнах відсоткова ставка може знижуватися і до 3%), а в окремих галузях, наприклад будівельній, – під 3-4%;

3) можливість отримати державну підтримку у вигляді звільнення від сплати податку на прибуток терміном до 31.12.2020 р. та податку на нерухомість терміном до 3 років. Для отримання зазначених пільг інвестор зобов'язаний одержати спеціальний дозвіл, що видає орган управління відповідної ОЕЗ [187].

Загалом, основним завданням надання державних дотацій в рамках ОЕЗ є забезпечення розвитку економічно відсталих регіонів країни.

В межах ОЕЗ Польщі діє так звана регіональна програма сприяння, яка передбачає надання певних пільг підприємствам, які [128]:

1. Залучили нові інвестиції. У такому випадку при розрахунку розміру пільги за основу береться максимальний розмір допомоги при інвестиційних затратах, визначення та розрахунок яких затверджено розпорядженням Ради міністрів Польщі. Обов'язковою умовою отримання зазначеної пільги є інвестування власного капіталу інвестором в розмірі не менше 25% від загального обсягу інвестиційних затрат (мінімальний розмір інвестицій – 100 тис євро).

2. Створили нові робочі місця. Основою розрахунку суми пільги є дворічні затрати підприємства на оплату праці нових працівників. При цьому, обсяг допомоги може змінюватись відповідно до розміру підприємства – 50% від капітальних вкладень для великих підприємств, 60% – для середніх та 70% для малих підприємств.

Ведення бізнесу в межах ОЕЗ ставить перед підприємством певні умови, зокрема [18]: а) вартість капіталовкладень повинна бути не менше ніж 100 тис євро; б) мораторій на вилучення інвестицій, терміном не менше ніж 5 років (для середнього та малого бізнесу – не менше 3-ох років); в) неможливість скорочення новостворених робочих місць.

Важливу роль у розвитку бізнесу Польщі відіграють також індустріальні й технологічні парки [128] (на сьогодні зареєстровано 69 од. [245]), підтримка розвитку яких здебільшого здійснюється місцевими органами влади. Наприклад, у Високотехнологічному індустріальному парку «Штарград Щецинський» міська влада надає допомогу інвесторам у формі звільнення від податку на нерухомість (земельні ділянки, будівлі, споруди або їх частини, що призначені для ведення господарської діяльності). Інвестор також може отримати допомогу для: а) впровадження нових інвестицій (інвестиції на суму понад 100 тис євро, завершення інвестиційного проекту протягом 48 місяців від подачі заяви); б) при купівлі компанії, яка знаходиться на стадії ліквідації, та створення нових робочих місць (не менше 50 нових робочих місць в придбаній компанії протягом 12 місяців від дня подачі заявки); в) створення нових робочих місць при реалізації нового інвестиційного проекту (не менше 50 нових робочих місць протягом 3 років) [241].

Активно розвиваються промислові (індустріальні) парки (зокрема, Floresti, Ungheni, Cainari, Tracom, Cimislia, Bioenergagro, Raut) і в Молдові, де основними аспектами державної підтримки створення й функціонування зазначених інституцій є [18]:

1) компенсація витрат, пов'язаних із вилученням землі з категорії «землі сільськогосподарського призначення» та утворення на цих землях індустріальних парків;

2) надання права приватизації земель суспільного призначення за нормативною ціною, встановленою в період, коли така земля була надана у використання підприємству-адміністратору або орендована резидентом індустріального парку, але лише після гарантування і/або введення в дію будівництва й створення парку за місцем призначення;

3) можливість підприємства-адміністратора застосовувати коефіцієнт зменшення до 0,3 від тарифу, встановленого для щорічної оплати орендного договору за землю суспільного майна;

4) надання фінансової допомоги та податкових пільг відповідно до Податкового кодексу Молдови. Зокрема, це: можливість визначення податку на прибуток, отриманого від експорту товарів і послуг з промислових парків в розмірі 50% від квоти, встановленої в країні; звільнення від сплати акцизного податку на підакцизні товари, що куплені та експортовані за межі Молдови; звільнення від ПДВ та акцизного податку на товари, що були поставлені до промислового парку та розповсюджені між резидентами.

На території Молдови функціонує низка вільних економічних зон (ВЕЗ), зокрема: Expo-Business Chisinau, UngheniBusiness, Balti, Tvardita, Otaci-Business, Valkanes, Taraclia та ін. Учасникам зазначених зон урядом надаються пільги для зниження експлуатаційних витрат на інфраструктуру підприємств, зокрема: а) звільнення від ПДВ, митних зборів та акцизного податку на товари, що ввозять і повторно експортують; б) звільнення від корпоративного податку; в) 10-річний захист від несприятливих змін у законодавстві [18].

Державні преференції передбачені законодавством і для резидентів індустріальних парків Республіки Білорусь. Зокрема, це [18, 83]:

- пільгове оподаткування за формулою «10+10», що передбачає звільнення від всіх корпоративних податків на 10 років з моменту реєстрації резидента парку та зниження чинних податків на 50% на наступні 10 років діяльності в індустріальному парку;

- застосування митного режиму вільної митної зони, що дає право не сплачувати митні платежі на ввезення товарів за умови їх подальшої переробки та експорту за межі країн Митного Союзу;

- зниження ставки індивідуального податку на прибуток до 9% для працівників індустріального парку (розмір такого податку на всій території Білорусі становить 34%);

- звільнення від сплати обов'язкових страхових внесків із фонду заробітної плати для резидентів парку, а також їх іноземних працівників;

- вирахування в повному обсязі ПДВ, сплаченого при придбанні товарів (робіт, послуг), що використані для проектування, будівництва та оснащення будівель парку;
- звільнення від податку на отримання прибутку від дивідендів, нарахованих засновникам;
- дозвіл на використання іноземної валюти, цінних паперів та (чи) інших платіжних документів в іноземній валюті при здійсненні розрахунків між резидентами індустриального парку та резидентами Республіки за валютними операціями, спрямованими на проектування та будівництво об'єктів парку;
- звільнення від компенсування втрат сільськогосподарського чи лісового виробництва на тих територіях, на яких здійснено будівництво індустриального парку;
- звільнення від компенсації знищення насаджень рослин та інші преференції.

При цьому, встановлення нових податків та зборів на території Білорусі на резидентів індустриальних парків не розповсюджуються.

Перевагами залучення інвестиції в розвиток індустриальних парків Республіки Білорусь є надання інвесторам доступу до добре оснащеної транспортної та інженерної інфраструктури, забезпечення керуючою компанією підключення об'єкту інвестування до всіх комунікацій. З метою застосування новітнього досвіду на території парків передбачено можливість проектування згідно технічних норматив зарубіжних країн за умови їх відповідності вимогам експлуатаційної безпеки та надійності основних конструктивних рішень [152, с.76].

Земельні ділянки на території індустриальних парків Білорусі можуть надаватись інвесторам як у користування згідно з договором оренди до 99 років, так і в приватну власність згідно з договорами купівлі-продажу. Зазначені операції має право здійснювати керуюча компанія відповідного

індустріального парку [18].

Індустріальні парки також є пріоритетною просторовою формою організації бізнесу в Румунії. У межах державної політики підтримки їх розвитку визначено інструменти стимулювання розміщення виробництва в індустріальному парку, а саме звільнення від сплати [18, 250]: а) земельного збору; б) плати за зміну призначення землі; в) податків за видачу містобудівних сертифікатів та будівельних дозволів; г) місцевих податків (податку на нерухомість) за рішенням місцевих органів влади.

Крім того, з 2013 р. Міністерство регіонального розвитку та державного управління Румунії реалізовує два напрями державного сприяння надходженню інвестицій в індустріальні парки [257]:

1. Звільнення від місцевих податків. Компанії, які здійснюють бізнес на території парків, можуть отримати до 200 тис євро державної допомоги протягом трьох наступних фінансових років. При цьому, максимальний бюджет зазначеного напрямку державного сприяння – 2,5 млн дол. США на рік.

2. Надання регіональної державної допомоги для підтримки впровадження початкових інвестицій в індустріальному парку шляхом звільнення від місцевих податків (компанії можуть отримати компенсацію понад 50% їх величини). При цьому, максимальний бюджет зазначеного напрямку державного сприяння – 4,65 млн дол. США на рік.

Заявниками на отримання державної допомоги можуть бути румунські підприємства, що здійснюють діяльність у всіх сферах, за винятком сільського господарства, вугільної промисловості та здійснення експортної діяльності. Не можуть отримати державну допомогу підприємства, які перебувають на стадії банкрутства; одержували державну допомогу впродовж останніх трьох років [6]. Таким чином, держава намагається відстояти свої інтереси саме в розвитку нових підприємств, створенні нових робочих місць. Компанії, які отримали державну допомогу, зобов'язані підтримувати впровадження інвестиції протягом мінімум 5 років після

завершення інвестиційного періоду для великих підприємств і не менше 3 років – для малих і середніх підприємств.

Загалом, досвід Румунії засвідчує, що тимчасові податкові пільги або податкове послаблення є менш ефективним у світлі довгострокових перспектив діяльності індустріальних парків, ніж програми розвитку чи фінансові інструменти, такі як гранти й надання кредитних ліній.

Помітних успіхів у розбудові індустріальних парків³ досягла Словаччина: при чисельності населення в 5 млн осіб у країні діє 71 індустріальний парк. Державна підтримка індустріальних парків може становити до 50% вартості проекту. Основними інструментами державної політики сприяння розвитку індустріальних парків у Словаччині є [6, 104, 231]:

1. Державне субсидіювання, яке передбачає фінансування наступних витрат:

- технічна інфраструктура та побудова необхідних інженерних споруд;
- компенсація витрат на придбання, оренду чи обмін земельних ділянок, що будуть використовуватися індустріальним парком;
- виплата платежів за відчуження земельних ділянок з лісового фонду;
- часткова компенсація витрат на створення нових робочих місць.

2. Фінансування створення індустріальних парків за рахунок коштів:

- державного бюджету;
- муніципалітетів (15%, при цьому для регіонів з високим рівнем безробіття (понад 10%) – до 25%. Основна мета такої диверсифікації – вирівнювання диспропорцій регіонального розвитку);

³ Відповідно до законодавства Словаччини, індустріальний парк – це територія, визначена місцевим органом самоврядування, на якій здійснюється чи буде здійснюватися виробнича діяльність, або надаються послуги, одним або декількома інвесторами.

- інвесторів резидентів та нерезидентів;
- фондів Європейського Союзу, а також грантів та дотацій Уряду Словаччини.

3. Податкові пільги та преференції для інвесторів – встановлюються залежно від обсягу інвестицій.

Не менш масштабною є державна підтримка розвитку просторових форм інтеграції бізнесу в Туреччині та Македонії. Так, в Македонії, податкові пільги для підприємств, які діють у зонах технологічного промислового розвитку (далі – ЗТПР), передбачають звільнення від [136]:

- податку на прибуток та податку на доходи фізичних осіб на термін до 10 років з початку діяльності ЗТПР;
- ПДВ торгівлі проміжними товарами та послугами, а також імпорту товарів у ЗТПР;
- обов'язку подання гарантій стосовно забезпечення митного боргу (після проходження митних процедур) – для резидентів ЗТПР, що здійснюють виробничу діяльність та діяльність, пов'язану з інформаційними технологіями (розробка програмного забезпечення, апаратні засоби зборки, цифровий запис, комп'ютерні чіпи тощо), займаються науково-дослідною роботою та новими технологіями з високими екологічними стандартами.

Разом з тим, резиденти мають право на отримання допомоги для навчання (обсяг допомоги близько 50%) та підвищення кваліфікації працівників (близько 25%). Обсяги фінансування можуть бути збільшені у випадках, якщо: а) реципієнтом є мале чи середнє підприємство; б) навчаються особи, що були безробітними; в) якщо ці витрати здійснюються в Македонії. Державна допомога на навчання та підвищення кваліфікації працівників підприємств, які діють у ЗТПР, полягає у фінансуванні: послуг інструктора, його транспортних витрат та осіб, що навчаються; витрат на амортизацію обладнання, що використовуються для навчання; витрат на консультування щодо вдосконалення інвестиційного

проекту; відповідних витрат на залучення спеціалістів-консультантів [152, с.78]. Крім того резидентам ЗТПР надається низка преференцій, пов'язаних з початком діяльності, а саме [6]:

- звільнення від сплати податків за землю, що надається під будівництво (також це стосується і засновника зони);
- звільнення від обов'язку будувати укриття;
- фінансова допомога уряду на будівництво промислових приміщень (обсяг залежить від кількості майбутніх робочих місць та вартості інвестицій – 5-10%).

Державні пільги та фінансова підтримка не надаються підприємствам ЗТПР, які діють у сфері виробництва алкогольних напоїв та тютюнових виробів.

В Туреччині державна підтримка розвитку просторових форм інтеграції бізнесу здійснюється з розрізи окремих їх видів (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Основні інструменти підтримки розвитку просторових форм інтеграції бізнесу в Туреччині*

Просторова форма організації бізнесу	Інструменти підтримки розвитку
Організовані промислові зони (спеціальні інвестиційні зони)	– нульова ставка ПДВ з операцій купівлі земельної ділянки; – звільнення від сплати податку на нерухомість на наступні 5 років після завершення будівництва; – скасування податку на поділ або об'єднання земельних ділянок; – пільгові комунальні платежі.
Зони технологічного розвитку	До кінця 2023 р. – оподаткування компаній, що розташовані в зазначених зонах, за нульовою ставкою податку на дохід; – оподаткування дослідних компаній та компаній, що працюють у сфері програмного забезпечення за нульовою ставкою корпоративного податку; – продаж програмних продуктів, створених у зазначених зонах, не обкладається ПДВ; – не оподатковується заробітна плата працівників компаній, що займаються НДДКР.

Продовження табл. 3.1

Вільні зони	– звільнення від сплати митних зборів, корпоративного податку і ПДВ; – нульова ставка податку на прибуток для співробітників компаній, що розташовані у зазначених зонах; – вільна репатріація прибутку – за умови, якщо 85% продукції йде на експорт.
-------------	--

*складено за даними [243; 152]

Фінансування будівництва організованих промислових зон в Туреччині здійснюється відповідно до програми «Фонд організованих промислових зон та малого підприємництва», що формується із загального бюджету. Так, держава в особі Міністерства торгівлі і промисловості на зазначені вище цілі може надати кредит у розмірі 90-99% (залежно від рівня розвитку регіону, де розташована зона) від вартості проекту зі створення певної просторової форми організації бізнесу [152, с.78-79].

Особливу концепцію інтеграції освіти, науки й виробництва в силу специфічних особливостей регіону обрала для себе Японія. Відтак, державна політика підтримки розвитку просторових форм інтеграції бізнесу в країні є кардинально іншою, порівняно з аналізованими вище державами. [152, с.79].

Найбільш поширеними просторовими формами організації бізнесу в Японії є технополіси, будівництво яких фінансується на регіональному рівні з місцевих податків (20%) та внесків корпорацій (80%). При цьому, державою шляхом непрямого фінансування (переважно податкові пільги) здійснюється підтримка переважно фундаментальних досліджень та розвідок, що здійснюються в інтересах громадськості. Основна частка бюджетного фінансування припадає на університети й державні наукові організації, а фірми, що здійснюють НДДКР, можуть отримувати пряму фінансову підтримку лише частково [152, с.79].

Обсяг державних інвестицій в індустріальні парки в Чехії становить 25% (інвестиції в землю, будівлі, машини й устаткування, окремі нематеріальні активи). А основними інструментами сприяння розвитку просторових форм інтеграції бізнесу в країні є [152, с.79]:

- податкові канікули – звільнення від податку на прибуток терміном

до 10 років;

– субсидії для створення нових робочих місць та навчання, грошові гранти для стратегічних проектів (доступні в регіонах з високим рівнем безробіття; допомога у вигляді грантів на створення нового робочого місця може досягати до 300 тис. крон (приблизно 12 тис. дол. США);

– знижки на купівлю земельних ділянок;

– звільнення від податку на нерухомість в окремих промислових зонах.

Резюмуючи проведені дослідження варто наголосити: сучасним механізмом індустріалізації економіки, залучення інвестицій, збільшення зайнятості населення, збалансованого регіонального розвитку, підтримки місцевих виробників, сприяння малому та середньому підприємництву тощо є індустріальні (в деяких країнах технологічні, техно-промислові, промислові) парки (зони), розвиток яких в Україні поки що перебуває на початковому етапі. Найбільш поширеними інструментами державної підтримки розвитку індустріальних парків (зон) у країнах світу є податкові інструменти [152, с.79] (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Податкові інструменти підтримки розвитку індустріальних парків (зон)
у країнах світу*

№ з/п	Інструменти підтримки	Держави, що застосовують відповідні інструменти
1.	Пільгові ставки з податку на прибуток.	– Нідерланди, Чехія, Туреччина, Узбекистан, Грузія, Китай (підприємства зі 100% іноземними інвестиціями або спільні підприємства користуються 2-річними податковими канікулами, починаючи з першого року отримання прибутку, а протягом наступних трьох років – сплачують податок у розмірі 50%. Деякі індустріальні зони застосовують ставку податку 10%, якщо іноземне підприємство експортує понад 70% своєї продукції); – Литва (інвестиції понад 1 млн євро звільняються від податку на прибуток на 5 р.); – Росія (розмір пільгової ставки залежить від обсягу інвестицій, чисельності створюваних робочих місць); – Білорусь (повне звільнення протягом перших 10 років з дати реєстрації як резидент індустріального парку, а протягом наступних 10 років податок сплачується в розмірі 50% від діючої ставки; звільнення від податку на дивіденди, нараховані акціонерам резидента (протягом перших 5 років з моменту отримання валового прибутку резидентом парку).

Продовження табл. 3.2

2.	Звільнення від ввізного мита на обладнання та устаткування, що ввозиться учасникам індустріальних парків.	– Туреччина, Нідерланди, Азербайджан, Республіка Білорусь, Узбекистан, Грузія.
3.	Звільнення від податку на оренду землі або нерухомого майна.	– Литва (протягом перших 5 років - 100% пільга за умови, що обсяг інвестицій склав не менше 724 євро/га, протягом наступних 5 років - пільга в розмірі 50% від суми податку).
4.	Пільги зі сплати податку на нерухомість.	– Грузія (звільнення від сплати податку); – Польща, Нідерланди, Тайвань, Узбекистан, Азербайджан, Республіка Білорусь, Грузія, Казахстан (знижена ставка); – Туреччина (протягом 5 років з дня будівництва промислового підприємства).
5.	Звільнення від податку на землю.	– Туреччина, Тайвань, Грузія, Китай (розмір пільги різний в залежності від індустріального парку).
6.	Звільнення від екологічних податків.	– Туреччина (звільнення від муніципального податку на тверді відходи; зниження вартості води, природного газу й зв'язку).
8.	Застосування пільгових суттєво знижених тарифів на комунальні послуги.	– Туреччина (знижені тарифи на воду, природний газ і послуги зв'язку); – Угорщина (знижені тарифи на комунальні послуги або надання резидентам права розстрочення платежів).
7.	Звільнення від сплати місцевих податків і зборів.	– Угорщина (місцеві органи влади мають право прийняти рішення про звільнення резидентів від оподаткування місцевими податками строком до 5 років).

*узагальнено за результатами дослідження

Крім зазначеного багатьма країнами надаються державні гарантії для інвесторів індустріального парку від несприятливої зміни законодавства про податки і збори, які передбачають збереження умов діяльності в частині митного, податкового та інших режимів. Відтак, актуальним вбачається врахування провідних світових практик державного сприяння розвитку просторових форм інтеграції бізнесу, зокрема, у частині податкового стимулювання на середньо- й довгострокову перспективу [152, с.80].

Національні економіки стають все більш глобалізованими та взаємопов'язаними, внаслідок чого сформувалися розгалужені мережі сприяння розвитку інноваційних просторово-інституційних форм бізнесу. Зазначені мережі організовані як на національному, так і на мегарегіональному та міжнародному рівнях. Основна мета діяльності зазначених мереж полягає в реінвестуванні отриманих прибутків (проводять індивідуальну діяльність з проведення тренінгів, зустрічей, надання консультацій тощо) в подальше функціонування та розвиток організації [152, с.80].

Бенчмаркінг вітчизняних просторових форм інтеграції підприємницької діяльності сьогодні реалізується здебільшого місцевими, частково національними, організаціями та в більшій мірі фокусується на загальній комерційній підтримці, ніж на підтримці інноваційної діяльності. Зазначена інфраструктура в Україні не отримує достатнього фінансування, не володіє відповідними засобами, методологіями та знанням для надання на належному рівні послуг з підтримки бізнесу. Разом з тим, обмеженим є доступ вітчизняних просторових форм інтеграції бізнесу до відповідних міжнародних організацій (мереж) через відсутність відповідних знань, непоінформованість щодо кон'юнктури світового інноваційного ринку, недостатню конкурентоспроможність товарів (робіт, послуг) [152, с.80].

Потужними організаціями з підтримки розвитку інноваційних просторових форм інтеграції підприємницької діяльності є Європейська мережа бізнес-інноваційних центрів (BIC) та Міжнародна асоціація наукових та технологічних парків (IASP). Остання, зокрема, є незалежною некомерційною неурядовою організацією, утвореною в 1984 р., штаб-квартира знаходиться в Іспанії. Станом на вересень 2017 р. організація налічувала 373 члени (у 2001 р. їх було близько 200 од.), що охоплювали 142 тис підприємств, розташованих у 76 країнах світу. IASP має шість регіональних підрозділів – Африканський, Азіатсько-тихоокеанський, Європейський, Латиноамериканський, Північноамериканський, Західноазійський, а також два офіси – у м. Малага (Іспанія) та м. Пекін (Китай) [262]. До основних завдань Асоціації належать [244]:

1. Відкрита інноваційна підтримка – Асоціація сприяє її членам у впровадженні технологій та стартапів.

2. Обмін досвідом, навчання зокрема щодо: створення та управління інкубаторами, науковими парками, кластерами; передачі технологій, інновацій тощо. Асоціація здійснює активну масово-роз'яснювальну роботу шляхом проведення вебінарів, публікації книг, матеріалів конференцій та статей, бюлетенів з оглядом актуальних тенденцій інноваційного розвитку

в світі. Крім того, акумулює, аналізує та публікує статистику розвитку просторових форм інтеграції бізнесу в світі, на вимогу своїх членів проводить дослідження з окремих питань інноваційного розвитку.

3. Сприяння учасникам у підвищенні їх міжнародного статусу.

4. Консультування, проведення семінарів з інноваційного менеджменту.

5. Забезпечення комунікації між глобальними корпораціями в різних секторах економіки.

6. Сприяння членам Асоціації в розробці стратегічних профілів технопарків.

Європейську мережу бізнес-інноваційних центрів (European Business & Innovation Centre (BIC) Network) [253] було створено в 1984 р. як спільну ініціативу Єврокомісії, лідерів європейської промисловості та Центрів бізнесу й інновацій (Business and Innovation Centers). На сьогодні організація є головною неурядовою європейською мережею, яка поєднує близько 200 бізнес- та інноваційних центрів, інкубатори, центри підтримки підприємництва по всьому ЄС. BICs сприяє створенню нових інноваційних просторових форм інтеграції бізнесу завдяки підтримці інновацій, наданню послуг бізнес-інкубаторів, консалтингу та інтернаціоналізації [152, с.81] (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Напрями сприяння розвитку просторових форм інтеграції бізнесу та сектори спеціалізації Європейської мережі інноваційних бізнес-центрів*

Напрями сприяння	Сектори спеціалізації
1. Підприємництво та освіта – підтримка нових просторових форм інтеграції бізнесу шляхом проведення тренінгів, семінарів, надання консультацій тощо. 2. Фінансування стартапів. 3. Інтернаціоналізація. 4. Соціальна інновація – сприяння співпраці між різними просторовими формами організації бізнесу; задоволення соціальних потреб.	1. Зелена економіка – зміни клімату, навколишнє середовище, енергетика. 2. Біоекономіка – медичні технології, біотехнології, охорона здоров'я, біологічні науки, фармацевтика, агропродовольство. 3. Дизайн, культурна індустрія – дозволя, мода, медіа, культура, цифрові технології. 4. Передові технології – робототехніка, механіка, нанотехнології, фотоніка. 5. Супутникові послуги Smart Mobility.

*складено за даними [253]

Таким чином, організація, по суті, є місцем єднання просторових форм інтеграції бізнесу з іншими інституціями; надає експертні послуги в численних сферах діяльності, включаючи фінансування, стимулює поширення прикладів успішних інноваційних проектів.

Бенчмаркінг Європейської мережі інноваційних бізнес-центрів – це триступеневий процес, який включає: аналіз основної та додатково інформації про конкретну просторову форму організації бізнесу; надання експертного висновку [152, с.82].

Задля успішного сприяння розвитку просторовим формам організації бізнесу Європейська мережа бізнес-інноваційних центрів співпрацює з низкою відповідних національних⁴ мереж.

Україна не є членом жодної з вищеназваних організацій, попри те, що розмір внеску членів, наприклад, Міжнародної асоціації наукових та технологічних парків (IASP) залежить від категорії учасників та становить щорічно лише 400-1700 євро. Відтак, вітчизняний бізнес розвивається ізольовано від міжнародної спільноти та можливостей їх підтримки [152, с.82].

Іншим прикладом мережі підтримки розвитку просторових форм інтеграції бізнесу є Всесвітня асоціація технополісів (World Technopolis Association (WTA)) – міжнародна організація багатосторонньої співпраці, партнерська організація ЮНЕСКО. Її було створено за результатами Всесвітнього симпозіуму технополісів (World Technopolis Symposium) у 1996 р. в м. Даежеон (Корея) за рахунок субсидій уряду Кореї та коштів місцевого бюджету м. Даежеон. WTA сприяє розвитку міжнародної співпраці в сфері досліджень та розбудові інформаційної мережі серед своїх учасників. Головні цілі організації полягають у сприянні регіональному розвитку своїх учасників через обмін досвідом та інформацією, а також співпрацю серед наукоградів задля розвитку науки і технологій [152, с.82].

⁴ Зокрема, RETIS (Франція), ANCES (Іспанія), BIC-Italia Net (Італія), Асоціація ірландських BICs (Ірландія), Associação dos Centros de Empresa e Inovação Portugueses (Португалія)), європейських (EBAN, EEN, EURADA, ERRIN, PROTON, ENOLL, AER, JA-YE), міжнародних (IASP, INSME, ANIMA, WAINOVA, UIIN) та інших (ANPROTEC (Бразилія), NBIA (США), JAST (Китай), WAST (Китай), INCUBA (Чилі), COPARMEX (Мексика), SMEA (Тайвань).

Прикладом ефективно діючої регіональної мережі підтримки розвитку інноваційних просторових форм інтеграції бізнесу є Балтійська асоціація наукових і технологічних парків та інноваційних центрів (Baltic Association of Science and Technology Parks and Innovation Centers (BASTIC)) [251]. Структура об'єднує асоціації технопарків, які діють у Балтійському регіоні, зокрема: Асоціацію інноваційних мереж Литви (Association of Lithuanian Innovation Networks); Асоціацію Технопарків Латвії (Latvian Association of Technology Parks); Асоціацію наукових парків і технопарків Естонії (Association of Estonian Science and/or Technology Parks (AESTP)); Центри та Бізнес-інкубатори (Centers and Business Incubators (LTICA)) [152, с.82].

Для сприяння (синергія та обмін досвідом) розвитку інноваційних просторових форм інтеграції бізнесу створений в 1996 р. в м. Дубай (Об'єднані Арабські Емірати) Центр прикладних досліджень та тренінгів (Centre of Excellence for Applied Research and Training (CERT)) [252]. Співпрацюючи із понад 20 багатонаціональними партнерами⁵, організація є інформаційним посередником між своїми учасниками (науковий парк у м. Абу-Дабі та технологічний парк у м. Дубай) та світовими експертами з технологій, інвесторами, дослідниками у нафтогазовому секторі, сфері опріснення води для промислових та господарсько-питних потреб, а також фахівцями з екологічного менеджменту. Крім того, Центр сприяє розвитку людського капіталу шляхом консультування, проведення конференцій, тренінгів, семінарів тощо для працівників парків – учасників Центру. Організація є членом Міжнародної асоціації наукових парків (IASP) [152, с.82].

Поширеними є організації зі сприяння розвитку інноваційних просторових форм інтеграції бізнесу, які діють на міжнародному рівні, однак організовані виключно національними агенціями. Наприклад, це Іспанська мережа офісів з трансферу знань (Red de Oficinas de Transferencia de Resultados de Investigación (RedOTRI)), або Європейська мережа центрів мобільності для дослідників (European Network of Mobility Centers for

⁵ Зокрема, IBM, Microsoft, Honeywell, Thales, TRL, Canadian Business Council, University of Strathclyde, NYIT, AMIDEAST, RTI International, British Business Group, General Electric та ін.

Researchers (ERA-MORE), орієнтована насамперед на дослідників, які бажають працювати в інших країнах, а також на інтегровані форми організації бізнесу з попитом на талановитих іноземних дослідників). Остання, зокрема, налічує 200 центрів у 32 країнах світу та надає безкоштовні інформаційні послуги своїм учасникам щодо дослідницьких стипендій та грантів на Європейському, національному та міжнародному рівнях. Мережа активно співпрацює з іншими відповідними національними організаціями (наприклад, з Національною науково-технічною радою з досліджень Туреччини щодо повернення висококваліфікованих науковців з Європи до Туреччини) [152, с.82].

У багатьох країнах інноваційні просторово-інституційні форми підприємницької діяльності формують національні чи спеціалізовані мережі, такі як Асоціація наукових парків Великобританії [254] (United Kingdom's Science Park Association (UKSPA)). Зазначена структура утворена в 1984 р. як об'єднання восьми провідних університетів Великобританії задля розвитку науки та інновацій. Сьогодні Асоціація є авторитетним органом щодо планування, розвитку й створення наукових парків та інших просторових форм інтеграції бізнесу. Крім того, вона акумулює та моніторить статистичні дані щодо інноваційного розвитку в країні та регіоні. Нормативними документами організації передбачено можливість її учасників бути членами й інших аналогічних структур [152, с.83].

У міру зростання інтернаціоналізації бізнесу в останні роки відбувається поступовий розвиток транскордонних кластерів, у тому числі між європейськими країнами. Основною ініціативою створення Транснаціонального кластерного альянсу [253] (Transnational Alliance of Clusters Towards Improved Cooperation Support, TACTICS) є підтримка розвитку та посилення співпраці транскордонних кластерів в Європі. Організація об'єднує сім провідних національних та регіональних кластерних агентств, зокрема VINNOVA (Швеція), TMG (Австрія), North West Development Agency (Великобританія), OSEO (Франція), IWT (Бельгія),

VENINN (Італія), PAED (Польща). З метою вироблення стимулюючих політик та інструментів реальної підтримки розвитку кластерів в ЄС дані структури активно взаємодіють за наступними напрямками [258]:

1. Стимулювання міжнародного кластерного співробітництва.
2. Оцінка ефективності розвитку кластерів.
3. Підтримка маркетингу і брендингу кластерів.
4. Використання кращих практик розвитку кластерів у процесі розвитку нових кластерів і галузей, включаючи інноваційні послуги.
5. Фінансування інновацій в галузях по каналах розвинених промислово-інноваційних кластерів.

Загалом, інтернаціоналізація кластерів допомагає їм зберегти динаміку розвитку, не допустити так званого «ефекту замикання» (lock-in) як однієї з причин несприятливого результату розвитку кластера. Проте, експерти [239] відзначають, що в даний час лише Німеччина і Франція повною мірою беруть участь у процесі інтернаціоналізації промислово-інноваційних кластерів.

Сьогодні необхідність формування в Україні масштабної національної мережі підтримки інноваційних просторово-інституційних форм бізнесу зумовлена зокрема: розвитком окремих елементів національної інноваційної системи (індустріальні парки, технопарки, бізнес-інкубатори); впровадженням окремих вітчизняних компаній у свою діяльність елементів мережових структур (використання платформних технологій, запозичених торговельних марок, використання аутсорсингу) тощо. Проте, не вирішеними залишаються проблеми розриву між дослідженнями та їх впровадженням у виробництво; відсутності досвіду трансферу технологій, відповідних кадрових, організаційних і фінансових можливостей. Відтак, необхідним вбачається формування й об'єднання вітчизняних інноваційних просторово-інституційних форм бізнесу в ефективно діючу бенчмаркінг-мережу. До неї, зокрема, мали б увійти фінансово-кредитні та консалтингові установи, рітейл-центри, юридичні й податкові консультанти тощо. Вважаємо, що перспективи підтримки розвитку вітчизняних просторових форм інтеграції бізнесу полягають і в наступному:

1) підтримка трансферу технологій між її розробником та виробником; 2) застосування передових світових практик інноваційної діяльності; 3) активне просування та комерціалізація розробок науково-дослідних установ у світовому масштабі; 3) інформаційна підтримка та комунікація в глобальному просторі [152, с.84].

3.2 Організаційно-економічні пріоритети та інституційні інструменти стимулювання просторової інтеграції бізнесу в регіоні

Зростання рівня конкуренції на внутрішньорегіональному та міжнародному ринках в умовах глобалізації, а також посилення явища дефрагментації економічного простору зумовлюють інтенсифікацію процесів інтеграції суб'єктів підприємництва.

Зростаюча динаміка процесів всесвітньої інтеграції і глобалізації зумовлює пошук та використання національними господарствами нових шляхів отримання конкурентних переваг, чільне місце серед яких посідає екстерналізація виробництва (як процес просторового розширення діяльності бізнесу завдяки використанню конкурентних переваг партнерів на зарубіжних ринках у форматі розподілу функцій виробничої діяльності з наступною синхронізацією ключових компетенцій різних підприємств за допомогою угод про партнерство та об'єднання), що синергетично підвищує загальну конкурентоздатність держав. У той же час, увага національних регуляторних інституцій пильно зосереджується на політиці стимулювання розвитку та інтеграції регіональних бізнес-середовищ як центрів зародження конкурентоздатності господарюючих суб'єктів, що не підлягають переміщенню.

Об'єктивними причинами та передумовами просторової інтеграції бізнесу, окрім вищезгаданих, є також:

- необхідність пошуку якісно нових джерел інноваційного розвитку соціально-економічних систем в умовах глобалізації;

- зростаючі потреби в додатковому капіталі, кваліфікованій робочій силі за конкурентним рівнем оплати праці;
- пошук шляхів зниження трансакційних витрат в умовах обмеженості ресурсів та випереджаючого зростання потреб;
- диверсифікація підприємницьких ризиків за посередництвом просторового розосередження центрів ділової активності;
- поділ праці, спеціалізація суб'єктів господарювання та концентрація виробництва;
- нова індустріалізація та інформатизація виробничих та операційних процесів, зумовлена дифузією цифрових технологій в старі галузі економіки.

Розвиток інтеграційних процесів у підприємницькому просторі України, маючи тривалий історичний досвід доволі штучної радянської народногосподарської інтеграції та незначний позитивний досвід кооперативного руху, потребує в умовах повільної адаптації окремих національних ринків та галузей до сучасних умов господарювання напрацювання та активного використання цілісного інструментарію підтримки та стимулювання просторової інтеграції бізнесу в регіонах.

На сьогоднішній день у світовій економічній практиці вироблений широкий спектр ринкових та адміністративних механізмів підтримки й стимулювання розвитку підприємницької діяльності та її просторового позиціонування, що відрізняються як силою, цілями, так і характером впливу інструментів регуляторного впливу на суб'єкти господарювання та їх інтеграційні форми. Однак, варто зауважити, що з розвитком ринкових відносин та поглибленням явища лібералізації економічних систем акценти регуляторного механізму щоразу більше зміщуються від впливів «захисного» до впливів стимулюючого «проактивного» характеру.

Слід наголосити, що процеси просторової інтеграції, особливо у виробничій сфері слугують вагомим інструментом структурної перебудови національної економіки та досягнення стратегічних цілей її розвитку. Як

відомо, основу вітчизняного виробничого сектору складають низькотехнологічні, сировинні та експортноорієнтовані виробництва, що підтримують власні конкурентні позиції лише завдяки наявності дешевої робочої сили та природних ресурсів. Свідченням закріплення експортно-сировинної низькотехнологічної моделі економічного розвитку країни є викривлена технологічна структура її виробничого сектору.

За оцінками експертів [182, с. 2], частка високотехнологічних та середньотехнологічних галузей в 2002 р. в структурі реалізованої продукції переробної промисловості складала 22,2 % та 43,1 % , а в 2017 р. відбулося її скорочення до 17% та 41,7% відповідно. Таким чином, подальше забезпечення соціально-економічного розвитку вимагає негайної переорієнтації економіки на інноваційний прорив, а також пошуку якісно нових джерел економічного зростання та підвищення конкурентоспроможності країни.

Одним з таких джерел може слугувати просторова інтеграція бізнесу, особливо у виробничій сфері. У сучасних умовах саме на формах стратегічного співробітництва, партнерства та інтеграції (на противагу політики підтримки окремих секторів чи ринків) ставляться акценти європейської індустріальної політики.

У контексті стимулювання розвитку інноваційного та просторово інтегрованого бізнесу в українських реаліях доцільно перейняти організаційно-економічний інструментарій досвіду розбудови інноваційно орієнтованої економічної політики розвинених країн світу [265, с. 5]. Зокрема, серед стимулюючих інституційних інструментів індустріальної політики та сфер їх застосування доцільно розглянути наступні:

- державна фінансова підтримка досліджень та розробок, що реалізується в залежності від фокус-груп підприємництва в формі надання прямої підтримки – державних цільових грантів на дослідження на розробки в стратегічно важливих економічних проектах та в формі непрямої підтримки за посередництвом надання податкових пільг та кредитів на виконання відповідних робіт, а також відшкодування підприємствам витрат на оплату

праці персоналу, зайнятого у сфері розробок і досліджень;

- здійснення інноваційно орієнтованих державних закупівель, що на основі інституційно розвиненого законодавчого супроводу забезпечує первинний попит на інноваційномістку продукцію, а також формує позитивний імідж для формування вторинного попиту та безпечного інвестування з боку приватних інвесторів;

- інтервенції на ринки капіталів, і, зокрема, підтримка ризикових інвестицій, що особливо доречним є для стимулювання розвитку цілком молодих, однак проривних підприємницьких ініціатив;

- стимулювання співпраці бізнесу, влади та установ наукової сфери у форматі різноманітних форм державно-приватного партнерства, що на основі виваженої системи моніторингу доцільності та якості такої інтеграції, створює вагомі конкурентні переваги для розвитку інноваційного підприємництва;

- кластерна співпраця та розвиток бізнес-мереж, що забезпечує основу для діалогу та співпраці між фірмами, громадськістю, неурядовими організаціями та секторами економіки (особливо на місцевому та регіональному рівні). Увага кластерної політики, при цьому, фокусується на підтримці вже існуючих чи виникаючих кластерів, на протидію їх створення від початку, а також на стимулюванні процесів розвитку інфраструктури;

- нові національні індустріальні стратегії, що ставлять акценти не на інструментах секторальної підтримки, а на розвитку нових технологій, компетенцій та розбудові нової моделі широкого стратегічного партнерства між державою та бізнесом. У новій індустріальній політиці суттєво змінюється функціональна роль та управлінський статус держави, що із формату «розпорядника» ресурсів переміщається у суб'єктну площину глобального координатора та фасилітатора економічного прогресу.

На нашу думку, у сучасних умовах розвитку інтеграційних процесів в Україні першочергової уваги потребує питання стимулювання розвитку просторової інтеграції бізнесу у формі кластерів та вироблення цілісного

інструментарію підтримки та просування даної форми просторової організації бізнесу в інституціоналізованому форматі кластерної політики.

Використання цілісного стимулюючого інструментарію кластерної політики синергетично сприяє досягненню стратегічних цілей розвитку національної економіки. Адже у форматі кластерів взаємовигідно поєднуються конкурентний та коопераційний розвиток ринкових відносин, за якого об'єднання підприємницьких та фінансових інтересів в одних сферах господарювання допомагають досягти високих конкурентних позицій в інших.

Використання кластерів, як самодостатніх та мобільних економічних модулів, дозволяє ефективно реагувати на зміни зовнішньої кон'юнктури ринку на основі об'єднання ресурсів та компетенцій учасників кластеру та слугує засобом підвищення інноваційної активності економіки. Міжнародний досвід свідчить, що кластерна організація регіонального розвитку є «джерелом і фактором забезпечення високого рівня та якості життя населення, економічного зростання і сталого розвитку територій» [159].

Серед стратегічних конкурентних переваг стимулювання кластерної форми просторової організації бізнесу в регіонах слід виділити наступні:

- поглиблення спеціалізації та концентрації виробництв на основі спільного використання ресурсних, виробничих, організаційних, інфраструктурних, збутових і просторових переваг учасників кластера забезпечує досягнення вищої ефективності господарської діяльності кожному з компаній-учасників;

- зростання швидкості економічних взаємодій в рамках просторової форми кластерної організації ділової активності за рахунок розвитку внутрішньої інформаційної мережі учасників кластера;

- пришвидшення процесу комерціалізації та трансферу наукових розробок і технологічних інновацій в рамках кластера за рахунок налагодження мережевої співпраці науково-дослідних установ, комерційних організацій, споживачів інноваційного продукту та венчурного капіталу, що загалом створює додаткові стимули інноваційного розвитку регіонів та

забезпечує взаємовигідну економію інноваційних витрат;

- зростання ділової культури та довіри як наслідок перехресної інтенсифікації комунікацій між учасниками кластера, що сприяє поширенню позитивних стимулів для реалізації нових бізнес-проектів.

Чинним законодавством України створення кластерів у різних сферах та секторах економіки визначається одним із пріоритетних напрямків розвитку національного господарського комплексу, дієвим та ефективним інструментом розвитку національної економіки та підвищення конкурентоспроможності певних галузей та секторів.

Господарським кодексом України (стаття 120, 127) [27] закріплюється право створення різних організаційно-правових форм об'єднань підприємств та виробничих систем у різноманітних системах господарської діяльності, а саме: асоціації, корпорації, консорціуми, концерни, інші об'єднання підприємств, передбачені законом (союзи, спілки, асоціації підприємців, тощо). У той же час, безпосереднє та наскрізне визначення сутності кластера, природи його просторової організації, видів та інструментів розвитку в національному законодавстві відсутнє. Про фрагментарність та неоднозначність тлумачення кластера, а також відсутність цілісного механізму його функціонування свідчить різнопланове його трактування в нормативно-правовій базі України, що включає закони Верховної Ради України, концепції та стратегії Кабінету Міністрів України (табл. 3.4.).

Як бачимо, існуюче нормативно-правове забезпечення передбачає формування різноманітних видів і типів кластерів (галузевих і територіальних кластерів, науково-інноваційно-виробничих, промислових кластерів, кластерів в морських портах та кластерів народних художніх промислів), опосередковано актуалізує питання необхідності розробки системи кластерної підтримки та визначення порядку фінансування (співфінансування) кластерів, а також окреслює перелік об'єктів інфраструктури підтримки розвитку малого і середнього підприємництва, що включає, зокрема, центри кластерного розвитку.

Таблиця 3.4.

Інституційні передумови формування нормативно-правового поля кластерної політики

№	Нормативно-правовий документ	Змістовна складова документу, що стосується кластерів
1	Закон України «Про зайнятість населення»	Держава забезпечує реалізацію політики у сфері зайнятості населення шляхом розвитку кластерів народних художніх промислів
2	Стратегія розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року	Особливу увагу слід приділяти залученню суб'єктів малого і середнього підприємництва до міжнародних виробничо-збутових процесів шляхом заохочення розвитку ділових контактів і промислових кластерів . Існує необхідність у виконанні комплексних програм підтримки для зміцнення ряду перспективних кластерів з фокусом на мале і середнє підприємництво в різних галузях економіки та на базі партнерських відносин між підприємствами, державою, міжнародними організаціями. Більш системний підхід до сприяння інтеграції суб'єктів малого і середнього підприємництва в ланцюги доданої вартості повинен бути розроблений на основі стимулювання започаткування ділових контактів, кластерної підтримки , модернізації виробничих потужностей; стимулювання залучення прямих іноземних інвестицій
3	Стратегія розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року	Принципом розвитку аграрного сектору у сфері формування та реалізації державної аграрної політики є орієнтація на підтримку розвитку кооперації із застосуванням кластерної моделі
4	Загальнодержавна цільова економічна програма розвитку промисловості на період до 2020 р.	Оптимальний варіант розв'язання проблемних питань функціонування промислового сектору економіки України полягає у реалізації державної політики структурно-технологічних перетворень промисловості на середньо технологічні і високотехнологічні виробництва шляхом збільшення частки вітчизняних розробок на основі поєднання інноваційної та промислової політики. Перевагами даного варіанта є сприяння інноваційній діяльності в усіх перспективних сферах економічної діяльності, створення науково-інноваційно-виробничих кластерів у високотехнологічних галузях на базі комерціалізації власних наукових розробок з використанням незадіяних виробничих потужностей державних підприємств та галузевих наукових інститутів. Шляхи і способи розв'язання проблеми - визначення та законодавче закріплення чіткого порядку фінансування (співфінансування) кластерів , пріоритетних проектів, а також прозорого розподілу за результатами діяльності прибутку та активів;
5	Концепція реформування державної політики в інноваційній сфері на 2015-2019 роки	Реформування системи державного регулювання в інноваційній сфері здійснюється за такими напрямками, як... удосконалення правових засад функціонування технологічних парків, створення та забезпечення функціонування технологічних платформ, спрощення процедур утворення інноваційних кластерів , малих інноваційних підприємств на базі вищих навчальних закладів та науково-дослідних установ з метою підтримки виробництва високотехнологічних товарів та надання послуг, стимулювання суб'єктів господарювання до утворення наукових парків, впровадження сучасних технологій управління розвитком виробництва (технологій безперервної інформаційної підтримки, методів інноваційного менеджменту, міжнародних статистичних стандартів обліку інноваційної діяльності)
6	Стратегія розвитку морських портів України на період до 2038 р.	Основними перевагами портової галузі є: створення кластерів та спеціальних зон у морських портах. Метою Стратегії є:створення мережі кластерів ... шляхом...визначення переліку морських портів і типів кластерів

Джерело: складно автором за [138, 139, 140, 145, 147, 148].

Однак, на основі аналізу системи законодавства, що прямо чи опосередковано торкається теми кластерів, не можна зробити висновок щодо існування достатніх та необхідних законодавчих основ використання кластерів як важливого інструменту регіонального та просторового розвитку країни, а також вироблення інструментарію підтримки кластерної форми просторової інтеграції бізнесу в країні.

Певним проривом у даному питанні слід вважати перше законодавче проходження проекту Закону України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні». Цей законопроект вносить понятійно-термінологічну ясність у питання процесів кластерної організації. Зокрема, він визначає наступні поняття:

- кластер – галузеве або міжгалузеве, територіальне добровільне об'єднання суб'єктів підприємницької діяльності, які тісно співпрацюють з науковими (освітніми) установами, громадськими об'єднаннями, органами місцевого самоврядування і місцевими органами виконавчої влади з метою підвищення конкурентоздатності власної продукції та сприяння економічному розвитку регіону;

- кластеризація суб'єктів малого і середнього підприємництва – формування з метою підвищення продуктивності і конкурентоспроможності локальних мереж підприємств, які виробляють і реалізують певний асортимент пов'язаної або взаємодоповнюючої продукції, товарів, робіт (послуг) у рамках окремого сектора економіки;

- кластерна стратегія – загальнодержавна або регіональна довгострокова програма сприяння розвитку малого і середнього підприємництва шляхом комплексної підтримки організації та діяльності галузевих і територіальних кластерів з використанням сучасних технологій кластеризації [149].

Таким чином, використання кластерної політики, як інструменту стимулювання просторової інтеграції бізнесу потребує якісного доопрацювання, систематизації та взаємоузгодження законодавчого підґрунтя щодо створення, функціонування кластерів та підтримки процесів

кластеризації в Україні на національному та регіональному рівнях. На часі є прийняття Концепції створення кластерів, Закону України «Про кластери», розробка системи державної підтримки просторової інтеграції бізнесу тощо.

Діяльність регіональних органів влади в напрямку просування кластерної моделі просторового розвитку повинна скеровуватись у русло оцінки поточного регіонального кластерного потенціалу та запровадження механізмів стимулювання існуючих кластерних форм. У процесі розробки конкретних програмних документів у сфері кластеризації необхідно чітко виокремити перспективні для об'єднання види економічної діяльності в регіоні, а також виокремити серед них ті, для яких є необхідна державна підтримка в цілях посилення конкурентних позицій на ринку.

Враховуючи наявні експертні та наукові рекомендації щодо стимулювання та нормативного врегулювання процесів кластеризації, вважаємо за доцільне інституціалізувати наступні питання стимулювання просторової інтеграції бізнесу кластерного типу:

1. Визначення категорій «кластер», «кластеризація», «учасник кластера», «вид та тип кластерів» за просторовою (міські, регіональні, національні, міжнародні, транскордонні, трансрегіональні) та секторальною ознакою (промислові, аграрні, сервісні тощо);

2. Обґрунтування стратегічної мети створення кластера та визначення його організаційно-функціональної структури (склад учасників кластера, ядро кластера, периферія кластера, партнери кластера тощо);

3. Порядок створення, державної реєстрації, припинення кластера (у тому числі припинення членства учасника в кластері (визначити чіткий зміст та мінімальний перелік установчої документації);

4. Права та обов'язки учасників кластера (зокрема щодо участі в управлінні, розподілі функціональних, операційних та виробничих обов'язків та прибутків).

5. Майнові питання функціонування кластера (визначити порядок передачі та утримання спільного майна учасників кластера, розподіл майнових

прав на утримання набутого майно за результатами діяльності кластера, права на промислову та інтелектуальну продукцію, виготовлену кластером тощо).

6. Порядок здійснення державної підтримки кластерного просторового розвитку регіонів (чітко визначити джерела фінансування такої підтримки, критерії надання та показники моніторингу цільового використання наданої допомоги, у тому числі порядок та функції держави (органів регіональної влади) у фінансуванні конкретних інвестиційних проектів у межах кластера).

7. Розробити державну та регіональні програми підтримки кластерів (стимулювання процесів самоорганізації «знизу» та формування кластерів в економіці регіонів «згори»).

8. Визначити зміст та суб'єкти інфраструктури підтримки процесів кластеризації просторового розвитку регіонів (центри координації та маркетингу кластерних ініціатив).

Реалізація кластерної політики як інструменту просторової інтеграції бізнесу дозволить у перспективі забезпечити зростання конкурентоспроможності та інноваційності економіки на національному та регіональному рівні, сформує базу для розвитку високотехнологічного та експортноорієнтованого виробництва, сприятиме збалансованому соціально-економічному та просторовому розвитку територій.

У безпосередній функціональній близькості до розвитку організаційних та інституційних інструментів стимулювання просторової інтеграції бізнесу кластерного типу перебувають пріоритети формування інструментарію підтримки та розвитку просторових форм організації бізнесу площинного (зонального, ареального) типу, зокрема, індустріальних парків, що часто слугують інфраструктурними майданчиками реалізації кластерної співпраці.

Як відомо, у вітчизняному законодавстві доволі якісно та конкретно обґрунтована система державної підтримки та стимулювання розвитку індустріальних парків, що включає, зокрема такі позиції, як [141]:

- звільнення ініціаторів створення (суб'єктів господарювання та керуючих компаній) від пайової участі у розвитку інфраструктури населеного пункту в разі будівництва об'єктів у межах індустріального парку;
- надання керуючим компаніям та ініціаторам створення - суб'єктам господарювання за рахунок коштів, передбачених законом про Державний бюджет України на відповідний рік, безвідсоткових кредитів (позик), цільового фінансування на безповоротній основі для облаштування індустріальних парків;
- звільнення керуючих компаній та учасників індустріального парку від сплати ввізного мита при ввезенні устаткування, обладнання та комплектуючих до них, якщо такі не виробляються в Україні та не входять в групу підакцизних товарів, але будуть використані для облаштування індустріального парку та здійснення господарської діяльності в його межах.

Не зважаючи на доволі розвинену систему стимулювання та державної підтримки розвитку індустріальних парків, більшість розроблених концепцій індустріальних парків є нереалізованими, або перебувають у латентному стані реалізації. На жаль, на сьогоднішній день розвиток мережі індустріальних парків є більшою мірою декларативним, аніж ефективним інструментом соціально-економічного та просторового розвитку регіонів.

На нашу думку, нового стимулу розвитку даної просторової форми інтеграції бізнесу має надати політика державної та регіональної влади щодо повноцінного підключення потенціалу індустріальних парків до процесів нової індустріалізації, що передбачає досягнення високих щаблів конкурентоздатності економіки на основі інноваційного розвитку проривних секторів та переформатування старих секторів економіки на рейках четвертої промислової революції та принципах «Індустрії 4.0».

Про неминучість підключення індустріальних секторів національних економік до процесів інтелектуалізації свідчить експоненціальна динаміка зростання цифрового потенціалу людства, що виражається в:

- 1) зростанні кількості користувачів, залучених у мережу Інтернет, який зі засобу зв'язку та передачі потоків інформації в XXI столітті перейшов у

статус інструмента прийняття рішень, досягнення цілей соціально-економічного та гуманітарного розвитку;

2) пришвидшенні та здешевленні способів, а також інструментів обробки та зберігання даних, що спричиняє стирання меж між реальним та віртуальним світом, а також часто між різними секторами економіки, що спричиняє виникнення нового екосистемного формату функціонування виробничих та сервісних економічних модулів;

3) активному впровадженні в суспільний розвиток промислового Інтернету, що являє собою інтегровану сукупність людської креативності, інтелектуальних девайсів, аналітичних засобів та центрів управління й обробки інформації.

Як свідчать аналітичні дані [247], кількість підключених пристроїв у світі сьогодні сягає більше 16 млрд. одиниць, а до 2023 року складатиме понад 30 млрд., при чому, приблизно 20 млрд. з них будуть пристроями світу промислового Інтернету (автомобілі, машини, лічильники, датчики, термінали торгівлі, споживча електроніка, інтегровані виробничі системи тощо). До 2030 року внесок промислового Інтернету в світову економіку за оцінками Світового банку [263] складатиме понад 14 трлн дол. США.

Досвід впровадження принципів та технологій Індустрії 4.0. в Україні на сьогоднішній доволі мізерний, однак певні інституційні зрушення в напрямку просування технологічних інновацій в реальний сектор економіки відбулися у зв'язку із схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018 - 2020 роки.

Концепція дає чітке розуміння категорій «цифровізації», Індустрії 4.0. тощо. Зокрема, цифровізація реального сектору економіки визначається «головною складовою частиною цифрової економіки та визначальним чинником зростання економіки в цілому, зокрема й самої цифрової індустрії, як виробника технологій». Концепцією також визначається державна політика стимулювання розвитку Індустрії 4.0, що передбачає:

- створення інфраструктури Індустрії 4.0 - індустріальних парків, галузевих центрів технологій тощо;
- доступ до капіталу для створення нових інноваційних виробництв;
- розвиток цифрових навичок для підготовки персоналу, здатного працювати з технологіями Індустрії 4.0[146].

Використання концепту Індустрії 4.0. у системі просторової організації бізнесу в форматі індустріальних парків має, на нашу думку, найкращі перспективи досягнення стратегічних цілей розвитку національної та регіональних економік на інноваційних засадах. Адже саме в такій формі просторової інтеграції бізнесу виникають інфраструктурні та фінансові можливості швидкої комерціалізації інновацій, а виробничі екосистеми мають реальні механізми запровадження новітніх цифрових технологій в конкретні індустріальні процеси.

З метою використання потенціалу Індустрії 4.0 як інструменту просування та стимулювання розвитку процесів просторової інтеграції бізнесу необхідно здійснити інституційні кроки в напрямку:

1) актуалізації системи нормативно-правового забезпечення функціонування індустріальних парків у контексті необхідності першочергового врахування технологічної та цифрової модернізації промисловості та створення високотехнологічних виробництв на базі індустріальних парків, а також введення фінансових інструментів підтримки суб'єктів підприємництва, що здійснюють таку діяльність;

2) розробки та промоції системи співпраці учасників індустріальних парків і суб'єктів національної пропозиції цифрового й високотехнологічного продукту (вітчизняних ІТ-компаній) з метою інтерналізації трансферу існуючих та розробки нових технологічних рішень для індустріального сектору економіки;

3) оновлення та синхронізації існуючих національних і регіональних програм підтримки й розвитку підприємництва на предмет розвитку цифрового підприємництва та пришвидшеної інтеграції цифрових технологій (промислового Інтернету речей, хмарних технологій та «великих даних») у

виробничо-операційні, маркетингово-логістичні, аналітичні та моніторингові процеси суб'єктів реального сектора економіки;

4) ініціювання створення на національному та регіональних рівнях інституційних платформ співпраці представників інноваційного класу, науково-освітніх і дослідно-конструкторських інституцій, індустрій та органів національної та регіональної влади для провадження технологічно-цифрового прориву;

5) адаптації національної та регіональних системи підготовки професійних кадрів операційної та управлінської ланки для роботи в умовах новітніх технологічних процесів тощо.

Таким чином, використання наведених інституційних інструментів стимулювання просторової інтеграції бізнесу в межах визначених організаційно-економічних пріоритетів та якісного міжрегіонального та муніципального діалогу дозволить найповніше використати потенціал форм просторової організації бізнесу в якості драйверів процесів децентралізації та збалансованого розвитку територіальних громад на основі раціонального використання місцевих економічних ресурсів та конкурентних переваг просторової інтеграції.

3.3 Стратегічні пріоритети регулювання просторової організації бізнесу в регіоні

Інформатизація та глобалізація світового економічного простору в умовах сьогодення задає якісно новий вектор інтегрованого розвитку національних та регіональних суспільно-економічних систем. Суб'єкти бізнесу розглядають просторово-економічну інтеграцію як інструмент зниження кон'юнктурних та фінансових ризиків, спосіб диверсифікації операційної діяльності та нарощення рівня контролю над цільовими ринками сировини і збуту, а також можливість отримання синергетичних та мультиплікативних ефектів від інтеграції. Регіони, у свою чергу, як ключові гравці на макроекономічній арені, розглядають формування та розвиток інтеграційних процесів у бізнесі в якості рушійної

сили, стимулу соціально-економічного розвитку регіону, підвищення конкурентного статусу його території та, як наслідок, зростання рівня добробуту громадян.

Поступове розмивання чітких географічних координат та адміністративних бар'єрів локалізації ділової активності на порядок денний виносить питання розробки нової моделі (концепції) політики регулювання процесів просторової організації бізнесу.

Така концепція на основі врахування інтересів усіх контрагентів процесів просторової організації бізнесу має полягати у формуванні взаємовигідної моделі узгодження цілей, принципів, методів та інструментів регулювання, управління та стимулювання процесів розвитку бізнесу в регіональних системах з метою досягнення максимальних просторово-економічних, соціальних, бюджетних, інноваційних та інших ефектів. Зокрема, ефекти від просторової інтеграції бізнесу, досягненню яких сприяє політика просторової організації бізнесу, знаходять своє «фізичне» вираження у таких контрольних показниках, як:

- зростання обсягів бюджетних відрахувань від існуючих господарюючих суб'єктів, що інтегруються, або започатковують спільну діяльність у рамках новоутвореної інтегрованої форми просторової організації бізнесу;
- розширення можливостей фінансування соціальних регіональних програм та проектів на основі приросту бюджетних надходжень;
- зростання рівня ділової довіри, етики та корпоративної культури інтегрованих структур та їх тіснішого залучення до формування регіонального й міжрегіонального економічного діалогу;
- підвищення рівня інноваційності виробництв та пришвидшення процесів освоєння нових і прогресивних видів техніки та технологій;
- зростання загального рівня прибутковості бізнесу в регіоні внаслідок укрупнення та інтеграції виробничих і фінансових бізнес-процесів;
- покращення конкурентного статусу та міжнародної впізнаваності

регіону в глобальному економічному просторі.

Досягнення синергетичного ефекту від формування нової моделі (концепції) політики регулювання процесів просторової організації бізнесу можливе за умови ефективної взаємодії усіх компонентних складових, а саме: інформаційно-інфраструктурної, організаційно-управлінської та фінансово-економічної.

Інформаційно-інфраструктурна складова політики просторової організації бізнесу покликана здійснювати операційний, аналітичний, функціональний та інформаційний супровід процесів просторової організації (інтеграції) бізнесу за посередництвом мережі цільових сервісів супроводу підприємницької діяльності та інфраструктури підтримки підприємництва як на регіональному, так і на національному та міжнародному рівні (рис. 3.1.).

Інформаційно-інфраструктурна складова політики просторової організації бізнесу передбачає необхідність функціонування інституту просування просторої організації бізнесу. Такі завдання можуть виконувати існуючі чи новостворені відділи в рамках функціональних обов'язків органів регіонального управління та місцевого самоврядування (відділи інновацій, інвестицій економічних департаментів), або ж відповідні функції можуть бути покладені на інституції підтримки бізнесу (галузеві асоціації підприємців, агентства розвитку, торгові та промислові палати тощо).

Серед ключових завдань інституту просування просторової організації бізнесу є, насамперед:

- обстеження актуального стану розвитку підприємництва та кількісно-якісних складових економічного розвитку;
- забезпечення інформаційного доступу перспективних суб'єктів бізнесу до інвестиційних, інноваційних, кадрових ресурсів для інтеграції;
- позиціонування серед потенційних інвесторів вигідних сторін просторової інтеграції бізнесу;
- зведення у формат двосторонніх перемовин суб'єктів бізнесу на форумах, ділових зустрічах, тематичних засіданнях тощо.

Рис. 3.1. Інформаційно-інфраструктурна складова політики просторової організації бізнесу

Джерело: складено автором

Організаційно-управлінська складова політики просторової організації бізнесу включає систему законодавчих, виконавчих та партнерських органів, інституцій та суб'єктно-об'єктних взаємодій щодо організації та регуляторного управління процесами просторової організації бізнесу (рис. 3.2.).

Синтез складових політики просторової організації бізнесу на основі належного інституційного забезпечення та врахування можливостей реформи місцевого самоврядування та адміністративно-територіального устрою уможливорює якісно новий розвиток національної економіки на основі нової просторової платформи організації економічної діяльності.

Просторова платформа організації економічної діяльності за рахунок мережевих ефектів має сприяти досягненню таких стратегічних цілей:

- формуванню нових точок економічного зростання, активізації місцевих бізнес-ініціатив та інноваційності в організації ділової активності в регіоні;
- посиленню міжрегіонального, міжнародного економічного співробітництва та розвитку здорового й конкурентного бізнес-середовища;
- вирівнюванню регіональних соціально-економічних диспропорцій;
- нарощенню економічного та соціального потенціалу існуючих і новоутворених об'єднаних територіальних громад;
- зростанню рівня прибутковості бізнесу та трудових доходів громадян у регіоні;
- створенню умов для пришвидшеного соціально-економічного розвитку й зростання соціальних стандартів та якості життя;
- забезпеченню соціально-екологічної стійкості локальних суспільних систем в межах єдиного національного соціально-економічного простору.

Рис. 3.2. Організаційно-управлінська складова політики просторової організації бізнесу

Джерело: складено автором

Необхідність вироблення чіткої візії політики просторової організації бізнес зумовлена необхідністю узгодження цілей та завдань регіонального розвитку з стратегічним баченням розвитку суб'єктів ділової активності. Головною метою політики просторової організації бізнесу є створення рамкових умов гармонізації взаємин суб'єктів бізнесу та держави за посередництвом форм, методів, важелів організаційно-управлінського, нормативно-правового та фінансово-економічного впливу адміністративних органів управління (державних, регіональних, місцевих) у сфері економічного розвитку для досягнення максимальних регіональних соціально-економічних ефектів від просторової організації (інтеграції) бізнесу. Таким чином, досягнення мети просторової політики організації бізнесу в межах визначених стратегічних цілей передбачає, у кінцевому результаті, досягнення нової якості економічного зростання регіонів, що проявляється в:

1) пришвидшенні розвитку високотехнологічних, інноваційних, висококонкурентних виробництв товарів та послуг у регіонах та їх підключення до світових фінансово-економічних потоків;

2) інтенсифікації взаємозв'язків у підприємницькому середовищі та досягненні позитивної динаміки інтегрованого соціально-економічного розвитку територій на основі передачі імпульсів розвитку периферійним локалітетам та формування в них нових центрів ділової активності та потенціалів економічного зростання;

3) досягненні високих стандартів якості життя та добробуту населення на основі зростання трудових доходів, прибутковості бізнесу та бюджетоспроможності об'єднаних територіальних громад в умовах реформування адміністративно-територіального устрою та розвитку системи місцевого самоврядування.

Політика просторової організації бізнесу покликана, насамперед, слідувати критерію єдності економічного простору як у територіальному, інституційному, так і в метафізичному розумінні (як сфери існування інтеграційних процесів), що передбачає дотримання таких принципів, як:

1) узгодженості та інституційної однорідності: політика просторової організації бізнесу в контексті врегулювання процесів формування та розвитку різних просторових форм організації бізнесу функціонує в єдиному політико-правовому полі діючого адміністративно-територіального устрою країни та

перебуває в інституційній єдності з державною регіональною, соціально-економічною, інноваційною, містобудівною, промисловою та ін. дотичною до розвитку бізнесу політикою, а також узгоджується із діючими регіональними, місцевими стратегіями розвитку, регіональними програмами, планами та схемами просторового планування й формування середовища життєдіяльності;

2) інтегрованості та взаємозв'язності: політика просторової організації бізнесу формується на основі взаємозв'язків між суб'єктами та об'єктами, інститутами та інституціями регіонального, національного та міжнародного рівня, що функціонують в умовах інтегрованого внутрішнього ринку на засадах вільного переміщення товарів, послуг, фінансових та інтелектуальних капіталів між різноманітними територіями в межах країни;

3) комплексності та просторової рівноваги: політика просторової організації бізнесу на основі стримуючих та стимулюючих інструментів розвитку різних форм просторової організації бізнесу керується засадами просторово-збалансованого розвитку, що передбачає розподіл центрів економічного впливу та щільності (інтенсивності) економічних потоків розвитку бізнесу на внутрірегіональному, міжрегіональному та національному рівнях у цілях подолання фрагментарності соціально-економічного розвитку регіонів та досягнення оптимальних просторових пропорцій розвитку території у відповідності до їх ресурсно-поселенського потенціалу;

4) інноваційності та поліцентризму: політика просторової організації бізнесу скерована на пришвидшений інноваційний розвиток перспективних видів економічної діяльності в рамках форм просторової організації бізнесу та передачу інноваційних імпульсів розвитку на периферійні території та сфери життєдіяльності з метою формування поліцентричної моделі конкурентоспроможності територій та якісного соціокультурного та підприємницького середовища.

5) співробітництва та синергії управління: політика просторової організації бізнесу базується на механізмі співпраці системи інститутів організації й управління процесами інтеграції бізнесу та досягнення на основі мережевих взаємозв'язків синергетичних ефектів для всіх учасників.

Регуляторна політика в царині просторової організації бізнесу, особливо

його інтеграційних форм, повинна фокусуватись на вирішенні наступних ключових блоків тактичних завдань:

- підтримка форм просторової організації бізнесу, що працюють у сегменті перспективних видів економічної діяльності, спрямованих на виробництво товарів і послуг з високим рівнем доданої вартості;
- формування сучасної інфраструктури підтримки та супроводу підприємництва, а також формування сприятливого середовища ділового спілкування;
- встановлення режиму повного сприяння розвитку інноваційного бізнесу в питаннях реєстрації, податкового адміністрування, виділення земельних ділянок;
- трансформація структури економіки міст та регіонів на користь бюджетоутворюючих, інноваційномістких сфер, що найбільш якісно та системно здатні використати наявний людський та інвестиційний потенціал регіону;
- підтримка збалансованого використання територій регіону;
- контроль дотримання соціальних стандартів якості життя населення регіону.

Превалювання того чи іншого типу регуляторної політики просторової організації бізнесу перебуває у прямій залежності від цілей та форм інтеграції ділової активності. Зокрема, світова та національна практика інтеграції бізнесу підтверджують, що, у переважній більшості, великий бізнес, за посередництвом поглинань та злиття, інтегрується у такі інтегровані форми просторової організації бізнесу, як потужні транснаціональні корпорації, партнерства та стратегічні альянси; малий та середній бізнес інтегрує індивідуальні матеріальні та нематеріальні активи в просторові форми організації бізнесу кластерного типу; інтеграція малого, великого та середнього бізнесу реалізується також у форматі торговельних мереж, аутсорсингу та франчайзингу.

Інтеграція бізнесу в різноманітні форми просторової організації бізнесу обумовлюється конкретними цілями та комерційними очікуваннями, що бізнес передбачає отримати від того чи іншого типу та форми інтеграції. Зокрема, бажання отримати більший контроль над ринками сировини, продукції чи збуту обумовлює бажання суб'єктів ділової активності інтегруватися та укрупнюватися у великі інтегровані форми просторової організації бізнесу. Такі форми, як

правило, зумовлюють посилення таких процесів, як процеси олігополізації чи монополізації економічного простору.

Такі процеси в короткостроковій перспективі несуть певні позитивні ефекти як для регіону (зростають податкові надходження, соціальна відповідальність бізнесу, впізнаваність регіону, динаміка та об'єми інвестиційної діяльності тощо), так і для бізнесу (зростають масштаби ділової активності, підвищується рівень капіталізації компанії, зростають позиції бізнесу в ділових рейтингах, збільшується прибутковість, стійкість та ринкова присутність бізнесу в турбулентному економічному просторі). Однак у більш віддаленій перспективі формування просторових інтегрованих структур такого типу спричиняє вагомі деструктивні тенденції в регіональній економічній системі, що проявляються в структурно-динамічних диспропорціях регіональної економіки, у формуванні бар'єрів для вільної конкурентної боротьби та, як наслідок, у втраті іміджу та конкурентного статусу регіону, як потенційного майданчика для іноземного та внутрішнього інвестування.

Таким чином, державна та регіональна управлінська вертикаль у відповідь на вищезгаданий формат існуючої чи потенційної просторової інтеграції бізнесу повинна виробити інструментарій стримуючої політики просторової організації бізнесу, покликаної не допустити формування чи розширений розвиток інтеграційних структур, спрямованих на експансію та контроль над ринками сировини, збуту чи готової продукції.

Превентивна політика просторової організації бізнесу покликана створити рамкові умови прозорості та чесності ведення бізнесу, що передбачає юридичний, громадський (інформаційний) моніторинг чистоти інтеграції (зокрема угод зі злиття капіталів, біржового поглинання компаній, офшорного інвестування тощо).

Ініціатива формування таких просторових форм інтеграції бізнесу, як форми зонального, площинного чи ареального типу (СЕЗ, індустріальні парки, тощо), як відомо, першочергово належить регіональним органам влади. Адже саме вони зацікавлені у створенні майданчиків ділової активності в стратегічно важливих та територіально вигідних для регіону місцях. Оскільки формування зазначених форм просторової організації бізнесу не передбачає винятково ринкових стимулів

самоорганізації, то для ефективного розвитку останніх необхідно створити режим найбільшого протекціонізму та сприяння. Отже, управлінські органи регіональної влади повинні реалізовувати протекціоністську політику просторової організації бізнесу, що передбачає застосування механізмів та інструментів стимулювання, заохочення суб'єктів бізнесу до відповідної форми просторової інтеграції.

До найбільш динамічних форм просторової організації бізнесу в регіоні належать кластери. Їх функціонування синергетично впливає не лише на самих учасників таких інтеграційних утворень, але створює передумови для досягнення мультиплікативного ефекту для регіону (регіонів) локалізації їх діяльності. Наслідком формування інтеграційних форм організації бізнесу кластерного типу є:

- зростання інноваційності та креативності регіональних суспільних систем;
- виникнення нових ядер економічного зростання (часто перехресного формату – нетипових для того чи іншого регіону видів бізнесу, що є наслідком ділової взаємодії та реалізації ідей на перетині сфер і видів економічної діяльності);
- вище позиціонування конкурентного статусу відповідних територій локалізації;
- зростання згуртованості бізнес-середовища регіону та внаслідок ущільнення ділових зв'язків – посилення соціальної відповідальності бізнесу;
- зростає залучення та присутність місцевого (регіонального) ділового кола регіону у міжнародних та міжрегіональних мережевих бізнес-процесах.

Як правило, кластери утворюються навколо провідної галузі (чи конкретного господарюючого суб'єкта), що виконує в кластері провідну системоутворюючу функцію. У зв'язку з тим, що в основі формування кластера є добровільна згода та ініціатива суб'єктів, що входять у нього, то до завдань регуляторного механізму стимулюючої політики просторової організації бізнесу належить пошук гнучких інструментів заохочення представників місцевого бізнес-середовища до формування й розвитку економічних кластерів, як найбільш ефективної на сьогоднішній день форми просторової організації бізнесу, а також пошук форм і методів інтенсифікації ділових бізнес-взаємодій.

Таким чином, можемо виділити, принаймні, чотири типи регулювання просторової організації бізнесу – стримуюче, превентивне, протекціоністське та

стимулююче, що відрізняються як цілями та інструментами, так і фокус-групами об'єктів реалізації політики (табл.3.5).

Таблиця 3.5

Концептуальні підходи регулювання просторової організації бізнесу за цілями та ефектами просторової інтеграції

Цільова функція інтеграції	Отримання контролю над ринками сировини, продукції чи збуту	Отримання виробничо-фінансових вигод і мінімізація витрат	Отримання інфраструктурних переваг	Отримання синергетичних імпульсів для інноваційного розвитку
Форми ПОБ	Концерни, синдикати тощо	ТНК, фінансово-промислові групи, холдинги, стратегічні альянси тощо	Індустріальні парки, вільні економічні зони тощо	Кластери
Ефекти просторової інтеграції для бізнесу, що інтегрується у відповідні просторові форми	Зростання контрольної частки бізнесу на сировинних, збутових ринках; підвищення рівня капіталізації; зростання ринкової присутності бізнесу в економічному просторі	Зростання масштабів ділової активності; реалізація великих інвестиційних проєктів; співфінансування інвестиційних стратегій; реалізація оптимізаційних моделей виробництва та маркетингу	Спільне використання інфраструктурного потенціалу, можливість налагодження інноваційного бізнесу у відносно вигідніших умовах, ніж у конкурентів; отримання податкових і митних преференцій	Інтенсифікація ділових контактів і партнерських взаємозв'язків; перехресне стимулювання інноваційного розвитку суміжних видів ділової активності
Ефекти просторової інтеграції для місця локалізації інтеграційного утворення (регіону)	Зростання бюджетних відрахувань, посилення пізнаваності регіону у світовому економічному діалозі. Поглиблення структурно-динамічних диспропорцій регіональної економіки; виникнення бар'єрів для вільної конкурентної боротьби, олігополізація та монополізація регіональних ринків	Пожвавлення динаміки та зростання об'ємів інвестиційної діяльності; реалізація великих інвестиційних проєктів; зростання зайнятості та платоспроможності населення регіону; зростання бюджетних відрахувань	Зростання фінансово-економічної самодостатності територіальних громад; підвищення рівня зайнятості населення шляхом створення нових робочих місць; ревіталізація старопромислових районів; декомпозиція економічного простору регіону та формування нових точок економічного зростання	Зростання рівня інноваційності та креативності регіону; зростання конкурентного статусу територій та її інноваційно-виробничого потенціалу; ущільнення ділових зв'язків у регіоні; розвиток і зростання самоідентифікації бізнес-середовища регіону; активізація партнерських відносин між бізнесом і владою
Тип регулювання	Стримуюче	Превентивне	Протекціоністське	Стимулююче
Цілі регуляторного механізму	Недопущення формування чи розширеного розвитку інтеграційних структур, спрямованих на експансію та контроль над ринками сировини, збуту, готової продукції	Створення рамок умов прозорості та чесності ведення та інтеграції бізнесу; (угод злиття капіталів, біржового поглинання, офшорного інвестування)	Створення режиму конкурентних переваг та інституційний супровід розвитку майданчиків ділової активності в стратегічно важливих для регіону місцях і заохочення бізнесу до локалізації ділової активності у них	Стимулювання та промоція інтеграційних взаємодій

Джерело: складено автором

Слід зазначити, що запорукою напрацювання правильного стратегічного бачення розвитку просторової організації бізнесу є злагоджене функціонування організаційно-управлінської складової політики просторової організації бізнесу.

Насамперед, мова іде про синхронізацію регуляторних механізмів та управлінської діяльності на усіх рівнях державної управлінської вертикалі – від державного до локального (місцевого) рівня.

Ефективному розвитку форм просторової організації бізнесу сприятиме також узгодження діяльності регуляторних органів та формалізованих норм (закони, програми, концепції) державної регіональної політики, місцевих політик підтримки діяльності перспективних для кожного конкретного регіону форм просторової організації бізнесу (стратегії соціально-економічного розвитку регіонів, програми підтримки та розвитку підприємництва, програми підтримки ключових галузей, програми інноваційного розвитку та розвитку конкурентоспроможності тощо).

Досягнення цілей регуляторної діяльності щодо просторової організації бізнесу стає можливим за посередництвом активізації інструментів та механізмів фінансово-економічного супроводу політики просторового розвитку, а саме: інструментів механізму управління, інструментів фінансово-економічного механізму та інструментів механізму управління. Використання тих чи інших специфічних інструментів прямого та непрямого регуляторного впливу перебуває в залежності від тактичних та стратегічних цілей виду політики просторової організації бізнесу в кожен конкретний етап її реалізації, а також відображає специфіку впливу політики просторової організації бізнесу на сукупність форм просторової організації (інтеграції) бізнесу відповідно до стримуючих, превентивних, протекціоністських чи стимулюючих потреб регулювання їх діяльності. Слід наголосити, що в сучасних умовах господарювання щоразу більшої актуальності та ваги набуває використання непрямих методів впливу регуляторного механізму (рис. 3.3.).

Рис. 3.3. Фінансово-економічна складова політики просторової організації бізнесу

Джерело: складено автором

При формуванні та реалізації політики просторової організації бізнесу в коло компетенцій регуляторних інституцій національного рівня (міністерства, держслужби тощо) слід віднести завдання щодо:

- усунення та попередження виникнення адміністративних бар'єрів для вільного переміщення товарів, послуг і капіталів;
- врегулювання діяльності щодо визначення категорії та процедури отримання пільг для різних об'єктів економічної діяльності у сфері оподаткування та державної допомоги;
- формування інфраструктурних мереж цільового використання;
- формування стратегії реалізації варіативних підходів до регіональної економічної, інноваційної та індустріальної політики;
- впровадження заходів щодо нарощення національного експортного потенціалу, захисту та промоції інтересів вітчизняного виробника на міжнародній арені, а також інтенсифікації міжрегіонального та міжнародного товарообігу;
- проведення грамотних антимонопольних заходів та контрольних дій в процесах інтеграції великого бізнесу;
- розробка програм та загальнодержавних заходів просування процесів кластеризації, індустріалізації та інтеграції національного економічного простору.

До компетенцій і завдань регуляторних інституцій регіонального рівня (економічні департаменти, відділи інвестицій, інфраструктури тощо) у сфері політики просторової організації бізнесу слід віднести:

- аналіз та оцінка економічного та підприємницького потенціалу регіону на предмет пошуку та формування переліку можливих просторових варіантів і об'єктів бізнесу, що мають найвищий потенціал кластеризації та інтеграції з метою досягнення регіонального синергетичного ефекту;
- формування та реалізація механізмів стимулювання та просування ринковими методами (часткові чи повні канікули від місцевих податків і зборів, політика сприяння в питаннях землевідведення та землекористування) процесів

об'єднань суб'єктів підприємництва в інтеграційні форми просторової організації бізнесу;

- промоція інвестиційного та інтеграційного економічного потенціалу регіону на внутрішньонаціональному та, особливо, міжнародному рівні з метою залучення досвіду й капіталів внутрішніх і зовнішніх інвесторів в існуючі та перспективні форми просторової організації бізнесу;

- формування позитивного ділового іміджу регіону та нарощення його конкурентного статусу на міжнародній арені за посередництвом активної участі у світових та проведенні внутрішніх ділових форумів, круглих столів, ділових тижнів;

- проведення інформаційних кампаній щодо висвітлення позитивного досвіду інтеграції та організації бізнесу в регіоні за допомогою фахового маркетингового та логістичного інструментарію;

- формування внутрішньо регіональної «дорожньої карти» співпраці бізнесу, регіональної влади та науково-освітнього середовища щодо підготовки якісних професійних кадрів для індустріального, сервісного та управлінського сегменту економіки регіону;

- проведення моніторингу та інформаційно-аналітичного супроводу процесів просторової організації бізнесу тощо.

Таким чином, переслідуючи інтереси збалансованого просторового розвитку країни в контексті формування та реалізації політики просторової організації бізнесу, в Україні необхідно напрацювати цілісну систему організаційно-управлінського, фінансово-економічного та інформаційно-інфраструктурного супроводу процесів просторової організації бізнесу з метою досягнення максимальних синергетичних ефектів щодо нарощення фінансового та соціального потенціалу існуючих та нових територіальних осередків ділової активності та конкурентоспроможності, що передбачає дії в таких напрямках:

1. Інституційно затвердити правовий статус та регуляторні інструменти нових форм просторової організації бізнесу, таких як кластерні, мережеві та віртуальні форми просторової організації бізнесу.

2. Розробити систему індикаторів статистичного обліку, аналізу та моніторингу процесів просторової організації бізнесу та їх впливу на соціально-економічний розвиток на національному та регіональному рівні.

3. Провести системний аналіз соціально-економічного потенціалу та стану розвитку підприємницького середовища територіальних громад з метою виявлення поточних та перспективних тенденції просторової інтеграції та кластеризації бізнесу.

4. Інтенсифікувати та інституційно унормувати міжнародну, міжрегіональну й міжмуніципальну співпрацю в напрямку просування процесів просторової інтеграції бізнесу.

5. Сприяти розвитку елементів інфраструктури підтримки підприємництва, зокрема, бізнес-центрів, логістичних та інформаційно-аналітичних сервісів, бізнес-інкубаторів, консалтингових, аудиторських та дорадчих центрів.

6. Стимулювати розвиток існуючих та активно формувати нові форми просторової організації бізнесу кластерного типу, що спеціалізуються в галузях і сферах комплексного використання місцевої сировини, природних ресурсів, а також залучають значні частки працездатного населення в регіоні.

7. Ввести в регуляторний інструментарій управлінського механізму інтеграційними процесами, що об'єднує географічно роз'єднані складові форми просторової організації бізнесу, інституційні елементи сприяння транскордонній співпраці (транскордонні центри сприяння просторової інтеграції, агентства іноземного інвестування тощо) та управлінські елементи транснаціонального (транскордонного, трансрегіонального) менеджменту, що передбачає діяльність щодо страхування валютних, операційних, трудових ризиків бізнес-діяльності, а також дотримання норм та захисту інтересів міжнародних контрагентів.

8. Інтенсифікувати інвестиційні заходи щодо залучення та нарощення об'ємів внутрішнього інвестування, підвищення конкурентоспроможності національного виробника та зростання платоспроможності населення в цілях

надання нового імпульсу розвитку перспективних експортоорієнтованих та імпортозаміщуючих виробництв на інноваційній основі.

9. Розробити на державному рівні концепцію політики просторової організації бізнесу як ієрархічної складової перспективної інтегральної концепції просторового розвитку України в рамках державної регіональної політики з її чіткою прив'язкою та узгодженням із існуючими регуляторними механізмами сфери містобудування, економічного розвитку, інноваційного розвитку, розвитку підприємництва тощо.

10. Синхронізувати регуляторні механізми та управлінську діяльність у сфері соціального, економічного та просторового розвитку на всіх рівнях державної управлінської вертикалі – від державного до локального (місцевого) рівня.

Політика просторової організації бізнесу в короткостроковій перспективі повинна керуватись цілями забезпечення розвитку регіонів України за рахунок мобілізації їхнього ендogenous потенціалу підприємництва, а в середньо- та довгостроковій перспективі необхідно здійснити рішучі дії щодо модернізації економіки на якісно нових моделях інноваційного розвитку та підключення національного бізнесу до світових потоків капіталу й технологій за посередництвом інтеграційних форм просторової організації бізнесу. Результативна діяльність форм просторової організації бізнесу синергетично відобразиться на соціально-економічному розвитку регіонів, а також сприятиме збереженню й примноженню людського та фінансового капіталу територій країни.

Висновки до розділу 3

1. Сьогодні необхідність формування в Україні масштабної національної мережі підтримки інноваційних форм ПІБ зумовлена як пріоритетністю їх розвитку як окремих елементів національної інноваційної системи (індустріальні парки, технопарки, бізнес-інкубатори), впровадженням окремих вітчизняних компаній у свою діяльність елементів мережевих структур (використання платформних

технологій, запозичених торговельних марок, аутсорсингу), так і необхідністю забезпечення трансферу технологій, подолання розриву між дослідженнями та їх впровадженням у виробництво. Зарубіжний досвід показав, що ефективним є об'єднання інноваційних форм ПБ у дієву бенчмаркінг-мережу, включаючи фінансово-кредитні та консалтингові установи, ритейл-центри, юридичних і податкових експертів тощо. Підтримка розвитку вітчизняних форм ПБ має забезпечуватись у контексті застосування передових світових практик інноваційної діяльності, активного просування та комерціалізації розробок науково-дослідних установ у світовому масштабі, інформаційного супроводу та комунікації в глобальному просторі.

2. Проведення економічних реформ в Україні необхідно здійснювати на основі врахування сучасних можливостей, що несе ПБ. Тому актуалізуються питання пошуку рішень інституційного характеру щодо стимулювання процесів просторової інтеграції бізнесу. Враховуючи наявні напрацювання та механізми розбудови інноваційно-орієнтованих економік розвинених країн світу в роботі доповнено інституційний інструментарій розбудови системи стимулювання процесів просторової інтеграції бізнесу шляхом просування нової індустріальної економічної політики та підтримки процесів кластеризації підприємницького середовища.

3. Пропозиції щодо доопрацювання, систематизації та взаємоузгодження законодавчого підґрунтя щодо створення, функціонування кластерів акцентують увагу на необхідності: визначення видів і типів кластерів за просторовою та секторальною ознакою; обґрунтування стратегічної мети створення кластера й визначення його організаційно-функціональної структури, порядку створення, державної реєстрації, припинення кластера; визначення прав та обов'язків учасників, майнових питань функціонування кластера; урегулювання порядку здійснення державної підтримки кластерного просторового розвитку регіонів, розробки державних і регіональних програм підтримки кластерів; визначення змісту та суб'єктів інфраструктури підтримки процесів кластеризації просторового розвитку регіонів.

4. Розроблені пропозиції підключення потенціалу індустриальних парків до процесів нової індустріалізації, що передбачає досягнення високих щаблів конкурентоздатності економіки на основі інноваційного розвитку проривних і переформатування старих секторів економіки на векторах четвертої промислової революції та принципах «Індустрії 4.0». З метою використання потенціалу Індустрії 4.0 як інструменту просування та стимулювання розвитку процесів ПІБ необхідно: актуалізувати систему нормативно-правового забезпечення функціонування індустриальних парків у контексті першочергового врахування технологічної та цифрової модернізації промисловості; оновити та синхронізувати наявні національні та регіональні програми підтримки підприємництва на предмет розвитку цифрового бізнесу та пришвидшеної інтеграції цифрових технологій (промислового Інтернету речей, хмарних технологій і «великих даних») у виробничо-операційні, маркетингово-логістичні, аналітичні та моніторингові процеси реального сектору економіки; ініціювати створення на національному та регіональних рівнях інституційних платформ співпраці представників інноваційного класу, науково-освітніх і дослідно-конструкторських інституцій, індустрій та органів влади для провадження технологічно-цифрового прориву; адаптувати системи підготовки професійних кадрів операційної та управлінської ланки для роботи в умовах новітніх технологічних процесів тощо.

5. Розроблено концептуальні засади регулювання просторової інтеграції бізнесу на основі формування взаємовигідної моделі узгодження цілей усіх контрагентів економічних інтеграційних процесів, принципів, методів та інструментів регулювання, управління та стимулювання процесів розвитку бізнесу в регіональних системах для досягнення максимальних просторово-економічних, соціальних, бюджетних, інноваційних ефектів. У роботі виділено чотири типи регулювання просторової організації бізнесу: стримуюче, превентивне, протекціоністське та стимулююче, що відрізняються як цілями та інструментами, так і фокус-групами об'єктів реалізації політики.

6. Запропоновані в роботі складові системи інформаційно-інфраструктурного, організаційно-управлінського та фінансово-економічного

забезпечення політики просторової організації бізнесу на основі визначених стратегічних напрямів, тактичних цілей, а також компетенцій і завдань регуляторних інституцій регіонального та національного рівня сприятимуть досягненню мети нової якості економічного зростання та збалансованого соціально-економічного розвитку регіонів і територіальних громад на основі раціонального використання місцевих економічних ресурсів та конкурентних переваг просторової інтеграції.

Основні положення розділу опубліковані автором у роботах [152; 198; 203; 207; 208].

ВИСНОВКИ

У дисертації поглиблено теоретико-методичні засади розвитку просторової інтеграції бізнесу та розроблено практичні рекомендації щодо вдосконалення регулювання просторової організації бізнесу на основі підвищення потенціалу інтеграції в забезпеченні соціально-економічного розвитку регіону. Результати дослідження дають змогу зробити такі висновки:

1. Стійка тенденція до інтеграції як у межах національних господарських систем, так і в розрізі окремих господарюючих суб'єктів, проявляється у формі взаємопроникнення, ускладнення та взаємопідпорядкування господарських взаємозв'язків і процесів різних ланок і масштабів господарювання. Слід зазначити, що розвиток інтеграційних процесів обумовлюється насамперед посиленням конкурентної боротьби за ринки сировини, збуту, інформації. В умовах жорсткої конкуренції саме співпраця та інтеграція чи то матеріально-технічних, чи фінансово-економічних ресурсів, а також підприємницького капіталу окремих господарюючих суб'єктів у межах інтеграційного утворення створює вигідні конкурентні переваги для всіх його учасників. Таким чином, саме процеси просторової інтеграції бізнесу в сучасних умовах світогосподарського розвитку є локомотивами та детермінантами економічного поступу окремих регіонів, держав і світу загалом.

2. На основі врахування екосистемного характеру багатомірних внутрішніх зв'язків та інтеграційних взаємодій (просторово-часова зв'язність і масштаб інтеграції суб'єктів-учасників форм просторової організації у створенні доданої вартості (цінності), статус інституціоналізації інтеграційних взаємодій, дотримання норм і постулатів ділової етики і довіри) у межах форм просторової організації бізнесу здійснено тетралатеральне позиціонування висхідної траєкторії їх розвитку у форматі просторової матриці. Такий теоретико-методичний підхід обумовив можливість розгляду категорії просторової інтеграції бізнесу як процесу впорядкування та стану взаємодії підприємницьких структур та інституційних суб'єктів організації ділової

активності, що інтегруються в якісно нову просторову екосистему більш високого рівня для досягнення взаємовигідних просторових ефектів.

3. Концептуальні підходи до інтегрального оцінювання потенціалу просторової інтеграції бізнесу регіонів послужили основою для оцінювання інтеграційних можливостей крізь призму потрійної спіралі інноваційного розвитку «бізнес-влада-наука» та наявних форм просторової організації бізнесу; виявлення структурних зрушень економіки та галузевої спеціалізації регіонів у країні; оцінювання потенціалу формування галузевих і міжгалузевих кластерів на регіональному та внутрішньорегіональному рівнях. На основі дослідження обґрунтовано необхідність стимулювання розвитку наявних та активно формувати нові форми просторової організації бізнесу кластерного типу, що спеціалізуються у галузях і сферах комплексного використання територіальних конкурентних переваг, у т.ч. місцевої сировини, природних ресурсів, а також залучають значну частку працездатного населення.

4. Використаний методичний підхід до оцінювання впливу форм просторової інтеграції бізнесу на соціально-економічний розвиток регіону на основі кореляційно-регресійного моделювання дозволив виявити взаємозалежності між розвитком окремих складових інфраструктури ПІБ (технопарки, індустріальні парки, кооперативи, асоціації, концерни й корпорації) та основними показниками соціально-економічного розвитку регіону (ВРП на одну особу, податкові надходження, обсяги капітальних інвестицій і прямих іноземних інвестицій, експорт товарів і послуг, частка інноваційно активних підприємств у загальній кількості промислових підприємств, середньорічна кількість найманих працівників, середньомісячна номінальна заробітна плата й наявний дохід у розрахунку на одну особу). Це слугувало основою для розробки та прогнозування комплексу регуляторних заходів щодо використання потенціалу просторової інтеграції бізнесу в регіоні.

5. Доповнено інституційний інструментарій розбудови системи стимулювання процесів просторової інтеграції бізнесу шляхом розбудови інноваційно орієнтованої індустріальної економічної політики та підтримки

процесів кластеризації підприємницького середовища, що передбачає пропозиції доопрацювання, систематизації та взаємоузгодження законодавчого підґрунтя щодо створення, функціонування кластерів, а також підключення потенціалу індустріальних парків до процесів нової індустріалізації для досягнення високих щаблів конкурентоздатності економіки на основі інноваційного розвитку проривних і переформатування старих секторів економіки на векторах четвертої промислової революції та принципах «Індустрії 4.0». Діяльність регіональних органів влади у напрямі просування кластерної моделі просторового розвитку має скеровуватись у русло оцінювання поточного регіонального кластерного потенціалу та запровадження механізмів стимулювання наявних кластерних форм. Під час розроблення конкретних програмних документів необхідно чітко виокремити перспективні для кластеризації види економічної діяльності в регіоні, а також визначити серед них ті, які потребують державної підтримки задля посилення конкурентних позицій на ринку.

6. Запропонований концептуальний підхід до регулювання просторової організації бізнесу полягає в узгодженні діяльності регуляторних органів, норм державної регіональної політики (у перспективі і національної просторової політики), спрямований на створення рамкових умов гармонізації взаємин суб'єктів бізнесу та держави за посередництвом форм, методів, важелів організаційно-управлінського, нормативно-правового й фінансово-економічного впливу адміністративних органів управління (державних, регіональних, місцевих) у сфері економічного розвитку для досягнення максимальних регіональних соціально-економічних ефектів від просторової організації (інтеграції) бізнесу. У цьому випадку регулювання (політика) просторової організації бізнесу розглядається як ієрархічна складова перспективної інтегральної концепції просторового розвитку України в межах державної регіональної політики і має мати чітку прив'язку та узгодження з наявними регуляторними механізмами сфери містобудування, економічного та інноваційного розвитку, активізації підприємництва тощо.

7. Регулювання просторової організації бізнесу у короткостроковій перспективі має керуватись цілями забезпечення розвитку регіонів України шляхом мобілізації їхнього ендogenous потенціалу підприємництва, а у середньо- та довгостроковій перспективі необхідно здійснити рішучі дії щодо модернізації економіки на якісно нових моделях інноваційного розвитку та підключення національного бізнесу до світових потоків капіталу і технологій за посередництвом інтеграційних форм просторової організації бізнесу. Результативна діяльність форм просторової організації бізнесу синергетично відобразиться на соціально-економічному розвитку регіонів, а також сприятиме збереженню та примноженню людського та фінансового капіталу територій країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Аврамчикова Н. Т. Теория и методология формирования поляризованного пространства в экономике региона: автореф. на соискание д.э.н. : 08.00.05. Красноярск, 2010. 40 с. URL: <http://www.dissercat.com/content/teoriya-i-metodologiya-formirovaniya-polyarizovannogo-prostranstva-v-ekonomike-regiona#ixzz3MoA9ujGb>.
2. Антонюк Д.А., Антонюк К.І. Перспективні форми просторової інтеграції підприємництва в умовах співробітництва з країнами ЄС. Торгівля і ринок України : тематичний зб. наук. праць. Донецький нац. ун-т екон. і торгівлі ім. Михайла Туган-Барановського. Кривий Ріг, 2018. №1(43). С.113-121.
3. Антонюк Д. А. Розвиток інституціональної інфраструктури підприємництва регіону в процесі європейської інтеграції : монографія. Львів : ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України», 2015. 341 с.
4. Амоша О.І., Саломатіна О.І., Передерій С.Л. Аналіз причин низької інноваційної активності високотехнологічних підприємств України. Економіка промисловості. 2011. Випуск № 4. С. 165- 179.
5. Андрушків Б.М. Вплив економічного потенціалу регіону на розвиток кластерних об'єднань підприємств. Економічний простір. 2013. № 79. С. 46-54. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecpros_2013_79_7.
6. Асоціація індустріальних парків України: веб сайт. URL: <http://www.aipu.com.ua>.
7. Афанасьев М., Мясникова Л. Мировая конкуренция и кластеризация экономики. Вопросы экономики. 2005. № 4. С. 75–86.
8. Бабурин В.І. Географические основы управления: Курс лекций по эконом., и полит, географии : учеб. пособие. М.: Дело, 2000. С. 208—216.
9. Бандман М.Л. Территориально-производственные комплексы: теория и практика предплановых исследований. Наука. Сиб. отд-ние, 1980. 256 с.
10. Біржа інвестиційних проєктів: веб-сайт. URL: <https://startup.ua/news/bankam-doveryat-nelzja.html>.

11. Блауг М. Економічна теорія в ретроспективі : пер. з англ. К.: Основи, 2001. 670 с.
12. Богомолов А.И., Невежин В.П. Хроноэкономика – наука, которую предстоит создать. Международный журнал экспериментального образования. 2015. № 11 С. 85-92.
13. Бойко М.Г., Михайліченко Г.І. Туристичні кластери як інноваційна компонента економічного розвитку регіонів. Вісник ДІТБ. 2013. № 17. С. 16-25.
14. Бос Х. Размещение хозяйства : пер. с англ. М.: Прогресе, 1970. 157 с.
15. Брижань І.А., Савицька І.М. Вплив кластерних об'єднань на розвиток підприємств і регіонів. Вісник Хмельницького національного університету. 2011. С. 189-194.
16. Бутко М. П., Самійленко Г. М. Методичні аспекти кластеризації промислового комплексу регіону. Економіка та держава. 2010. № 2/2010. С. 38-43.
17. Бюджетний кодекс України URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/paran2431#n2431>.
18. Вакуленко В. Л. Пільгове оподаткування як засіб активізації залучення іноземних інвестицій (зарубіжний досвід). URL: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_10/50.pdf
19. Вебер А. Теория размещения промышленности : пер. с нем. М.: Л.: Книга, 1926. 224 с.
20. Відкритий моніторинг державних витрат. Електронна система публічних закупівель ProZorro: веб-сайт. URL: <http://bi.prozorro.org/sense/app/fba3f2f2-cf55-40a0-a79f-b74f5ce947c2/sheet/HbXjQep/state/analysis>
21. Вунге В. Теоретическая география : пер. с англ. М.: Прогресс, 1967. 280 с.
22. Галимов Д.А., Ключовкин В.Н. Кластеры: проблемы теории и практики : монография. Бийск : Изд-во Алт. гос. техн. ун-та, 2010. 96 с.
23. Гальчинський А.П., Львовчкін С.В., Семиноженко В.П. Економіка знань: виклики глобалізації та Україна. К.: НІСД, 2004. 261 с.
24. Гамильтон Я. Модели размещения промышленности. Модели в

географи : пер. с англ. / под ред. П. Хаг-гета, Дж. Чорли. М.: Прогресс, 1971. С. 87—145.

25. Голд Дж. Психология и география. Основы поведенческой географии : пер. с англ. / Дж. Голд ; авт. предисл. СВ. Федулов. М.: Прогресс, 1990. 304 с.

26. Госпер Герт-Жан. Очередная Силиконовая долина? Часть первая. О взаимосвязях между географическими кластерами и государственной политикой. URL: <http://www.russ.ru/avtory/Frederic-Sote-Per-Dezrosher-Gert-Zhan-Hosper>.

27. Господарський кодекс України: Закон України № 436-IV від 16.01.2003 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.

28. Гощинська Д.Я. Принципи та моделі партнерства в умовах розвитку кластерної взаємодії ІТ-підприємств. Ефективна економіка. 2016. №1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4747>.

29. Гощинська Д.Я. Формування комунікаційної стратегії в умовах кластерної взаємодії підприємств. Сталий розвиток економіки. 2016. №1 (30). С. 110-115.

30. Грабовецький Б.Є. Методи експертних оцінок: теорія, методологія, напрямки використання : монографія. Вінниця : ВНТУ, 2010. 171 с.

31. Гранберг А. Учебник "Основы региональной экономики": о структуре, методологии и содержании. Рос. эконом, журн. 2000. № 10. С. 61-74.

32. Гранберг А. Учебник "Основы региональной экономики": о структуре, методологии и содержании // Рос. эконом, журнал. 2001. №1. С.100-115.

33. Гранберг А.Г. Основы региональной экономики : учебник. М.: ГУВШЭ, 2001. 495 с.

34. Грицай О.В. Центр и периферия в региональном развитии. М.: Наука, 1991. 168 с.

35. Гриценко С.І., Таранич А.В. Стратегія міжнародної економічної діяльності кластерних утворень в інформаційній економіці: монографія. Донецьк : ДонНУ, 2010. 228 с.

36. Гудзь О.Є. Аутсорсинг сучасна філософія управління розвитком підприємницькою діяльністю. Управление развитием предпринимательства в современных условиях: материалы второй международной научно-практической

конференції. Симферополь: ДИАЙПИ, 2012. 206 с.

37. Гудзь О.Є. Гармонізація механізму стратегічного управління інноваційним розвитком підприємства. Глобальні та національні проблеми економіки. 2015. № 3. С. 26-32. URL: <http://globalnational.in.ua/>.

38. Гусєва О.Ю. Управління стратегічними змінами: теорія і прикладні аспекти : монографія. Донецьк: Вид-во “Ноулідж” (донецьке відділення), 2014. 395 с.

39. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

40. Джонсон РДж. География и географы: Очерк развития англо-американской социальной географии после 1945 г. : пер. с англ. М.: Прогресс, 1987. 368 с.

41. Дорогунцов С.І., Олійник Я.Б., Степаненко А.В. Теорії розміщення продуктивних сил і регіональної економіки: навч. посіб. К.: Стафед-2, 2001. 143 с.

42. Досвід вільних індустріальних зон у Грузії – огляд. URL: <http://taxlink.ua/ua/news/dosvid-vilnih-industrialnih-zon-u-gruzii-ogljad.htm>.

43. Дубницький В.І. Теоретико-методологічні обґрунтування системи економічних кластерів в умовах співробітництва регіонів. Економічні науки. Серія “Економічна теорія та економічна історія”. Збірник наукових праць ЛНТУ. Ч.1. 2009. Випуск 6 (23). С. 32.

44. Економічний бюлетень Посольства України в Республіці Польща, липень 2015 року. URL: <http://www.poland.mfa.gov.ua/mediafiles/sites/poland/files/105.doc>.

45. Ермишина А. В. Конкурентоспособность региона: методика оценки потенциала кластеризации. URL: <http://www.citystrategy.leontief.ru>.

46. Ефимычев Ю.И., Захаров И.В. Промышленные кластеры и экономический рост. Вестник Нижегородского гос. ун-та им. Н. И. Лобачевского. (Серия "Экономика и финансы"). 2005.

47. Європейський досвід нормативно-проектного забезпечення розвитку інформаційного суспільства: висновки для України. Аналітична доповідь. Національний інститут стратегічних досліджень. Київ, 2014. URL:

<http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/Gnatyuk-59546.pdf>.

48. Євросоюз підтримує польський бізнес. URL: http://inpl.com.ua/UA/?pg=esforbis_

49. Єпіфанов А.О., Сало І.В. Регіональна економіка : навч. посіб. К.: Наук. думка, 1999. 344 с.

50. Жефруа Ф., Никитаев В. Опыт создания и развития кластеров технического текстиля во Франции. Технический текстиль. 2009. № 22. URL: <http://www.rustm.net>.

51. Жигалкевич Ж.М. Кластери взаємодіючих підприємств та їх класифікація. Вісник ОНУ імені І.І. Мечникова. 2014. Вип. 2/3, Т. 19. С. 98-101.

52. Заблоцький Б.Ф. Регіональна економіка : навч. посіб. Л.: Новий світ-2000, 2007. 548 с.

53. Заблоцький Б.Ф. Розміщення продуктивних сил України: Національна макроекономіка : посібник. К.: Академвидав, 2008. 368 с.

54. Заболотний Г.М., Ступницький А.М. Стратегічні індустріальні кластери і конкурентоспроможність компаній (підприємств) на світовому ринку : підручник. Вінниця : Вадим Клименко, 2004. 192 с.

55. Загальні тенденції тіньової економіки в Україні за 2016 рік. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України: К., 2017. 23 с.

56. Изард У. Методы регионального анализа : введение в науку о регионах : пер. с англ. М.: Прогресс, 1966. 660 с.

57. ІКТ у рамковій програмі “Горизонт 2020”. Національний Інформаційний Центр зі Співробітництва з ЄС у сфері науки і технологій: веб-сайт. URL: <http://www.fp7-ncp.kiev.ua/index.php/uk/>.

58. Ільчук В.П., Хоменко І.О., Лисенко І.В. Кластерна стратегія розвитку економіки регіону: монографія. Чернігів: Черніг. держ. технол. ун-т, 2013. 367 с.

59. Індекс сприйняття корупції. Transparency International Ukraine. URL: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-koruptsiyi-cpi-2016/>

60. Індустріальні парки в Україні / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. URL: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=6463d3ba-aa13-4e54-8db9-0f36642c43d9&tag=IndustrialniParkiVUkraini>.

61. Інноваційна діяльність та трансфер технологій / Міністерство освіти і науки України. URL: <http://mon.gov.ua/activity/innovacijna-diyalnist-ta-transfer-technologij>.

62. Інноваційна діяльність у Львівській області за 2007 рік: статистичний збірник. Головне управління статистики у Львівській області. Л.: 2008. 112 с.

63. Інноваційне підприємництво: креативність, комерціалізація, екосистема: навч. посіб. для вищих навч. закладів / авт. кол. Ю. М. Бажал, І. В. Бакушевич, У. Венесаар та ін.; за ред. д-ра екон. наук, проф. Ю. М. Бажала. К.: Унів. Вид-во Пульсари, 2015. С. 260-262.

64. Каганский В. Культурный ландшафт и советское обитаемое пространство : сб. ст. Новое лит. обозрение, 2000. 576 с.

65. Калініченко Л.Л. Аспект взаємодії суб'єктів промислового кластеру. Розвиток методів управління та господарювання на транспорті. 2011. № 34. URL: <http://nbuv.gov.ua>.

66. Кастельс М. Становление общества сетевых структур. Новая постиндустриальная волна на Западе. Антология / под ред. В.Л. Иноземцева. М., 1999. С. 494-505.

67. Каталевский, Д.Ю. Основы имитационного моделирования и системного анализа в управлении: учебное пособие; 2-е изд., перераб. и доп. М.: Издательский дом “Дело” РАНХиГС, 2015. 496 с.

68. Квартальні та річні огляди ринку ІСІ в Україні. Українська Асоціація Інвестиційного Бізнесу: веб-сайт. URL: http://www.uaib.com.ua/analituaib/publ_ici_quart.html

69. Кистанов В.В., Копылов Н.В. Региональная экономика России : учеб. для вузов. М.: Финансы и статистика, 2006. 584 с.

70. Кластери в економіці України: монографія / за наук. ред. докт. екон. наук., проф. М.П. Войнаренка. Хмельницький: ХНУ, 2014. 1085 с.

71. Клейнер Г. Разорванный мир. Эксперт. 2002. № 3.

72. Ковальська Л.Л., Чужкова О.Ю. Територіальна організація роздрібної торговельної мережі регіонів України: оцінка та механізми забезпечення її раціональності : монографія. Луцький національний технічний університет.

Луцьк, 2011. 216 с.

73. Ковров Г.С. Методические аспекты кластеризации базовых отраслей промышленности экономики региона. Проблемы современной экономики. 2014. № 4(52). С. 51-53.

74. Колодина Е.А. . Имплитная целевая функция экономической интеграции. Экономика и управление. 2002. № 3 (32). С. 18-22.

75. Колосовский Н.Л. Теория экономического районирования. М.: Мысль, 1969. 336 с.

76. Корецька Н.І. Удосконалення територіальної організації банківської системи регіонів України : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.05 / Луцький національний технічний університет. Луцьк, 2009. 279 с.

77. Коуз Р. Фирма, рынок и право / пер. с англ. М.: Новое издательство, 2007. 224 с.

78. Коцкулич Т. Трансакційні витрати: основні аспекти теорії трансакційних витрат як фактора оптимізації діяльності підприємств. Інституціональна економіка. Серія Економіст. 2014. №7. С. 36-39.

79. Леонтьев В.В. Межотраслевая экономика : пер. с англ. М.: Прогресс, 1997.

80. Лёш А. Географическое размещение хозяйства : пер. с нем. М.: Изд-во иностр. лит-ры, 1959. 465 с.

81. Линдерт П.Х. Экономика мирохозяйственных связей : пер. с англ. М.: Прогресс, 1992. 520 с.

82. Липец ЮТ., Пуляркин В.А., Шлихтер С.Б. География мирового хозяйства : учеб. пособие для студентов. М.: ВЛАДОС, 1999. С. 18—89.

83. Литкова Н. Налоговые льготы в Республике Беларусь, в частности по НДС. URL: <http://www.gb.by/aktual/nalogooblozhenie/nalogovye-lgoty>.

84. Луцишин П., Клімонт Д., Луцишин Н. Територіальна організація суспільства (основи теорії): Навч. посібник. Луцьк: Ред.-вид.відд. «Вежа» Волин. Держ. Ун-ту ім. Лесі України, 2001. 334 с.

85. Мазур А. Г., Мазур С. А. Просторові аспекти розвитку регіональних економічних систем. Збірник наукових праць Вінницького національного

аграрного університету. Серія : економічні науки. 2014. Вип. 1. С. 26-32.

86. Майергойз И.М. Территориальная структура хозяйства. Новосибирск : Наука, Сиб. отд-ние, 1986. 302 с.

87. Макаренко М.В. Управління економічним потенціалом регіону як основою формування конкурентних переваг регіону. Актуальні проблеми економіки. 2012. № 4 (130). С. 217–224.

88. Марков Л.С. Экономические кластеры: понятия и характерные черты. Актуальные проблемы социально-экономического развития: взгляд молодых ученых : сб. науч. тр. / под ред. В.Б. Селиверстова, В.М. Марковой, Е.С. Гвоздевой. Разд. 1. Новосибирск : ИЭОПП СО РАН, 2005. С. 102—123.

89. Маршалл А. Принципы экономической науки : пер. с англ. Т. 1. М.: Прогресс, 1993. 416 с.

90. Матвієнко Р. О. Механізм формування категорії «простір». Актуальні проблеми економіки. 2013. № 6(144). С. 17-20.

91. Махновська Н.Д. Стійкий розвиток регіонів України на базі кластеризації: колективна монографія. Дніпропетровськ : ІМА–прес, 2012. 280 с.

92. Мельник М.І. Інституційне забезпечення безпеки бізнес-середовища України в умовах європейської інтеграції. Економіка. Управління. Інновації. Житомирський державний університет ім. Івана Франка. 2014. Вип. 1(11). С. 69-82.

93. Мельник М. І. Інституційне забезпечення розвитку ІТ-сектору в Україні: основні проблеми та пріоритетні напрями вдосконалення. Регіональна економіка. 2018. №1(87). С.102-110.

94. Мельник М. І. Метрополізаційні процеси в регіоні: концептуальні підходи до просторового аналізу. Регіональна економіка. 2014. №3. С. 86-97.

95. Мельник М. І. Пріоритети розвитку інноваційних кластерів в харчовій промисловості України. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Львів, 2016. Вип. 4 (120). С.6-15.

96. Мельник М. І. Просторові форми організації бізнесу як чинник забезпечення конкурентоспроможності регіональної. Конкурентоспроможність в умовах глобалізації: реалії, проблеми та перспективи : матеріали Дев'ятої

міжнародної науково-практичної конференції / наук. ред. І. В. Саух. Житомирська філія Київського інституту бізнесу та технологій. Житомир, 2015. С. 69-70.

97. Мельник М. І., Кушнірецька О.В. Просторовий розвиток індустріальних парків в контексті метрополізації. Регіональна економіка. 2016. №2(80). С.54-61.

98. Мельник М. І., Лещух І.В. Податковий контроль в Україні: проблеми та пріоритети підвищення ефективності : монографія / ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долішнього НАН України», Львів, 2015. 330 с.

99. Мельник М. І., Олійник Н. Р. Інституційні деформації фіскального середовища діяльності великих платників податків в Україні: вплив на розвиток бізнесу. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Львів, 2016. Вип. 3 (119). С.3-9.

100. Метрополійні функції великих міст України: потенціал розвитку та перспективи реалізації : монографія / НАН України. Державна установа «Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долішнього НАН України»; наук. ред. М.І. Мельник. Львів, 2016. 552 с.

101. Минакир П. А. Пространственная экономика: эволюция подходов и методология. Пространственная экономика. 2010. № 2. С. 6-32.

102. Міжнародні економічні відносини : підручник / за ред. А. П. Голікова, О. А. Довгаль. Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. 464с.

103. Мікула Н.А., Базиліук В.Б. Сучасні підходи до визначення сутності та класифікації кластерів. Наукові записки. Львів : УАД, 2011. № 1. С. 138-145.

104. Міністерство економіки Республіки Словаччин: веб сайт. URL: <http://www.economy.gov.sk/>

105. Міста-центри економічної активності у забезпеченні ендегенного розвитку регіонів / О.О. Ткаченко, М.І. Мельник, Р.Є. Яремчук, С.Д. Щеглюк. Територіальний розвиток і регіональна політика в Україні: Виклики та пріоритети сталого ендегенного зростання регіонів України в умовах сучасних реформ: наукова доповідь. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені

М.І. Долішнього НАН України». Львів, 2018. 159 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку»). С.37-47.

106. Мунтиян В. И. Стратегический замысел экономического развития стран СНГ. Инновации. Санкт-Петербургский государственный электротехнический университет «ЛЭТИ» им. В.И. Ульянова (Ленина). – 2008. №7. С. 3-10.

107. Наукова та інноваційна діяльність України. Статистичний збірник. К., 2017. 140 с.

108. Національний класифікатор України. Класифікація видів економічної діяльності (ДК 009:2010) Чинний від 01.01.2012 р. URL: <http://bl.biz.ua/wp-content/uploads/2014/12/kved-2014-ukraine.pdf>.

109. Некрасов Н.Н. Региональная экономика. Теория, проблемы, методы. М.: Экономика, 1978. 344 с.

110. Нова регіональна політика для нової України: Аналітична доповідь (Скороче-на версія). К.: Інститут суспільно-економічних досліджень, 2017. 36 с.

111. Новий курс: реформи в Україні 2010–2015. Національна доповідь / за заг. ред. В.М. Гейця та ін. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/books/2010/10nandop/index.html>.

112. Новый энциклопедический словарь / Под общ. ред. акад. К. К. Арсеньева. — СПб.-Пг.: Изд-во Ф. А. Брокгауз и И. А. Ефрон, 1911-1916. — Т. 1-29.

113. Нусінов В.Я., Шура Н.О. Удосконалення методики оцінки економічного потенціалу підприємства з використанням потенціальних галузевих кластерів. Вісник ЖДТУ, 2017. № 3 (81). С. 80–88.

114. О промышленных парках: Закон Республики Молдова от 15 июля 2010 года №182. URL: http://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=31903.

115. Оксенюк К.І. Формування та розвиток регіональних інноваційних кластерів. Бізнес-Інформ. 2012. №9. С. 47-50.

116. Офіційна сторінка науково-технологічного парку «Яворів». URL: http://tp-yavoriv.at.ua/index/pro_tekhnopark/0-10.

117. Офіційний курс валют. Міністерство фінансів України: веб сайт.

URL:<https://bank.gov.ua/control/uk/curmetal/currency/search/form/period?startPeriod=28.01.2018&endPeriod=28.01.2018&charCode=169&step=daily&outer=table>.

118. Павлов К.В., Растворцева С.Н., Череповская Н.А. Методический подход к идентификации потенциальных кластеров в региональной экономике. Региональная экономика: теория и практика. 2015. № 10(385). С. 15-26.

119. Паламарчук М.М., Паламарчук О.М. Економічна і соціальна географія України з основами теорії. К.: Знання, 1998. 416 с.

120. Перелік концепцій індустріальних парків включених до Реєстру індустріальних (промислових) парків. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України: веб сайт. URL: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=6463d3ba-aa13-4e54-8db9-0f36642c43d9&tag=IndustrialniParkiVUkraini>.

121. Перру Ф. Экономика XX века. 25 ключевых книг по экономике / пер. с фр. А. Бейтон, А. Казорла, К. Далло и др. Урал : ИТО, 1999. С. 427—448.

122. Пилипенко А. А. Стратегічна інтеграція підприємств: механізм управління та моделювання розвитку : монографія. Х.: ВД "Інжек", 2008. 408 с.

123. Підгрушний Г. П. Сучасні процеси територіальної організації промисловості регіонів України. Український географічний журнал. 2006. №1. С. 29-32.

124. Підгрушний Г.П. Сутність категорії «територіальна організація суспільства». Проблеми суспільної географії : Зб. наук. пр. К.: Інститут географії НАН України. 2010. Вип. 1. С. 49-54.

125. Пістун М.Д. Основи теорії суспільної географії : навч. Посіб. К.: Вища шк., 1996. 232 с.

126. Пістун М.Д. Регіональна політика в Україні : суспільно-географічний аспект / М.Д. Пістун та ін. К.: Київ, ун-т, 2004. 130 с.

127. Плескач В.Л., Затонацька Т.Г. Електронна комерція: підручник. К: Знання, 2007. 535 с.

128. Польська агенція бізнес-аутсортингу та консалтингу inPL group: веб сайт. URL: <http://inpl.com.ua/>.

129. Поповній ВА. Регіонально-цілісний підхід в економіці. К. : Наук. думка, 1993. 219 с.

130. Портер М. Конкурентное преимущество: как достичь высокого результата и обеспечить его устойчивость. М.: Альпина Бизнес Букс, 2005. 654 с.
131. Портер М. Конкуренция : пер. с англ. Вильямс, 2000. 495 с.
132. Портер М. Международная конкуренция: конкурентные преимущества стран : пер. с англ. М.: Междунар. отношения, 1993. 669 с.
133. Портер М.Э. Конкуренция: учеб. пособие / пер. с англ. М.: Издательський дом "Вильямс", 2001. 495 с.
134. Поручник А.М. Національний інтерес України: економічна самодостатність у глобальному вимірі : монографія. К.: КНЕУ, 2008. 358 с.
135. Посібник з кластерного розвитку. Україна: Послуги з підтримки МСП в пріоритетних регіонах. Державний Комітет України з питань регуляторної політики та підприємництва. К.: 2006. 38с.
136. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо розвитку вітчизняного виробництва шляхом стимулювання залучення інвестицій в реальний сектор економіки через індустріальні парки». URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/GH1YZDTA.html.
137. Про електронну комерцію : Закон України від 03.09.2015 № 675-VIII. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/675-19>.
138. Про зайнятість населення : Закон України від 05.07.2012 № 5067-VI // Голос України. 2012. 18 серпня (№ 153–154).
139. Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції реформування державної політики в інноваційній сфері на 2015-2019 роки: Розпорядження Каб. Міністрів України від 04.06.2015 № 575-р. Урядовий кур'єр від 18.06.2015. № 108.
140. Про затвердження Стратегії розвитку морських портів України на період до 2038 року: Розпорядження Каб. Міністрів України від 11.07.2013 № 548-р. Офіційний вісник України від 20.08.2013. № 61, стор. 45, стаття 2194.
141. Про індустріальні парки: Закон України від 21.06.2012 № 5018-VI. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/5018-17/page2>.
142. Про інститути спільного інвестування : Закон України від 05.07.2012 №

5080-VI. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5080-17>.

143. Про спеціальну економічну зону «Яворів»: Закон України від 15 січня 1999 року № 402-XIV. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/402-14>

144. Про спеціальну економічну зону туристсько-рекреаційного типу «Курортотоліс Трускавець»: Закон України від 18 березня 1999 року № 514-XIV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/514-14>

145. Про схвалення Концепції Загальнодержавної цільової економічної програми розвитку промисловості на період до 2020 року: Розпорядження Каб. Міністрів України від 17.07.2013 № 603-р. Офіційний вісник України від 06.09.2013. 2013 р. № 66, стор. 126.

146. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації: Розпорядження Каб. Міністрів України від 17.01.2018 № 67-р. Урядовий кур'єр від 11.05.2018. № 88.

147. Про схвалення Стратегії розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року: Розпорядження Каб. Міністрів України від від 17.10.2013 № 806-р. Урядовий кур'єр від 21.11.2013. № 215.

148. Про схвалення Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року: Розпорядження Каб. Міністрів України від 24.05.2017 р. № 641-р. Урядовий кур'єр від 04.08.2017. № 144.

149. Проект Закону про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні № 1256 від 04.12.2014. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=52717.

150. Проект закону України “Про електронні комунікації”. URL: <http://www.rbc.ua/ukr/news/nkrsinaprait-zakonoproekt-ob-elektronnyh-1446136606.html>.

151. Проект Концепції створення кластерів в Україні. URL: <http://biznes.od.ua>.

152. Просторові форми організації бізнесу в Україні: тенденції, перспективи та механізми розвитку: наукова доповідь / НАН України. ДУ

«Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України»; наук. редактор М.І. Мельник. Львів, 2018. 107 с.

153. Растворцева С.Н., Снитко Л.Т., Череповская А.Н. Методика оценки экономического потенциала для развития кластеров. Дайджест-Финансы. № 9(225). 2013. С. 18-29.

154. Региональная экономика : учебник / под ред. Т. Морозовой. М.: Юнити-Дана, 2003. 520 с.

155. Региональная экономика. Контрольные вопросы по курсу к экзамену. Официальный информационный ресурс Российского государственного гуманитарного университета [Электронный ресурс].

156. Региональная экономика: учебник / под ред. В.И. Видяпина, М.В. Степанова. М.: ИНФРА-М, 2005. 665 с.

157. Регіональна економіка / за ред. проф. І.Р. Михасюка. Л. : Укр. технології, 1998. 240 с.

158. Регіони України. 2017 рік. Статистичний збірник / За редакцією І. Є. Вернера. Державна служба статистики України.: К, 2017. Ч. 2. 688 с.

159. Рекомендації Міжнародної науково-практичної конференції «Кластеризація - вагомий фактор підвищення конкурентоспроможності економіки України». URL: <http://ucluster.org/blog/2014/09>.

160. Рекорд С.И. Развитие промышленно-инновационных кластеров в Европе: эволюция и современная дискуссия : монография. СПб. : Изд-во СПбГУЭФ, 2010. 109 с.

161. Рибак Ю.В. Теоретичні засади дослідження розвитку та функціонування кластерів в умовах глобальної конкурентної боротьби. Формування ринкових відносин в Україні. 2012. № 2. С. 94-101. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/frvu_2012_2_22.

162. Рівень розвитку інформаційно-комунікаційних технологій в Україні та світі. URL: <http://edclub.com.ua/analitika/riven-rozvytku-informaciyno-komunikaciyhitehnologiy-vukraini-ta-sviti>.

163. Родионова И А. Макрогеография промышленности мира : пособие для студентов вузов. М.: Московский Лицей, 2000. С. 46—57.

164. Родоман Б.Б. Территориальные ареалы и сети: Очерки теоретической географии : учеб. Пособие. Смоленск : Ойкумена, 1999. 256 с.
165. Родюк А. Державі економія, а бізнесу – комфорт. URL: <http://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/derzhavi-ekonomiya-a-biznesu--komfort-.html>.
166. Рожков Г.В. Генезис инновационной экономики в России : монография / под ред. С.Г. Ерошенкова. М. : МАКС Пресс, 2009. 888 с.
167. Розвиток регіонів України через кластери. Києво-Могилянська бізнес-школа. URL: <https://KMBS.UA/NEWS/ROZVITOK-REGIONIV-UKRAYINI-CHEREZ-KLASTERI>.
168. Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка : підручник / наук. ред.: С. І. Дорогунцов. Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана. К., 2005. 988 с.
169. Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка : підручник / наук. ред.: В.В. Ковалевський, О.Л. Михайлюк, В.Ф. Семенов. 6-те вид., випр. К.: Знання, 2004. 380 с.
170. Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка : навч. посіб. / Долішній М.І., Стадницький Ю.І., Загородній А.Г., Товкан. О.Е. Л.: Нац. ун-т "Львівська політехніка", 2003. 256 с.
171. Розміщення продуктивних сил України : підручник / наук. ред.: Є. П. Качан..: Юридична книга, 2001. 552 с.
172. Самуэльсон П., Нордхауз В. Экономика : учеб. пособие : пер. с англ. М.: БИНОМ, 1997. 800 с.
173. Саушкин ЮТ. Географическая наука в прошлом, настоящем, будущем : пособие для учителей. М. : Просвещение, 1980. 269 с.
174. Саушкин ЮТ. История и методология географической науки : курс лекций. М.: МГУ, 1976. 422 с.
175. Світовий Банк: веб-сайт. URL: <http://data.worldbank.org>.
176. Семенов В. Ф. Регіональна економіка : навчальний пос. Київ, 2008. 595 с.
177. Семенова Н. Н. Наука как фактор глобализации. Наука в условиях глобализации. М. : Логос, 2008.

178. Сердюк В.А. Сетевые и виртуальные организации: состояние, перспективы развития. Менеджмент в России и за рубежом. 2002. № 5. URL: <http://www.mevriz.ru/articles/2002/5/1033.html>.

179. Сисоев Є. Стратегічний національний проект “Інноваційна Україна”. URL: <http://www.slideshare.net/YevgenSysoyev/ss-32717561>.

180. Скородумов П.В. Имитационное моделирование экономических систем: программные средства и направления их совершенствования. Проблемы развития территории. 2015. Вып. 2 (76). С. 62-72.

181. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов : пер. с англ. М.: Наука, 1993. 572 с.

182. Собкевич О. В., Шевченко А. В. Напрями та завдання інноваційної політики у промисловості у контексті формування національної інноваційної системи України: Аналітична записка. URL: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/inovasiyna_polituka-72157.pdf.

183. Собкевич О., Русан В., Юрченко А. Щодо державної політики підтримки розвитку аграрних кластерів в Україні: Аналітична записка. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/760>.

184. Соколенко С. И. Производственные системы глобализации: Сети. Альянсы. Партнерства. Кластеры: Украинский контекст. К.: Логос, 2002. 646 с.

185. Соколенко С. Структура кластерних систем по регіонах України. URL: <http://ucluster.org/blog/2012/06/struktura-klasternikh-sistem-po-regionakh-ukraini/>.

186. Спеціальні економічні зони у Львівській області. 2007 рік: статистичний збірник. Головне управління статистики у Львівській області. Л.: 2008. 41 с.

187. Справочник инвестора: Польша. Правила бизнеса. URL: <http://www.paiz.gov.pl/index/?id=598b3e71ec378bd83e0a727608b5db>.

188. Стадницький Ю.І., Комарницький І.М., Товкан О.Е. Просторологія: Словник-довідник. Львів : Апріорі, 2010. 424 с.

189. Створення та функціонування інноваційних кластерів. URL: http://old.dknii.gov.ua/?q=system/files/sites/default/files/images/Stvor_ta_funk_klasteriv.pdf.

190. Стеченко Д.М. Розміщення продуктивних сил і регіоналістика : навч. посіб. К.: Вікар, 2001. 377 с.
191. Сторонянська І. Міжрегіональні інтеграційні процеси в Україні: тенденції та перспективи розвитку. Львів: ІРД НАН України, 2009. 392 с.
192. Сторонянська І. Регіональний розвиток України: проблеми інтеграції та конвергенції. Львів: ІРД НАН України, 2010. 324 с.
193. Стратегія розвитку високотехнологічних галузей України до 2025 р. URL: <http://www.me.gov.ua/Documents/Download?id=8b96d8a1-8009-4c0e-a7d5-a7d96a2a7072>.
194. Стратегія розвитку Львівської області на період до 2020 року. Львівська обласна державна адміністрація: веб сайт. URL: http://loda.gov.ua/programy_ta_strategii.
195. Територіальна організація в Україні як наукова проблема: регіонально-історичний та політико-адміністративний виміри. Київ, 2008. 160 с.
196. Ткач С. М. Управління ризиками інвестиційної діяльності в регіоні: теоретичні основи та прикладні аспекти : монографія. Львів : ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України», 2015. 234 с.
197. Ткач С.М. Проблемні питання інституційного забезпечення просторової організації бізнесу в Україні : експертний коментар. ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долішнього НАН України». Львів, 2017. 11 с. URL: <http://ird.gov.ua/irdp/e20170302.pdf>
198. Ткаченко О.О. Інститути підтримки просторової інтеграції бізнесу: іноземний досвід. Управління інноваційним процесом в Україні: проблеми комерціалізації науково-технічних розробок: тези доповідей VII Міжнародної науково-практичної конференції. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2018. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM). – С.124-126.
199. Ткаченко О.О. Методичні підходи до визначення потенціалу просторової інтеграції бізнесу в регіоні. *Вісник Одеського національного університету. Економіка*. 2018. Том 23. Випуск 1(66). С.83-87.
200. Ткаченко О.О. Оцінювання потенціалу кластероутворення в регіоні: методичний аспект. Трансформаційні процеси в економіці України:

глобальні та регіональні аспекти : Матеріали II Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції молодих учених, аспірантів та студентів, 24 листопада 2017 р., Львів / ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України», Інститут економіки і менеджменту НУ «Львівська політехніка», Науково-навчальний комплекс «Економосвіта» ; відп. за вип. О. Б. Цісінська. – Львів, 2017. – С.331-334.

201. Ткаченко О.О. Потенціал просторової інтеграції бізнесу регіонів України в умовах глобалізаційних викликів / О.О. Ткаченко // Актуальні проблеми та перспективи розвитку України в галузі управління та адміністрування: ініціативи молоді : матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. Х.: ХДУХТ, 2018. URL: <http://www.hduht.edu.ua/index.php/uk/nauka/conf/1635-conf-17-5-18>.

202. Ткаченко О.О. Потенціал розвитку просторової інтеграції бізнесу в регіонах України: аналіз та оцінювання. Регіональна економіка. 2018. №1 (87). С.48-56.

203. Ткаченко О.О. Просторова інтеграція бізнесу в регіонах України крізь призму потрійної спіралі інноваційного розвитку. Формування ефективної моделі розвитку підприємства в умовах ринкової економіки : тези V Міжнародної науково-практ.конференції. Житомир, 2017. С.278-282.

204. Ткаченко О.О. Розвиток понятійно-термінологічного апарату дослідження процесів просторової інтеграції бізнесу. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Львів. 2017. Вип. 4 (120). С.11-15.

205. Ткаченко О.О., Кушнірецька О.В. Особливості просторової інтеграції бізнесу в умовах постіндустріального розвитку: побудова просторової матриці. Економіка та суспільство. 2017. №3. URL: <http://economyandsociety.in.ua/journal-13/20-stati-13/1553-kushniretska-o-v-tkachenko-o-o.-> С.856-862.

206. Ткаченко О.О., Мельник М.І. Ефекти просторової інтеграції бізнесу. Економіка і культура України в світових глобалізаційних процесах: позиціонування і реалії: тези доповідей III Міжнар. наук.-практ. конф. Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2018. С.178-181.

207. Ткаченко О.О., Мельник М.І., Щеглюк С.Д. Сталий розвиток міст і громад. Цілі сталого розвитку для України: регіональний вимір : аналітична доповідь. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України». Львів, 2018. 90 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку»). С.64-72.
208. Ткаченко О.О., Ткач С.М. Економічний потенціал формування галузевих кластерів за регіонами України. Просторові форми організації бізнесу в Україні: тенденції, перспективи та механізми розвитку: наукова доповідь / НАН України. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України»; наук. редактор М.І. Мельник. Львів, 2018. 106 с. С.32-40.
209. ТОП-25 найбільших ІТ-компаній України. Спільнота програмістів. URL: <https://jobs.dou.ua/top25/>.
210. Топчієв О.Т. Основи суспільної географії : навч. посіб. Одеса : Астропринт, 2001. 560 с.
211. Третько В.В., Любохинець О.В. Світовий досвід становлення та розвитку кластерів як інструмента активізації трансферу технологій. С.131-136. URL: www.nbuv.gov.ua/portal/natural/Vnulp/Ekonomika/2008_628/52.pdf.
212. Трофимова О.М. Методические рекомендации по выявлению и анализу кластеров в экономике старопромышленного региона. Вопросы управления. 2011. Выпуск № (15). С. 108-114.
213. Тюнен фон И.-Г. Изолированное государство. М.: Эконом, жизнь. 1926.
214. Украинский В.Н. Современная французская пространственная экономика: теория близости и типологизация локализованных экономических систем. Пространственная экономика. 2011. № 2. С. 92-126.
215. Ул'янченко Ю. О. Інституціональні фактори інноваційного розвитку регіонів на основі кластерного підходу. URL: <http://www.nbuv.gov.ua>.
216. Урікова О. М. Дослідження процесів управління інформаційними ресурсами фінансово-промислових груп. Зб. наук. праць. Логістика. Вісник Національного університету "Львівська політехніка". 2010. №690. С. 743-751.

217. Урунов А.А. Теоретические основы региональной экономики. Курс лекций по дисциплине "Региональная экономика". Гл. 3. М.: ГУУ, 2005 [Электронный ресурс].

218. Фащевський М.І. Методологічні засади територіальної організації господарства. Проблеми суспільної географії : Зб. наук. пр. К. : Інститут географії НАН України. 2010. Вип. 1. С. 15-18.

219. Федулова Л.І. Кластерна політика в системі забезпечення технологічного розвитку регіонів. Економічні науки. Серія «Регіональна економіка». 2010. № 7(27). URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/en_re/2010_7_5/20.pdf.

220. Форсайт економіки України: середньостроковий (2015–2020 роки) і довгостроковий (2020–2030 роки) часові горизонти / наук. керівник проекту акад. НАН України М. З. Згуровський. Міжнародна рада з науки (ICSU); Комітет із системного аналізу при Президії НАН України; Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»; Інститут прикладного системного аналізу НАН України і МОН України; Світовий центр даних з геоінформатики та сталого розвитку. Київ: НТУУ «КПІ», 2015. 136 с.

221. Форсайт наноіндустрії. URL: <http://www.nanometer.ru>.

222. Форсайт: обзор исследований и достижений. URL: <http://www.rosnano.ru>.

223. Фріланс-сервіс Freelancehunt: веб-сайт. URL: <http://www.freelance.com>.

224. Хаггет П. География: синтез современных знаний. М.: Прогресс, 1979. 685 с.

225. Чернюк Л.Т., Клиновий Д.В. Розміщення продуктивних сил України : навч. посіб. К.: ЦУЛ, 2002. 470 с.

226. Чужиков В. И. Локализм VS регионализм: как должна меняться экономическая география в современных условиях. Геополитика и экогеодинамика регионов. 2014. Том 10. Выпуск 2. Симферополь: КНЦ, 2014. 854 с.

227. Шаблій О.І. Суспільна географія: теорія, історія, українознавчі студії. Л. : ЛНУ ім. І. Франка, 2001. 744 с.

228. Шавкун І.Г. Менеджмент ХХІ століття: колізія між глобалізацією і

регіоналізацією. Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. 2008. Вип. 35. С. 92-100. URL: http://www.zgia.zp.ua/gazeta/VISNIK_35_8.pdf

229. Яскал І. В. Підходи до вимірювання просторової локалізації підприємницької діяльності. Регіональна економіка. 2017. № 1. С. 120-128/ URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/regek_2017_1_17.

230. Шульц С. Економічний простір України : формування, структурування та управління. Львів: ІРД НАН України, 2010. 480 с.

231. Ще раз про індустріальні парки. Досвід Словаччини (інфорграфіка). URL: <https://www.businessz.com.ua/news/26/832>

232. Ярема І. І., Босак А. О. Кластеризація регіону: сутність і методика оцінювання. Вісник НУ «Львівська політехніка». 2008. № 635. С. 225-231.

233. Яскал І. В. Категорії "економічний простір" і "просторова економіка" в регіональних дослідженнях. Проблеми і перспективи розвитку підприємництва. 2016. № 2(1). С. 48-54. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/piprp_2016_2%281%29__11.

234. Doing business reports. The World Bank. URL: <http://www.doingbusiness.org/reports>.

235. European Cluster Organizations Directory – Europe INNOVA, 2013, Q2 – 8. URL: <http://www.europabio.org/facts-figures.htm>.

236. European Statistical Office: веб-сайт. URL: <http://ec.europa.eu/eurostat>.

237. GDP growth World Bank. The World Bank. URL: <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?end=2016&start=1960&view=chart> 03.08.2017.

238. Georgia: free industrial zones. URL: <http://www.internationaltaxreview.com/IssueArticle/3672044/Archive/Georgia-Free-industrial-zones.html/>.

239. Global Innovation Index Report. Henry Erzkowitz. The triple helix: university-industry-government innovation. Routledge, NY, London, 2008. URL: <http://www.globalinnovationindex.org>.

240. Haviernikova K. Srovnalikova P., Jansky B. Identification of clusters'

potential in regions. Актуальні проблеми економіки. 2015. № 7 (169). С. 236–244.

241. High Technologies Industrial Park in Stargard Szczeciński / Invest in Poland. Polish Information and Foreign Investment Agency. URL: http://www.paiz.gov.pl/investment_support/industrial_and_technology_parks/stargard_http.

242. IDC в Україні: веб-сайт. URL: <http://idcukraine.co>

243. In the zone: Industrial parks provide incentives for local and foreign investors alike. The Report: Turkey 2012. URL: <http://www.oxfordbusinessgroup.com/news/zone-industrial-parks-provide-incentives-local-and-foreign-investors-alike>; <http://qha.com.ua/ru/ekonomika/industrialnie-parki-v-turtsii-stimulirovali-rirost-vvp/169138/>.

244. Increase your efficiency with IASP services. URL: <http://www.iasp.ws/Activities/Services>.

245. Industrial and Technology Parks. Invest in Poland. Polish Information and Foreign Investment Agency. URL: http://www.paiz.gov.pl/investment_support/industrial_and_technology_parks.

246. Innovation Clusters in Europe: A statistical analysis and overview of current policy support. URL: http://www.central2013.eu/fileadmin/user_upload/Downloads/Tools_Resources/Cluster.pdf.

247. IoT connections outlook. URL: <https://www.ericsson.com/en/mobility-report>.

248. Melnyk M. Conceptual approaches and applied aspects of spatial and functional analysis of metropolisation processes in the region. Economic Annals-XXI (Економічний часопис-XXI), issue: 11-12 / 2014, pages: 80-84, on www.ceeol.com.

249. Melnyk M., Synyutka O., Kushniretska O. Spatial policy of regional metropolis development in Ukraine: conceptual principles of formation. Економічний часопис-XX. 2016. №159. С.5-6.

250. New provisions on industrial parks / Tax and Legal Alert. 16 July 2013. URL: <http://www.pwc.ro/en/tax-online/tax-and-legal-alerts/assets/taxand-legal-alert-no-22.pdf>.

251. Official site Baltic Association of Science, Technology Parks and Innovation Centers. URL: <http://www.bastic.eu/about>.

252. Official site Centre of Excellence for Applied Research and Training. URL: <http://www.hct.ac.ae/>.

253. Official site European Business & Innovation Centre (BIC) Network. URL: <http://ebn.be/>.

254. Official site United Kingdom's Science Park Association. URL: <http://www.ukspa.org.uk/>.

255. Petcube Inc: веб-сайт. URL: <https://petcube.com>.

256. Porter M. E. (2007): Clusters and Economic Policy: Aligning Public Policy with the New Economics of Competition. ISC White Papers. Harvard Business School. Rev. 10/27/09.

257. State Aid for investments in industrial park. URL: <http://www.kpmg.com/RO/en/IssuesAndInsights/ArticlesPublications/Newsflashes/Tax/Direct-Tax-ewsflash/Documents/TNF-301-EN-RO.pdf>.

258. The 2013 EU Industrial R&D Investment Scoreboard European Commission, JRC/DG RTD. URL: <http://www.scribd.com/doc/25451234/The-2013-EUIndustrial-R-D-investment-scoreboard>.

259. The Global Competitiveness Report 2016–2017. URL: <https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2016-2017-1>.

260. The Global Innovation Index 2017. URL: <https://www.globalinnovationindex.org/gii-2017-report#>.

261. The Global Innovation Index 2017. URL: <https://www.globalinnovationindex.org/home>.

262. The IASP world in numbers. URL: <http://www.iasp.ws/About-us/Facts-and-figures>.

263. The Internet of Things and connected devices: making the world smarter. URL: <http://reports.weforum.org/digital-transformation/the-internet-of-things-and-connected-devices-making-the-world-smarter>.

264. Ukrainian Gears: веб-сайт. URL: <http://ukr-gears.com/about-us.html>.

265. Warwick K., Nolan A. Evaluation of Industrial Policy: Methodological Issues and Policy Lessons. OECD Science, Technology and Industry Policy Papers. No. 16. URL: <http://www.oecd>.

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця А.1

Типологія форм просторової інтеграції бізнесу за класифікаційними ознаками інтеграційних взаємодій

<i>Ознака</i>	<i>Група</i>	<i>Форми просторової організації бізнесу</i>
<i>масштаб інтеграції суб'єктів-учасників форм просторової інтеграції бізнесу в створення доданої вартості</i>	високоінтегровані ФПБ;	Виробничі мережі за галузевою ознакою, Торгівельні мережі, Логістично-транспортні мережі та об'єднання, Холдинги, Спільні підприємства, Промислові групи, Фінансові групи, Концерни, Конгломерати, Транснаціональні корпорації
	середньоінтегровані ФПБ;	«Долинні» технологічні центри, Технополіси, Індустріальні парки, Технопарки, Наукові парки, Он-лайн платформи, Венчурні та «хмарні» пули, Віддалені фрілансингові офіси, Краудфандингові компанії
	квазіінтегровані ФПБ;	Стратегічні альянси та партнерства, Виробничі кластери Локальні кластери за галузевою ознакою, Міжгалузеві кластери, Інституційні платформи, Асоціації за галузевою ознакою, Консорціуми
	малоінтегровані ФПБ;	Бізнес-центри, Бізнес-інкубатори, Коворкінгові хаби
<i>статус інституціалізації інтеграційних взаємодій</i>	ФПБ формалізованого статутного типу на основі прав власності;	Виробничі мережі за галузевою ознакою, Торгівельні мережі, Логістично-транспортні мережі та об'єднання, Холдинги, Спільні підприємства, Промислові групи, Фінансові групи, Концерни, Конгломерати, Транснаціональні корпорації
	ФПБ на основі гнучких ринкових угод та правових регуляторів організації взаємовідносин без переходу прав власності;	Стратегічні альянси та партнерства, Виробничі кластери Локальні кластери за галузевою ознакою, Міжгалузеві кластери, Інституційні платформи, Асоціації за галузевою ознакою, Консорціуми
	ФПБ неформалізованого типу на основі специфічних рамок ринкових угод	Франчайзингові мережі, мережі на основі ліцензійних угод, Он-лайн платформи, Інституційні платформи Венчурні та «хмарні» пули, Віддалені фрілансингові офіси Краудфандингові компанії

Продовження табл. А.1

<i>просторово-часова зв'язність суб'єктів-учасників форм просторової інтеграції бізнесу</i>	ФПБ з високим ступенем просторово-часової зв'язності ФПБ з середнім ступенем просторово-часової зв'язності ФПБ з низьким ступенем просторово-часової зв'язності	Он-лайн платформи, Інституційні платформи, Венчурні та «хмарні» пули Віддалені фрілансингові офіси, Краудфандингові компанії «Долинні» технологічні центри, Технополіси, Індустріальні парки, Технопарки, Наукові парки, Вільні економічні зони, Території пріоритетного розвитку Індустріальні райони, Транснаціональні корпорації, Концерни, Спільні підприємства, ФПП Інноваційні міста, Наукові містечка, Інноваційні квартали, Креативні райони, Виробничі майстерні, Бізнес-центри, Бізнес-інкубатори, Коворкінгові хаби
<i>тип інтеграції</i>	ФПБ горизонтального типу інтеграції; ФПБ вертикального типу інтеграції; ФПБ змішаного типу інтеграції	Бізнес-інкубатори, Інноваційні квартали, Креативні райони, Логістично-транспортні мережі та об'єднання, Території пріоритетного розвитку, Індустріальні райони, «Долинні» технологічні центри, Технополіси, Інноваційні міста, Наукові містечка, Інноваційні квартали, Креативні райони, Індустріальні парки, Технопарки, Наукові парки, Виробничі кластери, Локальні кластери за галузевою ознакою, Міжгалузеві кластери, Он-лайн платформи, Інституційні платформи, Венчурні та «хмарні» пули, Віддалені фрілансингові офіси, Краудфандингові компанії, Виробничі мережі за галузевою ознакою, Торгівельні мережі, Франчайзингові мережі, Аутсорсингові мережі Транснаціональні корпорації, Консорціуми, Промислові групи, Фінансові групи Бізнес-центри, Виробничі кластери, Локальні кластери за галузевою ознакою, Міжгалузеві кластери
<i>інноваційність</i>	традиційні ФПБ; нові ФПБ;	Промислові зони, Промислові вузли, Вільні економічні зони, Території пріоритетного розвитку, Індустріальні парки, Технопарки, Наукові парки, Транснаціональні корпорації, Концерни, Консорціуми, Конгломерати, Асоціації за галузевою ознакою, Холдинги, Спільні підприємства, Промислові групи, Фінансові групи, Стратегічні альянси та партнерства Коворкінгові хаби, Інноваційні квартали, Креативні райони, Логістично-транспортні мережі та об'єднання, Франчайзингові мережі, Аутсорсингові мережі, Виробничі кластери, Локальні кластери за галузевою ознакою, Міжгалузеві кластери, Он-лайн платформи, Інституційні платформи, Венчурні та «хмарні» пули, Віддалені фрілансингові офіси, Краудфандингові компанії

Продовження табл. А.1

<i>концепція створення</i>	ФПБ виробничої концепції – виробництво продукції індивідуального, муніципального, регіонального, глобального масштабу; ФПБ товарно-збутової концепції – формування унікальної товарної пропозиції; ФПБ ресурсно-фінансової концепції – досягнення економії транзакційних витрат, забезпечення акумуляції фінансово-інвестиційних ресурсів, полегшення доступу до обмежених ресурсів	<i>Виробничі мережі за галузевою ознакою, Транснаціональні корпорації, Концерни, Консорціуми, Конгломерати, Асоціації за галузевою ознакою, Холдинги, Промислові зони, Промислові вузли</i> <i>Виробничі кластери, Локальні кластери за галузевою ознакою, Міжгалузеві кластери, Торгівельні мережі, Логістично-транспортні мережі та об'єднання, Аутсорсингові мережі, Франчайзингові мережі</i> <i>Промислові групи, Фінансові групи, Стратегічні альянси та партнерства, Краудфандингові компанії, Венчурні та «хмарні» пули, Віддалені фрілансингові офіси, Он-лайн платформи</i>
<i>взаємовплив суб'єктів-учасників форм просторової інтеграції бізнесу</i>	ФПБ з м'яким взаємовпливом економічно та юридично незалежних суб'єктів; ФПБ зі змішаним взаємовпливом економічно та (або) юридично незалежних суб'єктів; ФПБ з жорстким взаємовпливом суб'єктів на основі відносин власності та угод	<i>Виробничі кластери, Локальні кластери, Міжгалузеві кластери, Консорціуми, Асоціації за галузевою ознакою, Індустріальні парки, Технопарки, Наукові парки</i> <i>Франчайзингові мережі, Аутсорсингові мережі, Он-лайн платформи, Інституційні платформи</i> <i>Холдинги, Спільні підприємства, Промислові групи, Фінансові групи, Стратегічні альянси та партнерства, Транснаціональні корпорації, Концерни, Виробничі мережі за галузевою ознакою, Торгівельні мережі, Логістично-транспортні мережі та об'єднання</i>
<i>механізми контролю та координації інтеграційних взаємодій</i>	ФПБ ієрархічного підпорядкування та управління управляючою компанією на основі залученості суб'єктів до єдиного бізнес-процесу; ФПБ делегованого типу управління окремими ланками бізнес-процесу; ФПБ з лінійним або незалежним типом управління та контролю	<i>Промислові групи, Фінансові групи, Торгівельні мережі, Логістично-транспортні мережі та об'єднання, Холдинги, Спільні підприємства, Концерни</i> <i>Локальні кластери за галузевою ознакою, Міжгалузеві кластери, Асоціації за галузевою ознакою, Консорціуми, Стратегічні альянси та партнерства</i> <i>Індустріальні парки, Вільні економічні зони, Території пріоритетного розвитку, Індустріальні райони, Бізнес-центри, Бізнес-інкубатори, Аутсорсингові мережі, Віддалені фрілансингові офіси</i>

Продовження табл. А.1

<i>рівень використання креативних технологій в координації ділової активності, дотримання норм етики та механізму міжсуб'єктної довіри</i>	ФПБ з високим рівнем;	Краудфандингові компанії, Он-лайн платформи, Інноваційні квартали, Креативні райони, Коворкінгові хаби
	ФПБ з помірним рівнем;	Виробничі мережі за галузевою ознакою, Торгівельні мережі, Індустріальні парки, Технопарки, Наукові парки, Виробничі кластери, Локальні кластери за галузевою ознакою, Міжгалузеві кластери
	ФПБ з низьким рівнем	Промислові зони, Промислові вузли, Вільні економічні зони Території пріоритетного розвитку, Промислові групи, Фінансові групи

Джерело: розробка автора

Додаток Б
Показники розрахунку потенціалу бізнесу регіонів

Таблиця Б.1

Кількість підприємств в розрахунку на 10 тис. населення, од.

Області/роки	2012	2013	2014	2015	2016
Вінницька	53,7	57,6	57,9	58,9	54,4
Волинська	49,8	52,9	52,9	53,7	48,4
Дніпропетровська	82,7	85,6	80,0	83,7	79,2
Донецька	64,0	66,1	26,4	27,6	24,7
Житомирська	49,0	52,6	52,4	53,0	47,8
Закарпатська	44,9	47,9	48,2	48,5	40,2
Запорізька	80,1	83,2	82,0	82,2	77,5
Івано-Франківська	55,5	57,9	57,5	57,5	49,9
Київська	101,5	108,2	103,4	104,9	102,8
Кіровоградська	70,4	74,7	78,0	79,0	74,6
Луганська	47,6	50,8	14,6	15,2	16,1
Львівська	68,2	73,9	73,2	73,5	61,5
Миколаївська	86,9	92,2	89,7	91,3	87,4
Одеська	103,0	108,6	99,9	99,9	88,0
Полтавська	66,6	69,5	69,0	70,5	63,0
Рівненська	42,6	44,6	44,7	45,2	40,4
Сумська	47,5	51,3	51,8	52,5	47,9
Тернопільська	44,6	48,8	48,2	47,8	40,1
Харківська	90,9	95,3	90,9	91,7	75,7
Херсонська	70,9	75,6	76,4	75,4	67,9
Хмельницька	50,1	53,0	53,6	54,0	48,5
Черкаська	56,6	62,9	65,1	66,7	65,4
Чернівецька	44,0	45,8	44,7	44,6	38,5
Чернігівська	54,6	58,3	57,0	57,6	50,7

Джерело: розраховано автором на основі даних Державної служби статистики України

Таблиця Б.2

Кількість зайнятих у розрахунку на одне підприємство, ос.

Області/роки	2012	2013	2014	2015	2016
Вінницька	19	17	16	16	17
Волинська	22	20	18	18	20
Дніпропетровська	28	26	26	24	23
Донецька	32	30	41	35	30
Житомирська	21	18	18	17	19
Закарпатська	16	14	14	13	16
Запорізька	22	20	19	18	19
Івано-Франківська	13	12	12	11	13
Київська	21	20	20	18	19
Кіровоградська	15	14	13	12	13
Луганська	33	30	40	33	30
Львівська	22	19	19	18	18
Миколаївська	14	13	12	11	12
Одеська	15	14	14	13	13
Полтавська	25	23	23	21	24
Рівненська	20	18	17	16	18
Сумська	24	22	20	19	21
Тернопільська	18	16	16	15	17
Харківська	18	17	17	16	17
Херсонська	13	12	11	10	11
Хмельницька	18	17	16	15	17
Черкаська	21	18	17	16	16
Чернівецька	15	14	13	12	14
Чернігівська	20	18	17	16	19

Джерело: розраховано автором на основі даних Державної служби статистики України

Таблиця Б.3

Частка прибуткових підприємств у загальній кількості підприємств, %

Області/роки	2012	2013	2014	2015	2016
Вінницька	69,1	70,8	71,1	71,5	78,8
Волинська	63,5	65,4	66,5	62,76	73,7
Дніпропетровська	62,9	65	65,7	63,06	72,8
Донецька	68,4	67,6	63,4	66,2	75,5
Житомирська	62,4	63,9	64,6	65,4	71,8
Закарпатська	72,5	73,2	73,8	74	77,8
Запорізька	64	66,6	68,2	65,28	76,9
Івано-Франківська	72,9	72,8	73,8	73,8	78,7
Київська	68,4	68,3	67,3	66,16	75,9
Кіровоградська	74,1	74,6	77,8	78,2	83,3
Луганська	67,5	66,5	68,1	65,8	79,2
Львівська	62,7	64,8	66	66,2	73,4
Миколаївська	68,3	72,7	73,1	73	79,8
Одеська	64,9	68,4	69,2	69,8	75,7
Полтавська	69,6	68,5	71	69	76,1
Рівненська	62,1	63,8	65,4	66	71,1
Сумська	64,9	64,5	67,4	68	74,1
Тернопільська	70,1	69,1	71,3	71,5	76,4
Харківська	63,3	64,3	64,7	64,7	70
Херсонська	64,8	68,2	69,3	69,8	76,8
Хмельницька	67,6	68,2	69,5	70	83,3
Черкаська	70,4	70	72,4	72,3	80
Чернівецька	61,9	63,6	64	64,2	69,1
Чернігівська	67,2	66,7	69	70,1	74,4

Джерело: розраховано автором на основі даних Державної служби статистики України

Таблиця Б.4

Частка інноваційно активних підприємств у загальній кількості промислових підприємств, %

Області/роки	2012	2013	2014	2015	2016
Вінницька	18,0	19,4	14,2	14,7	15,4
Волинська	12,9	10,5	10,8	11,5	10,2
Дніпропетровська	10,7	11,9	13,4	13,0	14,7
Донецька	11,8	10,5	14,6	11,7	13,8
Житомирська	16,5	17,5	12,5	15,5	20,6
Закарпатська	8,5	6,9	6,0	10,1	11,2
Запорізька	29,8	28,8	22,9	20,9	22,1
Івано-Франківська	20,5	21,4	22,8	21,6	21,1
Київська	9,0	13,5	11,6	13,3	16,6
Кіровоградська	17,4	18,3	17,3	24,8	17,9
Луганська	12,9	11,2	12,2	11,3	13,2
Львівська	13,4	16,6	16,4	19,3	20,6
Миколаївська	29,8	24,9	19,9	31,2	23,1
Одеська	22,3	17,6	16,8	19,4	20,9
Полтавська	8,3	8,1	8,0	16,2	14,0
Рівненська	14,6	14,9	14,9	10,6	17,0
Сумська	18,6	14,0	17,6	19,8	17,8
Тернопільська	22,3	17,1	14,9	17,4	26,1
Харківська	22,1	23,2	22,4	28,6	30,5
Херсонська	26,1	23,6	24,2	20,7	19,8
Хмельницька	22,5	18,2	11,0	12,3	12,8
Черкаська	16,1	15,0	10,6	17,2	16,1
Чернівецька	18,4	16,5	15,6	17,0	20,4
Чернігівська	20,4	20,7	13,1	13,3	15,2

Джерело: розраховано автором на основі даних Державної служби статистики України

Таблиця Б.5

Обсяги реалізації товарів, робіт, послуг підприємств у цінах 2012 року, млн. грн.

Області/роки	2012	2013	2014	2015	2016
Вінницька	46188,4	46808,8	54299,2	58667,9	63943,6
Волинська	52334,6	56474,9	48933,6	46546,4	52042,6
Дніпропетровська	447705,4	442778,6	377596,4	324549,4	329890,6
Донецька	664615,9	568310,9	304323,4	179274,3	167675,6
Житомирська	30183,8	31852,7	30285,1	26392,2	36647,5
Закарпатська	27533,7	30116,6	27840,8	22330,8	20375,5
Запорізька	124278,2	113198,8	109530,9	102540,6	108563,4
Івано-Франківська	38354,5	41484,2	33968,8	30047,9	34188,9
Київська	227722,6	231626,3	207668,5	183266,8	188260,7
Кіровоградська	44308,2	45857,0	45366,7	37555,4	37844,6
Луганська	117310,4	102898,3	36106,4	19644,3	24906,1
Львівська	131984,6	130820,0	117923,5	99330,6	97954,7
Миколаївська	52795,3	53753,3	50713,1	53650,3	59999,2
Одеська	141059,4	135138,4	122132,3	114189,1	131513,0
Полтавська	118997,7	111657,4	106987,8	102025,8	101836,1
Рівненська	25530,5	28682,2	29901,1	23351,5	24160,5
Сумська	36761,8	34718,0	32346,7	33443,4	34157,6
Тернопільська	48897,3	50431,4	49022,2	41606,3	23009,8
Харківська	179260,0	163047,9	140520,2	133589,6	130239,6
Херсонська	26885,8	26859,4	25708,7	25038,3	27297,1
Хмельницька	32905,9	34909,4	34235,0	32676,5	34156,6
Черкаська	63723,9	60193,3	59261,3	58555,6	58708,7
Чернівецька	13290,5	12567,0	11651,7	10328,7	10684,3
Чернігівська	33293,9	33589,4	32314,9	32984,6	37044,1

Джерело: розраховано автором на основі даних Державної служби статистики України

Таблиця Б.6

Співвідношення експорту й імпорту товарів і послуг

Області/роки	2012	2013	2014	2015	2016
Вінницька	1,3	1,4	1,7	3,2	3,3
Волинська	0,6	0,6	0,9	1,0	0,5
Дніпропетровська	1,5	1,8	1,9	2,0	1,7
Донецька	3,4	3,1	4,0	3,1	3,1
Житомирська	1,4	1,6	2,3	1,8	1,4
Закарпатська	0,7	0,6	0,8	1,1	1,1
Запорізька	2,0	2,1	2,4	2,7	2,3
Івано-Франківська	0,8	0,8	1,0	1,3	1,4
Київська	0,4	0,4	0,5	0,7	0,6
Кіровоградська	2,2	3,5	4,1	3,9	2,3
Луганська	2,1	1,9	1,9	0,8	1,2
Львівська	0,4	0,5	0,5	0,8	0,8
Миколаївська	2,6	2,3	2,9	2,8	2,4
Одеська	0,4	0,5	0,9	1,8	1,2
Полтавська	2,6	2,4	1,9	1,8	1,7
Рівненська	1,1	1,5	1,7	1,9	1,2
Сумська	1,7	1,4	1,3	1,5	1,2
Тернопільська	0,7	1,0	1,2	1,1	1,1
Харківська	0,7	0,9	1,0	1,0	0,7
Херсонська	1,6	1,3	1,9	1,7	1,5
Хмельницька	0,8	1,0	1,5	1,5	1,0
Черкаська	1,7	1,5	1,5	1,9	1,6
Чернівецька	0,7	0,8	1,2	1,4	1,2
Чернігівська	1,0	0,9	1,3	1,5	0,9

Джерело: розраховано автором на основі даних Державної служби статистики України

Таблиця Б.7

Індекс обсягів капітальних інвестицій, %

Області/роки	2012	2013	2014	2015	2016
Вінницька	114,6	104,9	92,9	129,9	112,6
Волинська	126,3	102,2	101,9	181,9	103,5
Дніпропетровська	101,8	94,6	95,6	127,3	128,0
Донецька	118,4	88,0	47,1	63,1	143,3
Житомирська	114,8	103,9	96,7	139,2	137,8
Закарпатська	89,7	96,7	99,7	143,2	123,4
Запорізька	107,9	94,9	102,9	110,8	141,6
Івано-Франківська	121,4	92,8	142,5	140,5	82,7
Київська	115,2	101,6	95,0	123,9	137,2
Кіровоградська	114,6	70,5	96,8	129,9	156,6
Луганська	117,8	138,3	45,9	39,4	200,1
Львівська	92,2	87,9	97,3	140,1	139,0
Миколаївська	109,3	106,7	75,3	158,8	162,4
Одеська	156,5	81,1	78,9	106,6	167,6
Полтавська	130,0	93,3	92,6	94,5	183,1
Рівненська	108,0	102,4	98,8	154,5	99,8
Сумська	95,0	94,8	102,8	130,9	157,3
Тернопільська	133,7	88,2	87,0	147,8	127,7
Харківська	113,2	63,0	86,4	140,0	147,1
Херсонська	90,6	87,2	103,9	140,7	147,8
Хмельницька	98,4	104,3	112,1	167,0	134,0
Черкаська	117,2	90,3	95,6	137,5	144,9
Чернівецька	124,2	101,3	74,7	165,3	95,7
Чернігівська	114,2	103,8	92,2	135,4	149,8

Джерело: розраховано автором на основі даних Державної служби статистики України

Таблиця Б.8

Індекс обсягів прямих іноземних інвестицій, %

Області/роки	2012	2013	2014	2015	2016
Вінницька	109,6	124,7	72,1	84,2	95,7
Волинська	130,6	89,7	79,5	91,1	95,0
Дніпропетровська	97,0	90,2	64,8	69,4	86,8
Донецька	100,2	106,2	61,3	75,3	93,4
Житомирська	110,0	107,7	71,6	85,7	99,9
Закарпатська	116,6	107,7	76,4	93,3	101,9
Запорізька	109,6	104,6	78,4	80,9	95,2
Івано-Франківська	103,0	126,6	113,8	90,4	97,8
Київська	104,9	108,5	89,7	91,0	94,3
Кіровоградська	152,8	161,8	48,0	74,4	112,6
Луганська	110,1	105,2	70,0	76,8	85,4
Львівська	101,2	104,8	86,8	91,9	99,3
Миколаївська	160,7	115,6	80,9	93,0	107,0
Одеська	133,5	102,6	85,6	93,0	100,1
Полтавська	134,4	113,0	97,6	96,2	100,4
Рівненська	107,0	105,3	82,9	82,3	91,3
Сумська	106,8	109,4	62,3	75,6	95,5
Тернопільська	103,2	107,8	81,0	88,2	98,6
Харківська	77,3	98,0	81,1	89,9	105,0
Херсонська	133,4	109,4	75,7	101,3	96,0
Хмельницька	109,8	109,5	84,2	87,5	96,8
Черкаська	308,9	100,6	57,8	67,8	96,2
Чернівецька	103,7	124,9	85,5	86,2	97,3
Чернігівська	104,1	122,3	77,7	92,3	261,6

Джерело: розраховано автором на основі даних Державної служби статистики України

Таблиця Б.9

Динаміка значень підіндексу «потенціал бізнесу» регіонів України за 2012-2016 рр.

Області/роки	2012	2013	2014	2015	2016
Вінницька	0,30	0,39	0,37	0,44	0,39
Волинська	0,23	0,19	0,30	0,34	0,19
Дніпропетровська	0,36	0,43	0,50	0,44	0,46
Донецька	0,57	0,53	0,45	0,39	0,46
Житомирська	0,22	0,28	0,32	0,34	0,31
Закарпатська	0,17	0,23	0,29	0,36	0,23
Запорізька	0,42	0,46	0,52	0,45	0,47
Івано-Франківська	0,31	0,35	0,55	0,42	0,27
Київська	0,35	0,42	0,44	0,44	0,41
Кіровоградська	0,42	0,53	0,50	0,55	0,46
Луганська	0,38	0,43	0,30	0,19	0,39
Львівська	0,19	0,27	0,39	0,42	0,33
Миколаївська	0,47	0,51	0,49	0,62	0,49
Одеська	0,43	0,34	0,42	0,48	0,42
Полтавська	0,42	0,38	0,44	0,45	0,45
Рівненська	0,16	0,23	0,33	0,31	0,20
Сумська	0,25	0,26	0,34	0,35	0,33
Тернопільська	0,32	0,26	0,35	0,38	0,32
Харківська	0,32	0,30	0,43	0,49	0,39
Херсонська	0,28	0,32	0,45	0,46	0,33
Хмельницька	0,24	0,30	0,36	0,38	0,32
Черкаська	0,45	0,32	0,34	0,37	0,38
Чернівецька	0,17	0,21	0,25	0,31	0,17
Чернігівська	0,28	0,33	0,34	0,38	0,40

Джерело: розраховано автором

Додаток В
Показники розрахунку потенціалу інституційної підтримки регіонів

Таблиця В.1

Співвідношення доходів і видатків бюджету області

Області/роки	2012	2013	2014	2015	2016
Вінницька	1,01	1,01	1,03	1,02	1,00
Волинська	1,00	1,01	1,02	1,00	1,02
Дніпропетровська	1,01	1,01	1,04	0,98	1,02
Донецька	1,02	1,02	1,02	1,01	1,12
Житомирська	1,00	1,01	1,02	1,02	1,00
Закарпатська	0,99	1,01	1,03	1,04	1,03
Запорізька	1,00	1,03	1,01	1,00	1,01
Івано-Франківська	1,00	1,01	1,02	1,00	1,01
Київська	0,98	1,06	1,03	1,04	1,04
Кіровоградська	1,02	1,00	1,03	1,01	1,02
Луганська	1,02	1,03	1,01	0,97	1,19
Львівська	1,01	0,99	1,02	1,01	1,02
Миколаївська	1,00	1,00	1,02	1,01	1,02
Одеська	1,02	1,01	1,04	1,03	1,03
Полтавська	1,00	1,03	1,04	1,01	1,01
Рівненська	1,02	1,00	1,03	1,01	1,01
Сумська	0,99	1,00	1,03	1,02	1,00
Тернопільська	1,01	1,00	1,02	1,01	1,01
Харківська	0,99	0,99	1,02	1,03	0,99
Херсонська	0,99	1,01	1,01	1,02	1,01
Хмельницька	1,00	1,00	1,03	1,02	1,02
Черкаська	0,99	1,01	1,02	1,01	1,01
Чернівецька	0,98	1,00	1,02	1,03	1,01
Чернігівська	1,00	1,00	1,03	1,01	1,01

Джерело: розраховано автором на основі даних Державної служби статистики України

Таблиця В.2

Обсяги фактично профінансованих регіональних програм розвитку малого та середнього бізнесу, тис. грн.

Області/роки	2012	2013	2014	2015	2016
Вінницька	298,9	8789,3	11748,09	14706,87	7363,02
Волинська	271,6	5624,1	7697,05	9770	1303,35
Дніпропетровська	1562,6	1195,9	79238,95	157282	167,1
Донецька	0	6105,2	3190,15	275,1	21693,2
Житомирська	368	3563,2	4188,25	4813,3	1733
Закарпатська	94,8	2844,4	1597,2	350	198,5
Запорізька	283,1	11878,6	14365,5	16852,39	6455,85
Івано-Франківська	1370,9	22575,5	12294,05	2012,6	2092,89
Київська	220	8597,5	4306,25	15	8956,63
Кіровоградська	750,2	14892	14723,1	14554,2	15360,6
Луганська	1817,3	22590,2	11295,1	0	154247,5
Львівська	330	130	65	0	3374
Миколаївська	295,8	351,9	270,95	190	390
Одеська	1880,3	5996,1	3443,3	890,5	0
Полтавська	111,1	6503,3	3251,65	0	0
Рівненська	227,6	8882,4	459435,6	909988,8	4178,5
Сумська	232,9	5824,5	7353,23	8881,96	2382,9
Тернопільська	0	4299,4	6784,41	9269,42	1769,76
Харківська	553,3	763,9	645,4	526,9	460,9
Херсонська	150	304,1	517,09	730,08	578240
Хмельницька	467,6	2635,6	20509,75	38383,9	25690,9
Черкаська	0	12568,4	15427,7	18287	2960
Чернівецька	743,1	1354,4	3320,15	5285,9	1886,3
Чернігівська	185,4	2493,1	1831,5	1169,9	1856,18

Джерело: розраховано автором на основі даних Міністерства економічного розвитку і торгівлі України і Державної регуляторної служби України

Таблиця В.3

Частка витрат на наукові та науково-технічні роботи у ВРП, %

Області/роки	2012	2013	2014	2015	2016
Вінницька	0,12	0,09	0,09	0,04	0,06
Волинська	0,10	0,10	0,05	0,04	0,04
Дніпропетровська	0,60	0,60	0,61	0,63	0,86
Донецька	0,28	0,30	0,20	0,14	0,02
Житомирська	0,10	0,09	0,08	0,04	0,05
Закарпатська	0,17	0,17	0,13	0,13	0,17
Запорізька	1,01	0,87	0,65	0,56	0,82
Івано-Франківська	0,19	0,11	0,10	0,04	0,04
Київська	0,37	0,27	0,23	0,19	0,26
Кіровоградська	0,14	0,12	0,12	0,15	0,18
Луганська	0,28	0,27	0,21	0,11	0,08
Львівська	0,48	0,48	0,40	0,29	0,28
Миколаївська	0,71	1,92	0,71	0,62	0,78
Одеська	0,35	0,33	0,28	0,20	0,22
Полтавська	0,13	0,12	0,09	0,04	0,06
Рівненська	0,07	0,07	0,04	0,03	0,03
Сумська	0,66	0,51	0,43	0,29	0,32
Тернопільська	0,08	0,07	0,05	0,04	0,05
Харківська	2,40	2,27	2,02	1,54	1,59
Херсонська	0,24	0,22	0,20	0,10	0,15
Хмельницька	0,05	0,05	0,05	0,04	0,03
Черкаська	0,18	0,18	0,14	0,20	0,22
Чернівецька	0,26	0,27	0,24	0,25	0,33
Чернігівська	0,14	0,28	0,13	0,14	0,11

Джерело: розраховано автором на основі даних Державної служби статистики України

Таблиця В.4

Частка коштів з місцевого бюджету у витратах на інноваційну діяльність, %

Області/роки	2012	2013	2014	2015	2016
Вінницька	0,022	0,011	0,000	0,000	0,073
Волинська	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Дніпропетровська	8,976	0,001	0,007	0,213	0,021
Донецька	1,522	0,000	0,105	0,965	0,257
Житомирська	30,444	0,465	0,000	0,000	0,000
Закарпатська	0,000	0,000	0,000	0,916	4,539
Запорізька	1,572	0,001	0,042	0,000	0,037
Івано-Франківська	0,000	0,013	0,183	0,000	0,000
Київська	0,000	0,000	2,112	0,046	0,765
Кіровоградська	0,000	0,005	0,000	0,000	0,000
Луганська	10,497	2,502	0,000	0,000	0,000
Львівська	0,546	2,378	0,073	9,330	0,283
Миколаївська	0,314	0,000	0,000	0,000	0,021
Одеська	0,042	1,653	1,022	19,700	8,238
Полтавська	1,655	1,124	1,257	4,506	1,045
Рівненська	0,000	0,000	0,000	0,000	0,866
Сумська	0,000	2,502	56,725	0,000	0,000
Тернопільська	1,001	5,699	0,018	9,294	3,043
Харківська	0,197	2,980	0,318	1,375	6,407
Херсонська	0,553	0,000	0,000	2,567	0,533
Хмельницька	0,022	0,069	0,000	17,563	26,377
Черкаська	0,430	4,465	0,824	0,469	0,000
Чернівецька	2,032	0,000	0,000	0,000	0,000
Чернігівська	8,485	2,291	0,000	0,286	0,153

Джерело: розраховано автором на основі даних Державної служби статистики України

Таблиця В.5

Кількість інституцій підтримки бізнесу (фонди підтримки підприємництва, інформаційно-консультативні установи, координаційні ради з питань підприємництва), од.

Області/роки	2012	2013	2014	2015	2016
Вінницька	103	344	373	402	419
Волинська	94	94	75	57	20
Дніпропетровська	684	702	378	54	54
Донецька	51	51	332	614	599
Житомирська	285	285	293	301	206
Закарпатська	86	105	110	115	127
Запорізька	50	50	48	46	47
Івано-Франківська	44	48	48	49	73
Київська	140	142	134	127	149
Кіровоградська	88	88	82	76	76
Луганська	195	180	107	35	34
Львівська	97	90	93	96	43
Миколаївська	266	269	256	244	47
Одеська	59	80	44	8	7
Полтавська	420	421	442	463	531
Рівненська	33	33	46	59	59
Сумська	53	75	73	71	72
Тернопільська	44	44	44	44	44
Харківська	545	556	417	279	292
Херсонська	51	46	38	31	30
Хмельницька	72	84	130	177	177
Черкаська	69	71	52	33	33
Чернівецька	34	34	40	46	46
Чернігівська	44	44	37	30	30

Джерело: розраховано автором на основі даних Міністерства економічного розвитку і торгівлі України і Державної регуляторної служби України

Таблиця В.6

Динаміка значень підіндексу «потенціал інституційної підтримки» регіонів України за 2012-2016 рр.

Області/роки	2012	2013	2014	2015	2016
Вінницька	0,16	0,30	0,19	0,16	0,20
Волинська	0,15	0,15	0,05	0,06	0,01
Дніпропетровська	0,64	0,30	0,29	0,19	0,13
Донецька	0,11	0,19	0,30	0,41	0,41
Житомирська	0,40	0,26	0,15	0,12	0,07
Закарпатська	0,14	0,26	0,08	0,06	0,09
Запорізька	0,13	0,29	0,09	0,14	0,20
Івано-Франківська	0,19	0,31	0,03	0,03	0,04
Київська	0,22	0,32	0,13	0,11	0,20
Кіровоградська	0,26	0,27	0,06	0,06	0,10
Луганська	0,33	0,35	0,26	0,22	0,12
Львівська	0,17	0,25	0,09	0,18	0,08
Миколаївська	0,23	0,36	0,21	0,20	0,17
Одеська	0,43	0,32	0,07	0,26	0,16
Полтавська	0,35	0,32	0,23	0,24	0,25
Рівненська	0,13	0,20	0,22	0,24	0,06
Сумська	0,22	0,33	0,27	0,08	0,11
Тернопільська	0,07	0,35	0,02	0,14	0,04
Харківська	0,50	0,63	0,39	0,36	0,38
Херсонська	0,06	0,16	0,03	0,07	0,27
Хмельницька	0,19	0,17	0,08	0,27	0,29
Черкаська	0,09	0,39	0,05	0,06	0,06
Чернівецька	0,18	0,19	0,04	0,08	0,11
Чернігівська	0,21	0,25	0,03	0,04	0,09

Джерело: розраховано автором

Додаток Д
Показники розрахунку науково-освітнього потенціалу регіонів

Таблиця Д.1

Кількість організацій, які виконують наукову та науково-технічну роботу, од.

Області/роки	2012	2013	2014	2015	2016
Вінницька	21	17	17	19	20
Волинська	12	11	10	10	10
Дніпропетровська	69	62	57	58	58
Донецька	64	63	21	20	15
Житомирська	10	10	10	9	9
Закарпатська	14	13	11	10	9
Запорізька	29	26	23	26	30
Івано-Франківська	21	15	16	18	17
Київська	30	24	24	26	28
Кіровоградська	14	13	14	15	15
Луганська	39	34	17	17	14
Львівська	75	76	72	68	73
Миколаївська	38	33	27	25	25
Одеська	54	52	51	49	47
Полтавська	23	22	21	20	21
Рівненська	12	12	13	12	11
Сумська	16	15	15	15	16
Тернопільська	12	11	11	11	13
Харківська	189	183	162	166	160
Херсонська	28	23	24	16	20
Хмельницька	7	6	8	8	8
Черкаська	25	25	24	20	20
Чернівецька	23	23	21	20	19
Чернігівська	20	19	16	15	15

Джерело: дані Державної служби статистики України

Таблиця Д.2

Кількість вищих навчальних закладів, од.

Області/роки	2012	2013	2014	2015	2016
Вінницька	22	22	22	23	23
Волинська	15	13	14	14	14
Дніпропетровська	54	53	52	52	53
Донецька	77	73	16	17	25
Житомирська	22	20	20	20	20
Закарпатська	16	14	14	14	14
Запорізька	27	27	24	24	24
Івано-Франківська	23	22	17	16	16
Київська	24	23	23	23	22
Кіровоградська	17	17	17	17	16
Луганська	34	34	12	12	12
Львівська	44	44	43	42	42
Миколаївська	17	17	16	16	16
Одеська	41	41	39	40	40
Полтавська	21	21	21	19	18
Рівненська	17	15	15	15	15
Сумська	15	15	15	16	15
Тернопільська	20	20	20	20	20
Харківська	70	70	68	69	69
Херсонська	18	18	18	20	20
Хмельницька	21	20	20	19	18
Черкаська	19	19	17	16	16
Чернівецька	17	17	17	17	16
Чернігівська	19	19	17	17	16

Джерело: дані Державної служби статистики України

Таблиця Д.3

Частка фахівців, які виконують наукову та науково-технічну роботу, в загальній кількості населення регіону, %

Області/роки	2012	2013	2014	2015	2016
Вінницька	3,1	2,7	3,0	2,3	3,1
Волинська	2,4	2,2	1,4	1,6	2,0
Дніпропетровська	21,7	20,9	19,9	19,5	18,7
Донецька	12,8	12,0	6,2	4,2	0,3
Житомирська	2,0	1,8	1,8	1,3	2,0
Закарпатська	3,9	3,3	2,9	2,5	3,6
Запорізька	11,4	10,3	9,3	8,9	8,4
Івано-Франківська	5,0	2,3	2,2	2,2	3,2
Київська	10,7	8,9	8,3	7,8	6,7
Кіровоградська	4,0	3,7	3,8	3,6	3,6
Луганська	4,6	3,3	1,0	0,7	0,9
Львівська	14,3	13,5	12,8	11,7	14,0
Миколаївська	7,7	6,9	6,6	6,6	7,1
Одеська	10,3	9,8	8,9	8,5	10,6
Полтавська	5,8	5,7	5,3	4,9	7,1
Рівненська	1,7	1,8	1,5	1,3	2,3
Сумська	13,1	12,6	11,3	11,1	16,7
Тернопільська	1,8	1,9	1,9	1,5	3,1
Харківська	49,1	46,3	43,4	40,2	42,1
Херсонська	6,2	5,7	5,7	4,0	4,4
Хмельницька	0,9	0,9	1,0	0,9	2,0
Черкаська	4,9	4,8	4,4	3,9	3,9
Чернівецька	5,5	5,0	4,6	4,3	6,8
Чернігівська	4,1	3,4	3,4	2,9	3,0

Джерело: розраховано автором на основі даних Державної служби статистики України

Таблиця Д.4

Частка кандидатів та докторів наук у загальній кількості фахівців, які виконують наукову та науково-технічну роботу, %

Області/роки	2012	2013	2014	2015	2016
Вінницька	17,5	18,6	23,6	23,6	36,2
Волинська	7,3	8,9	10,3	11,4	37,2
Дніпропетровська	11,1	10,9	11,5	10,4	15,2
Донецька	14,6	15,4	6,1	5,6	23,5
Житомирська	16,5	17,5	17,6	21,7	38,0
Закарпатська	29,0	27,6	30,6	31,0	33,2
Запорізька	4,7	4,9	5,3	5,7	8,7
Івано-Франківська	4,9	11,4	13,5	17,7	31,7
Київська	21,0	25,0	25,9	25,8	22,8
Кіровоградська	6,9	8,5	9,2	6,9	12,1
Луганська	9,8	7,8	8,6	4,8	23,3
Львівська	34,0	36,5	38,8	40,6	40,5
Миколаївська	10,7	12,6	13,4	9,4	6,6
Одеська	26,7	28,0	29,4	29,6	35,1
Полтавська	27,9	30,1	31,5	37,5	42,1
Рівненська	12,9	14,3	18,6	20,4	44,0
Сумська	6,9	7,6	8,6	9,4	35,2
Тернопільська	14,0	15,1	17,2	18,4	40,2
Харківська	24,1	25,6	26,7	27,7	29,1
Херсонська	16,1	16,7	19,2	24,5	29,9
Хмельницька	23,2	22,0	19,7	24,8	38,3
Черкаська	10,1	11,2	10,8	11,2	21,5
Чернівецька	22,6	24,6	26,2	31,3	45,8
Чернігівська	13,7	16,1	13,5	12,9	12,4

Джерело: розраховано автором на основі даних Державної служби статистики України

Таблиця Д.5

Кількість студентів вищих навчальних закладів I-IV рівнів акредитації в розрахунку на 10 тис. населення, ос.

Області/роки	2012	2013	2014	2015	2016
Вінницька	283	268	263	274	284
Волинська	288	275	266	256	257
Дніпропетровська	467	434	411	376	371
Донецька	341	317	54	54	20
Житомирська	316	285	268	245	250
Закарпатська	207	191	183	176	180
Запорізька	485	460	428	399	401
Івано-Франківська	332	316	291	278	276
Київська	213	199	185	175	170
Кіровоградська	211	199	177	161	161
Луганська	389	365	95	87	40
Львівська	576	548	509	493	493
Миколаївська	346	336	308	282	283
Одеська	534	517	485	471	475
Полтавська	390	374	356	335	341
Рівненська	375	356	351	320	311
Сумська	400	378	362	328	332
Тернопільська	421	404	389	377	399
Харківська	810	765	696	662	659
Херсонська	281	276	256	251	257
Хмельницька	329	307	284	253	252
Черкаська	365	353	329	306	314
Чернівецька	371	361	353	345	346
Чернігівська	249	235	220	197	204

Джерело: дані Державної служби статистики України

Таблиця Д.6

Індекс обсягів виконаних наукових та науково-технічних робіт власними силами організацій, %

Області/роки	2012	2013	2014	2015	2016
Вінницька	63,7	67,9	62,4	67,2	111,6
Волинська	38,2	37,3	56,6	38,4	78,5
Дніпропетровська	20,4	18,5	15,8	11,8	117,9
Донецька	33,0	31,6	13,6	7,4	10,8
Житомирська	54,5	57,5	54,9	53,9	109,8
Закарпатська	92,9	93,3	92,1	76,8	115,3
Запорізька	4,9	4,9	5,5	5,0	127,6
Івано-Франківська	20,9	41,1	46,0	33,8	50,1
Київська	59,9	77,5	75,1	58,5	126,6
Кіровоградська	14,7	15,5	21,6	14,1	120,2
Луганська	17,4	17,5	21,9	34,5	72,3
Львівська	62,6	64,4	66,7	65,4	85,7
Миколаївська	14,5	5,3	12,5	11,7	108,7
Одеська	61,3	58,6	62,4	53,5	98,8
Полтавська	36,4	40,0	44,0	48,1	96,9
Рівненська	60,7	65,6	74,1	68,2	83,4
Сумська	15,5	16,8	17,1	18,2	103,4
Тернопільська	62,3	71,0	79,5	73,8	126,2
Харківська	34,4	37,2	35,4	34,6	94,7
Херсонська	76,8	79,2	80,0	93,0	127,7
Хмельницька	86,2	91,5	82,3	85,4	82,5
Черкаська	80,0	76,7	76,6	48,2	110,4
Чернівецька	84,4	86,8	91,3	93,9	87,4
Чернігівська	64,0	28,4	47,4	33,2	80,2

Джерело: дані Державної служби статистики України

Таблиця Д.7

Динаміка значень підіндексу «науково-освітній потенціал» регіонів України за 2012-2016 рр.

Області/роки	2012	2013	2014	2015	2016
Вінницька	0,24	0,25	0,29	0,31	0,38
Волинська	0,10	0,11	0,19	0,16	0,30
Дніпропетровська	0,30	0,29	0,31	0,30	0,46
Донецька	0,37	0,36	0,05	0,04	0,12
Житомирська	0,21	0,22	0,24	0,25	0,36
Закарпатська	0,31	0,30	0,34	0,30	0,31
Запорізька	0,13	0,14	0,15	0,15	0,33
Івано-Франківська	0,10	0,17	0,20	0,20	0,25
Київська	0,24	0,29	0,32	0,28	0,32
Кіровоградська	0,04	0,06	0,10	0,08	0,24
Луганська	0,18	0,17	0,07	0,07	0,17
Львівська	0,52	0,53	0,56	0,55	0,53
Миколаївська	0,12	0,12	0,15	0,13	0,24
Одеська	0,44	0,44	0,47	0,45	0,49
Полтавська	0,27	0,29	0,32	0,34	0,39
Рівненська	0,21	0,22	0,29	0,28	0,35
Сумська	0,09	0,11	0,13	0,14	0,35
Тернопільська	0,24	0,26	0,32	0,31	0,44
Харківська	0,65	0,66	0,66	0,66	0,72
Херсонська	0,25	0,26	0,30	0,34	0,36
Хмельницька	0,31	0,31	0,30	0,32	0,32
Черкаська	0,24	0,25	0,27	0,20	0,31
Чернівецька	0,32	0,33	0,38	0,40	0,38
Чернігівська	0,20	0,14	0,19	0,15	0,19

Джерело: розраховано автором

Додаток Ж
Показники розрахунку потенціалу інфраструктури регіонів

Таблиця Ж.1

Кількість наукових, технологічних, індустріальних парків, бізнес-інкубаторів у регіонах, од.

Області/роки	2012	2013	2014	2015	2016
Вінницька	5	5	4	4	5
Волинська	5	5	2	2	2
Дніпропетровська	1	1	12	13	12
Донецька	7	8	7	8	8
Житомирська	2	2	3	3	3
Закарпатська	2	2	6	6	3
Запорізька	2	2	2	3	4
Івано-Франківська	4	4	5	5	5
Київська	5	5	5	4	5
Кіровоградська	1	1	1	1	1
Луганська	3	3	0	0	0
Львівська	3	5	4	5	3
Миколаївська	4	1	1	0	2
Одеська	4	4	10	2	2
Полтавська	3	3	2	10	11
Рівненська	4	4	2	2	2
Сумська	1	5	7	7	7
Тернопільська	3	3	2	2	2
Харківська	11	13	15	17	18
Херсонська	5	5	4	4	0
Хмельницька	3	3	4	4	4
Черкаська	3	3	3	3	3
Чернівецька	1	1	1	1	1
Чернігівська	1	1	0	0	0

Джерело: дані Міністерства економічного розвитку і торгівлі України і Державної регуляторної служби України

Таблиця Ж.2

Частка кооперативів у загальній кількості суб'єктів ЄДРПОУ, %

Області/роки	2012	2013	2014	2015	2016
Вінницька	1,8	2,0	1,9	1,9	1,9
Волинська	3,7	3,7	3,7	3,8	3,8
Дніпропетровська	2,7	2,6	2,5	2,4	2,3
Донецька	2,9	2,9	2,6	2,6	2,6
Житомирська	1,9	1,9	1,8	1,8	1,7
Закарпатська	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9
Запорізька	4,2	4,1	3,9	3,9	3,3
Івано-Франківська	2,5	2,5	2,4	2,4	2,3
Київська	4,6	4,7	4,6	4,4	4,1
Кіровоградська	1,8	1,8	1,8	1,8	1,8
Луганська	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3
Львівська	2,3	2,3	2,4	2,6	2,6
Миколаївська	2,4	2,3	2,1	2,0	1,9
Одеська	2,5	2,5	2,4	2,4	2,3
Полтавська	2,8	2,8	2,7	2,7	2,8
Рівненська	2,8	2,8	2,8	2,9	3,0
Сумська	1,9	1,9	1,9	1,9	1,9
Тернопільська	2,2	2,2	2,2	2,3	2,4
Харківська	4,0	3,7	3,5	3,4	3,3
Херсонська	2,5	2,4	2,3	2,3	2,3
Хмельницька	2,8	3,0	3,4	3,9	4,1
Черкаська	3,5	3,4	3,3	3,3	3,3
Чернівецька	3,4	3,5	3,5	3,6	3,7
Чернігівська	2,8	2,7	2,6	2,6	2,5

Джерело: розраховано автором на основі даних Державної служби статистики України

Таблиця Ж.3

Частка асоціацій в загальній кількості суб'єктів ЄДРПОУ, %

Області/роки	2012	2013	2014	2015	2016
Вінницька	0,25	0,24	0,22	0,22	0,21
Волинська	0,10	0,10	0,10	0,10	0,11
Дніпропетровська	0,17	0,16	0,15	0,15	0,15
Донецька	0,25	0,25	0,25	0,26	0,25
Житомирська	0,11	0,10	0,10	0,09	0,09
Закарпатська	0,16	0,15	0,16	0,16	0,16
Запорізька	0,14	0,14	0,15	0,14	0,12
Івано-Франківська	0,13	0,14	0,13	0,12	0,12
Київська	0,12	0,12	0,13	0,12	0,12
Кіровоградська	0,21	0,20	0,17	0,16	0,16
Луганська	0,23	0,24	0,24	0,24	0,24
Львівська	0,16	0,17	0,17	0,16	0,16
Миколаївська	0,14	0,12	0,15	0,15	0,15
Одеська	0,27	0,26	0,25	0,25	0,25
Полтавська	0,17	0,17	0,16	0,16	0,15
Рівненська	0,19	0,18	0,18	0,17	0,17
Сумська	0,27	0,26	0,24	0,23	0,22
Тернопільська	0,10	0,10	0,09	0,09	0,08
Харківська	0,18	0,19	0,19	0,18	0,18
Херсонська	0,30	0,28	0,26	0,25	0,25
Хмельницька	0,23	0,21	0,20	0,19	0,18
Черкаська	0,17	0,17	0,16	0,16	0,15
Чернівецька	0,20	0,19	0,18	0,20	0,20
Чернігівська	0,28	0,28	0,28	0,27	0,27

Джерело: розраховано автором на основі даних Державної служби статистики України

Таблиця Ж.4

Частка корпорацій в загальній кількості суб'єктів ЄДРПОУ, %

Області/роки	2012	2013	2014	2015	2016
Вінницька	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02
Волинська	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01
Дніпропетровська	0,08	0,08	0,08	0,07	0,07
Донецька	0,06	0,06	0,06	0,06	0,06
Житомирська	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02
Закарпатська	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01
Запорізька	0,04	0,03	0,03	0,03	0,02
Івано-Франківська	0,03	0,03	0,03	0,03	0,03
Київська	0,05	0,04	0,04	0,03	0,03
Кіровоградська	0,04	0,03	0,03	0,03	0,02
Луганська	0,07	0,07	0,07	0,07	0,07
Львівська	0,07	0,07	0,06	0,06	0,06
Миколаївська	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01
Одеська	0,04	0,04	0,04	0,04	0,04
Полтавська	0,04	0,03	0,02	0,02	0,02
Рівненська	0,02	0,02	0,02	0,02	0,01
Сумська	0,07	0,06	0,06	0,06	0,06
Тернопільська	0,06	0,06	0,06	0,06	0,05
Харківська	0,10	0,09	0,09	0,09	0,08
Херсонська	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02
Хмельницька	0,05	0,04	0,04	0,04	0,04
Черкаська	0,05	0,05	0,05	0,05	0,05
Чернівецька	0,06	0,06	0,06	0,06	0,07
Чернігівська	0,05	0,05	0,05	0,04	0,04

Джерело: розраховано автором на основі даних Державної служби статистики України

Таблиця Ж.5

Частка концернів у загальній кількості суб'єктів ЄДРПОУ, %

Області/роки	2012	2013	2014	2015	2016
Вінницька	0,004	0,004	0,004	0,004	0,003
Волинська	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Дніпропетровська	0,035	0,032	0,032	0,030	0,028
Донецька	0,024	0,026	0,026	0,026	0,026
Житомирська	0,012	0,012	0,011	0,011	0,011
Закарпатська	0,016	0,016	0,016	0,015	0,014
Запорізька	0,022	0,021	0,019	0,018	0,018
Івано-Франківська	0,013	0,013	0,013	0,012	0,012
Київська	0,017	0,014	0,010	0,009	0,008
Кіровоградська	0,005	0,000	0,000	0,000	0,000
Луганська	0,026	0,020	0,018	0,018	0,017
Львівська	0,017	0,017	0,014	0,014	0,013
Миколаївська	0,027	0,023	0,023	0,029	0,028
Одеська	0,030	0,026	0,027	0,025	0,023
Полтавська	0,007	0,000	0,000	0,000	0,000
Рівненська	0,005	0,005	0,005	0,005	0,005
Сумська	0,015	0,015	0,015	0,014	0,014
Тернопільська	0,005	0,005	0,005	0,005	0,005
Харківська	0,042	0,043	0,037	0,034	0,033
Херсонська	0,017	0,017	0,013	0,012	0,011
Хмельницька	0,015	0,011	0,011	0,011	0,011
Черкаська	0,009	0,004	0,004	0,004	0,004
Чернівецька	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Чернігівська	0,005	0,005	0,005	0,005	0,005

Джерело: розраховано автором на основі даних Державної служби статистики України

Таблиця Ж.6

Динаміка значень підіндексу «потенціал інфраструктури» регіонів України за 2012-2016 рр.

Області/роки	2012	2013	2014	2015	2016
Вінницька	0,33	0,33	0,30	0,29	0,31
Волинська	0,23	0,23	0,19	0,20	0,23
Дніпропетровська	0,50	0,48	0,65	0,64	0,62
Донецька	0,61	0,63	0,62	0,65	0,67
Житомирська	0,17	0,16	0,19	0,18	0,19
Закарпатська	0,15	0,16	0,24	0,23	0,21
Запорізька	0,40	0,39	0,41	0,41	0,38
Івано-Франківська	0,28	0,28	0,30	0,30	0,30
Київська	0,47	0,44	0,43	0,39	0,41
Кіровоградська	0,23	0,23	0,20	0,19	0,18
Луганська	0,45	0,44	0,42	0,44	0,47
Львівська	0,39	0,44	0,42	0,44	0,42
Миколаївська	0,31	0,22	0,27	0,31	0,34
Одеська	0,53	0,52	0,61	0,51	0,51
Полтавська	0,31	0,27	0,23	0,33	0,34
Рівненська	0,30	0,29	0,26	0,27	0,29
Сумська	0,42	0,50	0,51	0,50	0,50
Тернопільська	0,25	0,25	0,24	0,26	0,27
Харківська	0,85	0,85	0,85	0,84	0,85
Херсонська	0,47	0,44	0,41	0,41	0,35
Хмельницька	0,42	0,40	0,43	0,46	0,50
Черкаська	0,38	0,35	0,38	0,38	0,38
Чернівецька	0,36	0,37	0,38	0,42	0,46
Чернігівська	0,41	0,42	0,41	0,40	0,41

Джерело: розраховано автором

Додаток 3

Таблиця 3.1

Динаміка значень інтегрального індексу потенціалу розвитку ПІБ на основі даних підіндексів
«потенціал бізнесу», «потенціал інституційної підтримки», «науково-освітній потенціал» у 2012-2016 рр.

Області/роки	2012	2013	2014	2015	2016
Вінницька	0,23	0,31	0,27	0,28	0,31
Волинська	0,15	0,15	0,14	0,15	0,08
Дніпропетровська	0,41	0,34	0,36	0,29	0,30
Донецька	0,29	0,33	0,18	0,18	0,28
Житомирська	0,27	0,25	0,22	0,22	0,20
Закарпатська	0,19	0,26	0,20	0,18	0,19
Запорізька	0,19	0,26	0,19	0,21	0,32
Івано-Франківська	0,18	0,26	0,16	0,13	0,13
Київська	0,27	0,34	0,27	0,24	0,30
Кіровоградська	0,17	0,20	0,15	0,13	0,22
Луганська	0,29	0,30	0,17	0,15	0,20
Львівська	0,26	0,33	0,27	0,35	0,24
Миколаївська	0,24	0,28	0,25	0,25	0,27
Одеська	0,43	0,36	0,24	0,38	0,32
Полтавська	0,34	0,33	0,32	0,34	0,35
Рівненська	0,17	0,22	0,28	0,27	0,16
Сумська	0,17	0,21	0,23	0,15	0,23
Тернопільська	0,17	0,29	0,13	0,25	0,18
Харківська	0,47	0,50	0,48	0,49	0,48
Херсонська	0,16	0,24	0,16	0,23	0,32
Хмельницька	0,24	0,25	0,21	0,32	0,31
Черкаська	0,22	0,32	0,16	0,17	0,19
Чернівецька	0,21	0,24	0,16	0,22	0,19
Чернігівська	0,23	0,23	0,13	0,14	0,19

Джерело: розраховано автором

Таблиця 3.2

Динаміка значень інтегрального індексу потенціалу розвитку ПІБ на основі даних підіндексів «потенціал бізнесу», «потенціал інституційної підтримки», «науково-освітній потенціал», «потенціал інфраструктури» в 2012-2016 рр.

Області/роки	2012	2013	2014	2015	2016
Вінницька	0,25	0,32	0,28	0,28	0,31
Волинська	0,17	0,16	0,15	0,16	0,11
Дніпропетровська	0,43	0,37	0,41	0,35	0,36
Донецька	0,34	0,39	0,25	0,25	0,35
Житомирська	0,24	0,22	0,21	0,21	0,20
Закарпатська	0,18	0,23	0,21	0,19	0,19
Запорізька	0,23	0,29	0,23	0,25	0,33
Івано-Франківська	0,20	0,27	0,18	0,16	0,16
Київська	0,31	0,36	0,30	0,27	0,32
Кіровоградська	0,18	0,21	0,16	0,15	0,21
Луганська	0,32	0,33	0,22	0,19	0,25
Львівська	0,28	0,35	0,30	0,37	0,28
Миколаївська	0,25	0,26	0,25	0,26	0,28
Одеська	0,45	0,40	0,30	0,41	0,36
Полтавська	0,33	0,31	0,30	0,33	0,35
Рівненська	0,19	0,23	0,27	0,27	0,19
Сумська	0,22	0,26	0,28	0,21	0,28
Тернопільська	0,19	0,28	0,16	0,26	0,20
Харківська	0,55	0,57	0,55	0,56	0,55
Херсонська	0,21	0,28	0,20	0,26	0,33
Хмельницька	0,28	0,28	0,25	0,35	0,35
Черкаська	0,25	0,32	0,20	0,21	0,23
Чернівецька	0,24	0,27	0,20	0,25	0,24
Чернігівська	0,26	0,27	0,17	0,18	0,23

Джерело: розраховано автором

Додаток К

Таблиця К.1

Питома вага видів економічної діяльності за обсягами ВДВ за регіонами України у 2016 році, %

Регіони	Види економічної діяльності*															
	A	B+C+D+E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S
Вінницька	30,3	21,2	1,5	9,8	5,5	0,5	2,8	1,5	7,0	0,9	0,6	7,7	5,9	3,6	0,5	0,7
Волинська	20,8	17,2	2,3	17,3	7,8	0,6	1,1	2,0	9,0	1,7	0,7	7,2	7,4	3,4	0,6	0,9
Дніпропетровська	9,3	44,6	1,4	12,1	6,3	0,5	2,0	2,8	6,4	1,6	1,4	4,1	4,0	2,6	0,3	0,6
Донецька	7,9	41,9	2,2	9,3	12,6	0,3	1,6	3,1	7,2	0,7	0,9	5,4	3,3	2,3	0,6	0,7
Житомирська	24,4	19,4	1,1	9,7	4,9	0,5	2,0	3,3	8,2	0,9	0,6	13,2	6,8	3,7	0,5	0,8
Закарпатська	17,9	15	2,4	14,8	9,2	1,5	1,1	2,7	9,8	1,1	0,7	8,4	8,6	5,0	0,7	1,1
Запорізька	14,8	40	0,9	10,9	4,2	0,7	1,5	4,4	5,5	1,3	0,7	5,8	4,8	3,3	0,4	0,8
Івано-Франківська	14,9	26,4	7,6	14,6	6,5	1,0	1,1	2,6	7,2	1,3	0,9	4,8	6,3	3,5	0,6	0,7
Київська	17	20,5	3,5	18,1	11,8	0,7	1,8	1,3	8,7	1,9	1,2	6,5	3,7	2,3	0,4	0,6
Кіровоградська	36,8	19	0,9	8,2	9,6	0,3	0,8	1,4	5,6	0,8	0,7	6,8	5,3	2,8	0,4	0,6
Луганська	20,4	32	1,1	5,0	5,1	0,3	2,2	2,1	8,0	1,6	0,5	11,2	5,6	3,1	0,6	1,2
Львівська	11,1	18,7	2,5	15,4	9,4	1,3	5,3	2,9	10,2	2,0	1,5	7,2	6,8	4,1	0,7	0,9
Миколаївська	25,3	20,4	1,7	12,9	10,8	0,6	1,6	1,9	5,6	1,2	1,0	7,6	5,3	2,7	0,5	0,9
Одеська	12,3	14,1	3,1	13,4	19,7	1,4	2,7	2,3	9,0	1,9	1,6	7,0	6,0	3,9	0,6	1,0
Полтавська	21,7	44	1,5	6,4	6,1	0,3	0,7	2,4	5,1	0,8	0,8	3,8	3,3	2,2	0,4	0,5
Рівненська	20,3	26,4	1,9	15,3	5,5	0,5	1,1	1,3	6,8	0,7	0,6	7,2	7,4	3,6	0,6	0,8
Сумська	26,4	26,1	0,9	11,5	4,7	0,4	1,1	2,1	7,4	0,9	0,6	7,5	6,0	3,1	0,5	0,8
Тернопільська	29,4	14,4	1,6	11,5	7,5	0,6	1,7	2,3	8,5	0,8	0,7	6,5	9,0	3,9	0,7	0,9
Харківська	14,3	26,4	2,1	12,9	7,8	0,6	4,8	2,7	7,5	2,7	1,5	5,3	6,6	3,1	0,6	1,1
Херсонська	38,1	12,8	0,8	9,9	5,8	0,8	1,3	2,5	7,1	1,1	0,6	7,1	7,0	3,6	0,7	0,8
Хмельницька	32	18,9	2,0	10,1	4,9	0,5	1,0	1,5	7,8	0,9	0,6	7,8	7,1	3,6	0,6	0,7
Черкаська	27,9	24,5	1,2	11,5	5,8	0,5	1,5	2,1	8,1	1,2	0,8	5,0	5,6	3,0	0,6	0,7
Чернівецька	25,7	10,6	3,3	10,7	6,1	0,9	1,8	2,5	10,0	1,3	0,8	8,6	10,5	4,8	0,9	1,5
Чернігівська	30,9	20,9	1,0	9,9	4,1	0,4	1,7	1,9	7,3	1,1	0,7	9,6	5,8	3,2	0,6	0,9

*Примітка: **A** - Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство; **B** - Добувна промисловість і розроблення кар'єрів; **C** - Переробна промисловість; **D** - Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря; **E** - Водопостачання, каналізація, поводження з відходами; **F** - Будівництво; **G** - Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів; **H** - Транспорт, складське господарство, пошта та кур'єрська діяльність; **I** - Тимчасове розміщування й організація харчування; **J** - Інформація та телекомунікації; **K** - Фінансова та страхова діяльність; **L** - Операції з нерухомим майном; **M** - Професійна, наукова та технічна діяльність; **N** - Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування; **O** - Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування; **P** - Освіта; **Q** - Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги; **R** - Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок; **S** - Надання інших видів послуг

Таблиця К.2

Питома вага видів економічної діяльності за обсягами ВДВ за регіонами України в 2012 році, %

Регіони	Види економічної діяльності															
	A	B+C+D+E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S
Вінницька	22,4	18,3	2,7	10,8	5,4	1,0	1,6	1,8	8,5	1,3	0,7	8,8	8,5	6,5	0,8	0,9
Волинська	16,6	16,4	2,6	15,3	9,2	0,8	1,0	3,8	8,1	3,0	0,8	6,6	8,9	5,0	0,9	1,0
Дніпропетровська	4,9	47,3	1,9	12,9	6,9	0,5	2,3	3,2	5,3	2,2	1,3	2,8	4,0	3,5	0,4	0,6
Донецька	4,2	39,9	3,6	16,2	10,0	0,6	0,9	3,4	6,2	1,9	1,2	2,9	3,8	3,6	0,8	0,8
Житомирська	19,2	22,7	2,1	10,6	5,4	0,6	1,8	2,1	7,7	1,3	0,8	10,1	8,4	5,5	0,8	0,9
Закарпатська	14,2	20,2	2,5	17,4	7,8	1,2	0,8	2,1	8,0	1,2	0,6	7,0	9,0	6,1	0,9	1,0
Запорізька	8,5	43,9	1,6	11,6	4,9	0,9	1,2	2,6	5,6	2,7	0,8	4,4	5,4	4,5	0,5	0,9
Івано-Франківська	12,2	30,2	6,3	13,7	5,5	1,0	0,7	2,2	6,4	1,1	1,0	7,0	6,8	4,4	0,8	0,7
Київська	13,5	18,2	3,7	18,6	15,7	1,2	1,0	1,6	7,3	3,2	1,4	6,0	4,1	3,3	0,5	0,7
Кіровоградська	23,2	22,2	1,7	11,5	10,2	0,4	0,8	1,9	6,4	0,9	0,9	6,9	6,9	4,8	0,7	0,6
Луганська	6,3	45,2	1,9	10,5	6,3	0,6	0,8	2,3	6,7	1,6	0,8	5,1	6,0	4,3	0,6	1,0
Львівська	9	17,9	2,8	17,7	9,2	1,2	5,0	3,4	8,1	2,0	1,4	6,6	8,4	5,5	0,8	1,0
Миколаївська	16,3	25,7	2,1	12,9	11,0	0,8	1,1	2,2	5,7	2,4	0,8	6,4	6,6	4,1	0,7	1,2
Одеська	7,4	13,1	4,2	14,9	19,3	1,4	3,2	4,1	8,5	3,1	1,4	6,1	6,9	4,3	0,8	1,3
Полтавська	14,2	44,2	2,3	8,0	8,5	0,5	0,8	2,3	4,8	1,3	0,7	3,9	4,1	3,3	0,5	0,6
Рівненська	17,1	26,2	3,2	11,1	7,1	1,0	1,0	2,3	7,2	0,9	0,7	6,6	8,3	5,6	0,8	0,9
Сумська	16,2	27,3	1,6	15,0	7,0	0,5	0,9	2,1	7,0	1,4	1,0	6,5	7,4	4,5	0,7	0,9
Тернопільська	24,2	13,6	2,3	12,3	9,0	1,1	1,4	2,6	8,2	0,9	0,9	6,9	9,0	5,9	0,9	0,8
Харківська	8,8	21,3	3,2	15,3	8,4	0,8	3,4	4,5	8,1	5,0	1,6	4,5	9,5	3,7	0,6	1,3
Херсонська	24,2	16	1,4	12,1	6,6	1,2	1,2	2,5	7,8	1,4	0,8	7,0	9,7	5,8	1,0	1,3
Хмельницька	22,1	20,3	2,0	10,0	6,7	0,6	0,8	2,2	8,1	0,8	0,6	7,5	11,5	5,2	0,8	0,8
Черкаська	21,8	24,3	1,8	12,8	7,3	0,5	0,9	2,0	7,5	1,3	1,1	5,3	7,5	4,4	0,7	0,8
Чернівецька	20,2	9,9	4,6	12,2	5,9	0,9	1,3	2,6	9,5	1,2	1,0	11,2	10,5	6,4	1,2	1,4
Чернігівська	20,8	24,9	1,4	11,0	5,8	0,5	1,1	2,2	7,5	1,2	0,7	8,9	7,3	5,0	0,7	1,0

Джерело: побудовано на основі даних Державної служби статистики України

Таблиця К.3

Концентрація ключових сфер господарювання за кількістю зайнятого населення в регіонах України у 2016 році, %

регіони	сільське господарство	промисловість	будівництво	торгівля	сфера послуг
Вінницька	31,2	10,8	2,4	19,7	29,5
Волинська	20,8	13,2	2,5	22,8	33,3
Дніпропетровська	7,5	24,8	3,8	24,5	33,0
Донецька	8,5	31,1	4,0	19,2	29,6
Житомирська	14,5	14,3	4,0	24,4	33,8
Закарпатська	24,8	11,6	5,6	17,7	34,5
Запорізька	16,6	22,2	3,9	21,4	29,6
Івано-Франківська	28,7	12,4	4,6	18,8	30,7
Київська	6,4	17,2	3,8	21,4	42,2
Кіровоградська	27,5	13,0	3,3	16,5	32,3
Луганська	12,8	27,5	3,8	22,1	25,5
Львівська	18,3	14,2	6,6	18,3	35,5
Миколаївська	27,8	13,3	3,3	19,3	27,9
Одеська	16,6	8,3	4,0	23,4	40,6
Полтавська	21,1	17,4	2,9	20,5	31,1
Рівненська	18,0	13,5	4,4	25,5	32,8
Сумська	23,4	15,0	4,8	19,7	30,6
Тернопільська	32,6	8,6	3,1	16,7	33,1
Харківська	13,5	18,3	4,4	24,2	33,4
Херсонська	29,5	9,0	2,9	21,6	29,9
Хмельницька	26,9	12,4	2,7	22,0	28,5
Черкаська	28,4	14,3	4,3	17,4	29,7
Чернівецька	28,8	9,8	4,7	18,7	32,4
Чернігівська	23,4	12,7	2,1	22,2	30,8

Джерело: побудовано на основі даних Державної служби статистики України

Таблиця К.4

Концентрація ключових сфер господарювання за кількістю суб'єктів єдиного державного реєстру підприємств та організацій в регіонах України в 2016 році,
%

регіони	сільське господарство	промисловість	будівництво	торгівля	сфера послуг
Вінницька	14,5	9,1	4,5	16,3	45,0
Волинська	8,4	7,3	3,9	15,5	55,7
Дніпропетровська	7,5	8,9	6,4	28,6	45,0
Донецька	4,7	8,8	6,6	22,1	52,8
Житомирська	10,5	12,2	4,2	14,2	48,1
Закарпатська	8,7	9,0	4,4	13,9	56,4
Запорізька	9,6	9,7	5,9	22,3	46,9
Івано-Франківська	5,4	9,9	7,7	15,5	53,0
Київська	7,8	9,7	8,2	26,3	42,8
Кіровоградська	22,0	7,8	4,6	17,6	39,0
Луганська	7,4	10,3	6,0	18,8	50,1
Львівська	4,8	9,4	6,4	18,5	54,9
Миколаївська	17,4	6,9	4,5	21,6	44,2
Одеська	11,2	6,8	6,2	19,1	52,2
Полтавська	12,0	8,2	5,9	17,5	48,5
Рівненська	7,4	9,5	5,7	14,6	54,4
Сумська	9,8	8,8	5,1	16,7	50,0
Тернопільська	9,8	8,4	4,3	10,8	54,7
Харківська	5,6	10,8	5,6	25,1	48,2
Херсонська	16,2	7,5	4,6	18,8	45,8
Хмельницька	11,5	9,0	5,8	14,8	49,8
Черкаська	12,8	8,4	5,7	15,7	45,7
Чернівецька	8,9	9,1	5,5	14,0	53,9
Чернігівська	11,2	8,6	4,3	16,6	47,8

Джерело: побудовано на основі даних Державної служби статистики України

Додаток Л
Показники локалізації за ключовими сферами господарювання

Таблиця Л.1

Локалізація ключових сфер господарювання за ВДВ у регіонах України
в 2016 році

регіони	сільське господарство	промисловість	будівництво	торгівля	сфера послуг
Вінницька	1,37	0,88	0,74	0,84	0,91
Волинська	0,94	0,72	1,14	1,48	1,08
Дніпропетровська	0,42	1,86	0,69	1,03	0,84
Донецька	0,36	1,75	1,09	0,79	0,98
Житомирська	1,11	0,81	0,54	0,83	0,94
Закарпатська	0,81	0,63	1,19	1,26	1,26
Запорізька	0,67	1,67	0,45	0,93	0,75
Івано-Франківська	0,67	1,10	3,76	1,25	0,95
Київська	0,77	0,86	1,73	1,54	1,08
Кіровоградська	1,67	0,79	0,45	0,70	0,87
Луганська	0,92	1,33	0,54	0,43	0,92
Львівська	0,50	0,78	1,24	1,31	1,37
Миколаївська	1,15	0,85	0,84	1,10	0,98
Одеська	0,56	0,59	1,53	1,14	1,55
Полтавська	0,98	1,84	0,74	0,55	0,66
Рівненська	0,92	1,10	0,94	1,31	0,90
Сумська	1,20	1,09	0,45	0,98	0,83
Тернопільська	1,33	0,60	0,79	0,98	1,12
Харківська	0,65	1,10	1,04	1,10	1,18
Херсонська	1,73	0,53	0,40	0,84	0,94
Хмельницька	1,45	0,79	0,99	0,86	0,90
Черкаська	1,26	1,02	0,59	0,98	0,90
Чернівецька	1,16	0,44	1,63	0,91	1,26
Чернігівська	1,40	0,87	0,49	0,84	0,84

Джерело: побудовано на основі власних розрахунків автора

Таблиця Л.2

Локалізація ключових сфер господарювання за кількістю зайнятого населення в регіонах України в 2016 році

регіони	сільське господарство	промисловість	будівництво	торгівля	сфера послуг
Вінницька	1,63	0,67	0,60	0,93	0,90
Волинська	1,09	0,82	0,64	1,08	1,02
Дніпропетровська	0,39	1,55	0,96	1,16	1,01
Донецька	0,44	1,94	1,00	0,91	0,90
Житомирська	0,76	0,89	0,99	1,15	1,03
Закарпатська	1,29	0,73	1,42	0,84	1,05
Запорізька	0,87	1,38	0,98	1,01	0,90
Івано-Франківська	1,50	0,77	1,16	0,89	0,94
Київська	0,33	1,08	0,95	1,01	1,29
Кіровоградська	1,43	0,81	0,82	0,78	0,99
Луганська	0,67	1,72	0,94	1,04	0,78
Львівська	0,95	0,89	1,67	0,86	1,09
Миколаївська	1,45	0,83	0,83	0,91	0,85
Одеська	0,86	0,52	1,01	1,11	1,24
Полтавська	1,10	1,09	0,74	0,97	0,95
Рівненська	0,94	0,84	1,11	1,20	1,00
Сумська	1,22	0,94	1,20	0,93	0,93
Тернопільська	1,70	0,54	0,77	0,79	1,01
Харківська	0,71	1,14	1,11	1,15	1,02
Херсонська	1,54	0,56	0,73	1,02	0,91
Хмельницька	1,40	0,77	0,68	1,04	0,87
Черкаська	1,48	0,89	1,09	0,82	0,91
Чернівецька	1,50	0,61	1,18	0,88	0,99
Чернігівська	1,22	0,79	0,52	1,05	0,94

Джерело: побудовано на основі власних розрахунків

Таблиця Л.3

Локалізація ключових сфер господарювання за кількістю суб'єктів єдиного державного реєстру підприємств та організацій в регіонах України в 2016 році

регіони	сільське господарство	промисловість	будівництво	торгівля	сфера послуг
Вінницька	1,54	1,01	0,76	0,81	0,92
Волинська	0,89	0,81	0,67	0,77	1,14
Дніпропетровська	0,79	0,99	1,09	1,43	0,92
Донецька	0,50	0,99	1,14	1,11	1,08
Житомирська	1,11	1,36	0,73	0,71	0,98
Закарпатська	0,93	1,00	0,76	0,70	1,15
Запорізька	1,03	1,08	1,01	1,12	0,96
Івано-Франківська	0,58	1,11	1,33	0,78	1,08
Київська	0,83	1,09	1,41	1,32	0,87
Кіровоградська	2,34	0,87	0,78	0,88	0,80
Луганська	0,79	1,15	1,03	0,94	1,02
Львівська	0,51	1,05	1,10	0,93	1,12
Миколаївська	1,85	0,77	0,78	1,08	0,90
Одеська	1,19	0,76	1,06	0,95	1,06
Полтавська	1,28	0,92	1,01	0,88	0,99
Рівненська	0,79	1,06	0,98	0,73	1,11
Сумська	1,04	0,98	0,88	0,84	1,02
Тернопільська	1,05	0,94	0,74	0,54	1,12
Харківська	0,60	1,21	0,96	1,26	0,98
Херсонська	1,73	0,83	0,80	0,94	0,94
Хмельницька	1,23	1,01	0,99	0,74	1,02
Черкаська	1,36	0,94	0,98	0,79	0,93
Чернівецька	0,95	1,02	0,94	0,70	1,10
Чернігівська	1,19	0,96	0,74	0,83	0,98

Джерело: побудовано на основі власних розрахунків

Таблиця Л.4

Локалізація ключових сфер господарювання за обсягами реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємств у регіонах України в 2016 році

регіони	сільське господарство	промисловість	будівництво	торгівля	сфера послуг
Вінницька	2,90	0,09	1,00	0,64	0,71
Волинська	0,59	0,54	0,77	1,92	0,50
Дніпропетровська	0,34	1,17	0,61	1,09	0,68
Донецька	0,25	1,43	1,48	0,53	1,32
Житомирська	1,72	0,94	0,63	0,98	0,66
Закарпатська	0,41	1,02	1,02	1,09	1,32
Запорізька	0,66	1,46	0,45	0,65	0,49
Івано-Франківська	1,60	0,77	1,94	0,80	1,81
Київська	0,80	0,64	0,98	1,58	0,94
Кіровоградська	2,66	0,73	0,49	0,98	0,69
Луганська	1,43	1,49	0,51	0,37	0,51
Львівська	0,39	0,99	1,55	1,00	1,62
Миколаївська	1,17	0,74	1,14	1,18	1,49
Одеська	0,62	0,52	2,14	1,38	2,16
Полтавська	1,79	1,22	0,73	0,50	0,93
Рівненська	1,41	1,05	1,15	0,87	0,72
Сумська	2,32	0,94	0,90	0,78	0,62
Тернопільська	1,43	1,49	0,51	0,37	0,51
Харківська	0,75	0,94	0,97	1,13	1,02
Херсонська	2,49	0,87	0,55	0,83	0,73
Хмельницька	2,63	0,85	1,14	0,80	0,57
Черкаська	1,96	1,01	0,50	0,82	0,68
Чернівецька	1,25	0,80	1,78	1,10	1,03
Чернігівська	2,61	0,96	0,65	0,67	0,67

Джерело: побудовано на основі власних розрахунків

Таблиця Л.5

Локалізація ключових сфер господарювання за обсягами капітальних
інвестицій в регіонах України в 2016 році

регіони	сільське господарство	промисловість	будівництво	торгівля	сфера послуг
Вінницька	1,70	0,73	0,95	0,53	0,67
Волинська	0,53	0,85	1,79	2,71	0,84
Дніпропетровська	0,46	1,64	0,29	1,15	1,08
Донецька	0,31	2,03	0,19	0,32	1,37
Житомирська	1,05	1,15	0,88	1,31	0,52
Закарпатська	0,10	0,92	2,02	1,54	1,22
Запорізька	0,99	1,80	0,11	0,35	0,76
Івано-Франківська	0,28	1,12	2,05	0,48	1,06
Київська	0,52	1,36	1,61	2,28	0,54
Кіровоградська	2,40	0,65	0,20	0,78	0,47
Луганська	1,51	1,16	0,07	0,20	0,53
Львівська	0,26	1,11	1,38	0,96	1,57
Миколаївська	1,07	0,93	0,23	2,31	1,34
Одеська	0,66	0,54	0,93	1,01	2,24
Полтавська	0,99	1,28	0,74	1,26	0,89
Рівненська	0,54	0,96	2,03	0,70	0,73
Сумська	1,56	0,98	0,68	0,83	0,61
Тернопільська	1,41	0,63	1,59	0,61	0,84
Харківська	0,77	0,78	1,08	1,20	1,53
Херсонська	2,17	0,48	0,39	0,78	0,91
Хмельницька	0,85	0,73	0,96	0,45	2,14
Черкаська	1,76	0,71	0,81	0,81	0,65
Чернівецька	0,39	0,50	2,29	0,88	0,98
Чернігівська	1,70	0,98	0,74	0,55	0,52

Джерело: побудовано на основі власних розрахунків

Таблиця Л.6

Значення інтегрального індексу локалізації ключових сфер господарювання
в регіонах України в 2016 році

регіони	сільське господарство	промисловість	будівництво	торгівля	сфера послуг
Вінницька	1,83	0,68	0,81	0,75	0,82
Волинська	0,81	0,75	1,00	1,59	0,91
Дніпропетровська	0,48	1,44	0,73	1,17	0,90
Донецька	0,37	1,63	0,98	0,73	1,13
Житомирська	1,15	1,03	0,76	1,00	0,83
Закарпатська	0,71	0,86	1,28	1,09	1,20
Запорізька	0,84	1,48	0,60	0,81	0,77
Івано-Франківська	0,93	0,97	2,05	0,84	1,17
Київська	0,65	1,00	1,34	1,55	0,94
Кіровоградська	2,10	0,77	0,55	0,82	0,76
Луганська	1,06	1,37	0,62	0,60	0,75
Львівська	0,52	0,96	1,39	1,01	1,35
Миколаївська	1,34	0,82	0,76	1,32	1,11
Одеська	0,78	0,59	1,33	1,12	1,65
Полтавська	1,23	1,27	0,79	0,83	0,88
Рівненська	0,92	1,00	1,24	0,96	0,89
Сумська	1,47	0,99	0,82	0,87	0,80
Тернопільська	1,38	0,84	0,88	0,66	0,92
Харківська	0,70	1,03	1,03	1,17	1,15
Херсонська	1,93	0,65	0,57	0,88	0,88
Хмельницька	1,51	0,83	0,95	0,78	1,10
Черкаська	1,57	0,91	0,79	0,84	0,81
Чернівецька	1,05	0,68	1,57	0,90	1,07
Чернігівська	1,62	0,91	0,63	0,79	0,79

Джерело: побудовано на основі власних розрахунків

Додаток М

Таблиця М.1

Форми ПІБ, які передбачено розвивати, згідно із стратегіями розвитку регіонів
на період до 2020 року

Регіони	Форми ПІБ
Вінницька	інноваційні науково-виробничі кластери у сферах мехатроніки, ІТ-технологій, машинобудуванні; транскордонні кластери, наукові парки на базі провідних вищих навчальних закладів регіону із технологічним, освітнім, фізико-технічним та агропромисловим відділеннями; науково-технічні парки, високотехнологічний промисловий парк, інноваційний стартап-інкубатор
Волинська	ІТ кластер, наукові парки, технопарки, індустріальні парки, вільні митні зони промислового типу
Дніпропетровська	індустріальні та наукові парки, ІТ-містечка навколо міста Дніпро, ІТ-бізнес-інкубатори
Донецька	великі кооперативні системи фермерських господарств кластерного типу, сільськогосподарські виробничі та обслуговуючі кооперативи
Житомирська	галузеві і територіальні кластери з виробництва і переробки окремих видів сільськогосподарської продукції, регіональна мережа наукових, технологічних та індустріальних парків
Закарпатська	міждержавні територіальні агрокластери, галузеві кластери (машинобудування, сільське господарство та харчова промисловість, лісогосподарський та лісопромисловий комплекси, туризм)
Запорізька	індустріальні парки (зокрема, з глибокої переробки зерна), технополіси, технопарки, центри трансферу технологій, сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи
Івано-Франківська	біопаливний кластер, індустріальні та науково-технологічні парки, бізнес-центри, бізнес-інкубатори, сільськогосподарські кооперативи
Київська	індустріальні та технологічні парки, ноу-хау центри за участі наукових закладів та інноваційного підприємництва, бізнес-інкубатори, агрокластери
Кіровоградська	аграрний, промисловий (зокрема, харчова промисловість) кластери, міжрегіональні кластери, аграрні технологічні парки, технопарки, індустріальні парки (зокрема, енергозберігаюче енергетичне обладнання, засоби аграрної механізації), виробничі, молочарні, заготівельно-збутові сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи, еко-, соціополіси, бізнес-інкубатори
Луганська	індустріальні та технологічні парки, хіміко-нафтопереробний науково-виробничий кластер, виробничі та сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи
Львівська	кластери (легка промисловість, транспорт та логістика), транскордонні кластери, індустріальні парки, технопарки, технополіси, бізнес-інкубатори
Миколаївська	аграрний, промислово-портовий кластери, індустріальні парки, технопарки, сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи
Одеська	агропромисловий (зокрема, зерновий), морегосподарський, туристичний, рекреаційно-оздоровчий та медичний кластери, індустріальні парки

Продовження табл. М.1

Полтавська	промисловий, туристичний кластер, індустріальні парки, різноспеціалізовані (молочних, з обробітку ґрунту, заготівельних, м'ясних, багатофункціональних) сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи
Рівненська	кластери, індустріальні парки, технопарки, ІТ бізнес-інкубатори, кооперативи нетрадиційних видів агровиробництва, енергетичні кооперативи
Сумська	індустріальні парки, бізнес-інкубатори (зокрема, ІТ), сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи
Тернопільська	кластери (зокрема, сільського зеленого туризму, з виробництва і переробки окремих видів сільськогосподарської продукції), індустріальні та технологічні парки, обслуговуючі кооперативи (у т.ч. сільськогосподарські)
Харківська	ІТ, туристичний кластери, технопарки, сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи
Херсонська	сільськогосподарський, туристичний кластери, індустріальні (машинобудування, хімічна промисловість), аграрно-індустріальні, наукові парки, сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи
Хмельницька	харчопереробні, туристичні кластери, наукові та технологічні парки
Черкаська	індустріальні парки, технологічні зони, кластери, логістичні хаби, ІТ-кластер, сільськогосподарські кооперативи
Чернівецька	індустріальний парк, сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи, бізнес-інкубатори
Чернігівська	аграрні, агропромислові кластери (зокрема, в картоплярстві, зерновій та м'ясо-молочній галузях), деревообробний, енергетичний, туристичний кластери, індустріальні та технологічні парки, сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи

Джерело: побудовано на основі даних Стратегії розвитку областей України на період до 2020 року

Додаток Н

Таблиця Н.1

Перспективні галузеві та міжгалузеві кластери в регіонах України

Регіони	Перспективні кластери згідно з:	
	даними розрахунку інтегрального індексу локалізації	стратегіями розвитку регіонів на період до 2020 року
Вінницька	аграрний (бурякоцукровий, зерновиробництво, картоплярство), ІТ, освітній, науково-освітній	інноваційні науково-виробничі кластери у сферах мехатроніки, ІТ-технологій, машинобудуванні; транскордонні кластери,
Волинська	будівельний, торгівельний	ІТ кластер
Дніпропетровська	промисловий (металургії, хімічної, харчової промисловості та машинобудування), торгівельний, ІТ, науковий, науково-виробничий	
Донецька	ІТ, промисловий (металургії, виробництво коксу та продуктів нафтоперероблення), будівельно-промисловий, кластер сфери послуг	великі кооперативні системи фермерських господарств кластерного типу, сільськогосподарські виробничі та обслуговуючі кооперативи
Житомирська	аграрний, промисловий, торгівельний, агропромисловий	галузеві і територіальні кластери з виробництва і переробки окремих видів сільськогосподарської продукції
Закарпатська	будівельний, торгівельний, освітній, кластер сфери послуг	міждержавні територіальні агрокластери, галузеві кластери (машинобудування, сільське господарство та харчова промисловість, лісгосподарський та лісопромисловий комплекси, туризм)
Запорізька	промисловий, науковий, науково-виробничий	сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи
Івано-Франківська	будівельний, кластер сфери послуг, агропромисловий	біопаливний кластер, кластери у межах сільської і міської переробної промисловості, туризму і виробництву традиційних товарів, сільськогосподарські кооперативи
Київська	промисловий, будівельний, торгівельний, науковий, будівельно-промисловий, науково-виробничий	агрокластери
Кіровоградська	аграрний	аграрний, промисловий (зокрема, харчова промисловість) кластери, міжрегіональні кластери, виробничі, молочно-заготівельно-збутові сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи
Луганська	промисловий, науковий, науково-виробничий, науково-освітній	хіміко-нафтопереробний науково-виробничий кластер, виробничі та сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи

Продовження табл. Н.1

Львівська	ІТ, будівельний, торгівельний, науковий, кластер сфери послуг, будівельно-промисловий, науково-виробничий	кластери (легка промисловість, транспорт та логістика), транскордонні кластери
Миколаївська	аграрний, торгівельний, кластер сфери послуг	аграрний, промислово-портовий кластери, сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи
Одеська	будівельний, торгівельний, ІТ, науковий, кластер сфери послуг	агропромисловий (зокрема, зерновий), морегосподарський, туристичний, рекреаційно-оздоровчий та медичний кластери
Полтавська	аграрний, промисловий, науковий, агропромисловий, науково-виробничий	промисловий, туристичний кластер, різноспеціалізовані (молочних, з обробітку ґрунту, заготівельних, м'ясних, багатофункціональних) сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи
Рівненська	промисловий, будівельний, агропромисловий, будівельно-промисловий	кластери, кооперативи нетрадиційних видів агровиробництва, енергетичні кооперативи
Сумська	аграрний, агропромисловий	сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи
Тернопільська	аграрний, науково-освітній,	кластери (зокрема, сільського зеленого туризму, з виробництва і переробки окремих видів сільськогосподарської продукції), обслуговуючі кооперативи (у т.ч. сільськогосподарські)
Харківська	промисловий, будівельний, торгівельний, кластер сфери послуг, будівельно-промисловий, науково-виробничий, науково-освітній	ІТ, туристичний кластери, сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи
Херсонська	аграрний	сільськогосподарський, туристичний кластери, сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи
Хмельницька	аграрний, будівельний, кластер сфери послуг	харчопереробні, туристичні кластери
Черкаська	аграрний, агропромисловий	ІТ-кластер, сільськогосподарські кооперативи
Чернівецька	аграрний, будівельний, освітній, кластер сфери послуг	сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи
Чернігівська	аграрний, агропромисловий	аграрні, агропромислові кластери (зокрема, в картоплярстві, зерновій та м'ясо-молочній галузях), деревообробний, енергетичний, туристичний кластери, сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи

Джерело: побудовано на основі власних розрахунків і даних Стратегій розвитку областей України на період до 2020 року

Додаток О

Таблиця О.1

Дані про індустриальні парки у Львівській області

Найменування індустриального (промислового) парку	Ініціатор створення	Місцезнаходження	Дата включення в Реєстр	Термін, на який створено (роки)	Загальна площа земельної ділянки (га)
Львівський індустриальний парк "Рясне - 2"	Львівська міська рада	м. Львів, у межах промвузла "Рясне - 2"	07.02.2014	50	23,49
Яворівський індустриальний парк	Яворівська районна рада	Яворівський р-н,	26.04.2017	30	40,00
Кам'янка-Бузький індустриальний парк	Кам'янка-Бузька міська рада	м. Кам'янка-Бузька	31.05.2017	30	24,47
Новороздільський індустриальний парк	Новороздільська міська рада	м. Новий Розділ	15.06.2017	50	46,40
Індустриальний парк "СІГМА Парк Яричів"	ТОВ "Індустриальний парк "СІГМА Парк Яричів"	с. Старий Яричів, Кам'янка-Бузького р-ну	04.09.2017	50	15,71

Джерело: Міністерство економічного розвитку і торгівлі України

Додаток П

**Локалізація ключових сфер господарювання в містах та районах
Львівської області за обсягами капітальних інвестицій**

Таблиця П.1

Динаміка значень показника локалізації сільського господарства в регіонах
Львівської області за 2012-2016 рр.

Регіони	2012	2013	2014	2015	2016
Львів (міськрада)	0,01	0,24	0,24	0,08	0,10
Борислав (міськрада)	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Дрогобич (міськрада)	0,33	0,54	0,54	1,10	0,31
м. Моршин	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
м. Новий Розділ	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
м. Самбір	0,26	0,67	0,67	0,00	0,00
м. Стрий	0,13	0,15	0,15	0,00	0,00
м. Трускавець	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Червоноград (міськрада)	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Бродівський район	9,88	5,24	5,24	3,10	4,06
Буський район	8,34	3,22	3,22	4,69	5,48
Городоцький район	0,83	0,34	0,34	0,85	0,44
Дрогобицький район	1,66	1,12	1,12	2,14	2,99
Жидачівський район	5,32	7,00	7,00	2,33	2,84
Золочівський район	5,70	4,98	4,98	2,94	3,22
Кам'янка-Бузький район	9,96	6,51	6,51	5,48	4,97
Мостиський район	0,26	0,00	0,00	0,00	8,74
Жовківський район	0,90	0,67	0,67	0,65	1,11
Миколаївський район	0,73	0,33	0,33	1,08	1,54
Перемишлянський район	2,61	2,23	2,23	1,13	2,13
Пустомитівський район	0,76	0,59	0,59	0,41	0,42
Радехівський район	13,27	6,22	6,22	6,88	2,53
Самбірський район	3,21	0,23	0,23	0,47	1,34
Сколівський район	2,09	0,87	0,87	3,80	2,45
Сокальський район	1,68	1,97	1,97	1,84	3,35
Старосамбірський район	3,01	0,88	0,88	0,31	0,09
Стрийський район	5,69	6,53	6,53	4,29	6,16
Турківський район	0,81	1,18	1,18	1,10	1,63
Яворівський район	0,38	0,36	0,36	0,12	0,09

Джерело: побудовано автором на основі власних розрахунків

Таблиця П.2

Динаміка значень показника локалізації промисловості
в регіонах Львівської області за 2012-2016 рр.

Регіони	2012	2013	2014	2015	2016
Львів (міськрада)	0,79	0,99	0,98	0,79	0,81
Борислав (міськрада)	0,39	0,26	0,22	0,21	0,60
Дрогобич (міськрада)	0,84	0,65	0,56	0,63	0,34
м. Моршин	1,71	2,20	1,91	0,76	2,26
м. Новий Розділ	3,92	2,71	3,19	3,07	2,74
м. Самбір	0,71	0,63	0,38	0,63	0,83
м. Стрий	2,27	1,70	1,67	2,00	1,55
м. Трускавець	0,12	0,09	0,21	0,07	0,34
Червоноград (міськрада)	0,36	0,35	0,53	0,71	0,51
Бродівський район	0,29	0,38	0,68	0,79	0,58
Буський район	0,61	0,46	0,64	1,37	0,82
Городоцький район	2,54	1,46	1,10	1,68	2,11
Дрогобицький район	0,08	0,01	0,15	0,18	0,27
Жидачівський район	2,73	1,37	1,58	2,03	1,47
Золочівський район	0,12	0,28	0,69	0,18	0,92
Кам'янка-Бузький район	2,06	1,48	1,80	1,81	1,39
Мостиський район	0,08	0,06	0,03	0,08	0,08
Жовківський район	1,09	1,18	0,62	0,58	0,39
Миколаївський район	2,39	1,07	1,15	1,26	1,07
Перемишлянський район	0,96	0,39	0,26	0,70	0,47
Пустомитівський район	0,99	1,00	0,63	0,62	0,47
Радехівський район	1,58	1,75	2,54	2,06	2,40
Самбірський район	0,91	1,04	0,08	1,72	0,07
Сколівський район	0,07	0,04	0,01	0,01	0,07
Сокальський район	1,99	1,71	2,09	2,24	1,69
Старосамбірський район	0,52	0,03	0,09	1,12	0,41
Стрийський район	1,33	1,00	1,47	2,07	1,47
Турківський район	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Яворівський район	0,97	0,68	1,15	1,61	1,26

Джерело: побудовано автором на основі власних розрахунків

Таблиця П.3

Динаміка значень показника локалізації будівництва
в регіонах Львівської області за 2012-2016 рр.

Регіони	2012	2013	2014	2015	2016
Львів (міськрада)	0,48	0,75	0,86	0,88	0,96
Борислав (міськрада)	3,17	2,06	1,62	1,36	1,59
Дрогобич (міськрада)	1,83	1,81	1,34	1,51	0,76
м. Моршин	0,60	0,41	0,97	1,92	0,41
м. Новий Розділ	0,12	0,00	0,03	0,04	0,00
м. Самбір	3,78	2,64	1,92	2,00	2,50
м. Стрий	1,24	0,73	1,14	0,77	0,76
м. Трускавець	0,41	0,83	1,62	0,95	1,02
Червоноград (міськрада)	0,61	0,44	0,54	0,41	0,38
Бродівський район	2,00	1,93	0,50	1,20	1,60
Буський район	2,28	2,10	0,66	0,00	0,00
Городоцький район	1,26	1,50	0,94	0,81	0,43
Дрогобицький район	3,91	3,63	2,40	2,53	2,29
Жидачівський район	0,58	0,40	0,50	0,45	0,35
Золочівський район	2,09	2,13	1,08	1,40	0,66
Кам'янка-Бузький район	0,64	0,54	0,50	0,55	0,55
Мостиський район	3,86	3,64	2,70	1,70	2,08
Жовківський район	2,36	1,43	1,79	1,80	2,19
Миколаївський район	1,47	1,55	1,35	1,38	0,96
Перемишлянський район	0,52	0,68	0,90	1,99	3,47
Пустомитівський район	2,39	1,43	1,42	1,33	1,51
Радехівський район	0,49	0,18	0,07	0,16	0,05
Самбірський район	2,92	2,32	2,46	1,19	1,91
Сколівський район	3,40	1,34	1,25	1,77	1,46
Сокальський район	1,91	1,08	0,70	0,00	0,37
Старосамбірський район	3,01	2,70	1,61	1,60	1,68
Стрийський район	2,32	1,05	0,87	0,70	0,48
Турківський район	1,18	1,38	1,57	1,85	0,52
Яворівський район	2,98	2,72	1,77	1,37	1,63

Джерело: побудовано автором на основі власних розрахунків

Таблиця П.4

Динаміка значень показника локалізації торгівлі
в регіонах Львівської області за 2012-2016 рр.

Регіони	2012	2013	2014	2015	2016
Львів (міськрада)	1,30	1,19	1,07	1,39	1,20
Борислав (міськрада)	0,43	1,54	1,18	0,41	1,90
Дрогобич (міськрада)	0,17	0,35	0,17	0,39	0,21
м. Моршин	1,84	0,86	1,35	1,07	0,95
м. Новий Розділ	0,00	0,00	0,02	0,10	0,01
м. Самбір	0,19	0,00	0,05	1,13	0,24
м. Стрий	0,08	0,37	0,14	0,21	0,66
м. Трускавець	0,18	0,71	0,11	0,04	0,20
Червоноград (міськрада)	1,67	1,97	2,96	0,96	5,05
Бродівський район	0,18	0,08	0,24	0,05	0,12
Буський район	0,40	0,62	0,13	0,16	1,14
Городоцький район	0,26	0,41	2,97	0,91	0,85
Дрогобицький район	0,05	0,10	0,00	0,09	0,00
Жидачівський район	0,04	0,38	0,47	2,05	2,03
Золочівський район	2,93	0,53	0,46	0,35	0,53
Кам'янка-Бузький район	0,35	0,40	0,19	0,30	0,52
Мостиський район	1,50	1,59	1,19	0,31	0,45
Жовківський район	1,18	1,12	1,06	1,07	1,92
Миколаївський район	0,10	0,34	0,51	0,58	1,16
Перемишлянський район	5,95	9,11	7,98	0,98	0,94
Пустомитівський район	0,53	0,77	0,97	1,61	1,28
Радехівський район	0,18	0,07	0,05	0,14	0,04
Самбірський район	0,00	0,07	0,10	0,14	0,08
Сколівський район	0,08	0,44	0,02	0,05	0,21
Сокальський район	0,11	0,04	0,10	0,00	0,09
Старосамбірський район	0,47	0,69	0,24	0,33	0,72
Стрийський район	0,03	0,03	0,04	0,06	0,05
Турківський район	0,09	0,80	0,59	0,16	1,47
Яворівський район	0,17	0,50	0,16	0,24	0,73

Джерело: побудовано автором на основі власних розрахунків

Таблиця П.5

Динаміка значень показника локалізації сфери послуг
у регіонах Львівської області за 2012-2016 рр.

Регіони	2012	2013	2014	2015	2016
Львів (міськрада)	1,37	1,26	1,34	1,33	1,35
Борислав (міськрада)	0,51	1,14	1,13	0,30	0,95
Дрогобич (міськрада)	0,98	1,12	1,54	1,24	2,36
м. Моршин	0,77	0,25	0,18	0,12	0,19
м. Новий Розділ	0,05	0,11	0,27	0,33	0,21
м. Самбір	0,11	0,38	0,55	0,19	0,07
м. Стрий	0,44	0,63	0,44	0,77	0,86
м. Трускавець	2,16	2,80	1,70	2,94	2,67
Червоноград (міськрада)	1,56	2,43	1,96	2,57	1,65
Бродівський район	0,12	0,12	0,22	0,21	0,03
Буський район	0,17	0,59	0,80	0,23	0,52
Городоцький район	0,17	0,21	0,45	0,54	0,23
Дрогобицький район	0,31	0,28	0,43	0,23	0,61
Жидачівський район	0,08	0,27	0,31	0,03	0,14
Золочівський район	0,13	0,22	0,25	0,37	0,40
Кам'янка-Бузький район	0,02	0,08	0,05	0,07	0,15
Мостиський район	0,17	0,06	0,04	0,00	0,04
Жовківський район	0,33	0,54	0,44	0,42	0,95
Миколаївський район	0,13	0,40	0,24	0,09	0,41
Перемишлянський район	0,18	0,08	0,12	0,45	0,05
Пустомитівський район	0,51	0,87	1,07	0,88	1,28
Радехівський район	0,12	0,21	0,05	0,01	0,01
Самбірський район	0,10	0,04	0,13	0,00	0,00
Сколівський район	0,53	2,27	2,21	1,11	0,85
Сокальський район	0,10	0,10	0,18	0,27	0,26
Старосамбірський район	0,22	0,19	0,40	0,42	0,01
Стрийський район	0,01	0,36	0,04	0,00	0,00
Турківський район	1,47	1,64	1,10	0,13	0,20
Яворівський район	0,23	0,16	0,27	0,33	0,50

Джерело: побудовано автором на основі власних розрахунків

Додаток Р

Список публікацій здобувача:

Статті у наукових фахових виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз:

1. Ткаченко О.О. Розвиток понятійно-термінологічного апарату дослідження процесів просторової інтеграції бізнесу. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. Львів. 2017. Вип. 4 (120). С.11-15 (Index Copernicus). (0,57 д.а.).
2. Ткаченко О.О., Кушнірецька О.В. Особливості просторової інтеграції бізнесу в умовах постіндустріального розвитку: побудова просторової матриці. *Економіка та суспільство*. 2017. №3. С.856-862 (Index Copernicus). URL: <http://economyandsociety.in.ua/journal-13/20-stati-13/1553-kushniretska-o-v-tkachenko-o-o>. (0,51 д.а.). *Особистий внесок: побудовано просторову матрицю позиціонування форм просторової організації бізнесу в системі координат інтеграційних взаємодій.*
3. Ткаченко О.О. Потенціал просторової інтеграції бізнесу в Україні: сутність, ефекти та чинники формування. *Моделювання регіональної економіки*. Івано-Франківськ. 2017. №1 (29). С.161-169 (0,5 д.а.).
4. Ткаченко О.О. Потенціал розвитку просторової інтеграції бізнесу в регіонах України: аналіз та оцінювання. *Регіональна економіка*. 2018. №1 (87). С.48-56 (Index Copernicus). (0,71 д.а.).
5. Ткаченко О.О. Методичні підходи до визначення потенціалу просторової інтеграції бізнесу в регіоні. *Вісник Одеського національного університету. Економіка*. 2018. Том 23. Випуск 1(66). С.83-87 (Index Copernicus). (0,63 д.а.).

Опубліковані праці апробаційного характеру:

6. Ткаченко О.О. Просторова інтеграція бізнесу в регіонах України крізь призму потрійної спіралі інноваційного розвитку. Формування ефективної моделі розвитку підприємства в умовах ринкової економіки : тези V Міжнародної науково-практ. конференції. Житомир, 2017. С.278-282. (0,22 д.а.).
7. Ткаченко О.О., Мельник М.І. Ефекти просторової інтеграції бізнесу. Економіка і культура України в світових глобалізаційних процесах: позиціонування і реалії: тези доповідей III Міжнар. наук.-практ. конф. Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2018. С.178-181. (0,27 д.а.). *Особистий внесок: виділено групу синергетичних ефектів просторової інтеграції бізнесу.*
8. Ткаченко О.О. Оцінювання потенціалу кластероутворення в регіоні: методичний аспект. Трансформаційні процеси в економіці України: глобальні та регіональні аспекти : матеріали II Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. молодих учених, аспірантів та студентів, 24 лист. 2017 р. Львів : ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України», Інститут економіки і менеджменту НУ «Львівська політехніка», ННК «Економосвіта», 2017. С.331-334. (0,15 д.а.).
9. Ткаченко О.О. Потенціал просторової інтеграції бізнесу регіонів України в умовах глобалізаційних викликів. Актуальні проблеми та перспективи розвитку України в галузі управління та адміністрування: ініціативи молоді :

матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. Харків : ХДУХТ, 2018. URL: <http://www.hduht.edu.ua/index.php/uk/nauka/conf/1635-conf-17-5-18>. (0,34 д.а.).

10. Ткаченко О.О. Інститути підтримки просторової інтеграції бізнесу: іноземний досвід. Управління інноваційним процесом в Україні: проблеми комерціалізації науково-технічних розробок : тези доповідей VII Міжнар. наук.-практ. конф. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2018. С.124-126. (0,25 д.а.).

Праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

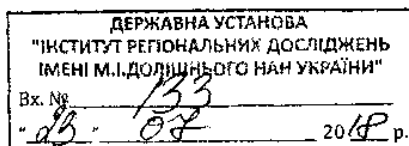
11. Територіальний розвиток і регіональна політика в Україні: Виклики та пріоритети сталого ендегенного зростання регіонів України в умовах сучасних реформ: наукова доповідь. НАН України. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України». Львів, 2018. 159 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку»). *Особистий внесок: проаналізовано роль міст-центрів економічної активності та просторової інтеграції у забезпеченні ендегенного розвитку регіонів. – С.37-47 (0,64 д.а.).*

12. Просторові форми організації бізнесу в Україні: тенденції, перспективи та механізми розвитку: наукова доповідь. НАН України. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України»; наук. редактор М.І. Мельник. – Львів, 2018. – 107 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку»). *Особистий внесок: оцінено економічний потенціал формування галузевих кластерів за регіонами України. – С.32-40 (0,53 д.а.); визначено інструменти державного сприяння та інститути підтримки розвитку просторових форм організації бізнесу. – С.73-84 (0,67 д.а.).*

13. Цілі сталого розвитку для України: регіональний вимір : аналітична доповідь. НАН України. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України». Львів, 2018. 90 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку»). *Особистий внесок: проведено оцінювання регіонів України за індикаторами сталого розвитку міст і громад. – С.64-72 (0,51 д.а.).*

Відомості про апробацію результатів дисертації.

Основні ідеї, положення, пропозиції дисертації пройшли апробацію на міжнародних, всеукраїнських наукових і науково-практичних конференціях, семінарах, серед яких: V Міжнародна науково-практична конференція «Формування ефективної моделі розвитку підприємства в умовах ринкової економіки» (Житомир, 2-3 листопада 2017 р.), II Міжнародна науково-практична інтернет-конференція молодих учених, аспірантів та студентів «Трансформаційні процеси в економіці України: глобальні та регіональні аспекти» (Львів, 24 листопада 2017 р.), Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Актуальні проблеми та перспективи розвитку України в галузі управління та адміністрування: ініціативи молоді» (Харків, 17 травня 2018 р.), III Міжнародна науково-практична конференція «Економіка і культура України в світових глобалізаційних процесах: позиціонування і реалії» (Київ, 21-22 березня 2018 р.), II Міжнародна науково-практична конференція «Управління інноваційним процесом в Україні: проблеми комерціалізації науково-технічних розробок» (Львів, 17-19 травня 2018 р.).

**МІНІСТЕРСТВО РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ,
БУДІВНИЦТВА ТА ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО
ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ**

**Департамент з питань місцевого самоврядування та
територіальної організації влади**

вул. Велика Житомирська, 9, м. Київ, 01601; тел./факс (044) 284-06-69, e-mail: BykanovaNV@gmail.com.ua

06.08.2018 № 8/3.3-149-18 на № _____ від _____

*Сторонявська І.З.
Шук С.О.
Мельник М.І.
Приймак Х.М.
Тесляк Р.Т.
Щульга С.А.
Загуцький І.Р.
Жук П.В.*

**Директору ДУ «Інститут регіональних
досліджень імені М. І. Долішнього
НАН України», д.е.н., проф.
Кравціву В. С.**

Шановний Василю Степановичу!

*До відома і чате-
рає. С.М.*

В.В.В. Повідомляємо, що наукова доповідь на тему: «Територіальний розвиток та регіональна політика: виклики та пріоритети сталого ендogenous зростання регіонів України в умовах сучасних реформ», підготовлену працівниками ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України» характеризується високою актуальністю та практичною цінністю. Дані матеріали використовуватимуться в практичній роботі Департаменту з питань місцевого самоврядування та територіальної організації влади Мінрегіону при оцінюванні фінансової спроможності об'єднаних територіальних громад в рамках опрацювання проектів перспективних планів формування територій громад областей.

**В.о. Директора Департаменту
з питань місцевого самоврядування
та територіальної організації влади**

М.В. РУБЧАК

**ЗАПОРІЗЬКА
ТОРГОВО-ПРОМИСЛОВА ПАЛАТА**
ZAPORIZHZHYA CHAMBER OF COMMERCE AND INDUSTRY

б. Центральний, 4 м. Запоріжжя, 69005
Тел.: (061) 213-50-24 Тел./факс: (061) 233-11-72

E-mail: cci@cci.zp.ua
http://www.cci.zp.ua

4 bd. Tsentrainiy, 69005 Zaporizhzhya, Ukraine
Tel.: +38 (061) 213-50-24 Tel./fax: +38 (061) 233-11-72

*Бух. № 222/173
в.г. 07.03.2018*
*Мельник М.І.
в.г. 07.03.2018*
*До в.г. і матеріалів
Фрешу
2.04.2018*

ДУ "Інститут регіональних досліджень
імені М.І. Долишнього НАН України"
директору В.С. Кравціву

ДОВІДКА

ДЕРЖАВНА УСТАНОВА "ІНСТИТУТ РЕГІОНАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ІМЕНІ М.І. ДОЛИШНЬОГО НАН УКРАЇНИ"	
Вх. №	46
" 02 "	04 2018 р.

Повідомляємо, що результати проведеного здобувачем сектору просторового розвитку Державної установи "Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України" Ткаченко Олександром Олександровичем аналітичного оцінювання наявних передумов та можливих перспектив розвитку різних форм просторової інтеграції бізнесу в регіонах України крізь призму потенціалу бізнесу, інфраструктури, інституційної підтримки та науково-освітнього забезпечення дозволило виявити сильні та слабкі сторони регіонів для розвитку різних форм просторової інтеграції бізнесу. А саме висновки і пропозиції за результатами інтегрального оцінювання потенціалу просторової інтеграції бізнесу в регіонах України використано Запорізькою торгово-промисловою палатою в процесі подання пропозицій до регіональних програм розвитку.

Віце-президент Запорізької ТПП, к.ю.н.

А.В. Куц

Асоціація міст України

Всеукраїнська Асоціація органів
місцевого самоврядування

Львівське регіональне відділення

Association of Ukrainian Cities

All Ukrainian association of local
governments

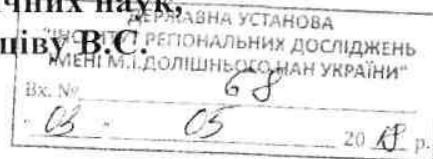
Lviv regional office

№40

Від 25 квітня 2018 року

*Мельник М.І.
До Директора
матеріалів
3.05.2018*

Директору ДУ
«Інститут регіональних досліджень
імені М.І. Долішнього
НАН України»
доктору економічних наук,
професору Кравціву В.С.

ДОВІДКА

про використання пропозицій

науково-аналітичної записки «Пріоритети розвитку та особливості регулювання перспективних форм просторової організації бізнесу в Західному регіоні України», розроблених колективом науковців Інституту під керівництвом д.е.н., професором Мельник М.І., к.е.н., с.н.с. Щеглюк С.Д., к.е.н., с.н.с. Кушнірецькою О.В., пров. інженером Яремчуком Р.Є., м.н.с. Синюрою-Ростун Н.Р., здобувачем Ткаченко О.О.

Науково обґрунтовані пропозиції, підготовані співробітниками Інституту, мають практичну цінність у розробці конкретних заходів щодо впровадження інструментів державного регулювання розвитку перспективних інноваційних форм просторової організації бізнесу для досягнення поставлених стратегічних завдань прогнозно-планових документів регіонального та міського розвитку. Рекомендації наукового колективу Інституту щодо необхідності удосконалення державного регулювання зазначених форм просторового розвитку (промислові та креативні кластери, IT-кластери, індустріальні парки) у відповідності до розумної спеціалізації міст та регіонів, використані при підготовці та актуалізації завдань програм соціально-економічного розвитку міст Західного регіону України.

Виконавчий директор
Львівського РВ АМУ

Василь Абаїмов

виконавець Л.Денко 032 238 9294

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

вул. Львівська, 11, м. Тернопіль, 46020; тел./факс +380 (352) 475051;
www.tneu.edu.ua; rektor@tneu.edu.ua; код ЄДРПОУ 33680120

№ 126-37/1128 від 25.06.2018

«___» _____ 20__ р.

На № _____

ДОВІДКА

про впровадження у навчальний процес результатів дисертаційної роботи
Ткаченка Олександра Олександровича на тему «Потенціал просторової
інтеграції бізнесу у забезпеченні соціально-економічного розвитку регіону»

Розроблені дисертантом методика та інструментарій дослідження просторової інтеграції бізнесу як чинника забезпечення соціально-економічного розвитку регіону, а також сформовані пропозиції та висновки за результатами дисертаційного дослідження, будучи адаптованими до навчально-виховного процесу кафедри загальноекономічних та гуманітарних дисциплін Тернопільського національного економічного університету, використовуються при викладанні наступних дисциплін: «Макроекономіка», «Економіка підприємства».

Довідка видана для представлення у спеціалізовану вчену раду Д.35.154.01 за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України».

Перший проректор
Тернопільського національного
економічного університету

М.І. Шинкарик

Завідувач кафедри, к.с.н., доцент

А.П. Литвин

